

Національна академія наук України
Міністерство освіти і науки України

БЮЛЕТЕНЬ

Західного наукового центру

(2017–2018)

До 100-річчя Національної академії наук України

Львів
НАУС
Видавництво Львів
2018

**УДК 001(082)
Б 98**

*Рекомендовано до друку виконкомом Ради
Західного наукового центру НАН України і МОН України
(протокол № 4 від 5 жовтня 2018 р.)*

Редакційна колегія:

Назарчук З. Т.	академік НАН України, доктор фізико-математичних наук, професор (відповідальний редактор)
Зинюк О. Д.	кандидат технічних наук, доцент (заступник відповідального редактора)
Залізняк Б. В.	кандидат філологічних наук, доцент
Котерлин Г. М.	науковий співробітник
Романюк Р. Р.	кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник

Б 98 **Бюлетень Західного наукового центру. 2017–2018** / Національна академія наук України; Міністерство освіти і науки України; Західний науковий центр. Львів: ПАІС, 2018. 256 с.

ISBN 978-917-7694-06-8

Адреса редакції:

79007, Львів, вул. Матейка, 4,
Західний науковий центр НАН України і МОН України;
тел./факс: +38 (032) 297-07-74; E-mail: zncnan@mail.lviv.ua;
сайт: <http://znc.com.ua/>

ISBN 978-917-7694-06-8

© Західний науковий центр НАН України
і МОН України, 2018
© ПАІС, 2018

У ЗАХІДНОМУ НАУКОВОМУ ЦЕНТРІ

Західний науковий центр НАН України і МОН України
вітає з обранням:

академіками НАН України

КУШНІРА Романа Михайловича
ПАВЛЮКА Мирослава Івановича

членами-кореспондентами НАН України

КОЗЛОВСЬКОГО Миколу Павловича
МАКСИМЧУКА Валентина Юхимовича
МЕЛЬНИКА Володимира Петровича
ХОМУ Мирона Степановича
ЯСНІЯ Петра Володимировича

*Ваша активна науково-організаційна діяльність
є вагомим внеском у розвиток науки та утвердження України
як високоінтелектуальної держави. Бажаємо Вам міцного здоров'я,
щастя, невичерпної енергії і задоволення від творчої праці!*

Редакційна колегія

**Західний науковий центр НАН України і МОН України
вітає з присудженням**

Державних премій України в галузі науки і техніки 2016 року:

ЗАШКІЛЬНЯКА Леоніда Опанасовича – доктора історичних наук, за-
відувача кафедри Львівського національного універси-
тету імені Івана Франка

– за «Енциклопедію історії України» (у 10 томах) (у складі ав-
торського колективу);

ГОТРУ Зенона Юрійовича – доктора технічних наук, завідувача кафед-
ри Національного університету «Львівська політехніка»

– за роботу «Енергоефективні світлодіодні освітлювальні сис-
теми» (у складі авторського колективу);

ЛЯХА Михайла Михайловича – кандидата технічних наук, професора
Івано-Франківського національного технічного універ-
ситету нафти і газу

– за роботу «Підвищення ефективності розробки родовищ вуг-
леводнів на основі використання компресорного устаткуван-
ня нового покоління» (у складі авторського колективу)

Державних премій України в галузі науки і техніки 2017 року:

ГАЧКЕВИЧА Олександра Романовича – доктора фізико-математич-
них наук, завідувача відділу Інституту прикладних
проблем механіки і математики імені Я. С. Підстригача
НАН України,

ТЕРЛЕЦЬКОГО Ростислава Федоровича – доктора фізико-матема-
тичних наук, провідного наукового співробітника Ін-
ституту прикладних проблем механіки і математики
імені Я. С. Підстригача НАН України,

ЯСІНСЬКОГО Анатолія Васильовича – доктора фізико-математичних
наук, провідного наукового співробітника Інституту при-
кладних проблем механіки і математики імені Я. С. Під-
стригача НАН України,

- за роботу **«Ефективні методи оцінювання напруженого стану структурно-неоднорідних тіл, спричиненого дією полів різної фізичної природи»** (у складі авторського колективу);

ГОМОННАЯ Олександра Васильовича – доктора фізико-математичних наук, завідувача відділу Інституту електронної фізики НАН України,

АЖНЮКА Юрія Миколайовича – доктора фізико-математичних наук, провідного наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України

- за роботу **«Фотоніка напівпровідникових та діелектричних наноструктур»** (у складі авторського колективу);

ФЕДІРКА Віктора Миколайовича – члена-кореспондента НАН України, головного наукового співробітника Фізико-механічного інституту імені Г. В. Карпенка НАН України,

ОСТАША Ореста Петровича – доктора технічних наук, завідувача відділу Фізико-механічного інституту імені Г. В. Карпенка НАН України,

УЧАНІНА Валентина Миколайовича – доктора технічних наук, старшого наукового співробітника Фізико-механічного інституту імені Г. В. Карпенка НАН України

- за роботу **«Матеріали і технології конструкцій сучасної авіаційної техніки»** (у складі авторського колективу);

МОЙСИШИНА Василя Михайловича – доктора технічних наук, завідувача кафедри Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,

БОЙКА Василя Степановича – доктора технічних наук, професора Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

- за роботу **«Науково-технологічні засоби та методи забезпечення енергетичної незалежності України»** (у складі авторського колективу).

Державну премію України в галузі науки
і техніки 2017 року присуджено

ПОПОВИЧУ Василеві Степановичу – докторові технічних наук (по-смертно)

- за роботу *«Ефективні методи оцінювання напруженого стану структурно-неоднорідних тіл, спричиненого дією полів різної фізичної природи»* (у складі авторського колективу)

*Вітаємо науковців та бажаємо їм міцного здоров'я,
насаги для здійснення творчих задумів
і подальших наукових досягнень!*

Назарчук З.Т.
Академічна наука Західного регіону України:
історія та сучасність

Відзначаючи 100-річчя від заснування Національної академії наук України, варто зазначити, що від історичного універсалу гетьмана Павла Скоропадського ця найвища в Україні державна наукова установа пройшла складний шлях, має непросту історію, добрі традиції, наукові результати світового рівня. Її творці, серед яких всесвітньо відомі вчені В. Вернадський, М. Кашенко, В. Косинський, А. Кримський, М. Туган-Барановський, С. Тимошенко, обрали модель універсальної академії наук як державної установи з триєдиним – природознавчим, техніко-творчим, соціогуманітарним – науковим комплексом.

Наш край багатий науковими традиціями. У Дрогобичі народився визначний український учений XV ст., ректор Болонського університету Юрій Котермак. У 1574 р. Іван Федорів видав у Львові «Апостол» і перший вітчизняний «Буквар». В Острозі у 1581 р. вийшла друком знаменита «Острозька Біблія». Саме тоді там діяла греко-слов'янська академія – перша українська школа вищого рівня, яка мала велике значення для поширення освіти та організації національної школи в Україні. Згодом були відкриті подібні до неї братські школи у Львові, Києві, Луцьку та Володимирі-Волинському.

Львів славний тим, що в 1661 р. тут було засновано один із найстаріших у країні університетів, в якому працювали відомі вчені: петрограф Ф. Циркель, математик Ю. Пузина, мовознавець Ю. Курилович, філолог Р. Ганшинець, зоолог В. Дибовський. Праці професора Львівського університету М. Смолуховського в галузі статистичної фізики стали основою для теорії колоїдних систем. Засновник школи львівських хіміків Б. Радзишевський зробив аналізи води мінеральних джерел Прикарпаття, вивчив склад західноукраїнської нафти. Світової слави набула львівська математична школа. Її яскравим представником був Стефан Банах – один із творців функціонального аналізу. Визнання з боку світової наукової громадськості здобув академік Я. Парнас – директор Інституту медичної хімії Львівського університету, згодом директор Інституту біохімії Академії медичних наук СРСР.

Важливу роль у розвитку української науки й культури відіграло Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ). Засноване у Львові у грудні 1873 р. завдяки спільним зусиллям національно свідомої інтелігенції з Наддніпрянської України та Галичини у відповідь на репресії, яких зазнавало українське друковане слово в Російській імперії, упродовж довгих років

НТШ виконувало функції всеукраїнської академії наук. Особливо вагомий вплив на формування академічного обличчя НТШ мали М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк, які очолювали різні структурні підрозділи товариства, редагували його серійні та окремі видання. У міжвоєнну добу активізація діяльності НТШ стала можливою значною мірою завдяки налагодженню контактів із Всеукраїнською Академією Наук (ВУАН) і насамперед завдяки спільним зусиллям Кирила Студинського та Михайла Грушевського, який від 1924 р. керував кафедрою історії України історично-філологічного відділу ВУАН. У жовтні 1989 р. на зборах ініціативної групи львівських учених було відновлено діяльність НТШ у Львові. Головою відновленого товариства було обрано члена-кореспондента НАН України Олега Романіва, якого змінив д. і. н. Олег Купчинський. Сьогодні НТШ очолює академік НАН України Роман Кушнір.

Після возз'єднання українських земель до західних областей України переїхали працювати відомі вчені Г. Савін, К. Карандєєв, В. Сельський, О. Харкевич, Б. Гнеденко, Я. Лопатинський, В. Соболев, В. Порфир'єв, Л. Ткачук, М. Леонов, М. Шереметьєв, Т. Губенко, М. Комаров, В. Касіян, Д. Панченко, В. Ковшар, які зробили вагомий внесок у підготовку наукових кадрів та розвиток економіки краю.

На базі академічних підрозділів виникли перші львівські академічні науково-дослідні інститути: машинознавства і автоматики; геології корисних копалин; суспільних наук. У 1951 р. на їхній основі було створено Львівську філію Академії наук УРСР, яку очолив академік АН УРСР Й. Штокало. Діяльність філії сприяла підвищенню авторитету науки, усвідомленню необхідності створення серйозної наукової бази для розвитку регіону. Зміцнювалися зв'язки науки з народним господарством. Було відкрито нові поклади корисних копалин, розпочато їхні видобуток і переробку.

Зміцнені контакти науково-дослідних установ і закладів вищої освіти західноукраїнських областей із вченими всієї країни забезпечили подальший розвиток наукових колективів і напрямів, які заснували академіки АН УРСР М. Возняк, О. Вялов, Г. Карпенко, Ф. Колесса, Є. Лазаренко, В. Порфир'єв, Г. Савін, В. Сельський, В. Щурат, члени-кореспонденти Академії С. Гжицький, Г. Кияк, Я. Серeda, О. Фаворов. Власне 50–60-і роки стали важливим періодом, коли нарощувався науковий потенціал західних областей України. У той час здебільшого сформувалися сучасні напрями досліджень академічних і галузевих науково-дослідних інститутів.

Масштабні й складні завдання розвитку виробничого потенціалу окремих регіонів України вимагали активізації та координації дій академічної, освітянської і галузевої науки, зосередження зусиль на вузлових міждисциплінарних проблемах. Для досягнення цієї мети в 1971 р.

було прийнято рішення про створення в Україні п'яти регіональних наукових центрів Академії наук, у тому числі й Західного, сфера діяльності якого сьогодні охоплює вісім західних областей України: Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську, Чернівецьку і Хмельницьку.

Свого часу Західний науковий центр очолювали академіки Г. Доленко, Я. Підстригач, І. Юхновський, М. Долішній, які своєю наполегливою працею сприяли його розвитку. Завдяки сприятливому ставленню до науки з боку керівництва держави, особливо плідно ЗНЦ працював за часів головування академіка Ярослава Підстригача, який впродовж 18 років докладав багато зусиль та енергії для розвитку інтелектуального й науково-технічного потенціалу нашого краю. З ініціативи Я. Підстригача було створено низку науково-дослідних установ, набули розвитку нині відомі у світі наукові школи, науковці регіону досягли вагомих творчих здобутків. Також були започатковані й успішно функціонували міжвідомчі науково-виробничі комплекси, завдяки яким підвищувалась ефективність наукових досліджень. Вчені координували та концентрували зусилля на вирішенні найбільш важливих для розвитку регіону проблем. Зміцнювалися зв'язки науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів із виробництвом, підприємствам надавалася дієва допомога для підвищення технологічності та якості продукції.

Ці традиції примножив академік Ігор Юхновський. Під його керівництвом стрімко активізувалося міжнародне співробітництво наукових колективів. Значного розвитку набула співпраця з ученими Польщі, Німеччини, Австрії. Зокрема, за підтримки урядів України та Австрії при Західному науковому центрі діяла Львівська філія Австрійського інституту Східної та Південно-Східної Європи, яка забезпечила навчання та стажування українських студентів і науковців в Австрії, а також виконання спільних наукових проектів.

Під керівництвом академіка Мар'яна Долішнього у Західному науковому центрі особливого розвитку набула співпраця вчених з органами регіональної влади. Науковці брали активну участь у розробленні програм розвитку територій, а також галузевих та природоохоронних програм.

Виклики ринкової економіки вимагали нових підходів до діяльності науково-дослідних установ. Для розвитку сформованих наукових шкіл в регіоні створювалися нові академічні інститути: Інститут фізики конденсованих систем (Львів, 1990), Інститут екології Карпат (Львів, 1991), Інститут народознавства (Львів, 1992), Інститут електронної фізики (Ужгород, 1992), Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського (1993), Інститут регіональних досліджень (Львів, 1994), Львівське відділення Інституту космічних досліджень (1996), Інститут Івана Франка (Львів, 2011).

Науковці Західного регіону України зробили гідний внесок у розбудову Національної академії наук України. Нині сформовані та працюють у 24 наукових установах відомі в Україні та за її межами наукові школи.

Найчисельніша академічна установа Львова – Фізико-механічний інститут імені Г. В. Карпенка, що відомий сьогодні як потужний науково-дослідний центр у галузі механіки руйнування і міцності матеріалів, фізико-хімічних основ корозії, неруйнівного контролю матеріалів та технічної діагностики конструкцій. Вагомий внесок у заснування інституту та подальший його розвиток зробили відомі нам члени академії Г. Савін, Г. Карпенко, М. Шумиловський, В. Панасюк, К. Карандєєв, М. Леонов, Я. Підстригач, В. Грицик, В. Михайловський, Г. Максимович, О. Романів. Активно продовжують наукові традиції їхні послідовники – члени НАН України З. Назарчук, О. Андрейків, І. Дмитрах, В. Похмурський, В. Скальський, В. Федірко, М. Хома, а також відомі вчені Р. Воробель, Р. Джала, І. Завалій, І. Зінь, Д. Куриляк, Л. Муравський, Г. Никифорчин, О. Остап, І. Погрелюк, Б. Русин, М. Саврук, В. Сілованюк, М. Студент, І. Яворський та інші. В інституті сформувалися наукові школи з фізико-хімічної механіки матеріалів, фізикометрії, інформаційних технологій. Науковці інституту зробили вагомий внесок в епохальні космічні проекти «Енергія–Буран» та політ до комети Галлея, забезпечили випуск вітчизняного породоруйнівного інструменту.

В Інституті фізики конденсованих систем сформувалася наукова школа зі статистичної фізики та теорії фазових переходів академіка Ігоря Юхновського, основними здобутками якої є низка досягнень зі статистичної фізики: метод колективних змінних (І. Юхновський, І. Вакарчук, Ю. Рудавський, М. Козловський, І. Мриглод, Ю. Головач, І. Ідзик, М. Кориневський, О. Пацаган), статистична теорія іонно-молекулярних систем (І. Юхновський, М. Головка, Ю. Калюжний, О. Пізіо, А. Трохимчук), квантова теорія сильно корельованих електронних, протонних та спінових систем (І. Стасюк, Р. Левицький, О. Держко, А. Швайка), оригінальні методи нерівноважної статистичної фізики (М. Токарчук, І. Мриглод, Т. Брик), мікроскопічна теорія металів і сплавів (З. Гурський, М. Ваврух), комп'ютерне моделювання рівноважних та динамічних властивостей рідин, полідисперсних та біологічних систем, кристалів та стекло (Т. Брик, І. Омелян, Я. Чушак, А. Коваленко, Я. Ільницький, А. Баумкетнер, Н. Павленко).

Сьогодні школа механіки деформівного твердого тіла, оптимізації процесів у техніці та природі, що була заснована академіком НАН України Я. Підстригачем, зосереджена в Інституті прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України. Становлення цього наукового колективу розпочалося, коли Я. Підстригач разом зі своїми

колегами та учнями Я. Бураком, Г. Кітом, П. Казімірським, Ю. Коляном, Б. Пелехом та В. Скоробогатьком розпочали наукові пошуки в Інституті машинознавства та автоматики, а потім у Фізико-механічному інституті АН України. Тут академік Я. Підстригач сформував зародок майбутнього інституту, далекоглядно взявши орієнтир на створення колективу, який, підтримуючи на високому рівні свою математичну культуру та постійно розвиваючи новітні математичні напрями, зміг би вирішувати проблеми опису взаємозв'язаних процесів різної фізичної природи за допомогою засобів прикладної математики і математичного моделювання. З 2003 року Інститут очолює академік НАН України Р. Кушнір.

Ще в 50-х роках минулого століття, під науковим впливом фахівців фізико-технічного інституту Академії наук СРСР, у Чернівцях почала формуватися наукова школа з термоелектрики, яку заснував і розвинув академік НАН України Л. Анатичук.

Чернівецький Інститут електронної фізики – єдина наукова установа в Україні, в якій здійснюють наукові пошуки з актуальних проблем фізики фотонних, електронних, іонних й атомних зіткнень, низькоенергетичної ядерної фізики, оптичного приладобудування. Створення цього інституту стало логічним завершенням зусиль численних науковців, на чолі з відомими вченими та організаторами науки на Закарпатті. Серед них академік НАН України О. Шпеник, професори І. Запісочний, В. Шкода-Ульянов, Ю. Ломсадзе, В. Лендель, Д. Чепур, М. Головей, М. Братійчук.

З Інститутом геології і геохімії горючих копалин НАН України пов'язані імена багатьох видатних учених – засновників наукових напрямків, а саме академіків В. Соболева, В. Сельського, О. В'ялова, В. Порфір'єва, С. Субботіна, Є. Лазаренка, Р. Кучера, Л. Ткачука, Г. Доленка, В. Забігайла, М. Павлюка; членів-кореспондентів НАН України Я. Середи, М. Ладигенського, В. Кітика, Ю. Сеньковського; професорів Е. Чекалюка, Й. Грінберга, В. Калюжного, О. Петриченка, В. Колодія та всіх тих, які зробили вагомий внесок у світову геологічну науку. Інститут має досягнення в галузі стратиграфії, літології, тектоніки, нафтогазоносності Карпатського регіону, Дніпровсько-Донецької западини, Донецького та Львівсько-Волинського кам'яновугільних басейнів. У ньому розробляються теоретичні та прикладні питання нафтогазової геології, геохімії і технології.

Карпатське відділення Інституту геофізики відіграло значну роль у розвитку сейсмологічних, магнітотелуричних та геомагнітних досліджень у Карпатському регіоні. Відділення здійснює науково-методичне керівництво Карпатською дослідно-методичною партією, яка забезпечує проведення сейсмопрогностичних робіт на мережі геофізичних станцій у

Карпатському регіоні. Свого часу тут працювали відомі вчені: А. Балабушевич, А. Бондаренко, Т. Вербицький, С. Восанчук, І. Гофштейн, В. Клушин, Г. Круглякова, М. Мельничук, Г. Наумчик, Г. Петкевич, Р. Починайко, А. Сергатюк, В. Сизоненко, В. Сомов, Б. Тимошин. Першим керівником відділення був знаний український геофізик – професор Я. Сапужак. З 2003 р. його очолює член-кореспондент НАН України В. Максимчук.

У створеному на основі Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України Львівському центрі Інституту космічних досліджень розроблено основи побудови високочутливих геофізичних систем для електромагнітного зондування Земної кори з природними і штучними джерелами сигналів, що дало змогу підвищити ефективність пошуку корисних копалин. На Українській антарктичній станції «Академік Вернадський» обладнано унікальний електромагнітний полігон для моніторингу електромагнітного поля Землі.

У Відділенні фізико-хімії горючих копалин Інституту фізико-органічної хімії і вуглехімії ім. Л. М. Литвиненка НАН України розвивають започатковану академіком Р. Кучером наукову школу з кінетики радикально-ланцюгових реакцій та біотехнологічних процесів синтезу екологічно безпечних речовин. Також розроблено наукові основи безпечних технологічних процесів каталітичного окиснення органічної сировини до практично важливих продуктів, оптимізовано способи мікробіологічного отримання екологічно чистих поверхнево-активних речовин.

Значного успіху наукова спільнота досягла в історії та літературі. Доцільно виокремити такі школи: з історії України, засновану академіком І. Крип'якевичем; культурології, засновану академіком НАН України Я. Ісаєвичем; історичної лексикографії, біля витоків якої стояла професор Л. Гумецька; українського літературознавства, засновану академіками К. Студинським, С. Щуратом, М. Возняком і розвинену членом-кореспондентом НАН України М. Ільницьким; української археографії та джерелознавства, засновану професором Я. Дашкевичем. Сформувався окремий напрям студій – франкознавство. Це стало підставою для створення Інституту Франка у Львові, який очолює член-кореспондент НАН України Є. Нахлік.

Від музею Наукового товариства імені Шевченка у Львові за безпосередньої участі таких відомих діячів, як І. Франко, В. Гнатюк, Ф. Колесса, О. Роздольський, Ф. Вовк, В. Шухевич, веде свій родовід Інститут народознавства НАН України. На початках до діяльності музею було залучено широке коло тогочасних українських учених, зокрема М. Біляшівського, Д. Щербаківського, К. Щироцького, Я. Пастернака, художника І. Труша. Музею активно сприяли Леся Українка, К. Квітка, О. Сластіон, М. Зубрицький, Г. Заклинський, Л. Гарматій, завдяки яким музейні збір-

ки збагачувалися цінними пам'ятками народної культури з різних регіонів України. На базі колекцій музею НТШ утворилося три музеї: природописний, історико-воєнних пам'яток та культурно-історичний. Були додані також цінні етнографічні збірки музею графів Дідушицьких, музею О. Прусевича, Національного музею у Львові та деякі приватні колекції. Керували цією установою в різні періоди О. Дей, А. Генсьорський, М. Івасюта, Ю. Гошко, О. Росінський. З 1991 р. Інститут очолює академік НАН України С. Павлюк.

Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника стала однією з найбагатших книгозбірень України внаслідок об'єднання націоналізованих радянською владою громадських, приватних та інших бібліотек на теренах Львова й Західного регіону України. До її складу, зокрема, ввійшли зібрання й колекції Наукового товариства ім. Шевченка, «Народного дому», Національного інституту ім. Оссолінських, частини фондів бібліотеки-музею «Ставропігон», Товариства «Прогрес», монастирів, національних (насамперед вірменського та єврейського) товариств, приватних збірок (власники яких часто були репресовані НКВС).

Прославився науковий Львів і в царині біологічних наук. В Інституті біології клітини створені і діють відомі наукові школи: «Молекулярні механізми регуляції метаболізму та гомеостазу органел у дріжджів» (керівник – академік НАН України А. Сибірний) та «Механізми регуляції росту, диференціювання та апоптозу клітин тварин і людини в нормі та при злоякісному рості» (керівник – член-кореспондент НАН України Р. Стойка).

Напрацювання таких учених, як академік НАН України М. Голубець, К. Малиновський, М. Рудишин, С. Стойко, В. Колішук, Л. Мілкіна, Ю. Чернобай, І. Козак, О. Демків, М. Козловський, Й. Царик, Г. Жилієв, П. Гнатів, В. Кияк, Ю. Кобів, І. Данилик, у галузях екології, екосистемології, геосоціосистемології, ботаніки, зоології, охорони природи дали змогу створити Інститут екології Карпат, який очолює сьогодні член-кореспондент НАН України М. Козловський.

Відому львівську школу з регіональної економіки заснував академік НАН України М. Долішній і ціла плеяда вчених-регіоналістів, а саме С. Злупко, С. Вовканич, П. Беленький, Є. Бойко, С. Писаренко, М. Козоріз, Я. Побурко, В. Войцеховський, О. Оксанич, Р. Іванух, В. Кравців (теперішній директор Інституту).

Це лише короткий екскурс у минуле інститутів НАН України нашого регіону. Кожен з них має також інші вагомі здобутки.

Значну увагу Західний науковий центр приділяє розвитку нових організаційних форм співробітництва академічних установ із закладами вищої освіти. Зокрема, він ініціював створення навчально-наукового комп-

лексу «Економосвіта», до якого ввійшли вітчизняні наукові інститути та заклади вищої освіти економічного профілю. Якісно новим рівнем організації співпраці академічних установ та закладів вищої освіти з природничих і технічних наук стало створення у 2007 р. разом із Національним університетом «Львівська політехніка» науково-навчального комплексу з правами Відділення цільової підготовки. На його основі проводиться підготовка фахівців з актуальних напрямів науки і техніки для інститутів Академії та Національного університету «Львівська політехніка», що допомагає інтеграції вітчизняної науки та освіти в європейський науково-освітній простір. Ефективній науковій співпраці сприяє присутність в академічному гроні яскравих представників освітянської науки, зокрема академіків НАН України Є. Крижанівського та Ю. Туниці, членів-кореспондентів НАН України Ю. Височанського, М. Войнаренка, Р. Гладішевського, В. Загорського, В. Мельника, В. Мікловди, Б. Остафійчука, В. Слюсарчука, П. Яснія.

З метою посилення ролі науки в реалізації ефективної гуманітарної політики при Західному науковому центрі діє Інститут соціогуманітарних проблем людини, діяльність якого спрямована на проведення комплексних досліджень, а саме зайнятості населення, міграційних процесів, демографічної ситуації, збереження довкілля та екологічної культури, соціальної психології, освіти, охорони здоров'я й духовного розвитку.

Пильну увагу приділяємо поповненню наукових установ талановитою молоддю, наданню соціальних гарантій молодим науковцям для їхнього творчого зростання, залученню творчої студентської та учнівської молоді до наукової праці. З 2001 р. з ініціативи Західного наукового центру, засновано щорічні премії Львівської обласної державної адміністрації та Львівської обласної ради для талановитих молодих учених і спеціалістів, а також премії для відомих учених і фахівців, які працюють в академічних установах та закладах вищої освіти Львівщини.

Також варто зазначити, що сьогодні в науковій сфері України існує багато проблем, які потребують вирішення. Україна знаходиться на шляху інтеграції у світовий та європейський науково-технологічний простір. Доки вона не досягла статусу рівноправного суб'єкта науково-технічної співпраці, а наука не зайняла чільне місце серед її державних пріоритетів, наша Вітчизна буде лише постачальником інтелектуального потенціалу для інших, більш розвинених у науково-технологічному аспекті, країн. Однак досвід 100-річної діяльності академічної системи організації наукових досліджень, попри всі труднощі та негаразди (особливо останніми роками), доводить ефективність і спроможність академічної науки виконувати своє головне завдання – забезпечувати необхідний для нашої держави розвиток фундаментальних досліджень, вирішувати важливі науково-технічні проблеми, що потребують комплексних міждисциплінарних підходів. Нові знан-

ня мусять дедалі глибше проникати у всі сфери економічного й соціального життя країни. Сподіваємось, що їх широке впровадження сприятиме інтенсивному розвитку вітчизняної економіки та утвердженню України як високорозвиненої інтелектуальної держави.

З нагоди 100-річного ювілею Національної академії наук України з приємністю вітаю кожного співробітника Академії, кожного науковця, який віддає свої сили й насагу для продовження та примноження традицій української науки. Нехай ваша щоденна праця буде оточена пошаною, а знання, які ви створили, проростають і дають плоди у вигляді інновацій і нових технологій. Бажаю вам міцного здоров'я та нових творчих злетів.

**Хроніка засідань Ради та виконкому Ради
Західного наукового центру НАН України і МОН України
у 2017–2018 рр.**

17 лютого 2017 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Про участь науковців Львівщини у проекті «Львів науковий».
2. Про план роботи Західного наукового центру на 2017 рік.
3. Про підтримку кандидатів у члени Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій пропозицій установ НАН України від наукових установ м. Львова.
4. Про перспективи підготовки висококваліфікованих кадрів за спеціалізацією «механіка» у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

1. З інформацією про участь науковців Львівщини у проекті «Львів науковий» виступила Анжела Швець – к. е. н., керівник Львівського кластера науки і освіти Львівської міської ради. Доповідач виокремила три напрямки реалізації проекту «Львів науковий»:

1) фундаментальний (проведення ґрунтового аналізу актуальної ситуації в науці, створення комунікаційної платформи та сайту, створення Ради кластеру);

2) прикладний: а) відзначення преміями міського голови талановитих вчених – 10 премій по 25 тис. грн; б) співфінансування та допомога в організації 10 вагомих наукових заходів (до 25 тис. грн для кожного заходу); в) організаційна підтримка лекцій видатних учених, спеціалістів міжнародного рівня з різних галузей науки;

3) промоційний: а) організаційна допомога у проведенні масових заходів, орієнтованих на популяризацію наукового потенціалу Львова; б) розроблення та впровадження туристичного маршруту наукового спрямування «Львів науковий»; в) встановлення інформаційних таблиць про видатні наукові постаті Львова, назва вулиць міста іменами видатних львівських учених.

У співдовіді директор Центру Митрополита Андрея Шептицького Українського Католицького Університету д. т. н. Олег Яськів зосередив увагу на організації та проведенні інноваційно-наукового форуму «Інноваційна весна». Головна мета форуму – звести разом науковців та інвесторів, готових вкладати в окремі технологічні проекти. Заявки від розробників проектів будуть збиратись до 26 лютого. 27 лютого організатори складуть остаточний перелік проектів і зберуть представників команд на першу зустріч. Кожна команда має пройти валідацію свого проекту серед потенційних клієнтів/інвесторів. До 20 березня команди розроб-

ляють короткі презентації своїх проектів і зустрічаються з менторами (лекторами), яких відбирають організатори і які готові витратити принаймні півтори години на тиждень на роботу з командою впродовж двох наступних місяців. Кожна команда подає свою бізнес-канву до 24 квітня, зазначає очікувану суму інвестицій і фінансову програму. Форум відбудеться 23 травня 2017 року. Переможцями стануть від двох до п'яти команд. До участі у Форумі запрошуються окремі винахідники та команди, які бажають комерціалізувати результати своїх досліджень і спроможні взяти на себе відповідальність за їхню реалізацію. Галузі досліджень/розробок – STEM (science, technology, engineering, mathematics).

2. З проектом плану роботи ЗНЦ на 2017 рік присутніх ознайомив учений секретар ЗНЦ к. ф.-м. н. Роман Романюк. Він особливо звернув увагу на питання, які має розглядати Рада ЗНЦ (планується, зокрема, провести виїзне засідання на базі Тернопільського національного економічного університету), та на засідання виконкому Ради ЗНЦ. При формуванні плану враховано пропозиції керівників секцій ЗНЦ та установ Західного регіону України. Доповідач наголосив на тому, що у травні традиційно відбудеться Фестиваль науки, і запросив усіх активно долучитися до його організації та проведення.

3. Інформацію про пропозиції установ НАН України м. Львова кандидатів у члени Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій надав голова ЗНЦ академік НАН України Зіновій Назарчук. Постановою № 1042 Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. затверджено Положення про конкурс щодо обрання членів Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій. Потрібно обговорити кандидатури до цього комітету від Західного регіону і, щойно конкурс буде оголошено офіційно, запропонувати їх, щоб регіон був гідно представлений у цій інституції.

Академік З. Назарчук запропонував підтримати для обрання членами Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій кандидатури заступника директора з наукової роботи Інституту біології клітини НАН України, к. б. н., с. н. с. Олега Стасика і завідувача відділу Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України, д. х. н., професора Ігоря Завалія.

4. Інформацію про перспективи підготовки висококваліфікованих кадрів за спеціальністю «Механіка» у ЛНУ імені Івана Франка надав завідувач кафедри механіки університету, д. ф.-м. н., професор Георгій Сулим. Він схарактеризував досягнення школи механіків університету, з якої вийшли шість академіків та чотири члени-кореспонденти НАН України, чотири ректори та чотири керівники академічних інститутів, 80 докторів наук та 390 кандидатів наук. Це потужна школа, яка може припинити свою діяльність, оскільки галузь «Механіка» скасували як науку. Минулого ро-

ку набір студентів на спеціальність «Механіка» був обмежений, адже правила прийому абітурієнтів такі, що більшість вступає на прикладну математику.

Доповнив виступ Г. Сулима чл.-кор. НАН України, професор кафедри механіки ЛНУ імені Івана Франка Олександр Андрейків, який наголосив, що потрібно відновити спеціальність «Механіка» у переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. Він нагадав, що у 2015 р. в Україні перейшли до укрупненого переліку галузей знань і спеціальностей. Необхідність такого переходу зумовлена потребою гармонізувати український Перелік з переліками, які діють в інших країнах Європи та світу, щоб спростити процедури визнання дипломів та створення програм подвійних дипломів у співпраці українських університетів з зарубіжними партнерами. Водночас, Перелік потребує змін та доповнень, над якими, власне, нині працюємо. До Переліку додали сім нових спеціальностей, серед яких «Географія», «Інформаційні системи та технології» тощо.

Проректор з наукової роботи ЛНУ імені Івана Франка д. х. н., професор, чл.-кор. НАН України Роман Гладишевський підтримав професора Г. Сулима, але зазначив, що проблема значно ширша і належить до компетенції МОН України. Керівництво університету усвідомлює, що механіка – наука світового рівня, й особливе місце в ній посідає Львівська школа механіків. Механіка важлива для матеріалознавства, природничих і гуманітарних наук, тому спеціальність «Механіка» повинна бути збережена. Доповідач запропонував долучити до ухвали виконкому Ради ЗНЦ такий пункт: звернутися до МОН України з клопотанням відновити спеціальність «Механіка». Він додав: якщо не буде кафедри механіки, то можна закривати і механіко-математичний факультет.

Заступник директора Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, д. е. н. професор Олександр Сушинський запропонував проаналізувати всі спеціальності, які не ввійшли в новий Перелік. Скорочення, які відбулися, а це 150 спеціальностей замість 260, призвели до зникнення важливих галузей, і тепер їх відновлюють – уже додали дві спеціальності.

Директор Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України, чл.-кор. НАН України Роман Кушнір зазначив, що механіка дуже потрібна для економіки, проводить моделювання всіх процесів. Тому її потрібно зберегти як спеціальність.

Академік НАН України З. Назарчук підсумував: виконком Ради ЗНЦ стривожений таким станом речей із спеціальністю «Механіка» і хоче допомогти, проте може лише рекомендувати, а вирішувати має ректорат.

Також запропонував законтрактувати з іншими регіональними центрами і надіслати спільне клопотання. Ми не можемо втратити такий важливий напрям.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Рекомендувати науковим колективам ЗНЦ взяти активну участь у реалізації плану заходів проекту «Львів науковий».
2. Інформацію щодо проведення інноваційно-наукового форуму «Інноваційна весна» оприлюднити на веб-сайті ЗНЦ.
3. Затвердити план роботи ЗНЦ НАН України і МОН України на 2017 рік з доповненнями, висловленими в ході обговорення.
4. Підтримати запропоновані кандидатури завідувача відділу Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України д. х. н., професора Завалія І. Ю. та заступника директора з наукової роботи Інституту біології клітини НАН України, к. б. н., с. н. с. Стасика О. В. для участі в конкурсі у члени Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій.
5. Надіслати клопотання ректорові Львівського національного університету імені Івана Франка з проханням розглянути питання щодо переведення кафедри механіки на факультет прикладної математики і створення спеціалізації «Прикладна математика і комп'ютерна механіка».

27 квітня 2017 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Стратегія сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області:
 - щодо сучасного стану та перспектив розвитку енергетики у Львівській області;
 - щодо перспектив участі установ Західного наукового центру НАН України і МОН України у розробленні Стратегії сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області.
2. Про підсумки проведення Загальних зборів НАН України.
3. Про формування робочої групи з підготовки нової редакції «Положення про премії Львівської обласної ради і Львівської обласної державної адміністрації для молодих вчених і спеціалістів та відомих учених і знаних фахівців».
4. Про підтримку висунення Національним агентством України з питань державної служби циклу робіт «Теоретико-методологічне обґрунтування і практичне запровадження системи підготовки фахівців для сфери державного управління та місцевого само-

врядування» на здобуття Державної премії України в галузі освіти 2017 року.

1. З доповіддю «Стратегія сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області» виступили керівник секції енергетики та енергозбереження ЗНЦ, д. т. н., професор Йосиф Мисак і заступник керівника секції енергетики та енергозбереження ЗНЦ Анатолій Акімов (див. стор. 110).

2. Інформацію про підсумки проведення Загальних зборів НАН України надав голова ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України Зіновій Назарчук.

Крім звіту про діяльність НАН України в 2016 р. та його обговорення, на зборах розглядалося питання про відзначення 100-річчя від часу заснування НАН України. Було прийнято звернення до Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з пропозицією відзначити цю подію на загальнодержавному рівні та ухвалити необхідні для цього рішення.

ЗНЦ має організувати відзначення цієї знаменної дати на регіональному рівні, для чого необхідно створити організаційних комітет з представників ЗНЦ, регіональної влади та громадських організацій. Має бути розроблений відповідний план організаційних заходів та забезпечені фінансові ресурси для їхньої реалізації.

3. Про необхідність підготовки нової редакції Положення про премії Львівської обласної ради і Львівської ОДА для молодих вчених і спеціалістів та відомих учених і знаних фахівців поінформував директор ЗНЦ Олег Зинюк. Внесення змін до чинного положення ініційоване департаментом освіти і науки Львівської ОДА і зумовлене тим, що від часу його затвердження (2012 р.) суттєво змінились умови, за яких це положення формувалося: загальний обсяг фінансування, розмір мінімальної заробітної плати тощо. Запропонував сформувати робочу групу з підготовки нової редакції у складі членів виконкому: Ігоря Мриглода – заступника голови ЗНЦ, директора Інституту конденсованих систем НАН України, академіка НАН України; Романа Гладішевського – проректора ЛНУ імені Івана Франка, чл.-кор. НАН України; Олега Зинюка – заступника голови ЗНЦ, директора ЗНЦ; Ростислава Влоха – директора Інституту фізичної оптики імені О. Г. Влоха МОН України, професора; Романа Романюка – ученого секретаря ЗНЦ, с. н. с.; Галини Котерлин – наукового співробітника ЗНЦ; Любомири Мандзій – директора департаменту освіти і науки Львівської ОДА (за згодою); Наталії Чухрай – проректора Національного університету «Львівська політехніка», професора (за згодою); Олега Стасика – заступника директора Інституту біології клітини НАН України, с. н. с. (за згодою).

4. Голова ЗНЦ академік НАН України Зіновій Назарчук повідомив про те, що Національне агентство України з питань державної служби висунуло цикл робіт «Теоретико-методологічне обґрунтування і практичне запровадження системи підготовки фахівців для сфери державного управління та місцевого самоврядування» на здобуття Державної премії України в галузі освіти 2017 р. у номінації «Наукові досягнення в галузі освіти». Роботи виконано авторським колективом у складі Л. Белової (директора Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління, д. соц. н., професора), В. Вакуленка (завідувача кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління, к. держ. упр., доцента), К. Ващенко (голови Національного агентства України з питань державної служби, д. політ. н., с. н. с.), В. Гошовської (директора Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів, завідувача кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України, д. політ. н., професора), В. Загорського (директора Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, д. е. н., професора, чл.-кор. НАН України), В. Куйбіди (президента Національної академії державного управління при Президентові України, д. н. держ. упр., професора), В. Лугового (директора Інституту вищої освіти НАПН України, д. пед. н., професора, академіка НАПН України), Т. Мотренка (Інститут законодавства Верховної Ради України, д. філос. н., професора, академіка НАПН України), І. Розпутенка (в. о. директора Інституту публічного управління та адміністрування Національної академії державного управління при Президентові України, д. н. з держ. упр., професора), В. Шаповала (пенсіонера, д. ю. н., професора, чл.-кор. НАН України). З огляду на державну й суспільну значущість порушених у роботах масштабних проблем, наукову та практичну результативність досліджень, високий теоретико-методологічний рівень, є пропозиція підтримати цей цикл робіт на здобуття Державної премії України в галузі освіти за 2017 р.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Підтримати пропозиції секції енергетики та енергозбереження ЗНЦ, Національного університету «Львівська політехніка» та ПАТ «ЛьвівОРГРЕС» щодо:
 - необхідності розроблення Стратегії сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області, сформованої відповідно до цілей «Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 р.» та «Проекту енергетичної стратегії України до 2035 р.»;

- відкриття спеціальності «Енергетика сталого розвитку» з підготовки фахівців у Національному університеті «Львівська політехніка».
- 2. ЗНЦ звернутися до Львівської ОДА та Львівської обласної ради з клопотанням щодо включення проекту «Стратегія сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області» до Плану заходів з реалізації у 2017–2018 рр. Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року.
- 3. Секції енергетики та енергозбереження ЗНЦ:
 - активізувати роботу з розроблення систем комплексного енергозабезпечення регіону з метою підготовки концепції Стратегії сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області;
 - сформуванню перелік наукових розробок щодо ефективного енергозабезпечення і їхнього впровадження в енергогенеруючих компаніях, комунальних підприємствах та установах соціальної інфраструктури Львівщини.
- 4. Затвердити план заходів для відзначення 100-річчя заснування НАН України у Західному регіоні України.
- 5. Для розроблення нової редакції «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області» сформувати робочу групу у складі:
 - 1. Ігор Мриглюд – заступник голови ЗНЦ, директор Інституту конденсованих систем НАН України, академік НАН України.
 - 2. Роман Гладишевський – член виконкому Ради ЗНЦ, проректор з наукової роботи Львівського національного університету імені Івана Франка, чл.-кор. НАН України.
 - 3. Олег Зинюк – заступник голови ЗНЦ, директор ЗНЦ.
 - 4. Наталія Чухрай – проректор з наукової роботи Національного університету «Львівська політехніка», професор (за згодою).
 - 5. Ростислав Влох – член виконкому Ради ЗНЦ, директор Інституту фізичної оптики імені О. Г. Влоха МОН України, професор.
 - 6. Роман Романюк – учений секретар ЗНЦ, с. н. с.
 - 7. Олег Стасик – заступник директора Інституту біології клітини НАН України, с. н. с. (за згодою).
 - 8. Любомира Мандзій – директор департаменту освіти і науки Львівської ОДА (за згодою).
 - 9. Галина Котерлин – науковий співробітник ЗНЦ.
- 6. З огляду на державну й суспільну значущість порушених масштабних проблем, наукову та практичну результативність до-

сліджень, високий теоретико-методологічний рівень – підтримати цикл робіт «Теоретико-методологічне обґрунтування і практичне запровадження системи підготовки фахівців для сфери державного управління та місцевого самоврядування» авторського колективу у складі Л. Белової, В. Вакуленка, К. Вашенка, В. Гошовської, В. Загорського, В. Куйбіди, В. Лугового, Т. Мотренка, І. Розпутенка, В. Шаповала на здобуття Державної премії України в галузі освіти 2017 р. в номінації «Наукові досягнення в галузі освіти».

23 червня 2017 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Маркіян Шашкевич – провідник незалежності соборної України (*до 180-річчя «Русалки Дністрової»*).
2. Про відзначення 100-річчя Національної академії наук України установами ЗНЦ.
3. Про нову редакцію «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області».

1. З доповіддю «Маркіян Шашкевич – провідник незалежності соборної України (*до 180-річчя «Русалки Дністрової»*)» виступив завідувач відділу нової історії України Інституту українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України Феодосій Стеблій.

Маркіян Шашкевич (6.11.1811–7.06.1843) – видатний український письменник і культурно-громадський діяч, речник національного відродження на західних землях України. Народився в с. Підлисся Золочівського повіту (Галичина) в родині священика. Навчався в гімназіях Львова і Бережан. Закінчив теологічний факультет Львівського університету та греко-католицьку духовну семінарію (1838). По закінченні семінарії був священиком у селах Чумниська, Нестаничі, Новосілки (Галичина). У студентські роки він був натхненником, організатором і лідером «Руської трійці», ініціатором її діяльності на засадах романтизму: збору й популяризації фольклору, створення словника та граматики живої української мови, реформування правопису (заміни етимологічного фонетичним), використання так званого гражданського шрифту замість кириличного, впровадження рідної мови в повсякденний вжиток інтелігенції та церковні проповіді, виступів проти спроб латинізації українського письменства тощо.

У літературі М. Шашкевич проявив себе як поет-новатор, творам якого притаманні виразні національні мотиви, любов до рідного краю, м'які ліричні тони, нескладна символіка. Перлиною ліричної поезії стала його «Веснівка». У творах на історичну тематику він поетизував історичне

минуле народу («Згадка», «Болеслав Кривоустий під Галичем, 1139», «О Наливайку», «Хмельницького обступлення Львова», «Споминайте, браття милі»). Його особливо захоплювала постать Б. Хмельницького. Письменник брав участь у розшифруванні та редагуванні Львівського літопису з описом національно-визвольної війни українського народу 1648–1657 рр., яку осолоював Б. Хмельницький.

М. Шашкевич здобув славу як співавтор і видавець альманаху «Русалка Дністровая» (1837), автор брошури «Азбука і Abecadlo» (1836) та «Читанки» (1836). Він був одним із перших перекладачів українською мовою «Слова о полку Ігоревім» та «Святого Письма» (1837, 1841), автором перекладів із сербської, чеської, польської, грецької, латинської, німецької мов.

Ідеї та діяльність М. Шашкевича та його побратимів мали значний вплив на розвиток літературного і громадського життя в Україні, сприяли утвердженню національної свідомості багатьох поколінь української інтелігенції, надихали її на самовіддану працю на ниві національного відродження.

Похований М. Шашкевич у с. Новосілки Ліські. У 1893 році його прах перевезено до Львова і перепоховано на Личаківському цвинтарі. На вшанування письменника споруджено пам'ятники на Білій Горі (1911), у с. Підлісся (1962), Вінніпезі (1944), Римі (1976), с. Новосілки (1986), Львові (1989), Новому Яричеві (1992), Золочеві (1993), с. Нестаничі (1993), біля Львівської духовної семінарії (2007).

У 1959 р. в с. Підлісся створено літературний меморіальний музей, який перетворено в 1986 р. на Музей-садибу М. Шашкевича. У 1962 р. засновано Інститут-заповідник М. Шашкевича у Вінніпезі. У 1990 р. відкрито музей «Русалка Дністрова» у Львові. Традиційними стали Шашкевичівські читання, матеріали яких публікуються в серійному збірнику «Шашкевичіана» (видано шість випусків) та в «Бібліотеці Шашкевичіани» (видано 15 випусків). Архів М. Шашкевича зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника.

Ідейна і творча спадщина М. Шашкевича стала животворним надбанням духовного світу українців, слов'янських народів, посіла почесне місце у скарбниці європейської та світової культур. Вона є живим джерелом для збагачення духовності сучасних поколінь і для творення нових цінностей.

2. З інформацією «Про відзначення 100-річчя Національної академії наук України установами Західного наукового центру» виступив голова ЗНЦ академік НАН України Зіновій Назарчук, який зауважив, що Президент України Петро Порошенко підписав Указ «Про відзначення 100-річчя Національної академії наук України», яким затверджено низку заходів із підготовки та відзначення у 2018 р. на загальнодержавному рівні 100-річчя вищої державної наукової організації країни. Зокрема, Кабінету

Міністрів України доручено в місячний термін утворити Організаційний комітет із підготовки та відзначення 100-річчя НАН України, співголовами якого стануть Прем'єр-міністр та Глава Адміністрації Президента. Також Уряд у двомісячний строк має затвердити та забезпечити виконання плану заходів щодо відзначення 100-річчя Академії.

Такі заходи покликані підкреслити важливість провадження наукової діяльності для держави і суспільства, подальшого розвитку вітчизняної економіки на інноваційних засадах, а також дадуть змогу засвідчити повагу до самовідданої праці багатьох поколінь українських учених. Відповідно до Постанови Президії НАН України № 169, секціям, відділенням НАН України та регіональним центрам НАН України і МОН України до 10.09.2015 р. необхідно було подати Президії НАН України пропозиції щодо заходів з відзначення 100-річчя від заснування НАН України, і вказати терміни та відповідальних за їхнє виконання. Передбачити при цьому необхідність провести наукові сесії загальних зборів відділень, зборів регіональних наукових центрів, наукових товариств; видати наукові праці, документи й матеріали з історії Академії, її сучасної діяльності та внеску в розбудову незалежної України; організувати наукові конференції, читання, виставки наукових і науково-технічних досягнень, виступи в теле- та радіопрограмах, публікації у пресі тощо.

Академік З. Назарчук повідомив, що з метою увічнення пам'яті про відомого українського вченого Георгія Карпенка, колектив Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України, відповідно до Указу Президента України від 18.05.2017 р. № 136/2017 «Про відзначення 100-річчя Національної академії наук України», підготував клопотання до міського голови Львова щодо перейменування вулиці Тролейбусної міста Львова на вулицю імені академіка Георгія Карпенка – відомого українського вченого в галузі фізико-хімічної механіки матеріалів, доктора технічних наук (1953 р.), професора (1954 р.), академіка АН УРСР (1967 р.), багаторічного директора Фізико-механічного інституту АН УРСР (1952–1971 рр.), заслуженого діяча науки і техніки УРСР (1960 р.), лауреата Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1977 р.), який зробив значний особистий внесок у розвиток науки та зміцнення міжнародного авторитету України. Академік З. Назарчук запропонував виконкому Ради ЗНЦ підтримати клопотання до міського голови Львова щодо перейменування вулиці Тролейбусної міста Львова на вулицю імені академіка Георгія Карпенка.

3. Заступник голови ЗНЦ академік НАН України Ігор Мриглюд повідомив про те, що робоча група, створена виконкомом Ради ЗНЦ 27 квітня 2017 р., запропонувала проект нової редакції «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області». Вказав

на основні відмінності нової редакції від попередньої, запропонував схвалити підготовлений проект та надіслати його департаменту освіти і науки Львівської ОДА для подальшого затвердження головою Львівської ОДА.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Вважати за доцільне залучити до роботи ЗНЦ Шашкевичівську комісію.
2. Створити робочу групу з підготовки Положення про Шашкевичівську комісію при Західному науковому центрі у такому складі:
 - чл.-кор. НАН України Микола Ільницький;
 - професор Феодосій Стеблій;
 - професор Михайло Шалата;
 - д. і. н. Петро Шкраб'юк;
 - професор Богдан Якимович.
3. Робочій групі підготувати Положення про Шашкевичівську комісію при ЗНЦ і розробити план роботи на 2017–2018 рр.
4. Персональний склад Шашкевичівської комісії при ЗНЦ і план її роботи на 2017–2018 рр. затвердити на черговому засіданні виконкому Ради ЗНЦ.
5. На виконання Указу Президента України № 136/2017 від 18.05.2017 р. створити робочу групу з відзначення 100-річчя НАН України у такому складі:
 1. Зіновій Назарчук – голова ЗНЦ, академік НАН України.
 2. Ігор Мриглод – заступник голови ЗНЦ, академік НАН України.
 3. Олег Зинюк – заступник голови ЗНЦ, доцент.
 4. Юрій Бобало – голова Ради ректорів ВНЗ Львівщини, професор.
 5. Роман Кушнір – голова Наукового товариства імені Шевченка, чл.-кор. НАН України.
 6. Голова Львівської обласної державної адміністрації (за згодою).
 7. Голова Львівської обласної ради (за згодою).
 8. Міський голова Львова (за згодою).
 9. Тарас Яницький – голова Львівської регіональної організації профспілки працівників НАН України (за згодою).
 10. Роман Романюк – вчений секретар ЗНЦ, с. н. с.
 11. Марія Яцейко – голова Львівської обласної ради профспілки працівників освіти і науки (за згодою).
6. Затвердити план заходів із відзначення 100-річчя від заснування НАН України.
7. Підтримати клопотання колективу Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України щодо перейменування вулиці Тролейбусної на вулицю імені академіка Георгія Карпенка з метою увічнення пам'яті про відомого українського вченого.

8. Робочій групі при ЗНЦ з відзначення 100-річчя заснування НАН України визначити виконавців, терміни проведення заходів і забезпечити їхнє виконання.
9. Схвалити проект «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області» та скерувати його на затвердження до Львівської обласної державної адміністрації.
10. Після затвердження Львівською ОДА оприлюднити «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області» на сайті ЗНЦ.
11. Затвердити принцип розподілу премій, передбачених «Програмою розвитку освіти Львівщини на 2017–2020 роки» між науковими установами та вищими навчальними закладами на 2017 р.
12. ЗНЦ звернутися до керівників наукових установ та ВНЗ Львівської області щодо подання до 30 вересня 2017 р. у ЗНЦ документів претендентів на здобуття премій обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області.

6 жовтня 2017 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Етапи створення та вдосконалення геоінформаційної системи Шацького національного природного парку.
2. Про кандидатури відомих учених і знаних фахівців, молодих учених і дослідників – працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області на здобуття премій обласної державної адміністрації та обласної ради у 2017 році.

1. З доповіддю «Етапи створення та вдосконалення геоінформаційної системи Шацького національного природного парку» виступив завідувач відділу оптико-цифрових систем діагностики Фізико-механічного інституту імені Г. В. Карпенка НАН України, д. т. н., професор Леонід Муравський (див. стор. 116).

2. Інформацію про кандидатури відомих учених і знаних фахівців, молодих учених і дослідників на здобуття премій обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області у 2017 р. надав академік НАН України Ігор Мриглюд. У Програмі розвитку освіти Львівщини на 2017–2020 рр. (рішення Львівської обласної ради № 393 від 21.03.2017 р.), п. 2.3.2. «Система заохочення молодих учених та відомих фахівців», перед-

бачено виділити 2 млн грн. на обласні премії для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області на 2017 рік.

Відповідно до Положення про премії (Розпорядження голови Львівської ОДА від 09.08.2017 р. № 704/0/5-17), відбулося висунення кандидатів – претендентів на здобуття премій науковими установами та ВНЗ Львівщини. Кандидатури для здобуття премій були запропоновані вченими (науково-технічними) радами наукових установ та ВНЗ за основним місцем роботи (навчання) цих осіб. Керівники установ подали у ЗНЦ всі документи претендентів на здобуття премій. Процедура висунення претендентів відбулася відповідно до вимог «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області», затвердженого виконкомом Ради ЗНЦ 23.06.2017 р.

Претендентами на премії є 30 відомих учених і знаних фахівців та 120 молодих учених і дослідників, наукові здобутки яких сприяють ефективному відтворенню, розвитку й використанню науково-технічного потенціалу області, виробництву та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції й утверджують високий авторитет науковців Львівщини в Україні та світі. Індекс цитувань праць учених – претендентів на премії – високий, а подані характеристики відповідають вимогам до претендентів.

Цього року робоча група ЗНЦ та департаменту освіти і науки Львівської ОДА підготувала нову редакцію «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області». Пункт 1 цього Положення викладено так:

«1. Львівська обласна державна адміністрація та Львівська обласна рада щорічно призначають премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів (університетів, академій, інститутів) Львівської області (далі – премії):

– *відомим ученим і знаним фахівцям – за значні досягнення в галузі природничих, технічних, гуманітарних і соціально-економічних наук, які сприяють подальшому розвитку науки, соціально-економічним перетворенням у регіоні й утверджують високий авторитет науковців Львівщини в Україні та світі;*

– *молодим ученим і дослідникам за наукові досягнення та з метою підтримки і стимулювання проведення ними наукових досліджень в галузях природничих, технічних, гуманітарних і соціально-економічних наук, які сприяють соціально-економічним перетворенням у регіоні. Вік осіб, які висувуються на здобуття премії, не може перевищувати 35 років – для осіб, які мають вищу освіту другого (магістерського) рівня, та 40 років – для осіб, які мають науковий ступінь доктора наук або навчаються в докторантурі станом на 10 листопада календарного року».*

Саме тому цього року серед молодих учених – претендентів на здобуття премій є вісім докторів наук, 68 кандидатів наук, 21 науковець і викладач та 23 аспіранти. А серед відомих учених – 26 докторів наук та четверо кандидатів наук, знаних фахівців у своїх галузях, які мають значні наукові здобутки та високі рейтинги. Претенденти представляють 16 наукових установ НАН України, 19 ВНЗ та вперше залучені дві наукові установи Національної аграрної академії наук України, дві наукові установи Національної академії медичних наук України та дві державні наукові установи іншого підпорядкування (ДНДКІ ветеринарних препаратів та кормових добавок і Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові).

Поіменні списки кандидатур відомих учених і знаних фахівців та молодих учених і дослідників, які подані для проходження процедури присудження премій у 2017 р., будуть оприлюднені на офіційному сайті ЗНЦ.

Премії призначаються розпорядженням голови Львівської ОДА і виплачуються за рахунок коштів обласного бюджету щорічно до Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку (10 листопада).

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Інформацію д. т. н., професора Леоніда Муравського щодо створення та вдосконалення геоінформаційної системи Шацького національного природного парку взяти до відома.
2. Схвалити результати ФМІ ім. Г. В. Карпенка НАН України щодо дистанційного і наземного моніторингу територій природно-заповідного фонду Західного Полісся, на підставі яких створено геоінформаційну систему Шацького національного природного парку та інформаційно-аналітичну систему біорезервату (БР) «Шацький» для відстеження екологічної ситуації і стану біологічного різноманіття.
3. Рекомендувати колективам національних парків і заповідних територій України використовувати досвід ФМІ ім. Г. В. Карпенка, отриманий при створенні і впровадженні геоінформаційної системи Шацького національного природного парку та інформаційно-аналітичної системи біорезервату (БР) «Шацький».
4. Науковим секціям ЗНЦ підготувати пропозиції щодо використання геоінформаційних систем для моніторингу екологічного стану територій та скерувати їх до обласних державних адміністрацій та обласних рад Західного регіону України.
5. Затвердити запропоновані вченими (науково-технічними) радами наукових установ та ВНЗ Львівщини кандидатури для здобуття премій обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів (університетів, академій, інститутів) Львівської області.

6. ЗНЦ повідомити постійну комісію з питань освіти і науки Львівської обласної ради про результати конкурсу та надіслати списки претендентів на здобуття премій до Львівської ОДА і Львівської обласної ради.
7. Перелік кандидатур на здобуття премій оприлюднити на сайті ЗНЦ.

13 жовтня 2017 року – виїзне засідання Ради ЗНЦ НАН України і МОН України (м. Тернопіль) з розгляду питання:

«Проблеми адміністративної реформи в Україні: шляхи вирішення»

Виїзне засідання Ради ЗНЦ НАН України і МОН України відбулося в Тернопільському національному економічному університеті (ТНЕУ). У засіданні взяли участь: А. Крисоватий – ректор ТНЕУ, д. е. н., проф.; В. Брич – проректор з науково-педагогічної роботи (організаційні питання) ТНЕУ, д. е. н., проф.; Г. Монастирський – проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародна діяльність) ТНЕУ, д. е. н., проф.; З.-М. Задорожний – проректор з наукової роботи ТНЕУ, д. е. н., проф.; директор бібліотеки ім. Л. Каніщенка ТНЕУ К. Восьний; завідувач відділу організації науково-дослідних робіт та маркетингу В. Письменний; завідувач кафедри обліку у державному секторі економіки та сфері послуг ТНЕУ, д. е. н., проф. М. Лучко; ректор Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, д. т. н., проф. П. Ясній; заступник директора ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» д. е. н., проф. І. Сторонянська; проректор з наукової роботи ТНЕУ, д. т. н., проф. Роман Рогатинський.

Порядок денний:

1. Досвід реалізації адміністративно-територіальної реформи в Тернопільській області: досягнення, проблеми та науковий супровід.
2. Об'єднання територіальних громад та проблеми бухгалтерського обліку в них.
3. Адміністративно-фінансова децентралізація та територіальний розвиток: нові тренди і виклики.
4. Про результати виконання «Програми співробітництва Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільської обласної ради, Західного наукового центру НАН України і МОН України».
5. Різне.

Вступне слово виголосив голова ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України Зіновій Назарчук, який привітав присутніх і за-

значив, що для ЗНЦ вже стало доброю традицією проведення щорічних виїзних засідань Ради в областях Західного регіону України. На порядок денний завжди виносяться актуальні для областей питання, які потребують наукового супроводу. Сьогодні це – обговорення проблем адміністративної реформи в Тернопільській області та в Україні й пошук шляхів їхнього вирішення. Подякував ректорові ТНЕУ, д. е. н., проф. Андрію Крисоватому за надану можливість провести засідання в університеті.

Ректор ТНЕУ А. Крисоватий звернувся до колег з вітальним словом: «Радий вітати Вас у стінах нашого університету. Тема зустрічі є надзвичайно актуальною, адже Україна зараз перебуває на етапі реформування. Думаю, для того, щоб реформа стала успішною, насамперед, необхідно вдосконалити українське законодавство, зокрема конституційне, адміністративне й фінансове. Тому нашим сьогоднішнім завданням є проаналізувати етапи проведення адміністративного реформування в Україні та виокремити відповідні проблеми. Вважаю, що наукові розвідки з окресленої проблематики повинні бути спрямовані на докладне дослідження сучасного процесу адміністративного реформування».

1. Доповідь на тему «Досвід реалізації адміністративно-територіальної реформи в Тернопільській області: досягнення, проблеми та науковий супровід» зробив проректор з науково-педагогічної роботи ТНЕУ, д. е. н., проф. Г. Монастирський (див. стор. 124).

2. Доповідь на тему «Об'єднання територіальних громад та проблеми бухгалтерського обліку в них» зробив завідувач кафедри обліку у державному секторі економіки та сфері послуг ТНЕУ, д. е. н., проф. М. Лучко. Доповідач підкреслив, що стратегією модернізації бухгалтерського обліку затверджено національні стандарти бухгалтерського обліку в державному секторі економіки. Вони дають змогу гармонізувати обліково-аналітичні процеси та забезпечити дієвий контроль над майном і фінансовими ресурсами об'єднаних територіальних громад. Проте, в процесі адміністративної реформи виникли проблемні питання, які стосувалися відображення в бухгалтерському обліку діяльності громад. Запропонував низку пропозицій щодо вирішення проблем обліку та відображення діяльності новостворених об'єднаних територіальних громад, які враховують сучасні тенденції та вимоги міжнародних стандартів,

3. Заступник директора Державної установи «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» д. е. н., проф. Ірина Сторонянська порушила надзвичайно важливу тему: «Адміністративно-фінансова децентралізація та територіальний розвиток: нові тренди і виклики». Адже, як вважають науковці ЗНЦ, методична база формування об'єднаних територіальних громад в Україні потребує обов'язкового перегляду.

Формування сучасної моделі адміністративно-фінансової децентралізації в Україні відбувалось під впливом об'єктивних умов. По-перше, це

стан реалізації адміністративно-територіальної реформи. Незавершеність адміністративно-територіальної реформи в державі не дає змогу повноцінно імплементувати механізми бюджетної децентралізації, оскільки передача нових функцій можлива лише об'єднаним громадам. Фактично подальша передача функцій і ресурсів на базовий рівень залежить від швидкості створення ОТГ. А тому важливо якнайшвидше завершити процес об'єднання громад, а також визначити функції районного рівня управління (за умови його збереження). По-друге, одночасна реалізація секторальних реформ, зокрема у сферах освіти та охорони здоров'я, за відсутності чіткого унормування розподілу функцій та відповідальності за фінансове забезпечення освітніх і медичних послуг між рівнями управління, а також сучасних обґрунтованих нормативів щодо їх надання, суттєво ускладнює вирішення питання підвищення якості цих послуг для мешканців громад. По-третє, російська військова агресія на Сході України чинить прямий вплив на процеси формування бюджетної політики розвитку територіальних громад з огляду на: 1) відволікання вагомої частини ресурсу державного бюджету на оборону держави та забезпечення Збройних сил України; 2) зростання соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам; 3) незалученість окупованих територій до продукування ВВП і доходів бюджету. Зазначене обумовлює необхідність зберігати порівняно високий рівень централізації бюджетного ресурсу у найближчій перспективі.

Чи не найбільшою прогалиною в процесі децентралізації влади є безсистемність реформ та неузгодженість рішень і заходів з їхньої реалізації. У результаті вирішення різних питань, пов'язаних з розвитком територій в умовах децентралізації, віддано на відкуп «широкому колу вузьких експертів» (одні з них спеціалізуються на стратегічному розвитку, інші – на фінансовому плануванні та бюджетуванні, ще інші – на реформах у сфері медицини чи освіти тощо). Зазначене, разом з позитивними результатами в ході реалізації реформ, спричинило появу низки нових викликів і для розвитку територіальних громад, і для держави загалом.

Ведучи мову про фінансову децентралізацію в Україні, прийнято наголошувати на високому рівні концентрації фінансового ресурсу в Держбюджеті. Дійсно, на сьогодні Україна є найбільш централізованою країною Східної Європи за цим показником та характеризується порівняно низьким рівнем децентралізації в порівнянні з розвиненими країнами Європи та світу. Водночас – серед групи країн з доходами менше 4 тис. євро на одну особу – Україна (2,1 тис. євро на одну особу) демонструє один з найвищих рівнів децентралізації. Тому варто підкреслити, що для України важливими є водночас два питання: 1) перерозподіл бюджетного ресурсу та повноважень на місцевий рівень; 2) забезпечення сталого економічного зростання, збільшення ВВП і, відповідно, фінансової бази державного управління загалом. Треба додати, що сама децентралізація певним чином

(за умови правильного спрямування додаткового ресурсу) повинна стати поштовхом для економічного розвитку на локальному рівні.

Світова практика засвідчує, що не існує прямої залежності між рівнем розвитку країни та ступенем фінансової децентралізації, однак заможніші держави схильні до глибшої децентралізації. Значною мірою це можна пояснити тим, що такі країни, з огляду на високий рівень бюджетних доходів у розрахунку на одного мешканця, можуть дозволити собі відволікати меншу частку бюджетного ресурсу для фінансування загальнонаціональних функцій і дати змогу органам влади на місцях залишати більшу частку бюджетних доходів для фінансування власних потреб. Так, серед європейських країн найвищим рівнем доходів місцевих бюджетів (відносно ВВП) станом на 1.01.2016 р. є такі: Данія (35,2%), Швеція (24,8%), Фінляндія (22,3%), Норвегія (15,7%) – тобто країни з рівнем доходів понад 40 тис. євро в розрахунку на одного жителя.

У результаті реформування місцевого самоврядування в Україні відбувається створення ОТГ. Місцеві бюджети ОТГ були наділені, з одного боку, додатковими фінансовими ресурсами, в тому числі базовою дотацією, освітньою, медичною та іншими субвенціями й дотаціями, з іншого, – додатковими повноваженнями (як стосовно міст обласного значення). Тобто система організації економічних відносин між суб'єктами бюджетного процесу на базовому рівні набула нового змісту, а саме: ОТГ отримали змогу самостійно вирішувати питання розвитку своєї території, формувати власні повноваження, органи управління громади, їхню структуру, доходи-видатки, отримувати з Державного бюджету кошти на розвиток інфраструктури, виконувати делеговані повноваження (управляти школами, дошкільними закладами; організовувати первинну медичну допомогу мешканцям; утримувати будинки культури, клуби, бібліотеки, стадіони; надавати соціальну та адміністративну допомогу мешканцям через територіальні центри).

У результаті реалізації таких заходів бюджетної децентралізації в 2016 році надходження до загального фонду місцевих бюджетів ОТГ з урахуванням трансфертів зросли в 7 разів, порівняно з доходами місцевих бюджетів 2015 року, які ввійшли до складу ОТГ (з 1,1 млрд грн до 7,1 млрд грн). Зважаючи на головну ціль децентралізації – створення фінансово спроможних громад, які здатні ефективно використовувати власний соціально-економічний і природний потенціал – важливо визначитись, завдяки чому відбулось таке зростання доходів. Здійснимо порівняння податкових доходів місцевих бюджетів ОТГ та інших адміністративно-територіальних одиниць за результатами 2016 року.

Особливістю формування податкових доходів бюджетів ОТГ стало зарахування до них з 1 січня 2016 р. 60% ПДФО. Результатом таких змін стало надходження до бюджетів ОТГ Карпатського регіону 120,4 млн грн

від цього податку. Таким чином, темп приросту власних надходжень бюджетів ОТГ Карпатського регіону у 2016 р., порівняно з 2015 р., становив 302,6%. Водночас темпи приросту надходжень до бюджетів ОТГ по окремих податках є нижчими (по платі за землю – на 12,3%, по єдиному податку – на 4,6%, по інших податках та зборах – на 4,4%), ніж загалом по місцевих бюджетах України. Виняток становить акцизний податок, темп приросту надходжень до бюджетів об'єднаних громад Карпатського регіону якого вищий на 23,6%. Тобто *без врахування ПДФО власні доходи ОТГ* у 2016 р. зростали практично такими ж темпами, як загалом по Україні (159,5% по ОТГ проти 149,6% загалом по інших місцевих бюджетах). І це в той час, коли під першу хвилю об'єднання потрапила значна частина економічно найсильніших громад.

Фактично основним чинником стрімкого зростання доходів бюджетів ОТГ в 2016 р. стало спрямування освітньої та медичної субвенцій. Середній відсоток дотаційності бюджетів ОТГ склав 27,6%. За даними Мінрегіонбуду в 2016 р. із 159 ОТГ тільки 34 мали бездотаційні бюджети, ще 50 ОТГ мали рівень дотаційності нижче 20%, а дотаційність 25 ОТГ перевищила 50%.

Важливим стимулом до об'єднання та розвитку ОТГ є інфраструктурна субвенція, яка надається для створення й модернізації інфраструктури, нового будівництва, реконструкції, капітального ремонту тощо. У 2016 р. її обсяг склав 1 млрд грн, у 2017 р. – 1,5 млрд грн. Ця субвенція розподіляється між ОТГ залежно від кількості сільського населення та території громади. Цікаво, що серед місцевих бюджетів ОТГ були й такі, в яких інфраструктурна субвенція перевищувала власні надходження в рази. Понад те, в низці ОТГ саме ця субвенція є єдиним джерелом фінансування капітальних видатків.

Отже, за результатами початкового етапу, маємо ситуацію, коли кількість ще не перетворилася в якість. Тобто новостворені ОТГ, незважаючи на значні фінансові вливання (у порівнянні з іншими громадами), не показують суттєвого економічного зростання, яке б виражалось у збільшенні податкових доходів території. Значною мірою це обумовлено тим, що, отримавши додатковий фінансовий ресурс, керівництво ОТГ намагалось латати місцеві дороги й розбудовувати соціальну інфраструктуру. Тоді як питання створення підґрунтя та стимулів для розвитку підприємництва у сільській місцевості, економічного зростання ОТГ відкладалися на перспективу. Крім цього, в багатьох ОТГ формування управлінських команд, здатних продукувати ідеї і реалізувати проекти саме економічного розвитку території, відбувається з труднощами.

Наявність відремонтованої соціальної інфраструктури, доступної кожному мешканцеві, – дуже актуальна проблема. Однак, вже сьогодні маємо в селах приклади відремонтованих амбулаторій без відповідного пер-

соналу, шкіл, які не відповідають мінімальним критеріям чисельності учнів, а тому не будуть фінансуватися з державного бюджету, тощо. Треба також розуміти, що всі нові об'єкти соціальної інфраструктури – це додаткове навантаження на місцеві бюджети тих самих ОТГ у майбутньому. Чи буде мати змогу ОТГ їх фінансувати без належного рівня податкових доходів від власної економіки?

Вже перший етап реалізації реформи децентралізації в Україні засвідчив посилення диспропорцій територій та адміністративно-територіальних одиниць за рівнем фінансової спроможності. Тобто Україні не вдалось уникнути ризику поглиблення територіальної соціально-економічної диференціації, а механізми прямого регулювання (зокрема бюджетного вирівнювання) та непрямого впливу (спрямовані на стимулювання економічної активності громад) виявилися неспроможними врегулювати проблему нерівномірності ендегенного потенціалу розвитку громад та різної ефективності його використання. Серед основних тенденцій просторового розвитку під впливом процесів децентралізації в Україні варто вказати такі:

– *Зниження рівня міжрегіональної диференціації.* Рівень асиметрії за показником доходів зведених бюджетів регіонів (як з трансфертами, так і власних доходів) в розрахунку на одного мешканця за останні два роки істотно знизився. В основному це пов'язано з негативними тенденціями в соціально-економічному розвитку м. Києва та формуванні доходів його бюджету, а також змінами в податково-бюджетному законодавстві щодо структури доходів столиці (які стали чинними 01.01.2015 р.), що спричинило суттєве зниження темпів приросту бюджетних доходів столиці, порівняно з іншими регіонами. Відтак, якщо в 2006 р. власні доходи бюджету столиці більше, ніж у вісім разів, перевищували власні доходи зведеного бюджету області із найнижчим значенням, то вже через десять років цей показник знизився до чотирьох разів.

– *Зростання диференціації на рівні районів.* На тлі незначного зниження міжрегіональної диференціації впродовж 2015–2016 рр. відбулося різке зростання асиметричності доходів місцевих бюджетів на внутрішньорегіональному рівні. Таке посилення диференціації існує і між районами, і між територіальними громадами. Так, у Львівській області диференціація доходів районних бюджетів в розрахунку на одного мешканця зростала удвічі, порівняно з 2014 р. Аналогічні тенденції спостерігаємо і в інших регіонах.

– *Посилення асиметрії між приміськими територіями та віддаленими від великих міст територіальними громадами.* Під впливом сучасних реформ, завдяки добре розвиненій інфраструктурі, приміські населені пункти значно підвищили свої доходи до місцевих бюджетів, насамперед через надходження від акцизного податку та податку на майно. У результаті відбулося посилення асиметричності розвитку наближених і відда-

лених від міст територій. Яскравим прикладом такої ситуації є диференціація розвитку наближених (в межах кільцевої дороги) та віддалених від обласного центру територіальних громад Пустомитівського району Львівської області.

– *Посилення розриву у фінансовій спроможності в межах одного району між територіальними громадами, що увійшли до ОТГ, і тими, що не увійшли.* Яскравим прикладом є ситуація, що склалась у Самбірському районі Львівської області після створення восьми ОТГ, які охопили більше 50% населення району. Перерозподіл фінансового ресурсу між ОТГ та районним бюджетом поставив під загрозу функціонування закладів медичної та освітньої сфер, соціального забезпечення та захисту, які залишились у зоні відповідальності районних органів влади.

Отже, децентралізація створює можливості для ефективної системи управління на місцевому рівні та підвищення якості публічних послуг, однак вона несе й певні загрози, пов'язані з підвищенням асиметрій у розвитку територіальних громад, коли «багаті громади стають багатшими, а бідні – біднішими». На внутрішньорегіональному рівні диференціація за обсягами власних доходів бюджетів в розрахунку на одного жителя сягає десятків, а за надходженнями від деяких податків – сотень разів. Самоусунення держави та регіональних органів влади від врегулювання зазначених проблем може призвести до поширення економічної депресії, коли значна кількість громад не зможе виконувати функції, покладені на них, і щороку потребуватиме все більше бюджетних коштів для покриття базових потреб.

Іншим ризиком, який може супроводжувати бюджетну децентралізацію, є послаблення макроекономічної стабільності. Світовий досвід чітко вказує на те, що перерозподіл влади та ресурсів між рівнями управління розглядається в розвинених країнах як один із системних механізмів регулювання макроекономічної стабільності. Так, на тлі загального зростання децентралізації у світі впродовж останніх 20 років країни ЄС продемонстрували загальну тенденцію до рецентралізації після кризи 2008–2009 рр. Така тенденція підтверджує гіпотезу про обернений вплив децентралізації та макроекономічної стабільності. Вона пояснюється необхідністю долати макроекономічні дисбаланси, яких зазнали країни Європи під час економічної кризи. До того ж, можемо стверджувати, що політика бюджетної рецентралізації в Європі існує й донині.

Впродовж останніх років на локальному рівні відбулося посилення концентрації економічної діяльності в окремих «точках росту» – містах – при одночасному розширенні ареалів депресивності. Так, у Львівській області лише три міста (Моршин, Львів, Трускавець) мають рівень податкових доходів місцевих бюджетів вище середнього по області (3714 грн у 2016 р.). Сумарно вони продукують 40% податкових доходів місцевих бюджетів області. Решта території області (в тому числі ОТГ) має нижчу за

цей рівень податкоспроможність. Тобто є підстави вважати, що в найбільшому виграші від децентралізації опинились великі та малі міста. Водночас темпи приросту доходів міст обласного значення виявились вищими, порівняно з обласними центрами. Як показав аналіз власних доходів місцевих бюджетів обласних центрів та міст обласного значення Карпатського регіону, найвищі темпи зростання у 2015–2016 рр. продемонстрували міста Яремче та Коломия Івано-Франківської області, Хуст, Мукачево, Берегово Закарпатської області. Натомість в обласних центрах для позитивної динаміки власних доходів бюджетів не були характерні високі темпи зростання.

Доцільно назвати кілька причин такої ситуації. По-перше, зміни щодо розподілу ПДФО між рівнями бюджетів зумовили перерозподіл доходів від цього податку через те, що бізнес мусить відмовитися від «звички» реєструватись у великих містах і переходить до справедливої сплати податків за місцем реєстрації. А це пішло на користь меншим містам. По-друге, сьогодні саме малі міста Західної України переживають «туристичний бум», який спричинює збільшення їхніх доходів через акцизний податок з торгівлі підакцизними товарами та розвиток дорожньої інфраструктури.

Водночас порівняльна оцінка доходів обласних центрів і міст обласного підпорядкування та обсягів їхніх дотацій (базової чи реверсної) в розрахунку на одну особу свідчить про низьку ефективність механізму бюджетного вирівнювання. Так Яремче (місто з найвищих рівнем власних доходів) одержало значні обсяги базової дотації – 421 грн на одного мешканця, натомість м. Моршин та м. Мукачеве за дещо нижчих доходів сплачували до Державного бюджету реверсну дотацію (225 грн та 218 грн в розрахунку одного мешканця). Обсяги базової дотації для міст Коломиї та Болехова за приблизно рівних власних доходів відрізнялись в шість разів. Зазначені «перекоси» спричинені особливостями механізму вирівнювання, який при оцінці податкоспроможності міст враховує лише доходи від ПДФО, а отже, потребує вдосконалення.

Таким чином, міста – як центри економічної активності – першими відчували переваги децентралізації, оскільки їхні фінансові потоки є найбільш гнучкими та чутливими до новацій законодавства. Водночас уникнення ризику посилення концентрації економічної діяльності виключно в містах прямо пов'язане з перетворенням їх на центри ОТГ. На жаль, поки що цього не відбувається з огляду на низку суб'єктивних та об'єктивних причин.

Отже, адміністративно-фінансова децентралізація є складним і апріорі неоднозначним процесом у розвитку соціально-економічної системи будь-якої країни, зокрема в коротко- та середньостроковому періодах. Це підтверджує і досвід держав, які здійснили реформи такого типу, і вітчиз-

няна практика. Звичайно не всі результати першого етапу децентралізації в Україні можна визнати однозначно позитивними. До того ж, зроблені кроки спричинили нові ризики для територіального розвитку держави та нові виклики для регіональної політики, які мають бути враховані на наступних етапах. Водночас кожна країна, кожен регіон і кожна громада можуть на власний розсуд скористатися шансом, який їм дає децентралізація, і перейти на новий щабель розвитку. Важливо лише не втратити цей шанс. А якщо говорити мовою, зрозумілою не тільки науковцям, а й пересічним громадянам, то можна сформулювати проблеми так: міста, як правило, не прагнуть об'єднання з навколишніми селами; селам, що в глибинці, не вистачає кадрів; конче потрібні реформи для малого й середнього бізнесу; в кожному селі треба якісно та оперативно формувати і робочі місця, і доходи; об'єднані територіальні громади (ОТГ) не забезпечені належними заходами для ведення бухгалтерського обліку; громади не завжди вміють розпоряджатися грошми; не вистачає фінансових плановиків; бракує грошей, спрямованих на розвиток.

4. Проректор Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, д. т. н., проф. Роман Рогатинський підсумував результати виконання «Програми співробітництва Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільської обласної ради, Західного наукового центру НАН України і МОН України».

Голова ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України З. Назарчук констатував: «Досягнення у співробітництві ЗНЦ, львівських і тернопільських науковців є. Це, зокрема, і обмін інформацією, і приклад для регіонів. Але є ще об'єктивні закони розвитку, які необхідно враховувати. Тож треба створити таку модель, яка мала б мінімум параметрів, але вловлювала б основні тенденції... Якщо хочемо іти в світову спільноту, маємо грати за світовими законами».

5. Слухали інформацію директора ЗНЦ Олега Зинюка про особливості розробленого нового положення про виконком Ради ЗНЦ НАН України та МОН України, про основні завдання діяльності виконкому та перелік питань, обговорення та прийняття рішень, делегованих виконкому Радою ЗНЦ НАН України та МОН України. В обговоренні Положення взяли участь члени Ради: д. т. н., проф. П. Ясній та д. е. н., проф. А. Крисоватий, які запропонували Раді затвердити Положення про виконком Ради ЗНЦ України і МОН України із змінами і доповненнями, висловленими в ході обговорення.

Рада ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИЛА:

1. Для ефективного функціонування об'єднаних територіальних громад рекомендувати обласним радам і державним адміністраціям:

- запроваджувати заходи щодо формування системи управління комунальною власністю із створенням єдиного реєстру даних про всі об'єкти комунальної власності;
 - сприяти збільшенню зайнятості сільського населення шляхом державної підтримки підприємництва, вирівнювання умов життєдіяльності міського і сільського населення;
 - імплементувати сучасні європейські підходи ефективної децентралізації (наприклад, Європейської Стратегії інновацій тощо);
 - залучати інвестиції державного Фонду регіонального розвитку на реалізацію соціально-орієнтованих програм і проектів громад.
2. Рекомендувати Науково-координаційним радам ЗНЦ НАН України і МОН України в областях регіону – із залученням наукових та освітніх установ, органів місцевої влади – впровадити систему навчання представників новостворених об'єднаних територіальних громад, органів місцевого самоврядування з питань проведення системних реформ місцевого самоврядування, консолідації громад та підвищення спроможності об'єднаних територіальних громад.
 3. Пропозиції щодо вирішення проблем обліку та відображення діяльності новостворених об'єднаних територіальних громад, які враховують сучасні тенденції та вимоги міжнародних стандартів, скерувати до Міністерства фінансів України (управління методології бухгалтерського обліку).
 4. Вважати актуальними пропозиції і зауваження науковців Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» щодо вирішення проблем реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні, зокрема шляхом модернізації інструментів регулювання внутрішньо-регіональних диспропорцій.
 5. Формування територіальних громад, спроможних ефективно функціонувати, вимагає вдосконалення кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування, в т.ч. шляхом прийняття Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», який сприятиме врегулюванню статусу службовців органів місцевого самоврядування та деполітизації служби в цих органах. З цієї метою необхідно розробити й реалізувати програми з підготовки/перепідготовки управлінського персоналу територіальних громад для підвищення їхньої кваліфікації.
 6. ЗНЦ НАН України і МОН України спільно з ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України» скерувати до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, обласних рад та обласних державних адміністрацій Західної Ук-

- раїни пропозиції і зауваження щодо адміністративно-фінансових аспектів децентралізації та формування спроможних територіальних громад.
7. Схвалити результати виконання «Програми співробітництва Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільської обласної ради, Західного наукового центру НАН України і МОН України на 2010–2015 рр.».
 8. Рекомендувати науковим установам ЗНЦ НАН України і МОН України поглибити дослідження з проблем розвитку Тернопілля на основі забезпечення економічного зростання, соціальної стабільності та екологічної безпеки.
 9. Науково-координаційній раді ЗНЦ НАН України і МОН України у Тернопільській області, за погодженням з органами обласної державної адміністрації та обласної ради, визначити пріоритетні завдання з метою формування нової програми співробітництва.
 10. Затвердити Положення про виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України із змінами і доповненнями, висловленими в ході обговорення.

22 грудня 2017 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Про вибори директора Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника.
2. Руйнування сталеї у сірководневих середовищах (наукова доповідь).
3. Про чергові вибори до НАН України та підтримку кандидатур науковців ЗНЦ.
4. Різне.

1. Голова ЗНЦ академік НАН України Зіновій Назарчук повідомив про те, що Президія НАН України оголосила вибори генерального директора Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, а також про відкрий лист до ЗНЦ від представників наукової громадськості регіону з клопотанням висунути на заміщення цієї вакантної посади провідного наукового співробітника Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України д. і. н. Андрія Гречила.

В обговоренні цієї пропозиції взяли участь члени виконкому.

Директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України д. і. н., проф. Микола Литвин зазначив, що А. Гречило є активним науковцем і громадським діячем, який має вагомий науковий доробок і є добре знаний не тільки в наукових колах. Має значний досвід налагод-

ження міжнародних наукових зв'язків як голова Українського геральдичного товариства. Кандидатуру на посаду директора може також висунути і трудовий колектив бібліотеки. Проте серед тих, хто міг би претендувати на посаду директора, голосував би за кандидатуру провідного наукового співробітника Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України д. і. н. А. Гречила.

Директор Інституту фізики конденсованих систем НАН України академік НАН України Ігор Мриглод пригадав обставини, які склалися в бібліотеці і в країні загалом у вісімдесяті роки, коли відбулося суттєве скорочення коштів. Тоді також постало питання, кого обрати на посаду директора бібліотеки: досвідченого менеджера-організатора чи відомого науковця, який має свою візію і позицію? Академік Ігор Юхновський звернувся тоді з проханням очолити бібліотеку до Лариси Крушельницької, яка була вже відомим ученим. Історія підтвердила, що тоді було прийнято правильне рішення – обрати відомого науковця, оскільки Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника є чимось значно більшим і ширшим, це одна з перлин культури, освіти і науки, яка відіграє роль і на рівні міжнародних відносин. Це велика структура, яка на першому плані мала б мати титул наукової установи. Тому і в сьогоденній ситуації я надаю перевагу кандидатурі, яка краще представляє науку, – А. Гречилу. Дещо змінилася ситуація в законодавчому полі – нам треба більше говорити з колективом бібліотеки.

В. о. генерального директора Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника к. пед. н. Василь Ферштейн – зазначив, що бібліотека вирішує багато завдань, у т. ч. проводить наукові дослідження, але найважливішим для бібліотеки, яка володіє унікальними збірками, є збереження фондів та налагодження якісного доступу до них для науковців. Зокрема, зараз ми займаємося оцифруванням фондів. А в теперішній час обмеженого фінансування це вдається все важче, оскільки складно на майже мінімальну зарплату знайти хорошого бібліотекаря чи знавця ІТ. Тому директорів бібліотеки доведеться постійно вирішувати організаційно-виробничі питання. Одразу хочу запевнити всіх присутніх, що я буду всіляко сприяти, щоб А. Гречило, якщо в нього є таке бажання, мав змогу без жодних застережень спілкуватися з трудовим колективом бібліотеки.

Керівник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, д. і. н., проф. Мирон Капраль наголосив, що бібліотека є концентрованим відображенням знань. Робота працівників нашого відділення тісно пов'язана з бібліотеками, оскільки саме в них зберігається значна частина досліджуваних матеріалів. Тому в А. Гречила є своє бачення, яким чином можна посприяти науковцям у швидкому доступі до першоджерел і їх вивченні. Андрій Богданович – відомий український історик, фахівець у галузі спеціальних

історичних дисциплін, зокрема геральдики, вексилології та сфрагістики, д. і. н., голова комісії спеціальних історичних дисциплін Наукового товариства ім. Шевченка в Україні, а також один із засновників і голова Українського геральдичного товариства. Підтримав кандидатуру А. Гречила на посаду директора Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника.

На думку ректора ЛНУ імені Івана Франка д. філос. н., проф. Володимира Мельника така увага до Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника є цілком закономірною і виправданою. В університеті зацікавлено обговорюють питання обрання її директора. Серед низки кандидатур на посаду директора кандидатура А. Гречила є дуже адекватною і відповідною цій посаді.

Чл.-кор. НАН України Ігор Дмитрах зазначив, що кандидатура А. Гречила є винятково достойною, але ми не почули мотивації самого претендента на посаду директора. Він – активний науковець. Але як стане директором, то часу на громадську діяльність не буде, бо збереження фондів – завдання номер один для бібліотеки. Я би хотів почути мотивацію самого претендента.

Д. і. н. А. Гречило наголосив, що в бібліотеці працює близько ста наукових співробітників, діяльність яких можна інтенсифікувати. Можливо, доцільно відкрити раду по захисту дисертацій, тоді буде перспектива для молоді. Бібліотеці потрібно більше працювати над оцифруванням матеріалів і розміщенням їх в он-лайн-мережі. Трохи замало бібліотека бере участь у громадському житті Львова, де є багато академічних установ. Територію бібліотеки можна використовувати більш ефективно. Також необхідно активізувати книгообмін.

Чл.-кор. НАН України Роман Кушнір підкреслив активну участь А. Гречила в діяльності Наукового товариства ім. Шевченка та отримав підтвердження щодо готовності кандидата взяти участь у виборах генерального директора Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника.

Підсумовуючи, академік НАН України З. Назарчук зазначив, що дискусія була конструктивною. Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника є однією з найбільших за обсягом фондів книгозбірною України, потужним науковим та інформаційним центром. Кандидатура А. Гречила є достойною, оскільки він є яскравим представником львівської історичної школи, і постійно перебуває в творчому пошуку. Він – активний громадянин, який багато працює для побудови відкритого громадянського суспільства.

2. З доповіддю «Руйнування сталей у сірководневих середовищах» виступив завідувач відділу корозійного розтріскування металів Фізико-механічного інституту імені Г. В. Карпенка НАН України, д. т. н. проф. М. С. Хома (див. стор. 128).

3. Інформацію про чергові вибори до НАН України та клопотання про підтримку кандидатур науковців, висунутих установами ЗНЦ для обрання в академіки та члени-кореспонденти НАН України, надав академік НАН України Зіновій Назарчук. Присутні підкреслили високий рівень кандидатів, висунутих установами ЗНЦ для обрання в академіки та члени-кореспонденти НАН України: Сергія Воронова, Андрія Загороднюка, Дмитра Зербіна, Михайла Козловського, Романа Кушніра, Валентина Максимчука, Володимира Мельника, Мирослава Павлюка, Володимира Пелиха, Мирона Хоми та Петра Яснія, і рекомендували підтримати ці кандидатури.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. На основі положення про вибори керівників установ НАН України рекомендувати голові ЗНЦ НАН України і МОН України академіку НАН України Зіновію Назарчуку висунути кандидатуру д. і. н., провідного наукового співробітника Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАН України Андрія Гречила для участі у виборах генерального директора Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника.
2. Інформацію д. т. н., проф. М. Хоми щодо проблем руйнування сталей у сірководневих середовищах взяти до відома.
3. Схвалити результати досліджень Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України щодо встановлення закономірностей корозії та корозійно-механічного руйнування сталей і їх зварних з'єднань у сірководневих середовищах.
4. Секції механіки і матеріалознавства ЗНЦ підготувати пропозиції щодо використання наукових розробок для корозійного моніторингу та протикорозійного захисту обладнання, яке працює в агресивних середовищах, і скерувати їх до нафто- та газотранспортних компаній (Установ комплексної підготовки газу тощо) Західного регіону України.
5. Підтримати кандидатури вчених С. Воронова, А. Загороднюка, Д. Зербіна, М. Козловського, Р. Кушніра, В. Максимчука, В. Мельника, М. Павлюка, В. Пелиха, М. Хоми, П. Яснія для обрання в академіки та члени-кореспонденти НАН України за відповідними спеціальностями.

16 лютого 2018 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Про результати діяльності Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

2. Про план роботи ЗНЦ НАН України і МОН України на 2018 рік.
3. Про підтримку кандидатур науковців ЗНЦ на чергових виборах до НАН України.
4. Про підтримку висунення колективом Інституту біології клітини НАН України кандидатури директора Інституту, д. б. н., проф., академіка НАН України Сибірного Андрія Андрійовича до нагородження орденом «За заслуги» III ступеня.

1. З доповіддю «Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: здобутки та перспективи дослідження» виступив директор Інституту, д. і. н., проф. М. Р. Литвин.

Шановні Колеги! Ми живемо в час, коли процеси глобалізації, гібридних інтервенцій розмивають духовність, етнічну ідентичність, плондрують історичну пам'ять народів. У зв'язку з цим велика відповідальність покладається на вчених-гуманітаріїв, які творять в суспільстві етноконфесійну толерантність, зміцнюють духовність, формують політичну культуру, дають життєвий оптимізм.

Власне цю місію виконує Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – чи не єдиний в системі НАН України колектив, який перейняв матеріальну базу та людський потенціал довоєнного НТШ; об'єднавши археологів, істориків, філософів, мовознавців і літературознавців, досліджує історію та культуру Західного регіону України, етнічного пограниччя у загальноукраїнському та світовому контекстах. За роки незалежності колектив Інституту зменшився на третину і нині налічує 92 штатні посади. В Інституті працює 66 науковців, серед них 11 докторів наук (середній вік 57 років) і 44 кандидати наук (середній вік 44 роки). Половину колективу становлять жінки. У 2018 р. інститут отримав 6,3 млн грн бюджетного фінансування, якого вистачає на п'ятдесятивідсоткове фінансування зарплат і частково комунальних витрат.

Нині в Інституті працюють відділи: археології, історії середніх віків, нової історії України, новітньої історії, української мови, української літератури, Центр дослідження українсько-польських відносин, а також позаструктурна Шашкевичівська комісія. Коротко охарактеризую їхню діяльність.

Отже, археологи досліджують матеріальну та духовну культуру давнього населення Прикарпаття та Волині, загалом культурно-цивілізаційні процеси у Центральній-Східній Європі від палеоліту до середньовіччя. Щоправда, останніми роками різко зменшилася кількість археологічних експедицій – з одного боку, катастрофічно не вистачає бюджетних коштів, з іншого – ми не навчилися рівноправно говорити під час тендерів із владою, яка нерідко порушує пам'ятко-охоронне законодавство, ігноруючи археологічні розвідки. Тому може так статися, що, всупереч нашим застереженням, будуть втрачені фундаменти середньовічної забудови Львова під

етнографічним базаром, де міська влада планує збудувати підземний паркінг. Сподіваємося цьогоріч також втрутитися в тендерний конкурс щодо реконструкції Святоюрських садів.

Зазначимо й певні позитивні зрушення в таборі археологів. Спільно з іноземними, насамперед польськими, партнерами з Академії освіти і культури, випущено декілька книг англійською, польською і українською мовами; разом з Інститутом археології ПАН, архітекторами Львівської політехніки проводимо археологічно-архітектурні дослідження княжого Холма – столиці Галицько-Волинської держави, батьківщини Михайла Грушевського. За їхніми результатами вийшов друком польськомовний і готується українкомовний збірник праць.

Особливо ж приємно відзначити щорічні міжнародні наукові конференції «Археологія заходу України», які стали, мабуть, найбільшими археологічними форумами на пострадянському просторі. Вони збирають понад 100–150 фахівців з України, Польщі, Росії, Білорусі, Словаччини та інших країн (лише польська делегація може налічувати 50–60 осіб). Відрадно, що минулоріч цю конференцію (приурочену Я. Пастернакові) підтримала Львівська міська рада і представництво ПАН у Києві. Відділ також ініціював проведення всеукраїнських конференцій з історії археології України.

Відбулися якісні зміни і в кадровому забезпеченні відділу археології. Не секрет, що дирекції Інституту за сприяння ЗНЦ таки вдалося подолати спротив окремих членів Президії НАН України, насамперед монополію академіка Петра Толочка, і відкрити спеціальність «археологія» у нашій спеціалізованій вченій раді: за три роки захистити п'ятьох членів відділу – три докторські і дві кандидатські дисертації. На жаль, наш археологічний цех за останній рік знову зазнав втрат: відійшли у вічність члени спецради, доктори наук Лариса Крушельницька і Віктор Войнаровський; важко хворим (після інсульту) є багаторічний завідувач відділу Олександр Ситник, який активно співпрацював не лише з іншими археологами, але й геологами, географами-геоморфологами, хіміками України та інших країн.

У невеликому відділі історії середніх віків, де працюють два доктори наук, лауреати Державної премії в галузі науки і техніки 2015 р., Володимир Александрович і Леонтій Войтович, фахово досліджується історія та культура Галицько-Волинської держави, її зовнішня політика, воєнне мистецтво. При цьому до наукового аналізу залучаються унікальні джерела – скандинавські, німецькі, моравські, грецькі тощо. Цьогоріч медієвісти опублікують монографії про ікону Холмської богоматері, дипломатію Галицької Русі, воєнне мистецтво середньовіччя.

Співробітники відділів нової та новітньої історії досліджували досвід парламентсько-конституційних практик західних українців у ХІХ–першій половині ХХ ст., формування інституцій громадянського суспільства в

регіоні. У зв'язку з цим підготовлено низку монографій, збірників документів, зокрема про Греко-Католицьку Церкву, окремі партії, ОУН і УПА. Тобто ми були і об'єктами, і суб'єктами політики історичної пам'яті. Свої наукові збірники на цю тематику апробували й пропагували на міжнародних наукових конференціях про український визвольний рух першої половини ХХ ст., які традиційно проводили у Львові за участю обласної ради, вишів України, українського Інституту національної пам'яті, а рік тому – в Житомирі.

Українсько-польські відносини нині переживають, мабуть, найважчий період за часи взаємодії у форматі незалежних держав. І великий вплив на них має політизація історії та історизація державно-політичних відносин, особливо з боку Бельведеру. Чи не тому історія знову починає відігравати непропорційно визначальну роль у міждержавних і міжнаціональних відносинах? Очевидним є й те, що різнорівневі суперечності мають об'єктивний характер і не можуть бути вичерпані швидко, навіть за наявності політичної волі на рівні лідерів обох держав, бо торкаються глибинних процесів еволюції національних ідентичностей, актуалізації нових «мобілізаційних» маркерів історії.

У зв'язку з цим політичні експерти та історіографи слушно вважають, що останніми роками сформувалися дві симетричні тенденції, які позначають відмінність нинішнього моменту від попереднього «золотого віку» українсько-польських відносин, що тривав чверть століття і був позитивним для діалогу науковців, зокрема у форматі Польсько-української історичної комісії НАН України і ПАН, спільної підручкової комісії, регулярних семінарів «Україна – Польща: важкі питання». Саме з боку Польщі спостерігаємо витіснення правлячими політиками та підручними істориками «тедรอยцевого» розуміння взаємин із східним сусідом-українцем та фаворизацію «кресового» прочитання східної політики Польщі. На жаль, офіційна Варшава, донедавна як рівний партнер, знову стає в позу ментора-«цивілізатора», і наш адвокат на шляху до євроінтеграції перевтілюється в прокурора.

Зазначимо й те, що в публікаціях науковців Інституту реконструйовано польський чинник Української революції 1917–1921 рр., українсько-польська війна 1918–1919 рр., українсько-польсько-більшовицька війна 1920 р., діяльність наддніпрянської військово-політичної еміграції в Польщі; реконструйовано радянські репресії проти польського населення УРСР, показано особливості національно-культурного життя українців у міжвоєнній Польщі. Натомість пильнішої уваги дослідників потребує ментально-побутовий рівень співжиття українців, поляків, євреїв у містах і селах України по обидва боки Збруча, аналіз еволюції їхніх ідентичностей в умовах тоталітарного та авторитарного режимів.

Останніми роками особливо гостро в обговорюються передумови, перебіг та наслідки українсько-польського військово-політичного проти-

стояння в роки Другої світової війни. Як стверджує мій колега Андрій Боляновський, який ретельно опрацьовує архівні документи України, Польщі, Німеччини, США, головною причиною протистояння була боротьба в Галичині, на Волині та Холмщині, які українці вважали споконвічно й автохтонно українськими етнічними землями, а поляки трактували їх як південно-східні креси Речі Посполитої. Основними рушіями конфронтації, на його думку, були праворадикальні взаємнозаперечні політичні сили обох народів, які переслідували діаметрально протилежні цілі й не зуміли знайти порозуміння у боротьбі проти спільних ворогів й компромісного вирішення територіальних проблем. Цивільні поляки фактично стали заручниками політики підпілля еміграційного уряду Польщі у Лондоні, який, замість організувати евакуацію власного населення, закликав поляків не покидати Волинь. Це мотивувалося тим, що, в разі проведення плебісциту в цьому регіоні щодо його територіальної приналежності, відсутність невеликої кількості польського населення позбавить еміграційний уряд аргументів на користь повторного приєднання Волині до Польщі.

Як доводять мої колеги, польські автори штучно звужують українсько-польське протистояння виключно до фактів смерті цивільного населення й злочинів УПА. Водночас не згадують факти вбивств поляків нацистами, шуцманами на службі в німецькій поліції за наказами керівництва СС і поліції, а також смерть поляків у результаті дій криміналітету. Замовчуються й факти масштабних військових приготувань польського підпілля (Делегатури уряду у Лондоні, АК) на Волині з метою мобілізації чоловіків до збройних формувань (загалом 12–15 тис. озброєних осіб), які під час відступу Вермахту мали займати великі населені пункти на Волині з метою довести перед усім світом факт їхньої приналежності до Польщі (у рамках реалізації плану «Буря»). Цифри польських жертв конфлікту (60–100 тис.), які надають польські автори, ніколи не були ніким доведені або верифіковані на підставі різних джерел чи шляхом проведення археологічних розкопок та ексгумацій.

Нині в документах сейму Польщі, заявах політиків цієї країни, медіальному просторі й наукових публікаціях постійно вживається термін «геноцид» (*ludobójstwo*) щодо антипольських дій відділів УПА, що має не тільки політичне, а й юридичне наповнення звинувачувального характеру. Ми ж вважаємо, що термін «геноцид» доцільно вживати лише щодо цілеспрямованих вбивств беззбройних людей, тоді як головною метою УПА було знищити польські озброєні бази на Волині й позбавити соціальної бази мілітарні та парамілітарні формування польського підпілля.

Ці та інші дискусійні проблеми нашої спільної історії будуть викладені в колективній праці «Українсько-польські відносини. Новітня доба» та монографії Андрія Боляновського про Романа Шухевича, які побачить світ за декілька місяців.

Шановні Колеги! Услід за полоністикою, останніми роками мої колеги з відділів нової та новітньої історії почали досліджувати українсько-литовські міждержавні та міжетнічні зв'язки. 2013 р. спільно з Інститутом історії Литви у Львові проведено наукову конференцію, присвячену участі українців, литовців, поляків в антиросійських повстаннях ХІХ ст. Аналізуються також взаємини в етноконфесійній сфері, зокрема крізь призму діяльності Василянського чину ГКЦ у Литві. Цій проблемі присвячено колективну двомовну працю «Чин Святого Василя Великого: із народу – народів», яку підготовлено 2017 р. спільно Шауляйським та Львівським університетами. Сподіваємося, що цьогоріч вийде друком монографія Олени Лукачук про сучасні українсько-литовські відносини, зокрема взаємостереотипи. За посередництва дипломатів проведено також переговори з Далею Грибаускайте, яка не проти створити у Львові, зокрема в нашому Інституті, Центр литуаніки. Його діяльність може фінансово підтримати Почесний консул Литовської Республіки у Львові – відомий бізнесмен Віталій Антонов.

Ми не проти освоїти й історичну білорусистику. На нашій спецраді захищено кандидатські дисертації про українців Берестейщини міжвоєнної доби, сучасні польсько-білоруські відносини, готується захист і про сучасні українсько-білоруські зв'язки. Започатковано діалог з Інститутом історії АН Білорусі щодо дослідження давньої та нової історії, щоправда, від сучасної проблематики (тобто ХХ–ХХІ ст.) вони категорично відмовляються. Як я вже зазначив, білоруські вчені завжди охоче приїжджають на наші щорічні археологічні конференції, які відбуваються в рамках Днів науки під патронатом ЗНЦ.

Доцільно також проводити студії з українсько-угорської історії, які започаткував професор Леонтій Войтович. Вказаній проблемі присвячено два випуски «Українсько-угорських студій», підготовлених ученими двох країн. На запити органів центральної та регіональної влади довелося декілька разів давати експертну оцінку подіям Карпатської України 1939 р., зокрема визначати характер і масштаби втрат вояків Карпатської Січі на Верецькому перевалі, де восени 2017 р. встановлено пам'ятний знак, напис на якому викликав протести польської влади і праворадикальної громадськості.

Шановні Колеги! Сучасне політичне життя, російська агресія в Україні змусили нас аналізувати русистику, проводити студії з українсько-російських відносин. Останніми роками у відділі новітньої історії, яким керує професор Іван Патер, підготовлено дві «дзеркальні» кандидатські дисертації, які розкривають російську політику в українському науковому дискурсі та російський дискурс суспільно-політичних процесів у незалежній Україні. Про актуальність вказаних студій свідчить хоча б те, що лише цього року на замовлення Служби безпеки України і Служби зовнішньої розвідки мої колеги підготували чотири експертно-аналітичні записки.

Соціальні та гуманітарні аспекти нинішньої російсько-української війни науковці Інституту аналізують у рамках спеціальних конкурсних тем Президії НАН України, за які ми додатково в 2016–2017 рр. отримали 360 тис. грн. У ході написання двох монографій, присвячених проблемам переселенців та волонтерському рухові, записано сотні спогадів учасників АТО, волонтерів з різних регіонів держави. Відрадно, що до цього проекту долучилися демографи ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», літературознавці Інституту Івана Франка НАН України, експерти НУ «Львівська політехніка», Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, історики та географи Львівського національного університету імені Івана Франка, інших установ.

Видається, що нині колектив Інституту спроможний підготувати комплексну колективну працю, присвячену російському чиннику українського суспільно-політичного життя новітньої доби: від галицького москвофільства XIX ст. – до сучасних проросійських партій в Україні.

Особливою гордістю Інституту є відділ української мови, який очолює Наталія Хобзей. Його співробітники впродовж десятиліть укладають словники староукраїнської мови, зокрема XVI – першої половини XVII ст., готують оригінальні діалектологічні студії, словник гуцульського та надсянського говорів. Їхні публікації, зокрема «Лексикон львівський: поважно і на жарт», «Українська мова в Галичині: історичний вимір», «Слова з Болехова» та інші знані не лише в середовищі фахівців, але й серед широкого загалу читачів, експертів Форуму видавців у Львові. Сподіваємося, що завдяки їхній сподвижницькій діяльності найближчими роками з'являться великий словник гуцульського говору, а також академічний українсько-польський словник. Лексикографи Інституту підтримують тісні наукові контакти з колегами з Польщі, Німеччини, Австрії, Росії, Словаччини, Норвегії та інших країн, з якими регулярно проводять наукові конференції та семінари. Важливо й те, що науковці відділу надали експертну оцінку мовного законодавства для Конституційного суду України.

Літературознавці Інституту реконструюють етнокультурний контекст історії, насамперед особливості літературного процесу на західних землях України в добу Австро-Угорщини та міжвоєнної Польщі; узагальнюють зарубіжну україніку. Дуже хотілося б, щоби вони включилися до завершення написання багатотомної «Історії української літератури».

Крім монографій, результати своїх досліджень апробуємо у фахових збірниках Інституту: «Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність», «Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині», «Княжа доба», «Новітня доба», «З історії західноукраїнських земель», «Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість», «Історичні та культурологічні студії», «Діалектологічні студії», «Парадигма». Понад два десятиліття на базі нашого Інституту та Інституту народознав-

ства НАН України діє спеціалізована вчена рада із захисту докторських дисертацій за чотирма спеціальностями: «історія України», «всесвітня історія», «археологія», «етнологія», на якій підготовлено понад триста докторів та кандидатів наук.

Як бачимо, Інститут має добрі традиції, науковий потенціал, здатний вирішувати важливі соціогуманітарні проблеми, які ставить суспільство перед науковцями.

2. Слухали інформацію вченого секретаря ЗНЦ к. ф.-м. н., с. н. с. Романа Романюка про заплановані заходи на 2018 рік. Доповідач ознайомив присутніх із проектом плану роботи, зазначив, які питання виносяться на розгляд Ради ЗНЦ та на засідання виконкому Ради ЗНЦ. При формуванні плану враховано пропозиції від керівників секцій ЗНЦ та установ Західного регіону України. Підкреслив, що традиційно відбудеться Фестиваль науки у травні місяці та запросив всіх активно долучитись до його проведення.

3. Слухали інформацію академіка НАН України Зіновія Назарчука про чергові вибори до НАН України та клопотання про підтримку кандидатів науковців, які висунули установи Західного наукового центру для обрання в члени-кореспонденти НАН України:

– директора Інституту, д. і. н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата академічної премії ім. М. Грушевського Литвина Миколи Романовича – для обрання його членом-кореспондентом НАН України зі спеціальності «Всесвітня історія» по Відділенню історії, філософії та права НАН України;

– д. ф.-м. н., проф., провідного наукового співробітника Інституту фізики конденсованих систем НАН України Козловського Михайла Павловича – для обрання його членом-кореспондентом НАН України по Відділенню фізики та астрономії НАН України за спеціальністю «Теоретична і математична фізика»;

– д. ф.-м. н., проф., керівника Чернівецького відділення Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України Ковалюка Захара Дмитровича – для обрання його членом-кореспондентом НАН України по Відділенню фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України за спеціальністю «Матеріалознавство, технологія матеріалів»;

– д. т. н., проф., завідувача кафедри спеціалізованих комп'ютерних систем Тернопільського національного економічного університету Николайчука Ярослава Миколайовича – для обрання його членом-кореспондентом НАН України по Відділенню інформатики НАН України за спеціальністю «Інформатика»;

– д. ф.-м. н., с. н. с., директора Інституту електронної фізики НАН України Гомонай Ганни Миколаївни – для обрання її членом-кореспондентом НАН України по Відділенню фізики і астрономії НАН України за спеціальністю «Атомна і молекулярна спектроскопія»;

– д. філол. н., проф., завідувача відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України Сокола Василя Васильовича – для обрання його членом-кореспондентом НАН України по Відділенню літератури, мови та мистецтвознавства НАН України за спеціальністю «Народознавство»;

– д. мистецтв., проф., провідного наукового співробітника відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України Никорак Олени Іванівни – для обрання її членом-кореспондентом НАН України по Відділенню літератури, мови та мистецтвознавства НАН України за спеціальністю «Мистецтвознавство».

Присутні підкреслили високий рівень кандидатів, яких висунули установи ЗНЦ для обрання в члени-кореспонденти НАН України. Виконкому Ради ЗНЦ запропоновано підтримати кандидатури цих учених.

4. Голова Центру академік НАН України Зіновій Назарчук повідомив членів виконкому про те, що колектив Інституту біології клітини НАН України висунув кандидатуру директора Інституту академіка НАН України, д. б. н., професора Сибірського Андрія Андрійовича для нагородження орденом «За заслуги» III ступеня і запропонував звернутися до голови Львівської ОДА з клопотанням щодо підтримки кандидатури Сибірського А. А. для нагородження орденом «За заслуги» III ступеня.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Схвалити звіт про роботу Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України за 2013–2018 рр. та відзначити вагомий творчий доробок колективу Інституту.
2. Рекомендувати керівництву Інституту підтримати перспективні напрямки досліджень колективу, які стосуються: аналізу державно-соборного процесу в Україні; формування громадянського суспільства та національних ідентичностей, історичної пам'яті населення; вивчення українсько-польських та українсько-російських міждержавних та міжнаціональних відносин; дослідження етнокультурної спадщини Західного регіону України.
3. Затвердити план роботи ЗНЦ НАН України і МОН України на 2018 р. з доповненнями, висловленими в ході обговорення.
4. Відповідальним виконавцям заходів забезпечити їхню реалізацію у заплановані терміни.
5. Підтримати кандидатури учених Литвина Миколи Романовича, Козловського Михайла Павловича, Ковалюка Захара Дмитровича, Николайчука Ярослава Миколайовича, Гомонай Ганни Миколаївни, Сокола Василя Васильовича, Никорак Олени Іванівни – для обрання в члени-кореспонденти НАН України за відповідними спеціальностями.

6. Звернутися до голови Львівської обласної державної адміністрації з клопотанням щодо підтримки кандидатури д. б. н., проф., академіка НАН України Сибірного Андрія Андрійовича для нагородження орденом «За заслуги» III ступеня.

27 квітня 2018 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Техногенно-геоекологічна ситуація на території Стебницького калійного родовища.
2. Про пропозиції щодо грантової підтримки науковців Львівщини з обласного бюджету.
3. Різне.

1. З доповіддю «Техногенно-геоекологічна ситуація на території Стебницького калійного родовища» виступив директор Карпатського відділення Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України чл.-кор. НАН України Валентин Максимчук.

Велику загрозу для навколишнього середовища, для життєдіяльності населення створюють екологічно небезпечні геологічні процеси, які спостерігаємо на шахтних полях калійних рудників: активізація карстоутворення, руйнування шахтних виробок, просідання земної поверхні та утворення масштабних провалів тощо. Всі ці екологічні процеси характерні для району Стебницького калійного родовища, на якому від 1922 р. ведеться видобування калійних солей шахтним способом (рудник № 1). З 1965 р. тут активно функціонує рудник № 2.

Актуальність дослідження цих екологічно небезпечних процесів на території Стебницького родовища калійних солей загострилась у зв'язку з розвитком провальних явищ на території шахтного поля рудника № 2. 30 вересня 2017 р. тут утворилось провалля діаметром близько 300 м і глибиною до 40 м. Були зруйновані опори лінії електропередачі. Під загрозою руйнування опинились водовід, на автодорозі Східниця–Пісочне виявлено просідання асфальтового покриття та зафіксовано виникнення тріщин.

Активізація екологічно небезпечних геологічних процесів, які спостерігаються у районі рудника № 2 упродовж останніх 20 років, фахівці пов'язують з невиконанням у повній мірі комплексу технічних заходів, передбачених із припиненням видобутку солей та фактичної консервації рудника. Це призвело до проникнення ґрунтових вод у шахтні виробки, розчинення солей та руйнування опорних ціликів, які підтримують стелю, і, як результат, – утворення депресійної лійки, просідання земної поверхні, активізації карстопровальних процесів та утворення провалів земної поверхні, підвищення сейсмічної активності. На замовлення департаменту екології та природних ресурсів Львівської ОДА, у кінці 2017 р. було розпочато геологічні та геодезичні роботи з дослідження карстопровальних процесів на шахт-

них полях рудника № 2, насамперед дороги Східниця–Пісочне, на якій спостерігалось просідання асфальтового покриття та утворення тріщин. Для діагностики стану геологічного середовища та оцінки небезпеки утворення карстових провалів на ділянці дороги Трускавець–Стебник силами КВ ІГФ були виконані електророзвідувальні роботи методом становлення електромагнітного поля у ближній зоні (ЗСБ). При цьому використовувався апаратурно-методичний комплекс «Стадія», розроблений у КВ ІГФ для розв’язання інженерно-геологічних задач. У підсумку досліджено стан геологічного середовища на ділянці дороги Східниця–Пісочне в діапазоні глибин від 4 до 400 м та виявлено аномальні за електропровідністю зони – ділянки, охоплені карстоутворюючими процесами на глибині 10–50 м, які можуть призвести до утворення провалля.

Виконані у незначних обсягах геофізичні дослідження показали, що на території шахтних полів рудника № 2 відбуваються активні карстопровальні процеси, які становлять небезпеку для життєдіяльності населення. Очевидно, що такі дослідження необхідно провести в ширшому обсязі з охопленням насамперед ділянок з об’єктами інфраструктури та поблизу населених пунктів. Разом з тим особливу увагу необхідно приділяти дамбі хвостосховища, у якій рівень розсолів наближається до критичного.

Отже, аналіз наявних геофізичних даних, отриманих результатів геофізичних досліджень дозволяють зробити висновок про реальну небезпеку активізації карстопровальних процесів на території Стебницького родовища калійних солей. Очевидно, що необхідно розробити програму дій з відповідним фінансовим забезпеченням стосовно діагностики стану геологічного середовища, моніторингу та прогнозування розвитку еконебезпечних геологічних процесів у регіоні.

В обговоренні наданої інформації взяли участь науковці кафедри інженерної геодезії Інституту геодезії Національного університету «Львівська політехніка» – доц. Олександр Заяць та проф. Петро Зазуляк, які висловили свої зауваження та пропозиції щодо вирішення вказаної проблеми.

2. Про пропозиції щодо грантової підтримки науковців Львівщини з обласного бюджету

Інформацію щодо можливих шляхів підтримки та заохочення (системи забезпечення житлом, виплати премій, нагородження тощо) наукових працівників, котрі зробили вагомий внесок у розвиток науки Львівщини надав в. о. завідувача відділу Інституту біології клітини НАН України, к. б. н., с. н. с. Олег Стасик.

1. Щодо системи щорічних премій Львівської ОДА молодим та досвідченим науковцям. Існує система щорічного преміювання з обласного бюджету молодих та досвідчених науковців, яких за поданням наукових установ визначає виконком Західного наукового центру НАН України і МОН України. Система є корисною, оскільки, за сучасних умов невідплат

повних заробітних плат у багатьох установах, НАН України надає фінансову підтримку їхнім окремим достойним представникам. Однак, вона також має «усереднений» характер та не враховує реальний міжнародний рівень чи продуктивність праці, вклад у місцеву економіку чи регіональний розвиток – і з боку окремих науковців, і з боку наукових колективів з різних галузей науки, які вони представляють. Таким чином, усі наукові установи ЗНЦ мають представництво, загалом пропорційне до їхньої штатної чисельності.

Пропонуємо, однак, існуючу систему зберегти і, за змогою, підвищити розмір відповідних премій.

Паралельно ж пропонуємо запровадити нові премії Львівської ОДА, які б базувались на якісних критеріях та досягненнях науковців. Зокрема, можна запровадити 10 щорічних премій колективам авторів за найкращі (найрейтинговіші) публікації львівських чи регіональних науковців у престижних міжнародних наукових журналах чи міжнародних монографіях (з окремими підконкурсами для природничих, технічних та гуманітарних наук), чи, наприклад, п'ять премій за впровадження результатів наукових досліджень у практику, зокрема регіональну чи вітчизняну економіку. Положення про відповідні конкурси доцільно доручити розробити у короткий термін (до 01.09.2018) ЗНЦ і після їхнього схвалення створити конкурсні комісії з провідних науковців, щоб включити відповідні витрати в обласний бюджет на 2019 р. Суми винагород мають бути суттєвими (не менше 50–75 тис. грн). У разі робіт, що виконувались у міжнародній співпраці, конкурс має стосуватись лише тих робіт, в яких можна об'єктивно оцінити внесок львівських науковців, що повинен бути ключовим чи переважним. Можна також розглянути можливість іменних премій за різними галузями науки. Варто зазначити, що об'єктивні критерії для другого конкурсу («впровадження») розробити буде значно важче.

Пропонується також передбачити виступи переможців з публічними лекціями про їхні наукові досягнення, зокрема, перед студентськими, науковими чи іншими зацікавленими громадами, а також, наприклад, у стінах Львівської ОДА. Такі конкурси сприятимуть преміюванню саме провідних місцевих науковців, а висвітлення їхніх результатів у пресі допоможе популяризації науки, збереженню престижу наукової праці, пошуку інвесторів для впровадження та заохоченню наступних досліджень міжнародного рівня.

2. Щодо конкурсної системи забезпечення житлом провідних науковців.

З метою принаймні часткової протидії відтоку талановитих молодих та досвідчених провідних науковців за кордон, вкрай необхідною є конкурсна програма їхнього забезпечення (преміювання) доступним житлом у межах обласного центру чи околиць. Розробку положення про відповідний

конкурс та його проведення із залученням представників Львівської ОДА пропонується покласти на ЗНЦ. Отримання переможцями конкурсу службового відомчого житла повинно супроводжуватись підписанням науковцем контракту з відповідною науковою установою щодо наступної роботи в ній протягом певного визначеного періоду, обмеженнями щодо іпотеки та можливістю викупу ним помешкання після цього періоду на пільгових умовах.

3. Щодо можливості запровадження грантового фінансування проєктів молодих науковців.

Для грантової підтримки досліджень молодих вчених існує низка обмежених можливостей, зокрема відповідні грантові системи від НАН України, Президента України, МОН тощо. Однак така форма підтримки певних досліджень могла б бути запроваджена і на регіональному рівні. Зокрема, можна запропонувати систему грантів для виконання досліджень у певних пріоритетних для місцевої економіки чи громади галузях, наприклад, екології та охорони навколишнього середовища, дослідження регіональної культурної спадщини, безпеки життєдіяльності, переробки відходів, регіональних проблем здоров'я чи епідеміології, енергозбереження чи альтернативних джерел енергії тощо. Можливо, спочатку доцільно оголосити конкурс пропозицій та ідей щодо відповідних напрямків.

Пропонується ЗНЦ, спільно з Львівською ОДА, розробити концепцію та положення про відповідний конкурс грантової підтримки та оголосити в 2019 р. перший такий конкурс, заклавши необхідні витрати в бюджет. Розмір таких грантів не може бути меншим ніж 200–250 тис. грн на рік. У випадку, якщо наголос робитиметься на молодих науковцях, потрібно надати можливість участі також для студентів закладів вищої освіти, а також надати їм змогу, за необхідності, залучати до своєї команди для виконання проєкту молодих або досвідчених науковців, спеціалістів чи консультантів. Якщо дослідження, пов'язані з певними питаннями регіональної економіки, можна ввести норму про паритетне, разом із бюджетом, співфінансування місцевим бізнесом відповідних проєктів. Потрібно також чітко сформулювати вимоги щодо очікуваних результатів таких проєктів.

3. Голова ЗНЦ академік НАН України Зіновій Назарчук повідомив присутніх про результати виборів до НАН України вчених Західного наукового центру та про ініціативу громадськості щодо встановлення пам'ятника Іванові Франку в Києві.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Інформацію чл.-кор. НАН України Валентина Максимчука щодо геоекологічної ситуації на території Стебницького родовища калійних солей взяти до відома.

2. Схвалити результати досліджень Карпатського відділення Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України щодо вивчення карстопровальної небезпеки в межах гірничого відводу шахтного поля рудника № 2 Стебницького родовища калійної солі.
3. Секції наук про Землю ЗНЦ:
 - а) підготувати пропозиції щодо використання наукових розробок наукових установ для вивчення динаміки карстопровальних процесів у районі шахтних полів рудника № 2 та дослідження стану дамби хвостосховища, в якому рівень соляних розсолів наближається до критичного;
 - б) активізувати роботу з розроблення концепції проекту консервації рудника № 2, в якій передбачити заходи з вивчення карстопровальної небезпеки та стану дамби хвостосховища;
 - в) звернутися до Львівської ОДА та Львівської обласної ради з клопотанням про включення робіт з консервації рудника № 2 та моніторингу карстопровальної небезпеки в межах шахтного поля Стебницького родовища калійної солі до плану заходів з реалізації у 2018–2019 рр. стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 р.
4. Сформувати робочу групу з підготовки пропозицій щодо грантової підтримки науковців з обласного бюджету в такому складі:
 1. Мриглюд Ігор – академік НАН України, заступник голови Західного наукового центру, директор Інституту фізики конденсованих систем НАН України;
 2. Гладішевський Роман – чл.-кор. НАН України, член виконкому Ради ЗНЦ, проректор з наукової роботи Львівського національного університету імені Івана Франка;
 3. Зинюк Олег – к. т. н., доцент, заступник голови Західного наукового центру, директор Західного наукового центру;
 4. Чухрай Наталія – д. е. н., професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Львівська політехніка» (за згодою);
 5. Влох Ростислав – д. ф.-м. н., проф., член виконкому Ради ЗНЦ, директор Інституту фізичної оптики імені О. Г. Влоха МОН України;
 6. Романюк Роман – д. ф.-м. н., с. н. с., учений секретар ЗНЦ;
 7. Стасик Олег – к. б. н., с. н. с., в. о. завідувача відділу Інституту біології клітини НАН України (за згодою);
 8. Мандзій Любомира – директор департаменту освіти і науки Львівської ОДА (за згодою);
 9. Котерлін Галина – науковий співробітник Західного наукового центру.
5. Робочій групі до 31 травня підготувати пропозиції щодо грантової підтримки науковців з обласного бюджету і скерувати їх до

департаменту освіти і науки Львівської ОДА та постійної комісії з освіти і науки Львівської обласної ради.

8 червня 2018 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Про підсумки роботи робочої групи з підготовки пропозицій щодо грантової підтримки науковців Львівщини з обласного бюджету.
2. Про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області у 2018 р.
3. Про пропозиції Західного наукового центру НАН України і МОН України щодо відзначення вчених НАН України з нагоди 100-річчя її створення.

1. Про підсумки роботи робочої групи з підготовки пропозицій щодо грантової підтримки науковців Львівщини з обласного бюджету інформував директор ЗНЦ НАН України і МОН України к. т. н., доцент Олег Зинюк. Робоча група (голова – академік НАН України Ігор Мриглод) була створена ухвалою виконкому Ради ЗНЦ від 27 квітня 2017 р. відповідно до листа департаменту освіти і науки Львівської ОДА від 03.04.2018 р. № 05-09/1302 для напрацювання пропозицій щодо нових можливостей грантової підтримки науки на регіональному рівні.

Насамперед, висловлюємо подяку представникам органів обласної влади Львівщини в особі присутньої на засіданні директора департаменту освіти і науки Львівської ОДА Л. Мандзій, за першу в Україні регіональну програму підтримки молодих вчених і провідних науковців, яка доволі ефективно працює вже понад 15 років і базується на експертних рішеннях вчених рад різних установ. Однак сподіваємось, що цим не вичерпується весь спектр регіональних можливостей стимулювання наукових досліджень. Тому звертаємося з клопотанням розглянути додатково інші можливості грантової підтримки науки, зберігаючи при цьому чинну систему преміювання – з врахуванням інфляційних процесів.

У результаті обговорення можливості грантової підтримки науки на регіональному рівні, робоча група пропонує для розгляду органами влади Львівщини кілька типів нових грантових програм.

(1) Програма відзначення найкращих учених (умовна назва «Наукова гордість»), які працюють на міжнародному рівні, мають результати світового значення і створюють позитивний науковий імідж Львівщини. Йдеться про невелике число відзнак (до трьох) із більшою сумою винагород (~ 70 тис. грн), при призначенні яких будуть враховані науковий рівень публікацій і значимість їхніх результатів. Лауреати цієї програми могли б бути залучені до публічних лекцій і творення високого науково-освітнього іміджу Львівщини як регіонального лідера.

(2) Щорічні премії (умовна назва «Здобуток року») авторам чи колективам авторів за найкращі публікації у престижних міжнародних наукових журналах, видання монографій чи впровадження наукових результатів у практику за попередній календарний рік (з окремими конкурсами для природничих, гуманітарних та технічних наук: три премії по 50 тис. грн за кожним з напрямів). Загальне фінансування цих нових дев'яти премій орієнтовно становитиме 450 тис. грн та витрати на організаційне забезпечення проведення конкурсу.

(3) Програма стимулювання ініціативи молоді (умовна назва «Молода ініціатива») для розв'язання регіональних проблем і розвитку бізнесу з можливістю залученням до розробки відповідних проектів досвідчених науковців. Обрані експертами проекти можуть бути підтримані залежно від рівня їхньої розробки, оригінальності та готовності до впровадження як органами влади, так і представниками бізнес-структур. Пропонований на 2019 р. загальний обсяг фінансування Конкурсу – 1 млн грн, зокрема, фінансування ідей проекту – по 50 тис. грн кожна (пропонується відзначати п'ять ідей проектів); обсяг фінансування кожного проекту – по 250 тис. грн (пропонується відзначати три проекти).

(4) Програма підтримки (умовна назва «Дослідницька група») наукових лабораторій, дослідницьких центрів, наукових парків тощо. У нинішніх умовах фінансової скрути питання наукової перспективи значною мірою залежить від наявної науково-технічної інфраструктури дослідницької групи. Важливо знайти засоби для придбання й ефективної експлуатації сучасного обладнання, на якому зможуть працювати й українські, й зарубіжні дослідники. Пропонується проводити щорічний конкурс проектів для отримання гранту з обласного бюджету (до 1 млн грн) на придбання сучасного обладнання та приладів.

(5) Пропозиція програми підтримки молодих вчених через стимулювання будівництва житла, зокрема на землях, які є в розпорядженні Львівської ОДА поблизу Львова, потребує доопрацювання, зокрема в контексті аудиту земельних ділянок, закріплених за установами НАН України і МОН України у Львові, та узгодження такої пропозиції відповідним поданням до міської влади.

В обговоренні взяли участь: Олег Стасик – в. о. завідувача відділу Інституту біології клітини НАН України (чинні премії зберегти, розробити тимчасове положення для грантів); Роман Гладишевський – проректор з наукової роботи ЛНУ імені Івана Франка, чл.-кор. НАН України (підтримав збереження чинної системи преміювання, запропонував на кожний рік інший проект, дослідницька група передбачає створення Центрів спільного користування новітнім обладнанням на багато років); Наталія Чухрай – проректор з наукової роботи Національного університету «Львівська політехніка», професор (найважливіше – підтримка молодих учених).

Директор департаменту освіти і науки Львівської ОДА Любомира Мандзій констатувала, що процедура пошуку нових форм щодо можливого запровадження грантового фінансування проектів молодих науковців з обласного бюджету та шляхів підтримки і заохочення наукових працівників, які зробили вагомий внесок у розвиток науки Львівщини, проходить прозоро й публічно. Чинні премії для відомих і молодих науковців будуть збережені до 2020 р., як заплановано у Програмі розвитку освіти Львівщини. Можливо, зможемо хоч одну із запропонованих програм втілити наступного року (на конкурсній основі). Також звернула увагу на необхідність покращити рівень представлення робіт молодих вчених на відзначення в конкурсах, зокрема, до Верховної Ради України. Запропонувала підтримувати молодих учених, які подають роботи на отримання стипендії Верховної Ради України, під час відбору кандидатів на отримання премій обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області.

Голова ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України Зіновій Назарчук підсумував обговорення і вказав на кроки, які потрібно здійснити ЗНЦ для отримання грантової підтримки науки регіону:

1) подати на розгляд органам державної влади Львівської області чотири проекти (окрім питання житла, бо воно вимагає доопрацювання);

2) обстоювати інтереси науковців на засіданнях у департаменті освіти і науки Львівської ОДА, постійної комісії з освіти і науки Львівської облради та ін.;

3) молодіжні гранти – це добре, вони виховують змагальність, але запровадити їх необхідно без скасування чинної системи преміювання.

2. Директор ЗНЦ НАН України і МОН України к. т. н., доцент О. Зинюк повідомив, що відповідно до Програми розвитку освіти Львівщини на 2017–2020 роки, затвердженої рішенням Львівської обласної ради № 393 від 21 березня 2017 р., на премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та закладів вищої освіти Львівської області у 2018 р. для підтримки обдарованої наукової молоді, забезпечення активної участі відомих і молодих учених у реалізації державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу області передбачено суму понад 2,1 млн грн.

Процедура висунення претендентів на премії повинна відбуватися відповідно до вимог Положення про премії (затв. Розпорядженням Львівської ОДА від 09.08.2017 № 704/0/5-17) та перспективного плану розподілу квот на час дії Програми розвитку освіти Львівщини на 2017–2020 роки, який затверджений виконкомом Ради ЗНЦ 23.06.2017 р.

3. Голова ЗНЦ академік НАН України Зіновій Назарчук повідомив, що Центр має пропозиції щодо відзначення вчених НАН України, які

працюють на Львівщині, з нагоди 100-річчя від її створення, державними та відомчими нагородами й відзнаками. В окремих випадках були проведені консультації з керівниками наукових установ, у яких працюють ці науковці. Запропонував рекомендувати для відзначення державними та відомчими нагородами і відзнаками:

1. Василя Кравціва – орденом «За заслуги» III ст.
2. Галину Мідяну – орденом «Княгині Ольги» III ст.
3. Григорія Никифорчина – званням «Заслужений діяч науки і техніки України».
4. Миколу Войтовича – званням «Заслужений діяч науки і техніки України».
5. Ігоря Стасюка – званням «Заслужений діяч науки і техніки України».

6. Андрія Побережського – Грамотою Верховної Ради України.
7. Мирона Капралю – Грамотою Верховної Ради України.
4. Інформацію про роботу Наукового комітету Національної ради з науки та технологій при Кабінеті Міністрів України надав секретар Наукового комітету к. б. н. Олег Стасик. Він ознайомив із запропонованим проектом змін до наказу МОН № 1112, розробленим Науковим комітетом Національної ради з науки та технологій при Кабінеті Міністрів України.

Голова ЗНЦ НАН України і МОН України – академік НАН України Зіновій Назарчук висловив підтримку роботі Наукового комітету. У цьому контексті ми вітаємо проект змін до наказу МОН № 1112, розроблений Науковим комітетом Національної ради з науки та технологій при Кабінеті Міністрів України. Він пропонує вибір між старою системою вимог до публікацій для захисту дисертацій та можливістю для пошукувача наукового ступеня пройти додаткову перевірку якості власної праці міжнародною спільнотою спеціалістів. Для багатьох вузькоспеціалізованих галузей досліджень пошук іноземного рецензента – це єдина можливість отримати незалежну оцінку професіонала, оскільки в Україні подібних спеціалістів – одиниці або нема зовсім. Крім цього, треба дивитися правді в очі: у низці галузей українські експертні середовища втратили будь-які критерії науковості й навіть елементарну порядність, тому залучення іноземних спеціалістів для рецензування досліджень у цих галузях є на сьогодні єдиною можливістю відокремити справжні наукові досягнення від їхньої імітації. Подібне рецензування з боку міжнародної експертної спільноти є широко прийнятою в світі практикою, яка застосовується у всіх галузях науки.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Схвалити пропозиції робочої групи щодо грантової підтримки науковців Львівщини з обласного бюджету.
2. ЗНЦ звернутися до департаменту освіти і науки Львівської ОДА та постійної комісії з питань освіти і науки Львівської обласної

- ради з клопотанням про підтримку запропонованих проектів грантової підтримки науковців Львівщини з обласного бюджету.
3. Затвердити розподіл премій між науковими установами та закладами вищої освіти Львівщини на 2018 рік.
 4. ЗНЦ звернутись до керівників наукових установ і закладів вищої освіти Львівської області щодо подання до 28.09.2018 р. документів претендентів на здобуття премій відповідно до вимог «Положення про премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області».
 5. Інформацію голови ЗНЦ академіка НАН України Зіновія Назарчука щодо вшанування вчених НАН України, які працюють на Львівщині, з нагоди 100-річчя від її створення, державними та відомчими нагородами й відзнаками взяти до відома.
 6. Підтримати пропозиції Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій щодо підвищення вимог та вдосконалення порядку опублікування результатів наукових досліджень шляхом внесення змін до Наказу МОН № 1112 від 17.10.2012 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів».

5 жовтня 2018 року – засідання виконкому Ради ЗНЦ НАН України і МОН України з розгляду питань:

1. Про виїзне засідання комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки 17 жовтня 2018 р.
2. Про підготовку заходів із відзначення 100-річчя НАН України.
3. Про затвердження кандидатур учених – працівників наукових установ та закладів вищої освіти – на здобуття премій обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та вищих навчальних закладів Львівської області.
4. Про включення Міжнародного інституту-асоціації регіональних екологічних проблем до складу ЗНЦ НАН України і МОН України.

1. Інформацію про заплановане на 17 жовтня 2018 р. виїзне засідання комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки в Президії НАН України надав голова ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України Зіновій Назарчук. Він хоче виступити на засіданні Комітету і з цього приводу висловив побажання, щоб члени виконкому обговорили найбільш актуальні питання, які варто порушити на цьому виїзному засіданні, аби його виступ прозвучав як вираження думки наукової спільноти Львівщини.

Академік З. Назарчук озвучив свої міркування та пропозиції з приводу сучасного стану науки в Україні, які узагальнив до такого:

– спільно забезпечити неухильне виконання Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який передбачає щорічне виділення 1,7% ВВП на фінансування наукової і науково-технічної діяльності;

– уникнути популістського підвищення рівня мінімальної заробітної плати без аналогічного зростання всіх окладів у тарифних сітках;

– докорінно змінити пропонований підхід до реформи науки в Україні, наповнивши його метою, конкретними завданнями, часовими термінами та матеріальним забезпеченням;

– просити Президента України та Верховну Раду України ввести до складу уряду посаду віце-прем'єр міністра для президента НАН України;

– доопрацювати чинний Статут НАН України у зв'язку з підвищеною відповідальністю та новими завданнями, які постануть перед нею у випадку прийняття пропонованих вище змін, додатково ввівши до нього, зокрема, вікове обмеження для участі у конкурсі на керівні посади;

– переглянути статус регіональних наукових центрів, які формально підпорядковані НАН України і МОН України, однак фактично (зокрема, фінансово) ними опікується лише Академія.

В обговоренні взяли участь: академік НАН України Ігор Мригloed, чл.-кор. НАН України Роман Гладішевський та ін.

2. З інформацією про підготовку заходів із відзначення 100-річчя НАН України виступив директор ЗНЦ НАН України і МОН України Олег Зинюк, який повідомив членів виконкому Ради ЗНЦ про перебіг виконання запланованих з цього приводу заходів.

У рамках виконання цих заходів підготовлено до друку два видання: «Академічні установи Західного наукового центру НАН України і МОН України» та «Бюлетень Західного наукового центру НАН України і МОН України (2017–2018)».

Присутні члени виконкому Ради ЗНЦ одноголосно рекомендували до друку підготовлені видання: «Академічні установи Західного наукового центру НАН України і МОН України» та «Бюлетень Західного наукового центру НАН України і МОН України (2017–2018)».

Урочисті збори наукової громадськості Західного регіону України з відзначення 100-річчя НАН України заплановано провести 19 листопада в Львівському національному академічному театрі опери та балету імені Соломії Крушельницької. З цією метою проводяться відповідні організаційні заходи – готується список запрошених гостей, у т.ч. іноземних, сценарій дійства, репертуар для концерту, який заплановано на завершення офіційної частини зборів.

3. З інформацією виступив заступник голови ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України Ігор Мригloed. У Програмі розвитку освіти Львівщини на 2017–2020 рр. передбачено виділити понад 2,1 млн грн на премії обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ та закладів вищої освіти Львівської області у 2018 р.

Відповідно до Положення про премії (Розпорядження голови Львівської обласної державної адміністрації від 09.08.2017 р. № 704/05-17) і розподілу квот, затвердженого виконкомом Ради ЗНЦ 08.06.2018 р., відбулося висунення кандидатур – претендентів на здобуття премій у наукових установах та закладах вищої освіти Львівщини. Кандидатури для здобуття премій були запропоновані вченими (науково-технічними) радами наукових установ та закладів вищої освіти Львівщини за місцем основної роботи (навчання) цих осіб. Рішення про висунення прийняте таємним голосуванням більшістю голосів присутніх членів рад. Керівники установ подали у ЗНЦ всі документи претендентів на здобуття премій.

Претендентами на премії є 30 відомих учених і знаних фахівців та 120 молодих учених і дослідників, наукові здобутки яких сприяють ефективному розвитку науково-технічного потенціалу області, виробництву та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції й утверджують високий авторитет науковців Львівщини в Україні та світі. Індекс цитувань праць учених – претендентів на премії – високий, а подані характеристики відповідають вимогам до претендентів. Серед претендентів на премію для відомих учених – 28 докторів наук і двоє кандидатів наук, а серед молодих – четверо докторів наук, 80 кандидатів наук, 15 аспірантів та 21 дослідник.

Поіменні списки кандидатур відомих учених і знаних фахівців та молодих учених і дослідників, які було подано для проходження процедури присудження премій у 2018 р., будуть оприлюднені на офіційному сайті ЗНЦ.

Премії призначаються розпорядженням голови Львівської ОДА і виплачуються коштом обласного бюджету щорічно до Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку (10 листопада).

4. Із пропозицією включити «Міжнародний інститут-асоціацію регіональних екологічних проблем (МІАРЕП)» до складу ЗНЦ НАН України і МОН України виступив ректор Національного лісотехнічного університету України академік НАН України Юрій Туниця. Він повідомив, що засновниками Міжнародного інституту-асоціації регіональних екологічних проблем виступили: ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України», Львівський національний університет імені Івана Франка, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Люблінський природничий університет, Університет Марії Кюрі (Польща), Жешувський технологічний університет (Польща), Інститут екології лісу (Словаччина), Трансільванський університет в Брашові (Румунія).

Метою такого кроку є ширше залучення установ НАН України до вирішення екологічних проблем, враховуючи також, що НАН України є головною експертною науковою організацією в Україні.

Виконком Ради ЗНЦ НАН України і МОН України УХВАЛИВ:

1. Інформацію академіка НАН України З. Назарчука про виїзне засідання комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки взяти до відома.
2. Доручити академікові НАН України З. Назарчукові виступити з викладеними в ході обговорення пропозиціями на засіданні комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки 17 жовтня 2018 р.
3. Стан підготовки заходів з відзначення у м. Львові 100-річчя від заснування НАН України, які втілює Західний науковий центр, вважати задовільним.
4. Відповідальним виконавцям плану заходів із відзначення 100-річчя заснування НАН України забезпечити їхнє своєчасне проведення.
5. Затвердити запропоновані вченими (науково-технічними) радами наукових установ та закладів вищої освіти Львівщини кандидатури на здобуття премій обласної державної адміністрації та обласної ради для працівників наукових установ і закладів вищої освіти Львівської області.
6. Західному науковому центру повідомити постійну комісію з питань освіти і науки Львівської обласної ради про результати конкурсу та скерувати списки претендентів на здобуття премій до Львівської ОДА і Львівської обласної ради.
7. Перелік кандидатур на здобуття премій оприлюднити на сайті ЗНЦ.
8. Інформацію академіка НАН України Ю. Туниці про діяльність Міжнародного інституту-асоціації регіональних екологічних проблем взяти до відома.
9. Долучити «Міжнародний інститут-асоціацію регіональних екологічних проблем (МІАРЕП)» до складу ЗНЦ НАН України і МОН України.
10. Рекомендувати учасникам Міжнародного інституту-асоціації регіональних екологічних проблем розробити пропозиції щодо активізації діяльності інституту.

ФЕСТИВАЛЬ НАУКИ

*Організаторами заходів у рамках Фестивалю науки,
який щорічно оголошує НАН України, на Львівщині
є Західний науковий центр НАН України і МОН України,
Рада ректорів закладів вищої освіти Львівської області
і Наукове товариство ім. Шевченка.*

19 травня 2017 року, в рамках Фестивалю науки та з нагоди відзначення професійного свята наукових працівників «День науки», в Актівій залі Львівського національного університету імені Івана Франка відбулось урочисте засідання Ради ЗНЦ НАН України і МОН України.

У засіданні взяли участь члени НАН України і Національних галузевих академій наук України, які працюють на Львівщині, представники академічних та галузевих наукових установ, вищих навчальних закладів, органів місцевої влади.

Перед початком засідання присутні слухали музичні твори у виконанні Народного камерного оркестру Львівського національного університету імені Івана Франка під керівництвом заслуженого працівника культури України Романи Бурко. Голова ЗНЦ академік Зіновій Назарчук вручив керівникові оркестру Подяку Західного наукового центру за допомогу у проведенні культурно-мистецьких заходів та з нагоди 35-ліття від часу заснування.

1. Відкрив засідання і привітав присутніх зі святом голова ЗНЦ НАН України та МОН України академік НАН України Зіновій Назарчук. Він зосередив увагу на вагомих досягненнях науковців регіону за останній рік та ролі науки для розвитку держави. Зокрема, висловив переконання, що «без фундаментальної науки не буде прикладних досліджень, а без них ми не матимемо інновацій, а отже, й конкурентного середовища, надійної економіки і міцної держави». Наука повинна бути основним пріоритетом, і держава, яка прагне бути успішною, зобов'язана її підтримувати на належному рівні. Підкреслив, що законодавство України передбачає щорічне фінансування розвитку науки на рівні 1,7% ВВП України, але така норма закону, на жаль, не дотримується.

Від імені академічної спільноти ЛНУ імені Івана Франка науковців привітав ректор професор Володимир Мельник. «Сьогодні свято тих людей, які формують унікальне інтелектуальне середовище, призначенням якого є не просто пошук і відкриття нового, а й творення світу, в якому ми всі живемо», – зазначив ректор. Додав, що рівень розвитку політичної і суспільної культури визначається саме ставленням до науки. Володимир

Мельник підкреслив численні здобутки досвідчених вчених і молодих науковців ЛНУ імені Івана Франка та зазначив, що академічна спільнота Університету має віру у краще майбуття та готова змінювати світ довкола.

Від громади міста Львова науковців привітав міський голова Андрій Садовий, який висловив упевненість, що «ми будемо мати в Україні верховенство права, розуміння важливості створення нових робочих місць та автоматично матимемо можливість інвестувати значно більші кошти в розвиток освіти і науки. Якщо в нашій країні стрічка в бюджеті «Освіта і наука» буде домінантною, і ми будемо тримати цю лінію років десять, тоді ми зможемо сказати, що живемо в успішній Україні». За вагомі досягнення в науковій і науково-організаційній роботі та з нагоди Дня науки міський голова Львова відзначив Подяками міського голови Львова наукових працівників академічних установ та вищих навчальних закладів м. Львова. Подяки і виплати в розмірі 5 тис. грн отримали:

1. Карабин Василь Васильович – кандидат геологічних наук, доцент, завідувач кафедри екологічної безпеки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

2. Манько Володимир Васильович – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри фізіології людини і тварин ЛНУ імені Івана Франка.

3. Мідяна Галина Григорівна – кандидат хімічних наук, старший науковий співробітник, керівник Відділення фізико-хімії горючих копалин Інституту фізико-органічної хімії і вуглехімії ім. Л. М. Литвиненка НАН України.

4. Шаховська Наталія Богданівна – доктор технічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем та мереж Національного університету «Львівська політехніка».

Науковців привітав перший заступник голови Львівської обласної ради Андрій Білоус, який наголосив на важливості розвитку наукового середовища регіону й України в цілому. Подяки Львівської обласної ради отримали:

1. Семчук Жанна Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права».

2. Федорчук Анатолій Олександрович – доктор хімічних наук, професор кафедри біологічної та загальної хімії Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького.

3. Харук Андрій Іванович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних наук загальновійськового факультету Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Директор департаменту освіти і науки Любомира Мандзій від імені голови Львівської ОДА Олега Синютки привітала всю академічну спільноту

зі святом та подякувала за роботу: «День науки – це свято тих, хто робить свій внесок у розвиток вітчизняної та світової науки: від студента, асистента, докторанта – до відомого професора, іменитого вченого. Сьогодні наука Львівщини, незважаючи на труднощі, завдяки наполегливій праці наших вчених має відомі наукові школи, значні наукові розробки. Дякуємо вам за наполегливу працю та бажаємо міцного здоров'я, добра й благополуччя, творчого натхнення та нових відкриттів».

Почесні грамоти Львівської ОДА за багаторічну сумлінну працю, вагомі досягнення у науковій і науково-організаційній роботі та з нагоди Дня науки отримали:

1. Беш Леся Василівна – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри педіатрії № 2 Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

2. Гончар Михайло Васильович – доктор біологічних наук, професор, завідувач відділу аналітичної біотехнології Інституту біології клітини НАН України.

3. Демченко Володимир Васильович – кандидат фізико-математичних наук, вчений секретар ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України».

4. Масевський Володимир Олександрович – доктор технічних наук, професор, професор кафедри технологій лісопиляння, столярних і дерев'яних будівельних виробів Національного лісотехнічного університету України.

5. Микієвич Михайло Миколайович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка.

6. Сопільник Ростислав Любомирович – кандидат юридичних наук, доцент, докторант ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права».

7. Шпаківська Ірина МIRONIVNA – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, в. о. завідувача відділу екосистемології Інституту екології Карпат НАН України.

Грамоти департаменту освіти і науки Львівської ОДА отримали:

1. Білецький Василь Миколайович – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри прикладної математики Львівського національного університету імені Івана Франка.

2. Гулько Богдан Іванович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри садівництва та овочівництва Львівського національного аграрного університету.

3. Івашків Лариса Ярославівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри харчових технологій та оздоровчого харчування, заступник декана факультету туризму, готельної та ресторанної справи Львівського інституту економіки і туризму.

4. Ковальчук Зоряна Ярославівна – доктор психологічних наук, доцент, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 7 Львівського державного університету внутрішніх справ.

5. Нема Олександра Степанівна – кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри менеджменту організацій Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

6. Стадник Мирослава Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та економічної безпеки ВНЗ «ПрАТ «Львівський інститут менеджменту».

7. Ясінський Михайло Федорович – кандидат технічних наук, доцент, старший науковий співробітник, доцент кафедри інженерної механіки Української академії друкарства.

Голова ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України Зіновій Назарчук вручив Грамоти ЗНЦ за вагомі досягнення у науковій і науково-організаційній роботі та з нагоди Дня науки:

1. Бешлею Василеві Володимировичу – кандидату фізико-математичних наук, науковому співробітнику Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України.

2. Борецькому Юрію Романовичу – доктору біологічних наук, професору, завідувачу кафедри біохімії та гігієни Львівського державного університету фізичної культури.

3. Борисюкові Володимирі Сергійовичу – кандидату сільськогосподарських наук, доценту кафедри технологій у рослинництві Львівського національного аграрного університету.

4. Жерновому Костянтині Юрійовичу – кандидату фізико-математичних наук, доценту кафедри інформаційних технологій та вищої математики Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

5. Кушкевич Мар'яні Василівні – кандидату біологічних наук, молодшому науковому співробітнику лабораторії молекулярної біології та клінічної біохімії Інституту біології тварин НААН України.

6. Мись Оксані Григорівні – доктору фізико-математичних наук, старшому науковому співробітнику Інституту фізичної оптики імені О. Г. Влоха МОН України.

7. Міценко Наталії Григорівні – доктору економічних наук, професору, завідувачу кафедри економіки Львівського торговельно-економічного університету.

8. Пристаю Андрієві Миколайовичу – науковому співробітнику Львівського центру Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України.

9. Романюкові Олегу Івановичу – молодшому науковому співробітнику Карпатського відділення Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України.

10. Франкевич Людмилі Франківні – кандидату технічних наук, молодшому науковому співробітнику Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України.

11. Шлапінському Володимирові Євгеновичу – кандидату геологічних наук, молодшому науковому співробітнику відділу геології нафти і газу Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України.

12. Яремкові Юрію Григоровичу – доктору фізико-математичних наук, старшому науковому співробітнику, провідному науковому співробітнику відділу комп'ютерного моделювання багаточастинкових систем Інституту фізики конденсованих систем НАН України.

Учасників засідання привітав голова Наукового товариства ім. Шевченка – чл.-кор. НАН України Роман Кушнір, який підтримав думку, що розвиток науки – передумова успішної країни, та наголосив на важливості зберігати тяглість наукових традицій.

2. З доповіддю «Академік Григорій Назарович Доленко – корифей нафтогазової геології, великий організатор науки та справжній патріот України *(до 100-річчя від дня народження)*» виступив □чл.-кор. НАН України Мирослав Павлюк (див. стор. 224).

3. З доповіддю «М. Шашкевич і Т. Шевченко: на досвітках національного відродження» виступив заслужений працівник культури України Василь Горинь.

* * *

З нагоди професійного свята наукових працівників «День науки» 18 травня 2018 року в Актовій залі Національного університету «Львівська політехніка» відбулось урочисте засідання представників наукової громадськості ЗНЦ НАН України і МОН України.

У засіданні взяли участь члени НАН України і Національних галузевих академій наук України, які працюють на Львівщині, представники академічних та галузових наукових установ, вищих навчальних закладів. Органи державної влади та місцевого самоврядування представляли: перший заступник голови Львівської обласної ради Андрій Білоус, заступник директора департаменту освіти і науки Львівської ОДА Ігор Гайдук, заступник міського голови Львова з питань розвитку Андрій Москаленко.

Відкрив урочисте засідання голова ЗНЦ НАН України і МОН України академік НАН України Зіновій Назарчук, який привітав науковців із професійним святом та зазначив, що «від 2007 року проводиться Фестиваль науки в Україні. Це не одноразова подія. Це ціла низка подій – в академічних установах, у закладах освіти: Дні відкритих дверей, із залучен-

ням молоді до новинок науки і техніки. Проводяться вони для того, щоб залучати талановиту молодь до науки».

Відкриття Фестивалю науки відбулось 18 травня в Києві – традиційно в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України. Відповідні заходи проводять й у Львові. Так, учора відбулась міжнародна конференція в Львівському університеті бізнесу і права, на якій ділились досвідом науковці з Польщі, Чехії, Словаччини та Німеччини. У Національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника презентував свій три томник екслібрисів науковець і меценат Степан Давимука. Сьогодні о 16-тій годині в залі Антоничів бібліотеки імені Василя Стефаника було представлено найкращі художні твори з бібліотеки С. Давимуки.

Нещодавно відбулася ще одна подія – Загальні збори НАН України, на якій обрали нових членів-кореспондентів і академіків. Західний науковий центр здобув двох академіків і п'ятьох членів-кореспондентів. Членами-кореспондентами НАН України стали керівники установ НАН України Микола Козловський та Валентин Максимчук і завідувач відділу Фізико-механічного інституту імені Г. В. Карпенка НАН України Мирон Хома. Членами-кореспондентами НАН України обрано також двох ректорів – Володимира Мельника (Львівський національний університет імені Івана Франка) і Петра Яснїя (Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя). Академіками НАН України стали Роман Кушнір (директор Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України) і Мирослав Павлюк (директор Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України). В цілому це висока оцінка діяльності і цих науковців, і колективів, в яких вони працюють. А ми сьогодні зібрались, щоб відзначити кращих науковців.

Науковців привітав заступник директора департаменту освіти і науки Львівської ОДА Ігор Гайдук: «Ваша праця є важкою і дуже важливою для суспільства. Ми підтримуємо молодих учених, в межах програми розвитку освіти Львівщини щорічно виділяють кошти на виплату премій науковцям, і таку підтримку будемо продовжувати», – зазначив він.

Ігор Гайдук вручив Почесні грамоти Львівської ОДА за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, сумлінну працю, високий професіоналізм та з нагоди Дня науки. Їх отримали:

1. Андрущак Анатолій Степанович – доктор технічних наук, професор, професор кафедри телекомунікацій Національного університету «Львівська політехніка».

2. Павлова Юлія Олександрівна – доктор наук з фізичного виховання і спорту, старший науковий співробітник, професор кафедри теорії та методики фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури.

3. Шабатура Юрій Васильович – доктор технічних наук, професору, завідувач кафедри електромеханіки та електроніки Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

4. Янковська Лариса Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права».

Почесну грамоту Львівської ОДА Юлії Павловій вручає Ігор Гайдук

Грамотами департаменту освіти і науки Львівської ОДА за вагомі досягнення у науковій і науково-організаційній роботі та з нагоди Дня науки нагороджено:

1. Гнилко Світлану Ритомирівну – кандидата геологічних наук, молодшого наукового співробітника відділу проблем геології Карпат Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України.

2. Гнипа Андрія Романовича – кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Карпатського відділення Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України.

3. Демченка Павла Юрійовича – кандидата хімічних наук, старшого наукового співробітника кафедри неорганічної хімії Львівського національного університету імені Івана Франка.

4. Когута Петра Володимировича – кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

5. Кушнірук Галину Володимирівну – доцента кафедри туризму та готельної справи Львівського інституту економіки і туризму.

6. Східницьку Галину Володимирівну – кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри фінансів, банківської справи та страхування Львівського національного аграрного університету.

7. Хабурського Ярослава Мирославовича – кандидата технічних наук, молодшого наукового співробітника відділу діагностики корозійно-

водневої деградації матеріалів Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України.

8. Широкова Володимира Володимировича – доктора технічних наук, професора кафедри комп'ютеризованих комплексів поліграфічного та пакувального виробництв Української академії друкарства.

Перший заступник голови Львівської обласної ради Андрій Білоус, вітаючи науковців Львівщини з прийдешнім святом, наголосив, що йому дуже приємно перебувати в такому поважному товаристві. «Львівська обласна рада дуже цінує стосунки, які склалися між обласною владою і науковим середовищем. Сьогодні, перебуваючи в процесі децентралізації, влада відчуває велику потребу в діалозі з науковцями задля спільного вирішення проблемних питань», – зауважив він.

За вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, сумлінну працю, високий професіоналізм та з нагоди Дня науки Андрій Білоус відзначив Подяками Львівської обласної ради:

1. Скаска Олега Івановича – доктора економічних наук, завідувача кафедри обліку і фінансів Львівського інституту економіки і туризму.

2. Тельвака Віталія Васильовича – доктора історичних наук, професора, професора кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

3. Швеця Володимира Євгеновича – кандидата економічних наук, доцента, професора кафедри обліку і аудиту Львівського національного університету імені Івана Франка.

*Андрій Білоус вручає Подяку Львівської обласної ради
Володимирові Швецю*

До привітань та вручення нагород долучився заступник міського голови Львова з питань розвитку Андрій Москаленко. Він зазначив, що рутинна праця науковців дає додану вартість. У місті відбувається багато

заходів за участю молодих і досвідчених вчених – це запалює, надихає. Він подякував науковцям за невтомну працю, що рухає вперед країну, місто, світ, робить їх кращими. Подякою міського голови м. Львова відзначено:

1. Довгалюк Ірину Сергіївну – доктора мистецтвознавства, доцента, завідувача кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка.

2. Михалічка Бориса Мироновича – доктора хімічних наук, професора, завідувача кафедри процесів горіння та загальної хімії Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

3. Сороку Мирославу Іванівну – доктора біологічних наук, професора, професора кафедри ботаніки, деревинознавства та недревних ресурсів лісу Національного лісотехнічного університету України.

За вагомі досягнення у науковій і науково-організаційній роботі та з нагоди Дня науки Грамотами ЗНЦ НАН України і МОН України нагороджено наукових працівників академічних установ та закладів вищої освіти Львівської області:

1. Завидівську Ольгу Ігорівну – кандидата економічних наук, доцента кафедри менеджменту і соціальних наук Львівського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

2. Кіся Романа Ярославовича – старшого наукового співробітника Інституту народознавства НАН України.

3. Комарицю Мар'яну Миколаївну – доктора філологічних наук, старшого наукового співробітника, завідувача відділу наукових досліджень української періодики Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника.

4. Котика Ігоря Володимировича – кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника Інституту Івана Франка НАН України.

5. Кравчук Аллу Миколаївну – кандидата філологічних наук, професора, завідувача кафедри польської філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

6. Кузьо Любов Іванівну – кандидата психологічних наук, доцента кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ.

7. Марусенкова Андрія Анатолійовича – кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Львівського центру Інституту космічних досліджень НАН і ДКА України.

8. Ревенка Віктора Петровича – доктора фізико-математичних наук, провідного наукового співробітника Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України.

9. Семків Марту Віталіївну – кандидата біологічних наук, молодшого наукового співробітника відділу молекулярної генетики і біотехнології Інституту біології клітини НАН України.

10. Скриньковського Руслана Миколайовича – кандидата економічних наук, доцента кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права».

11. Смолянину Оксану Олексіївну – кандидата сільськогосподарських наук, вченого секретаря Інституту біології тварин НААН України.

12. Шовгенюка Михайла Васильовича – доктора фізико-математичних наук, професора, провідного наукового співробітника відділу статистичної теорії конденсованих систем Інституту фізики конденсованих систем НАН України.

В. о. ректора Національного університету «Львівська політехніка», перший проректор, професор Володимир Павлиш передав вітання присутнім від голови Ради ректорів закладів вищої освіти Львівської області професора Юрія Бобала. Зауважив, що світ стає цифровим і постійно змінюється. Молодь не може реалізувати себе за таку мізерну винагороду, яку нині мають вчені, і виїжджає за кордон. Відсутня інноваційна стратегія держави. Назріла потреба опрацювання нової моделі закладів вищої освіти та академічних установ. Побажав науковцям миру, благополуччя та нових звершень.

Голова Наукового товариства ім. Шевченка академік НАН України Роман Кушнір привітав присутніх і зазначив, що НТШ – це своєрідна багатoproфільна академія наук українського народу, рушійна сила формування та розвитку української науки кінця XIX – першої половини XX ст. Нині готуємось до відзначення 100-річчя від створення Української Академії Наук. Констатував, що перед українською академічною наукою та перед Україною як суверенною державою нині стоять практично ті самі виклики, що й сто років тому.

У другій частині урочистого засідання прозвучали дві доповіді на пошану видатних українських науковців: «Академік Ярослав Степанович Підстригач – видатний український вчений у галузі теоретичної механіки (до 90-річчя від дня народження)» (доповідач – директор Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України, академік НАН України Роман Кушнір) та «Іван Пулюй. Повернення в Україну» (доповідачі – ректор Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя, член-кореспондент НАН України Петро Ясній та к. і. н., доцент Олександр Рокіцький.

У ПРЕС-ЦЕНТРИ НАУКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

У рубриці «У прес-центрі наукової журналістики» ми, як правило, публікуємо інтерв'ю з відомими науковцями Західного регіону. У 2017–2018 рр. у пресі України (журналах «Наука та інновації», «Світогляд», «Дзвін», газетах «Світ», «Слово Просвіти», «Літературна Україна», «День», «За вільну Україну +») було опубліковано понад 40 матеріалів (інтерв'ю, статей, репортажів), в яких ідеться про досягнення науковців переважно Західного регіону, а також з-поза його меж чи й з-за кордону.

Серед них інтерв'ю з доктором філологічних наук, професором Львівського національного університету імені Івана Франка Михайлом Гнатюком, який нещодавно (до Дня незалежності України) отримав почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України»; заступником директора ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», доктором економічних наук, професором Іриною Сторонянською; українським вченим, доктором філологічних наук, професором, завідувачем кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, головою Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка) Миколою Тимошиком.

Вашій увазі пропонуємо також розмови: з директором Інституту народознавства НАН України – академіком НАН України Степаном Павлюком, якому в ювілей 100-річчя Національної академії наук України виповнилося 70 років, а Інституту, який він очолює, – 25 років; з фольклористом, літературознавцем, істориком, мистецтвознавцем, культурологом, доктором філологічних наук, а головне – іноземним членом НАН України, автором понад 360 наукових розвідок, довгорічним головою Асоціації українців та Наукового товариства ім. Шевченка у Словаччині – Миколою Мушинкою. У бюлетені вміщені також інтерв'ю: із заслуженим діячем науки і техніки України, заслуженим професором ЛНУ імені Івана Франка, завідувачем кафедри економічної і соціальної географії, доктором географічних наук Олегом Шаблієм, з провідним науковим співробітником ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», доктором економічних наук, професором Степаном Давимукою.

Очолює прес-центр наукової журналістики член НСПУ і НСЖУ, к. філол. н. Богдан Залізняк.

**Академік НАН України Степан Павлюк:
«Бог дасть віку й Долі для України»**

Національній академії наук НАН України у 2018-му – 100 років. Директорові Інституту народознавства НАН України, академікові НАН України Степанові Павлюку – 70. А Інститутіві, який він очолює, – 25.

Про те, як хлопчина з села Волосянка Сколівського району, що на Львівщині, йшов і дійшов до звання Академіка, про те, якими науковими досягненнями у столітній ювілей НАН України може похвалитися колектив Інституту народознавства НАНУ, – у розмові з академіком Степаном Павлюком, з яким ми знайомі (аж не віриться!) понад 40 років.

«Ми змагались між собою передусім знаннями про свій край...»

– Степане, то як академік виростав-зростав?

– Знаєш, у кожної людини місце народження викликає впродовж всього життя незбагненне емоційне піднесення, щось особливе й незрівнянне...

– А саме?

– Дуже просто. Адже саме тут тебе Матуся привела на світ, тут тобі було дароване життя, тут твої рідні почули перший твій голосочок.

– І який він був той голосочок – мама не розповідала?

– Може й крикливий, що звичайно, було прикметою долі, самозарадності. Врешті, як, мабуть, знаєш, я зростав у багатодітній бойківській сім'ї із значним родинним розгалуженням: Матуся привела нас десятеро на світ, а я був середульшим.

– Ого! Чесно кажучи, я вже й не пригадував, що Ти виростав у такій багатій родині... То якою ж була «обставінка»?

– Авторитет батьків, старших у сім'ї був безапеляційним. А їхні щоденні буденні вчинки, святкові сімейно-родинні ритуали мали педагогічну місію без окремих настанов.

– Що з тих років змінилося найбільше?

– Стиль поведінки московських окупантів, їхня безпрецедентна дикість і немилосердність до місцевого населення це – передусім. Вже в 5–6-х класах я обурювався несправедливому арешту Татуся. Причому неодноразовому. І вмощувався в мені гнів, якесь дитяче бачення помсти, але ще, звісно, на рівні дитячого протесту. Запам'яталось мені, п'ятирічному хлоп'яті, тоді ще неусвідомлене сприйняття, коли березневої днини побачив крізь вікно двох дорослих чоловіків, які несли якісь пакунки. Я й раніше чув таке слово «тато», зміст якого ще не розумів, але від якого віяло якоюсь ласкою. Коли частував мій ровесник окрайцем купленого магазинного хліба, що приносив йому тато, який працював на колії і мав

змогу придбати небувалий тоді делікатес, то я тата уявляв не інакше, як смачною хлібиною.

– Цікава й, водночас, глибока асоціація.

– Згоден. Так от, якимось чую голосний крик Матусі, вереск старших братів, сестрички: «Тато йде із стриком!» Незабутня мить! Адже мені було лиш півроку, як мого Татуся енкаведисти заарештували як «банд-посібника» і «кулака» на стандартних десять років. Але після смерті «Торквемади» (поетичний вислів Дмитра Павличка) у 1953 році багатьох в'язнів повернули до родин.

– Зрозуміло. У політику Ти «увійшов». А до книги?

– Доволі часто спливає у моїй глибокій пам'яті епізод знайомства з абеткою. Ти вчасно запитав. Я ніяк не міг збагнути, чому мої братики й сестрички, і відходячи, і повертаючись щодня додому, вечорами, при лямпі, гортали якісь книги, щось з них вичитували і писали.

– Це Тебе зацікавило?

– Іще й як! Та марно! Зі мною ніхто не мав часу гортати книги, щось розповідати. З притиском у голосі говорили: «Ще малеча. Підеш до школи, де й будеш гортати «Буквар».

– І Ти, звичайно, не «виступав»?

– Я не вгавав: крадькома витягував з полотняних торбинок якісь книжечки та розглядав і щось писане, і мальоване. Та, як з'ясувалось, зовсім марно. Здивував насамперед Матусю, яка навчила мене, такого маленького, промовляти «Отче Наш» і показала мені в молитовнику, на якій сторінці молитва надрукована. І яке ж було її здивування, коли я, знаючи «Отче Наш», вишукував відповідні літери в надрукованому тексті. Тож у першому класі мені доводилось «маринуватись», бо весь «Буквар» я знав майже напам'ять.

– Словом, у гуманітаристику Ти також гарно увійшов!.. А як вас навчали у Волосянківській школі?

– Та як? Мало хто з учителів звертав особливу увагу на якість освіти сільської малечі. А я пізнавав світ у його багатобарвності, різноманітні історичних процесів, традицій, подій, фактів – одночасно із захопленням читанням всілякої художньої літератури.

– Читав будь-що?

– Спочатку так: аби була хоч якась книжка. А вже потім вишукував здебільшого історичну, пригодницьку... У сільській бібліотеці першу книжку попросив, і бібліотекарка дала мені її, хоча був я ще тоді в першому класі.

– А найвищі студії від кого здобув?

– Від брата Михайла, якому поталанило на виняткового вчителя – не лише як історика, а й вишукану особу – Григорія Дем'яна, коли Михайло відвідував старші класи у Славській середній школі.

– О, Григорій Дем'ян – це була постать! Я його знав також.

– Без сумніву. Григорій Дем'ян був одержимий, прагнув надавати діточкам ще тоді, в умовах радянських репресій, такі знання, щоб вони формували нових довбушуків, кармелюків, бандер-бунтарів і провідників на визволення свого народу з неволі. Братова наполегливість – прихилити мене до розуміння і вивчення правдивої історії України – була невимомою. Я, шестикласник, змушений був прочитувати товстезні книжки, та ще й до прочитаного готувати десятки запитань.

Щоб повніше зрозуміти загальні закономірності поступу людської цивілізації, мені довелося, можливо, не опанувати, але прочитати та підготувати сотні питань до праці Енгельса...

– Енгельса?..

– Так, саме праці Фрідріха Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави». Я й дотепер добре орієнтуюсь у процесі еволюції людства до моногамної сім'ї, пам'ятаю про первісне суспільство ірокезів, орієнтуюся в премудрості нагромадження власності і капіталу...

Але найбільшу науку на все життя передала мені моя Матуся – науку любові до всього рідного: родини, народу й Батьківщини. Вчила мене бути благородним і милосердним.

– Степане, відчуваєш, що це вдалося твоїй мамі?

– То вже хай люди кажуть – так Тобі відповім. А Матуся оповідала про героїку Довбуша, часто зі сльозами на очах, – про одержимість і мужність лісових повстанців, про їхню безстрашність і найвищу самопожертву життям.

Матуся страху не відчувала. І тепер я розумію чому, адже на її очах керівник НКВД району Бойко, жорстокий нелюд, убив сестру Настасю – активну учасницю бандерівського руху. Іншу сестру Татусю вислали в Сибір на каторгу. Тіло тітки Настасі, як і багатьох інших повстанців, звозили у селище Славське і закидували в трясовину неподалік церкви. Матуся хотіла, щоб ми знали правду, бо вірила, що така правда не залишить її діток байдужими.

– Справді, Ти байдужим не залишився.

– Дякую за добре слово. Хочу ще уточнити, що моє приховане бунтарство виявив і вклав у систему – програму боротьби за незалежність народу – Вчитель Григорій Дем'ян. Спочатку – через сферу знань, а потім і через практичні кроки та інкорпорування у систему влади. Продуманий вишкіл згуртованих навколо себе школярів базувався на пластунських вимогах – любити Бога й Батьківщину.

– Пластуні, їхня практична ідеологія – це для України диво.

– Саме так. Ми змагались між собою передусім знаннями про свій край – його історію, традиції, природу. Поїздки Україною, походи, вікторини, зустрічі з відомими постатями, зокрема, з Немировичем-Данченком, Вінграновським, Німенком, вченими, професорами, митцями. Тоді ж,

під наставництвом Вчителя, увійшло у мою практику записування фольклорних матеріалів...

– Отже, з'явився, удосконалився вектор науковий...

– Так. І я продовжу: записував я їх спочатку від рідних, зокрема від Матусі, а потім і від односельців. Матуся виявилася невичерпним джерелом народної мудрості й фольклору, чим захоплювався і мій Вчитель Дем'ян, який записав від неї масу рідкісних балад, пісень, коломийок, а також дивувався винятковою фольклорною пам'яттю мій колега-односельчанин, доктор філологічних наук Василь Сокіл, який уклав книгу фольклорних записів «Пісні Параски Павлюк».

– Це вже означає, що Ти недаремно прожив. Маю на увазі – віддав Мамі синове.

– Та я ще живу, Богдане!

– Звичайно, Степане, звичайно. Що Тобі ще запам'яталося з Твоїх життєвих кроків?

– Вагомою педагогічною школою стала для мене праця інструктора з туризму у літньому таборі «Полонина», що у селищі Славському, керівником якого був Григорій Дем'ян. Багатоденні походи з однолітками, інколи й по десять днів, по Карпатах, зокрема, маршрутом до Говерли, також виховували в мене особливий стан відповідальності. Набувались організаційні навички, які в житті ще не раз знадобилися. Для пластуна було обов'язковим знайти адекватне вирішення за будь-яких складних обставин. Плекалась вірність у товаристві, базованому на високих християнських моральних і етичних засадах. Бог і Україна – понад усе!

Вчителював у селі Сможе, що на Сколівщині, в якому часто бував Ю. Пілсудський. Вчителюючи, не міг покинути свою пристрасть – стрибки на лещатах із трампліну та біг по 15 км, що називалось двоборством. Взимку мандрував по всій території колишнього Радянського Союзу у складі збірної України як чемпіон України, здобувши цю звитягу на спортивних майданчиках селища Ворохта, неподалік від Яремча.

**«Колектив Інституту зумів мобілізуватися
на реалізацію Державної програми...»**

– Таким чином, Ти вступив до Львівського університету людиною, яка вже знала про Бога та Україну і могла спрямовувати до цього інших.

– Так, від 1967 року почалась романтика студентського життя, вимріяна довгими, як мені здавалося, роками. Став посидючим – і з'явилося задоволення від навчання, оскільки спочатку переживав, чи буду успішним у навчанні. Підтягнув на добрий рівень знання німецької мови, додатково вивчив польську.

– А чому саме польську?

– Бо задумав усерйоз займатися дослідницькою працею, звичайно ж, із героїчного минулого України. Прагнув пізнати опришківський рух з його ідеями проти польського гноблення. Відомий дослідник опришківства у Карпатах професор Володимир Грабовецький порадив мені уважно придивитися до мало вивченої теми козацьких повстань наприкінці XVI століття і до всього, що стосувалось козацьких збурень до Хмельниччини. Моя проба дослідницького пера вилилась у курсову роботу, яку й успішно захистив. А мої ровесники з хімічного факультету, прочитавши той «курсак», поширили його між студентами.

– То це так перший Твій науковий твір з'явився?

– Так, ще й дорогий мені. А як мене втішили первістки у районній сколівській газеті про моє сумлінне дослідження про могилу Святослава, що поблизу Сколього, в якому я визначив час загибелі князя Древлянської Землі Святослава від найманців братовбивця Ярополка, та рецензії на книгу Большакова про перше видання Шевченкового «Кобзаря», опублікованої в авторитетному літературознавчому журналі «Жовтень», коли головним редактором був блискучий український прозаїк-романіст Роман Федорів.

– Твій шлях у професійну науку складався непросто?

– О, про це можна було б багато писати. Працював у медичному інституті, в Державному музеї етнографії та художніх промислів АН УРСР, де за три роки підготував кандидатську. Захищав її 1983 року у Мінську в Інституті етнографії та фольклористики Білоруської Академії наук...

З часом «в люди» виходили антихристи, руйнівники церков і храмів... Вселяв надію Горбачов. У Львові різко проявили себе вчені академічних інститутів, зокрема Інституту суспільних наук, і творча інтелігенція. Наш осередок із десятиох осіб розробив тактику і програму легалізації Народного Руху як громадської структури. Підготовлений старт передбачав залучити дисидентів – братів Горинів, Івана Геля, В'ячеслава Чорновола, Михайла Косіва, а з провідних вчених – Михайла Голубця, Ігоря Юхновського, Ореста Влоха, з-поміж письменників – Романа Федоріва, Романа Іваничука та ін. Зустрічі були блискучими. Ми були окрилені!

– А влада як реагувала?

– Дивно, але влада про оформлення Руху дізналась лише наступного дня. Дія відбувалась у Пороховій вежі, зовсім під боком обкому партії. Але вдалося! Тактичний хід з інкорпоруванням дисидентів у Президію Руху був успішним – у такий спосіб відбувалась легалізація Гельсинської спілки. Це був 1988 рік.

Створена в 1989 році розгалужена мережа громадського об'єднання «Рух» стане успішним народним політичним проектом. Велика Рада Руху доволі вдало згуртувала інтелектуальні сили, які зуміли, будучи обраними у Верховну Раду ще УРСР, юридично оформити державну незалежність

України, створити реальну основу для її економічного, культурного, духовного й політичного розквіту.

– По якому району ти балотувався у народні депутати України?

– Мені випав Сколівський і Турківський райони Львівщини, звичайно.

– Мав проблеми?

– Були. Але пройшов. Виборчий процес підтвердив, що мої бойки прагнуть волі і соціальної справедливості. Це була революція в душах, у свідомості, хоча, якщо чесно, наслідки її були ще за певним обрієм. Понад тридцять сіл зорганізувалися в Рухівські осередки. З цього приводу я навіть піджартовував: в Карпатах вдалося відновити опришківський рух і дух.

Народна Рада у парламенті працювала доволі злагоджено. Кожен мав певний обсяг роботи, а при потребі негайні питання вирішували гуртом і доволі оперативно.

– Коли вирішив обрати все-таки науково-педагогічну ниву? Мав дискусію внутрішню?

– Мав. Дякувати Богові, академічна перспектива виявилась таки успішною. Я завжди вірив у свої можливості, завжди у своєму житті покладався на себе – і не лише у сфері власних наукових досліджень. Для мене було важливішим сформувати наукове середовище з одержимих колег, амбітних, які спроможні адекватно до реальних суспільних, культурних процесів українського народу спростувати брехливе імперське нашарування.

– В якому ти році очолив Львівське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Рильського АН України?

– У 1991-му.

– І з чого почав?

– Зі зміни статусу академічного осередку – у статус Інституту.

– Вдалося?

– Так. Президент НАН України академік Борис Патон повірив у подану перспективну наукову програму – і вже в лютому 1992 року було розпорядження про створення Інституту народознавства НАН України. До сьогоднішнього дня відчуваю увагу й підтримку цієї унікальної постаті українського сьогодення – Бориса Патона. Завдяки йому Україна зберегла високий рівень наукових звершень у світі, наука вціліла як така. Світовий авторитет вченого й організатора науки Бориса Патона завадив схильним до «дерібану» високим урядовцям здійснити злочин і ліквідувати Академію наук України. А спроб було чимало. Спасибі, Борисе Євгеновичу, що вберегли інтелектуальну перспективу української нації!

– Як утверджувався Інститут в науковому середовищі України?

– Передусім великою кількістю науково якісної друкованої продукції. А взагалі специфіка Інституту – у тому, що в його структурі, на правах відділу, функціонує Музей з унікальними різноманітними колекціями пам'яток народної української та світової культури. Патріархальна експози-

ція у стилі соціалістичного реалізму та ідеологічними комуністичними догматами вже не мала права на існування. Нині, отже, маємо повністю відреставрований будинок, нову сучасну експозицію європейського ужиткового мистецтва, про яку із захопленням відгукуються зарубіжні фахівці музейної культури. Мені нині аж не віриться, що за неповних п'ять років вдалося здійснити неможливе.

Колектив Інституту зумів мобілізуватися на реалізацію Державної програми з мінімізації наслідків у гуманітарній сфері ядерної трагедії на Поліссі. Адже катастрофа на Чорнобильській АЕС зумовила значні демографічні переміщення місцевого населення, спричинила активне руйнування етнокультурної матриці поліщуків, змінила динаміку соціальних процесів, порушила психологічну й біологічну адаптованість, стала не лише екологічною, економічною, але й етнокультурною трагедією.

Увесь обсяг невідкладних дій, які мали на меті мінімізувати втрати культурної спадщини в зоні забрудненого Полісся, передбачених Державною програмою, взяв на себе Інститут народознавства НАН України.

Реалізація Державної програми з виявлення, фіксації і збереження етнокультурного комплексу радіоактивно забруднених зон насамперед не дозволила безслідно зникнути унікальній національній спадщині, а також дала змогу заповнити «білі плями» в етнічній історії українського та інших слов'янських народів.

Був запропонований ще один фундаментальний академічний проєкт «Трансформаційні етнокультурні процеси українського порубіжжя: проблеми дослідження», який мав на меті вивчення етнокультурної спадщини на етнічно-історичних українських землях, яку в науці доцільно називати «етнічна діаспора», у цьому разі – «етнічне українське порубіжжя».

– І в чому полягає особливість порубіжжя?

– З погляду історичної освоєності земель українцями, українське порубіжжя має такі характерні ознаки:

– етнічно-історичні території не збігаються із сучасним державним кордоном по всьому периметру держави. Підкреслюю, що не існує жодних застережень щодо конституційності і визнаності – і в Україні, і з боку сусідніх держав – сучасного державного кордону України;

– історично-етнічні території, які через певні політичні обставини стали частинами сусідніх держав, виявилися «живими лабораторіями» різних етнічних процесів із різною динамікою їх тривання внаслідок різних чинників та впливів.

– І скільки української землі «вибрала» для себе Росія?

– 228,6 тис. км² українських історично-етнічних земель залишається за Росією з населенням понад 5 млн осіб, з-поміж яких було 66% українців. Це так постарався радянський уряд у 1925-26 рр.

– У якому році Тебе було обрано академіком НАН України?

– Спочатку членом-кореспондентом, а в 2011 році – академіком. З належною увагою прийняв я від Президентів України Леоніда Кучми, Віктора Ющенка і Петра Порошенка нагородження орденами III-го, II-го та I-го ступенів «За заслуги». Отримати ж відзнаку за підписом Януковича я вважав неприйнятним (з нагоди 20-ліття проголошення Соборності України). Дочекаюсь, Бог дасть віку й Долі для України, коли зможу радіти не нагороді, а тому, щоб український народ обрав гідного Президента Української Держави.

– Чи ще щось нині тривожить академіка Степана Павлюка?

– Найбільша тривога мене охоплює від усвідомлення ідеологічної розбалансованості української нації, частина якої демонструє ворожість до українських цінностей, зневажає національні святині та символи, а решта – у пошуку справжнього харизматичного лідера, що б запровадив націю на європейський шлях, яким змогли б дійти до суспільства із справедливим гідним ставленням до Людини й назавжди позбулись азійсько-московського нелюдства.

– Дай нам, Боже! Дякую Тобі, Степане, за розмову і вітаю Тебе з вагомим ювілеєм!

29.12.2017 р.

Олег Шаблій: «Наука нині значною мірою тримається на ентузіазмі незначної частини вчених»

Олег Шаблій – заслужений діяч науки і техніки України, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка, завідувач кафедри економічної і соціальної географії. Про те, що діється в науці, – з огляду на 100-річчя Національної академії наук України – й розмовляємо з доктором географічних наук Олегом Івановичем Шаблієм.

«До університетів треба приєднати малопотужні колишні педінститути...»

– 3 кінця листопада 2017 року НАН України вступила в своє сторіччя. Якими здобутками відзначила цю подію Ваша інституція?

– Моя інституція – ЛНУ імені Івана Франка – особливих заходів щодо підсумків наукових здобутків з нагоди 100-ліття НАНУ ще не проводила. Але в кінці 2017 р. ми підбили підсумки виконання планів наукової роботи факультетів за 2018 р. Досягнення, як завжди, вагомі. Про це свідчить наукова продукція університету: кожного місяця ми рекомендуємо не менше десяти монографій і десяти підручників та навчальних посібників, які розповсюджуються по всій Україні. Нещодавно кадровий склад університету поповнився ще одним членом-кореспондентом НАНУ (про-

фесором В. П. Мельником) й одним Лауреатом міжнародної премії імені Івана Франка (професором О. І. Шаблієм). Відзначено нагородами наукові досягнення професора А. Содомори та ін. За науковими рейтингами університет входить у шістку найкращих вищих навчальних закладів України.

– Чи вдалося українським науковцям наблизити український науковий ландшафт до вимог європейського дослідницького простору?

– На жаль, не вдалося. Хіба що – уточнити поняття ЄДП (чи ландшафту) з урахуванням людського українського чинника, коштом якого зростає європейська наука (пам'ятаймо, що ми – теж Європа!) – нанофізика, хімія, біоінженерія, фармацевтика тощо.

– Чи працюєте з такими науковими структурами, як Національна рада з питань розвитку науки і технологій та Національний фонд досліджень?

– Я особисто – ні!

– Чи відбувається тісна взаємодія наукових інституцій України з українською науковою діаспорою?

– Думаю, що тісної взаємодії сьогодні немає. Років 15–20 тому ця взаємодія була доволі інтенсивною. Я сам співпрацював з ученими-істориками: професором А. Жуковським (Париж); професором В. Веригою (Торонто); літераторами – професором Данилом Гусар-Струком (Торонто), професором Дражньовським (Мілуокі, США) та ін. Усі вони відійшли у засвіти. Залишилися для співпраці лише професор І. Стебельський – учень В. Кубійовича, географ з Вінніпега (Канада) та професор П. Йордан – географ, картограф з Відня. У результаті такої співпраці з'явилися чотири книги про В. Кубійовича, три книги про академіка С. Рудницького, монографії про Олену Степанів тощо.

– На Вашу думку, Давос для України – світло в кінці тунелю?

– І світло, і тінь. Бо найбільше інформації з Давосу ми отримуємо не про бізнес-проекти, а про українські борщ і вареники. Та й фігурантами від України там частіше виступають не так українські державники, як олігархи, що володіють підприємствами первинних секторів економіки (металургія, гірничо-хімія тощо).

– Чи тема Майдану (Майданів) знайде своє наукове розшифрування?

– Складне питання. Йдеться про коди й архетипи Майдану, які розшифрує лише майбутня історія. А наука, яка розшифровує коди, може тільки прогнозувати розвиток суспільства загалом. Ну, хто міг припускати, що Україна, ще не оговтавшись від загибелі на Майдані «Небесної сотні», порине у розв'язану Москвою гібридну війну? І водночас в Україні проти московської агресії піднімуться всенародна добровольча та волонтерська хвилі? І великою мірою це врятувало Україну і стало важливим поштовхом до утвердження громадянського суспільства. От і розшифровуй такі повороти.

– Коли в Україні сповна реалізується звернення Блаженнішого Любомира Гузара до владних чиновників: «Дайте людині право зрости у свободі»?

– Блаженніший Любомир Гузар висловив загальне богословське міркування й побажання. Насправді, чиновники, за означенням, не спроможні дати людині зрости у свободі. Ця конкретна (а не абстрактна!) Людина може зрости у свободі лише шляхом підвищення рівня своєї культури. Наше місце у суспільстві, місце нашого суспільства в контексті народів і країн Європи залежать від наших здобутків у сфері культури. Зрозуміло, що роль чиновництва у поступі суспільства, Людини в цілому аж ніяк не другорядна.

– Останнім часом багато хто з наукових дослідників вважає, що в Україні зруйновано зв'язок між освітою і виробництвом, між науково-дослідними установами і підприємствами. Погоджуєтесь з цією думкою?

– Загалом погоджуюся. Хоча є нюанси. Наприклад, виробництво і освіта пов'язані багатьма складними стосунками. Від освіти (вищої і середньої спеціальної) виробництво отримує кваліфікованих фахівців. А фаховий рівень, на жаль, зростає повільно. У структурі зайнятості домінують працездатні первинні сектори господарського комплексу. Тут збереглося від советських часів застаріле обладнання, з якого витискають останні «соки». В таких умовах продуктивність праці у первинному і, значною мірою у вторинному секторах промисловості та будівництва зростає повільно. Виникає потреба формування освітньо-промислових габів, орієнтованих на ІТ-технології. Щось подібне маємо у взаємостосунках між науково-дослідними закладами і промисловими підприємствами, де ця співпраця має ставати інтенсивнішою через розвиток «цифрової економіки», формування «смарт-міст» і «креативних міст» тощо.

– Що б Ви порадили зробити НАН України і МОН України, щоб наукові інституції України тісніше взаємодіяли з українською науковою діаспорою?

– Передовсім рекомендую знайти сучасні форми зв'язку між українськими інститутами НАН, які віддають («експортують») своїх працівників закладам (фірмам, монополіям тощо) у діаспору. Ці форми можуть набувати такого змісту: виконання «проривних» наукових тем, розв'язання фундаментальних проблем, елементарних купівлі-продажу чи brain-drain робочої сили тощо.

– Як вважаєте, чи багато наукових діячів пам'ятають заклик Григорія Сковороди «Пізнай себе!»?

– Думаю, що більшість і не знає глибокого філософського смислу цієї фрази Г. Сковороди. «Пізнай себе» – це людиноцентричне бачення світу. Через нього можна зрозуміти і себе, і світ. Тут важливий не лише кінцевий результат, але й шлях до пізнання! Можна усвідомити свою роль у

пізнанні як суб'єкта пізнання. На суб'єкті пізнання – Людині – перетинаються не лише земні, але й космічні потоки речовин, енергії та інформації. Через знакові (семіотичні) системи ці потоки зав'язані на ноосфері – сфері людського розуму. Отже, пізнавши себе, ти пізнаєш світ.

– Коли підвищиться рівень державної підтримки університетської науки, порівняно з наукою академічною?

– Я не бачу якоїсь особливої підтримки з боку держави академічної освіти, порівняно з університетською. Та й університетів – як грибів після дощу. До університетів треба приєднати малопотужні колишні педінститути, здійснивши їхню регіональну централізацію з відповідною спеціалізацією. Та навіть малопотужні академічні інститути, як наприклад, Інститут географії НАН України, доцільно інтегрувати з Київським національним університетом імені Т. Шевченка. Це дало б певний поштовх до інтенсифікації географічних досліджень завдяки синергетичному ефекту.

– За результатами дослідження, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» серед працівників наукових установ Києва, Львова, Одеси, Харкова, Дніпра, 64% опитаних заявили, що ситуація в українській науці з кожним роком погіршується. То ж чи вдасться НАН України і МОН України переконати владні інституції в необхідності реального позитивного втручання в ситуацію, щоб не допустити негативного (байдужого) ставлення до науки?

– Загалом, це правда. Наука нині значною мірою тримається на ентузіазмі незначної частини вчених. До деякої міри – це закономірно. Відомо (і це доведено!), що нову наукову інформацію створює лише десята частина вчених. А решта 90% її так чи інак «переварює», транслює до споживачів, впроваджує у сферу практики через так звані дослідно-конструкторські розробки. Низький рівень культури чиновників стосовно науки – загальновідомий. Більшість з них не розуміє місця науки у розвитку суспільства. Для них головне – це престиж науковця, наукового звання чи ученого ступеня, а не науковий результат. І вони прагнуть правдами й неправдами самі «остепенитися».

– Яке Ваше бачення ролі науки в житті суспільства: а) вчора; б) нині; в) завтра?

– Це питання тісно пов'язане з попереднім. На часовій осі значення науки, наукового знання буде наростати кількісно та якісно – шляхом інформатизації всіх сфер, секторів і ділянок суспільного життя: самої науки, освіти, культури, політики, управління, економічної, соціальної та екологічної сфер. Корінне зрушення відбудеться у близькому майбутньому – з появою квантових комп'ютерів та їхніх систем.

«Виникає потреба формування міжгалузевих кластерів...»

– Чи українська наукова еліта пам'ятає, що вона має бути ще й духовною елітою?

– Так. Має бути духовною елітою. Але думаю, що пам'ятають про це не всі, що зумовлено її – наукової еліти – жалюгідним становищем. Тільки окремі інтелектуали, як відомі тепер чи колись Іван Дзюба, Євген Сверстюк, В'ячеслав Чорновіл, Мирослав Попович, Іван Вакарчук, Ігор Юхновський, Ярослав Дашкевич і подібні до них, досягають рівня духовних світочів нації.

– Чи сприяє Ваша установа спілкуванню політиків з населенням?

– У нашому університеті визначні політики часто спілкуються зі студентами і працівниками. Побували Президенти України Віктор Ющенко, Петро Порошенко, Леонід Кучма (останнього навіть нагородили почесним званням «Honoris causa», а згодом позбавили його цього звання), Леонід Кравчук. Тут виступали В'ячеслав Чорновіл, Михайло Косів, Ярослав Кендзьор, Юрій Ключковський, Степан Кубів, Михайло Цимбалюк та багато інших. Всі вони – українські державники з україноцентричним світоглядом, демократи й гуманісти (за невеликим винятком).

– «Одним словом, криза. Криза влади, криза державного апарату, суспільна криза», – читаємо в одній з найвпливовіших українських газет висловлювання одного з науковців. Невже й криза в науці? Бо ще інші вважають, що – деградація. Ваша думка про ці висловлювання.

– Кризи як такої в науці нема. Просто через відтік за кордон частини молодих учених і фінансові негаразди дещо сповільнилися темпи розвитку науки. А криза, з іншого боку, – це момент у розвитку. Після будь-якої кризи настає хвиля піднесення. Буде вона і в українській науці. Я вірю і відчую, що вже у 20-30-ті роки ми повністю інтегруємося в європейську науку – через системи GRID та URAN, через ринок і поширення інновацій освоїмо її здобутки і на цій основі матимемо великий приріст наукового знання та відповідні до нього – економіку й суспільство.

– Як сприймаєте законопроект польського сейму про зміни до закону про польський Інститут національної пам'яті, який було прийнято 26 січня цього року?

– Негативно. Прикро, адже цей же закон передовсім б'є по самих поляках. Він викривлює історію стосунків Польщі із сусідами, особливо з Україною. Великодержавну політику, ідеологію та психологію минулих часів польські шовіністи механічно переміщують на теперішні та майбутні відносини. А це може зіграти з Польщею злий жарт. Нехай читають нашого класика, фундатора української геополітики – академіка Степана Рудницького, який ще на початку 20-х років XX ст. попереджав, що окупація Польщею Західної України і зрада України Ю. Пілсудським обернеться для Польщі втратою її незалежності (бо вона сама опинилася тоді

між двома агресорами – Росією і Німеччиною). Так воно і сталося. Треба вчитися не лише на чужих, але й на своїх помилках!

– *Наш народ «не хоче нічого міняти, – вважає Ліна Костенко (в «Записках українського самашедшого») – фактично він навіть не любить змін, і ніколи до них не готовий». Чи можуть науковці переконати і народ, і Ліну Костенко, що зміни таки варто проводити?*

– Я не згоден з п. Ліною Костенко. Знаю її передовсім як визначну українську поетесу. Але в цьому вразі вона перебільшила. Якби вона сказала, що наш народ досить консервативний (а це не так вже й погано, коли врахувати одвічний гніт чужинців, при якому українство завдяки своїй консервативності збереглося як окрема європейська спільнота), я б її зрозумів. Думаю, що переконати Л. Костенко дуже нелегко. Але з часом вона, як мудра людина, сама переконається.

– *Які взаємостосунки, на Вашу думку, встановились нині між економікою, владою і гуманітарними цінностями?*

– Це дуже складні стосунки. Між економікою і владою «з'єднувальною ланкою» є олігархат, який цупко тримається і за одну, і за іншу. Це зчеплення і шкідливе, і реакційне, і негуманне. Бо призводить до зубожіння народу, заважає формуванню середнього класу. Пролетаризація і навіть плебеїзація населення може скінчитися кривавим вибухом. Цього треба боятись. Так само влада й гуманітарні цінності поки що в цілому виключають одне одного.

– *Що можете сказати про рівень забезпечення безпеки людини – в Україні і світі?*

– Світ надзвичайно різнобічно вирішує питання забезпечення безпеки людини. Та й сама безпека у людському вимірі дуже складна. Сюди входить передовсім забезпечення безпеки життя і життєдіяльності. А це, своєю чергою, залежить від соціальної, екологічної, економічної та інших видів безпеки. При зростанні обсягів загроз безпеці з'явився новий аспект техніки безпеки, з одного боку, та створення безпекового середовища в умовах гібридної війни – з іншого.

– *Чи можна нині говорити про високий ступінь консолідації суспільства для здійснення радикальних реформ в Україні? Чи взяла Ваша інституція участь у проекті ЄС «Горизонт 2020»?*

– Суспільство недостатньо консолідоване для здійснення реформ загалом. А тим паче радикальних. Подивіться, як важко просувається медична реформа. Або як суспільство в цілому оцінює пенсійну реформу. Що ж стосується економічних реформ, то складається враження, що вони й не починалися. Погляньте хоча б на зростання цін у комунальній сфері. Де тут реформи і яка тут, у складних умовах, може бути консолідація?

– *Чи вдасться домогтися того, щоб влада в Україні була бодай у певних аспектах підконтрольною громадянському суспільству?*

– Рано чи пізно вдасться. Все залежить від рівня політичної і власне громадянської (в т. ч. громадівської) культури населення.

– *Чи вдасться колись інтенсифікувати освічення людності силами науковців, письменників, журналістів?*

– Вдасться. Великою мірою це залежатиме від бажання тієї самої людності бути освіченою. Отже, будуть потреби в освіті (а вони таки будуть) – буде зацікавленість в освіченості і т.д.

– *Чи може Ваша інституція похвалитися інноваційною діяльністю на базі досліджень Ваших науковців?*

– Може. Особливо біологи, хіміки і фізики. Біологи розробляють проблеми біоінженерії, хіміки – нанохімії, фізики – квантових обчислювальних машин.

– *Хто менше поінформований: вітчизняний бізнес про науку чи науковцям бракує досвіду належної презентації своїх розробок?*

– І ці – погано поінформовані. Вітчизняний бізнес поки що мало зацікавлений у впровадженні ноу-хау у виробництво, бо звик задовольнятися застарілими технологіями і способами збуту (геологістика – це поки що рідкість). Виникає потреба формування міжгалузевих кластерів (з обов’язковою участю освіти і науки), в тому числі – й регіональних хабів.

– *Чи дивитесь в наукове майбутнє інституції з оптимізмом?*

– Так, дивлюся з оптимізмом. Чому? Бо знаю про незатребуваний науковий потенціал наших учених.

– *Чи співпрацюєте з Академією наук Вищої школи України, якій у грудні 2017 року виповнилось 25 років?*

– На початках я був дійсним членом цієї Академії. Коли ж вона почала ділитися і її частини увійшли у стан перманентної війни, я вийшов з неї.

– *Чи допомагаєте розвиватися Малій академії наук?*

– Допомогаю. У МАН я від самого її заснування курую Географічною комісією. У ній відбуваються регулярні наукові засідання і щорічні конференції. Наші випускники – дійсні члени МАН щороку на загальноукраїнських конкурсах посідають призові місця. Велику допомогу надають директор Львівського відділення МАН Іванна Бородчук та її заступник Любомира Шевчук.

– *Чи бачите постаті моральних авторитетів, які могли б нині гідно продовжити справу Любомира Гузара, Богдана Гаврилишина, Євгена Сверстюка?*

– Поки що бачу наступника Любомира Гузара в особі Митрополита Святослава, а Євгена Сверстюка – в особі Мирослава Мариновича. На жаль, Богдана Гаврилишина наразі немає ким замінити.

– *За роки незалежності України її покинуло 25 тисяч наукових працівників. Чи владні інституції думають над тим, як поліпшити матеріальне становище – і науковців, і населення взагалі?*

– Найкращий спосіб – це знайти моральні, соціальні та економічні засоби і стимули для стримання «відтоку мізків». Здається, владні інституції більше зайняті власними матеріальними статками, ніж роботою над поліпшенням життя і праці науковців та й людності загалом. Час і реальні обставини рано чи пізно спонукають їх до такого думання. Бо від цього залежить, у підсумку, виживання української держави.

– *Про що мрієте?*

– Мої мрії найкраще висловлені у вірші Івана Франка:

«Шукай краси, добра шукай

Вони є все, вони є всюди.

Не йди в чужий за ними край,

Найперш знайди їх в своїй груді».

З цим Сковородинсько-Франковим імперативом і живу! Я видав друком книгу «У пошуках краси: тривоги і розради» (2015). Працюю над четвертим томом «Суспільної географії: у пошуках істини».

26.03.2018 р.

Професор Михайло Гнатюк: «У Відні про Івана Франка пам'ятають»

Наприкінці грудня вже минулого року в Дзеркальній залі Львівського національного університету імені Івана Франка відбулася урочиста презентація фільму про Івана Франка «Віденські сторінки Івана Франка» (автор сценарію – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства ЛНУ імені Івана Франка Михайло Гнатюк, режисер – Тарас Каляндрук).

Про те, як виник задум створити фільм про Івана Франка саме до урочистої дати, коли науковий світ не тільки у Львові чи Києві, а й у Відні та Празі, Бухаресті та Будапешті, святкує 150-річчя від дня народження видатного сина українського народу, як цей задум реалізовувався, й розмовляємо з професором Михайлом Гнатюком.

«Популяризація Франка як людини європейського мислення необхідна сучасному читачеві...»

– Пане Михайле, перед тим, як демонструвати фільм, Ви зізналися: «Виник задум зробити телефільм, присвячений Віденським сторінкам Івана Франка». Отже, прошу деталізувати ідею його появи.

– Ідея розповісти про творчу діяльність Івана Франка у Відні в мене зародилася ще в ті часи, коли я вперше побував у столиці Австрії ще в 90-х роках. Тоді ще не було ні таблиці на будинку Віденського університету, ані пам'ятника Франкові біля церкви Святої Варвари. Була тільки таблиця в центрі Відня, на Віплінгерштрассе, 26, де Іван Якович винаймав помеш-

кання разом з Василем Щуратом. До слова: у фільмі є сюжет про це. Мені здається, що така популяризація Франка як людини європейського мислення необхідна сучасному читачеві.

– Перепрошую, але не можу не констатувати: молодь (і не тільки) наша забуває останнім часом про книжку, про потребу читати.

– Згоден. Читають Інтернет, читають просто окремі заголовки. Така нині, на жаль, ситуація. І про це, як не дивно, ще Іван Франко детально сказав, що його сучасники звикли до швидкого читання часописів (тепер – Інтернету, телебачення), але немає глибокого проникнення в суть – у статті «Про живе і друковане слово». І мені, власне, здалося, що добре було б такий фільм зробити. Останніми роками є велике зацікавлення, що І. Франко зробив не тільки для українського інтелектуального простору, але й для грецького, польського, австрійського, німецького, єврейського.

Для того, щоб більш актуально про це говорити, я відсилаю до сторінок «Української літературної газети» (останній номер). Там міститься, як на мій погляд, дуже недалекоглядне трактування конференції у Віденському університеті, що відбулася 2013 року. І підписані там дуже поважні люди – як не прикро. Тому належало спростувати дещо з написаного – у рік Франка сам Бог велів зробити це. На жаль, сама реалізація задуму виявилася надто складною.

– Тобто?

– Я про це заявив вперше на засіданні оргкомітету з відзначення Івана Франка (я був членом обласного оргкомітету). І тодішній заступник голови ЛОДА Юрій Підлісний на словах підтримав цю ідею...

– ... але ідеї не завжди швидко реалізуються...

– Власне. Йдеться і про фінанси, і про транспорт. Бо ж для реалізації проекту потрібна була поїздка творчої групи в складі трьох осіб до Відня.

– А ще й проживання...

– Так, і проживання хоча б п'ять днів... Ще про одне вважаю за потрібне сказати. Як мені відомо, делегація від Львова їздила до Відня ще в травні минулого року... Словом, ми шукали і знайшли гроші спонсорські – у перевізника, який побажав залишитись неpubлічним. Оплатив потяг до Відня і назад. А перебування у Відні взяв на себе Галицький коледж Віденського університету (директор – Крістоф Августинівич). До пошуку коштів долучився й Алоїз Вольдан, професор, тепер вже директор Інституту славістики Віденського університету.

– А як Ви вийшли з ним на контакт?

– Алоїз Вольдан – почесний доктор ЛНУ імені Івана Франка за його потужну роботу з популяризації української літератури і, зокрема, творчості Івана Франка. Було ще кілька осіб та інституцій, які підтримали.

– Прошу сказати: постать Івана Франка – відома у світі, в Європі?

– У Відні про Франка пам'ятають переважно вчені-славісти, літературознавці, мовознавці, представники української громади. Але, на жаль, на широкий загал постать Франка є невідомою, малознаною, незважаючи на те, що за останні роки видано книжку віденського літературознавця – професора Віденського університету Стефана Сімонекка «Іван Франко і «Молода муза».

– Та це ж чудово!

– Звичайно. І все ж ми задумали актуалізувати постать Івана Франка у Відні. До речі, у Віденському університеті, на славістиці, читається курс літератури. Я також мав кілька лекцій спецкурсу з української літератури. Потім тему «Франко і Відень» неодноразово представляв професор Ярослав Грицак у Відні. І у Львові, на «циклі австрійських вечорів», на початку 2000-х відбувались засідання, на яких виступали і я, і Ярослав Грицак. Ці вечори проводились під егідою «Бюро українсько-австрійської кооперації» при ЛНУ імені Івана Франка. Куратором його була відома германіст Оксана Гаврилів, редактор двох книг «Подорож до Відня», у яких зібрані доповіді науковців про зв'язки Галичини, Буковини і Відня. На жаль. Нині ці вечори вже не відбуваються. А тепер вийшла у Львові у видавництві «Класика» антологія німецькомовних творів Франка.

– Кількатомова?

– Ні, один том. Упорядниками й редакторами є Алла Паславська і Алоїз Вольдан.

– Минулого року?

– Так, 2016-го. А зараз ми готуємо нове видання, яке бачимо трохи інакшим, ніж видання 2016 року.

– Трохи докладніше?

«Про Франка писали віденські часописи ...»

– Так, і плюс деякі речі, які ще не публікувалися. Це робота дуже велика.

– А що буде в другій частині Вашого фільму про Каменяра?

– По-перше, вважаю за потрібне нагадати, що в першій половині нашого фільму основний акцент зроблено на конференції, яка відбулася в 2013 році під назвою «Іван Франко і галицьке єврейство». Передумова конференції – звинувачення колишнього одесита Еміля Лянгермана, що Франко, мовляв, був антисемітом.

– Цікаво, а чого це раптом пан Лянгерман вирішив звинуватити Івана Франка саме в антисемітизмі? Адже цього аж ніяк не видно у його творах. Навпаки, Іван Якович однаково ставився до представників усіх націй.

– Бо добре пана Лянгермана простимулювали.

– І знаємо, а точніше, здогадуємося, який із сусідів, чи не так?

– Очевидно. Колись, думаю, докази проявляться... Ще хотів сказати, що дехто з віденської громади пропонував встановити пам'ятник іншій відомій людині, пов'язаній з Віднем. Але пам'ятник, зроблений у 90-х роках, є справді грандіозною популяризацією українського інтелектуала у Відні. Адже саме Іван Франко – і розум, і мозок нації.

– Абсолютно правильно.

– Тим паче, що з'явилися стаття у Віденському журналі «Profil» – напередодні конференції, де опублікували 24 цитати, вирізані з «Бориславського циклу». І пан Лянгерман подавав заяву в магістрат Відня, що Франко – таки антисеміт. Це крутилося дуже довго – два роки, поки магістрат Відня не звернувся до Віденського університету з пропозицією підготувати наукові читання про стосунки Франка і євреїв.

– Порядно вчинили, звичайно.

– А ще, буває, спекують на тому, що у Франка зустрічається слово «жид» ...

– ... який був поширений у Галичині ...

– Та власне. Слово «жид» у Франка не має жодної негативної конотації, бо у всіх європейських мовах воно, повторюю, не має жодної негативної конотації. В англійській – Jew, в німецькій – Jude, в польській – Żyd, в українській – жид. А в російській мові – «євреї». Сталося так, що в сучасній українській мові – вживається термін «євреї».

– То що буде в другій частині фільму, на чому акцентуєте ?

– Буде розмова про Франка і віденську модерну (модернізм у літературі). Це питання дуже широке. І Франко дуже цікавився цим явищем.

Може, ширше будемо намагатися показати вплив інтелектуального життя Відня на Франкові художні твори і навпаки – вплив художнього світу Франка на австрійське інтелектуальне життя.

– А це було?

– Так, було. Хоча цей аспект ще не досліджений. І багато ще треба проаналізувати. Про Франка писали віденські часописи, він був дуже добрим приятелем кількох віденських журналістів (зокрема Віктора Адлера і Германа Бара), на сторінках часопису «Die Zeit» він надрукував близько 40 творів.

– Прозових?

– Не тільки. І прозових, і літературознавчих, і фольклорних. Я завжди про це кажу: треба було мати мужність опублікувати на сторінках «Die Zeit» своє оповідання «Свинська конституція». Назвати конституцію держави свинською – це була велика відвага.

– А відвага «Die Zeit»?

– Також. Бо це була все ж таки демократична країна. Цікаво: а міг би хтось колись у нас назвати радянську конституцію – свинською ?

– Отож бо!..

– Ще кілька слів. Є матеріал про статтю Франка «Три велетні у боротьбі за карлика». Вона пов'язана з виступом норвезького письменника Бйорнсона в обороні українства від нападів таких велетнів європейської культури, як Генрік Сенкевич і Ян Падеревський.

– А що ті «хлопці» стверджували?

– Що українство в Галичині, мовляв, ніхто не принижує.

– Ого!

– А Бйорнсон, Нобелівський лауреат, відразу ж відчув своїм художнім чуттям, що це – не так. І, попри окремі похибки, стаття його була надзвичайно правильною і надзвичайно актуальною.

– А Ви ще про це не писали?

– Писав. І не раз. А тепер ще ширше представляю цю проблему в другій частині фільму.

– Дякую, пане Михайле, за цікаву бесіду. І – надзвичайно потрібну.

Замість післямови. «Дуже важливо, щоб ми розповіли про своїх великих у таких жанрах. Переклади мовою документального (чи й ігрового) кіно – це дуже важливе завдання. Звичайно, кіновиробництво – справа затратна. Але це дуже важливий період у діяльності Франка, який був органічним українцем і органічним європейцем ... Мине якийсь час, і ми спроможемося дати хороші, якісні біографічні фільми про І. Франка, Т. Шевченка, М. Грушевського, Лесю Українку, М. Драгоманова» (**Богдан Тихолоз**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики журналістики ЛНУ імені Івана Франка – після перегляду фільму «Віденські сторінки Івана Франка»).

Добре було б, аби ми таки на це спромоглись.

Професор Ірина Сторонянська: «Кожна громада може на власний розсуд скористатися шансом»

У 2015 році побачив світ Закон України «Про добровільне об'єднання громад», підписаний Президентом України Петром Порошенком (5 лютого 2015 р. № 157-VIII), в якому йдеться про порядок добровільного об'єднання територіальних громад (ОТГ) і про порядок добровільного приєднання до тих ОТГ, а також про державну підтримку цих процесів. Відповідно, вступив у силу процес децентралізації – як механізм досягнення стратегічних цілей, найважливішою з яких є активізація економічного зростання в країні. Про те, як на практиці реалізується імплементація ідеї адміністративно-фінансової децентралізації, а також низки реформ, спрямованих на посилення спроможності територіальних громад, розмовляємо з заступником директора ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», доктором економічних наук, професором Іриною Сторонянською.

«Окрім позитивів, є і негативні ознаки моделі...»

- Пані Ірино! Як виглядає наша, українська, модель децентралізації? Важливо це зрозуміти всім, хто думає про майбутнє України, її необхідну європеїзацію.

- Формування сучасної моделі адміністративно-фінансової децентралізації в Україні відбувались, кажучи науковим стилем, під впливом об'єктивних умов.

- Тобто?

- По-перше, йдеться про стан реалізації адміністративно-територіальної реформи, яка, говорімо відверто, досі не завершена. А це не дає змоги повноцінно реалізувати механізми бюджетної децентралізації, оскільки передача нових функцій можлива лише об'єднаним громадам. Отже, все залежить від швидкості створення ОТГ, точніше – від завершення цього процесу. По-друге, одночасна реалізація вже секторальних реформ, тобто у сфері освіти та охорони здоров'я, ускладнює вирішення питання щодо підвищення якості цих послуг для мешканців громад. І по-третє, в країні війна: російська військова агресія також безпосередньо впливає на процеси формування бюджетної політики розвитку територіальних громад.

- Зрозуміло, значна частина ресурсу державного бюджету йде на оборону держави...

- Так, і на забезпечення Збройних сил України. А ще ж поява значної кількості внутрішньо переміщених осіб, які потребують соціальних виплат. Окрім того, незалученість окупованих територій до продукування ВВП і доходів бюджету. Отже, залишається досить високий рівень централізації бюджетного ресурсу ще на певний час.

- Але все ж, якісь кроки в розвитку процесів адміністративно-фінансової децентралізації в Україні робляться?

- Та звичайно. Механізми перерозподілу ресурсів і повноважень вже певний час діють, і мільйони мешканців малих міст та сільських населених пунктів відчують їхні результати. Скажу більше: позитивні приклади сусідів (які вже створили ОТГ) спонукають мешканців інших населених пунктів також включатися у процес...

- ...Мабуть, і місцеву владу підштовхують?

- Звичайно.

- А як Ви вважаєте, суспільство сприйняло ту початкову стадію реформи?

- Думаю, що навіть відчуло її незворотність.

- А чи все в цій моделі децентралізації легко відбувається?

- Як у кожній справі: крім позитивів, є й негативні ознаки моделі, про яку йдеться. Органи місцевого самоврядування через необґрунтовану передачу їм невластивих для них функцій змушені були, наприклад, у 2017 році, дофінансовувати близько 12 млрд грн на виконання цих повно-

важень. Збільшення дохідної бази місцевих бюджетів упродовж останніх років відбувається коштом державного бюджету, а не власних доходів. Йдемо далі: для поповнення місцевих бюджетів використовуються такі податкові інструменти, які не відповідають ні фінансовій теорії, ні світовій практиці; органи місцевого самоврядування перевантажені соціальними функціями; землі поза межами населених пунктів досі не передані в розпорядження органам місцевого самоврядування, і їхнім основним розпорядником залишається Державна служба України з питань геодезії, картографії і кадастру...

- Словом, проблем вистачає.
- Як бачите. Я б їх могла ширше розшифрувати, але...
- ...Але в засобах масової інформації полюбують стислість.
- Так. Однак йдеться про те, що про ці речі довелося б ґрунтовніше спілкуватися передусім із владними місцевими структурами. А взагалі чи не найбільшою прогалиною в процесі децентралізації влади є безсистемність реформ, неузгодженість рішень і заходів з їхньої реалізації. Одні «експерти» місцевого значення, так би мовити, спеціалізуються на стратегічному розвитку, інші – на фінансовому плануванні та бюджетуванні, а треті – на реформах вже безпосередньо у сфері медицини чи освіти. Власне, нині Україна є найцентралізованішою країною Східної Європи за цим показником...

- А що – Західна Європа вже далеко пішла в плані децентралізації?

«Заможніші держави схильні до глибшої децентралізації ...»

- Без сумніву. Для розвинених країн Європи та світу взагалі характерний значно вищий рівень децентралізації. Хоча серед групи країн із доходами менш ніж 4 тис. євро на одну особу Україна (2,1 тис. євро на одну особу) демонструє один із найвищих рівнів децентралізації. Отже, слід наголосити, що для України важливими є водночас два питання: перше – перерозподіл бюджетного ресурсу та повноважень на місцевий рівень; друге – забезпечення сталого економічного зростання, збільшення ВВП і, відповідно, фінансової бази державного управління загалом.

- Цікаво, а сам процес децентралізації – це поштовх до економічного розвитку на локальному рівні?

- Ще й який поштовх! Тим паче, що світова практика засвідчує: не існує прямої залежності між рівнем розвитку країни і ступенем фінансової децентралізації. Хоча все таки заможніші держави схильні до глибшої децентралізації.

- Чим це можна пояснити?

- Дуже просто. Якщо в країні є високий рівень бюджетних доходів у розрахунку на одного мешканця, то вона може собі дозволити відволіка-

ти меншу частку бюджетного ресурсу для фінансування загальнонаціональних функцій і дасть змогу органам влади на місцях залишати більшу частку бюджетних коштів для фінансування власних потреб.

- Можете назвати ці країни?

- Так. Серед європейських країн найвищий рівень доходів місцевих бюджетів (стосовно до ВВП) станом на 1.01.2016 р. мають Данія (35,2%), Швеція (24,8%), Фінляндія (22,3%), Норвегія (15,7%), тобто країни з рівнем доходів понад 40 тис. євро в розрахунку на одного мешканця.

- Ще одне запитання: ті громади, які вже об'єднались, таки стали успішнішими, ніж ті, котрі ще думають про це?

- Спробуємо проаналізувати. За результатами початкового етапу, маємо ситуацію, коли кількість ще не перетворилась у якість. Тобто новостворені ОТГ, незважаючи на значні фінансові вливання (порівняно з іншими громадами), ще не демонструють істотного економічного зростання, яке б виражалось у збільшенні податкових доходів території.

- Чому, на Вашу думку?

- Значною мірою це зумовлено тим, що, отримавши додатковий фінансовий ресурс, керівництво ОТГ намагалось латати місцеві дороги, розбудовувати соціальну інфраструктуру.

- А про розвиток підприємництва забували?

- Так. Створення підґрунтя та стимулів для розвитку підприємництва у сільській місцевості, економічного зростання ОТГ відкладали на перспективу. Крім цього, у багатьох ОТГ формування управлінських команд, які здатні продукувати ідеї та реалізувати проекти саме економічного розвитку території, відбуваються непросто.

- І все ж будемо сподіватися, що процеси децентралізації, як і становлення ОТГ, триватимуть.

- Звичайно. Кожна країна (в тому числі й Україна), кожен регіон і кожна громада може на власний розсуд скористатися шансом, який їм дає децентралізація, і перейти на новий щабель розвитку. Сподіваємось, наші громади цей шанс не втратять.

Замість післямови: «Практична реалізація процесу об'єднання територіальних громад розпочалась в середині 2015 року... У 2015 році було утворено 159 ОТГ, що об'єднали 793 територіальні громади. 25 жовтня 2015 року в цих громадах було обрано нові органи місцевого самоврядування, з 1 січня 2016 року вони перейшли на прямі бюджетні розрахунки з Державним казначейством і, за результатами 2016 року, показали помітну позитивну динаміку свого розвитку. Ці громади отримали розширені повноваження і додаткові ресурси, що дало змогу їм реалізовувати проекти розвитку інфраструктури: ремонтувати і навіть будувати школи, дитсадки, водогони, дороги, системи вуличного освітлення, закуповувати комунальну техніку, створювати комунальні підприємства,

дбати про благоустрій території. У 2016 році відбувся істотний прогрес у формуванні ОТГ – їхня кількість зросла у 2,3 рази. Таким чином, станом на початок 2017 року в Україні налічувалось 366 ОТГ, які об'єднали 1740 місцевих рад, у яких проведено перші місцеві вибори...

На кінець травня 2017 року в Україні утворено вже 413 ОТГ, що об'єднали 5258 населених пунктів, у яких відбулись перші вибори органів місцевого самоврядування... Станом на 16 червня 2017 року на фінальних стадіях формування перебуває 185 об'єднаних громад. Найбільшу кількість ОТГ створено у Тернопільській області – 36. Водночас 34 – у Дніпропетровській, 32 – в Житомирській, 26 – у Хмельницькій, 25 – у Львівській, по 24 ОТГ – у Вінницькій та Запорізькій областях» (Старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук А. П. Павлюк).

26.10.2017 р.

**Професор Микола Тимошик:
«Моя книжка – це історія України через моє Село»**

15 листопада в Національному університеті «Львівська політехніка» в рамках проекту Ірини Фаріон «Від книги до мети» відбулася зустріч з українським вченим, журналістом, публіцистом, літературним критиком, видавцем, доктором філологічних наук, професором, завідувачем кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, головою Фондації імені митрополита Іларіона (Огієнка) – Миколою Тимошиком.

Зала, заповнена вщент, із вдячністю сприймала розповідь вченого про Село і про митрополита Іларіона (Огієнка).

Нині, з огляду на розмір газетної площі, подаємо тільки першу частину презентованого Миколою Тимошиком, а саме його слово про Село.

«Приїхавши 1975 року до Львова, відчув духовний шок. Прихильників багато, але є й опоненти. Львів для мене – загадка... Знаю, що першим друкарем був Степан Дропан – 1470 рік, друкарня. Я переклав справу Дропана. Нас обманювали, дурили, нам брехали, що першодрукар – Федоров. Тепер мені хочеться пожити тут, у монастирі, щоб написати книжку про Дропана, яким мав би пишатися весь Львів, Україна. Я схвилюваний тим, що вас так багато. Микола Зубков, якому болить, Василь Лизанчук, з яким ми разом захищалися. Прийшли мої однодумці. Прийшла молода моя зміна.

Про Село. Хочу це об'єднати з Огієнком. Найважче було з перейменуванням – сільська рада, московський батюшка. Як важко переконувати у правді. Проходження бульдозером по нашій пам'яті. Брати Миколи служили в «колхозі». Я багато читався про село: спогади, протоколи

колгоспних книг. І зрозумів, що без історії не вийде. Тож з чого почалася моя справа? З нашої історії. Яка володіє словом і яку болить. Архіви опрацював: досовєтські, совєтські, архів СБУ, архівну періодику, а також періодику совєтську (30-ті, 40-ві, 50-ті роки). Я працював кореспондентом у 70-х роках у «Радянській Буковині» – вісім років. Не можна було критикувати районне й обласне начальство. Найбільша сила правди, критики – у районній періодиці. Які умови праці в пострадянських архівах? Ноутбук не можна брати, фото робити також. Отже, вивчав діяльність Центральної Ради, колективізацію, Голодомор, війну. До речі, німці не все робили погано. Багато правди ми вже не знаємо. Опубліковано спогади старожилів: з Данини – 238 осіб, взагалі – 351 особа.

Тепер конкретніше. Том перший – «Зійти з безпам'ятства». Розділ перший – «Козацький дух у кожній хаті стояв». Нам, мушу визнати, сформували дуже недобрі речі. На Заході журналісти, письменники пишуть історії. У мене ж – тексти олюднені, містять перекази подій. Про село не писати, а кричати треба. Треба знайти сюжети, щоб вони заговорили. Проте, хто керував селами, як їх «продавали» фаворитам.

Другий розділ – «Обереги духовності». Церкви, храми. Є метричні книги. Коріння роду можна знайти до сьомого-десятого колін. Розділ третій – «Колишні піддані Голіциних». Четвертий – «Освіта. Медицина. Культура». І п'ятий, – «Замість пошанівку – забуття». Отже, підсумок першого тому: ми мали заможне, талановите село. Головам не можна було без сільського сходу приймати рішення. Наскільки було багате українське село – показує перший том.

Другий том – «Трудний шлях відмосковлення». Ми ще не вивчили історію знизу. Нам зверху спустили цитати Леніна, Сталіна. Ми самі дозволили людям робити безпам'ятство («Наш адрес – не дом и не улица...»). Книга побудована у формі енциклопедичного довідника. Словом, «колгоспна Біблія»: створення колгоспу, кілька заяв, записування до села голодранців, село на сторінках районних газет. Розділи такі: «Війна», «Церква й довкола неї», «Не хлібом єдиним» (самоврядування в селі, судова система, медицина, школа). Зауважемо тривожні тенденції: боязнь старшого покоління казати правду («нічого не пам'ятаю»; «забули»; «не хочу про це розповідати»; «не хочу говорити, бо повернуться комуністи – і мене за це посадять у тюрму»); збайдужіння; втрата україноцентричності та патріотичної позиції з боку новочасної сільської інтелігенції. Ці явища – загальноукраїнська тенденція. Я вісім років працював на Буковині. Ми мали прекрасне село – нині воно пропите, змосковщене. Моя книжка – це історія України через моє село».

То що ж нам, українцям, робити, аби вижило село, а отже, вижила Україна? Мабуть, найкраще про це сказала Ліна Костенко:

«Найвище уміння – почати спочатку

життя, розуміння, дорогу, себе».

Тільки починати треба **вже**. **Вже** вкотре. Маємо сподіватися, що вдасться.

20.11.2017 р.

**Професор Микола Мушинка: «Я тут, у Львові,
маю дуже дорогого друга – Степана Павлюка»**

Микола Мушинка – фольклорист, літературознавець, історик, мистецтвознавець, культуролог, доктор філологічних наук, іноземний член НАН України, багаторічний голова Асоціації українців та Наукового товариства ім. Шевченка у Словаччині. Видатний український науковець – автор понад 85 книжок та брошур, понад 360 наукових розвідок – словом, найпродуктивніший україніст не тільки Словаччини.

9 і 10 січня цього року пан Микола виступав на Урочиському зібранні з нагоди 70-річчя академіка НАН України Степана Павлюка, директора Інституту народознавства НАН України, а також на Урочиському відкритті фотовиставки, присвяченої видатному українському фотохудожникові, президентові приватного видавничого підприємства «Світло й Тінь», головному редакторові журналу «Світло й Тінь», професорові Львівської національної академії мистецтв, який, на жаль, 18 листопада минулого року несподівано відійшов у засвіти, Василеві Пилип'юкові.

Власне, під час цього заходу нам вдалося коротенько поспілкуватися з паном Миколою – вдруге, через 21 рік. Про життя.

- Пане Миколо! Ми довго з Вами не бачились – ще як у 1996-му. Як нині – чи знаєте Ви себе?

- (Сміється). Людина до смерті думає, що знає себе, і ніколи себе не пізнає. Це – процес вічний.

- Куди нині йде Україна?

- Україна йде, але з великими труднощами. Попередники вірили, то я так само вірю, що тепер можна не раз почути, – іде до Європи.

- А може, до Європи – не треба. А будувати себе, так би мовити, в себе?

- Погоджуюсь. Хід України відкритий, власне, в розбудові самої себе.

- Чи маєте лад в душі?

- Абсолютно маю. Бо ж відчуваю за собою життя трьох синів, шістьох онуків. А найстарший онук обдарував мене правнуком.

- Ну, то Ви – багата людина. То як склалося Ваше життя?

- Дуже добре. Бо зробив те, що хотів. Хоч багато й не встиг. Добре – дружина, добре – діти, добре – внуки.

- Де живуть Ваші діти?

- Один у Моравії, двоє біля Пряшева. Вже одружилися. Кожен має свою окрему квартиру. На Святвечір приїжджали – тринадцятеро нас було цього року. То радісно подивитися, як рідні ростуть. Син пішов у Карлівський університет: культурник – антрополог. Онучка закінчила антропологію. То ж діти, внуки прижилися до моєї вісімдесятки. І «в кожного – своя доля». Василь Пилип'юк зробив мій портрет.

- Бував Василь на Вашій батьківщині?

- Так, у Курові моєму бував Пилип'юк, а в сусідньому селі – ми зустрілися з Романом Лубківським і Дмитром Павличком...

- І коли це було?

- Здається, в дев'яносто третьому, словом – на початку дев'яностих. Потім часто і з ними, і з Василем зустрічалися у Львові. Я викладав фольклор в Університеті імені Івана Франка – тоді він був державний.

- Чи Захід бачить Україну?

- Бачить, але після лиха – нападу Росії. Пробудився не лише український народ, але й Захід.

- Як Вам працювалося?

- Та як? У 1971 році звільнили з університету – п'ять років працював пастухом. Потім, тільки не смійтеся, заборонили мені навіть пасти худобу.

- Як? Чому?

- Бо багато людей до мене приходили, спілкувалися. А імперії це не подобалося. Потім 15 років кочегаром.

- Але Ви не переставали читати, книги писати й видавати?

- Звичайно. Мої книги виходили і у Франції, і в Америці, і в Канаді. Друкуючи книги на Заході, я не порушував «трудової дисципліни». Бо в університеті у Пряшеві не можна було ні рядка впорядкувати. А коли працюю як робітник, то, повторюю, не порушую «трудової дисципліни». Реабілітували мене в 1989-му. Але ще до липня 1990-го читав лекції в університеті в Пряшеві, а паралельно – в Українському Вільному Університеті в Мюнхені, де працюю й до сьогодні.

- Що Україні чекати далі?

- Що чекати? Буде дуже важкий шлях. Бо є багато пережитків радянської доби... Ще така деталь: крім фольклору, літератури, історії, займався й образотворчим мистецтвом. Мав найбільшу колекцію творів Олекси Новаківського – 50. Подарував я їх незалежній Україні – Національному музею у Львові. Спеціальна комісія оцінила їх в 265 тис. євро. Але я подарував. Колекція складається з 23 оригінальних картин і 28 графічних робіт.

- На пам'ять у своєму віці не скаржитесь?

- *(Задумався)*. Та так...

- Контактуйте з представниками української еліти?

- З багатьма. Особливий друг – Дмитро Павличко, тісно спілкуюся з Миколою Жулинським. А тут, у Львові, маю дуже доброго друга – Степана Павлюка...

- Я радий, пане Миколо, що у Вас стільки друзів. Дякую за розмову.

**Степан Давимука: «Мрію про міцну, шановану в світі,
сильну Українську державу!»**

Минулого року колектив Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника підготував і видав унікальний тритомник «Український книжковий знак XIX–XX століть. Каталог колекції Степана Давимуки» (упорядник і автор вступної частини Лариса Купчинська, науковий редактор Лідія Сніцарчук). Через якийсь час після презентації цього унікального видання, яка відбулася в бібліотеці імені Василя Стефаника, ми зустрілися з провідним науковим співробітником Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, доктором економічних наук, професором Степаном Давимукою, щоб привітати його з виходом цієї дивовижної книги зібраних ним екслібрисів і розповісти читачам про діяльність відомого українського державника, экс-голови Львівського облвиконкому дев'яностих років минулого століття, його бачення нинішніх подій в Україні та у світі.

«Спілкуючись з художником, бачиш його еволюцію...»

- Читаю у Ліни Костенко:

*Найвище уміння – почати спочатку
життя, розуміння, дорогу, себе.*

Чи доводилось Вам у житті щось колись починати спочатку – як промовляє видатна українська поетеса?

- Звичайно, кілька разів були фундаментальні зміни. Перший серйозний вибір-зміна – це те, що я обрав Львів, хоч мав запрошення до Московського фізико-технічного інституту як призер Всесоюзної заочної олімпіади з фізики. Не знаю, як би сталося, адже я страшенно любив фізику, буквально марив нею, дуже хотів у ФТІ, що в Москві. Але батько суворо заборонив. Сказав: їдеш до Львова. Бо пропадеш у Москві. А моя вчителька з фізики переконувала мене йти в Політехніку.

- Чому?

- Бо 1964–1965 роки – це була епоха, коли точні науки дуже цінувалися. Словом, інженерія. І я пішов вчитися в Політехніку. Це була серйозна зміна. Бо якби пішов у Львівський державний університет, то, як мені казали, закінчиш – і будеш вчителем, підеш на село. Тоді була унікальна ситуація зі вступом. Вийшли два класи: 11-й і 10-й. За хрущовських часів перевагу віддавали тим, які десь працювали, або тим, хто з армії прийшов – тож конкурс був серйозний...

І це змінило мою життєву траєкторію. Я вступив на факультет автоматики Львівського політехнічного інституту за спеціальністю «Математичні та лічильно-розрахункові прилади і пристрої». Тоді ще не було обчислювальної техніки. То був дуже широкий напрям. Бо охоплював не тільки зародки обчислювальної техніки, а й приладдя.

Друга зміна. Після інституту я пішов працювати в Політехніку, і моя кар'єра непогано розкручувалася. А в 1977 році знайомі загітували мене перейти в конструкторське бюро мікроелектроніки і приладобудування «Мікроприладу». Це теж були серйозні зміни, бо я переходив у технічне середовище людей-розробників.

А революційні зміни відбулися в 1990-му, коли мені запропонували посаду голови облвиконкому.

- Зразу погодились?

- Ні, не зразу. Бо я був пов'язаний з Ленінградським електротехнічним інститутом, мав захищати докторську – такі були плани. А тут – пропозиція, яка взагалі змінювала напрям діяльності. І я десь тиждень ходив – відмовлявся. Хоча тоді, в передвісімдесяті, коли я вже серйозно готувався в сфері економіки, Ігор Юхновський створив таку групу, яка вивчала економіку Західної України – підприємства, їхні обсяги виробництва, зв'язки, потенціал. І це тривало два роки. Так що я був дещо підготовлений. Я ж завжди багато читав світової літератури, в тому числі й економічної, і мав ширші погляди на ці речі, ніж, скажімо, директори підприємств чи викладачі. Були певні механізми внутрішні – непогані: підготовка кадрів, планування, процедура прийняття рішень. Було все чітко регламентовано і глибоко контролювалося.

От я десь тиждень опирався. Хоча знав, що не повернуся до техніки, до математики. Це мене стримувало. Тут, у цей момент, у повороті долі зіграла роль Ірина Калинець...

- Вона вміла і мала потребу переконувати багатьох.

- Та власне. Зустріла. Насварила. І після тієї розмови з нею я погодився.

- Який екслібрис Ви придбали першим, коли Вам було всього 17 років?

- Я отримав кілька екслібрисів від Петра Арсенича (в Чернелиці жив брат його жінки), який часто приїжджав. І я з ним познайомився ще в шкільні роки. То ж він мені дав перші лекції з краєзнавства. А потім, уже у Львові, я познайомився з Леонідом Левицьким, в якого постійно збиралася вся наша художня еліта. І от тоді я отримував усі свіжі екслібриси, які творили художники, що приходили до Л. Левицького.

- Які з книжкових знаків Вам найбільше сподобались?

- Екслібриси Крислача – це дивовижні мініатюри: і за виконанням, і за ідеєю. Дуже цікаві за майстерністю – екслібриси Богдана Сороки. Подо-

баються мені екслібриси графів, князів, зокрема, А. Шептицького, Чарторийських. У нас в селі замок Чарторийських, я завжди цікавився цією родиною. Є дивовижні екслібриси Аксініна, який свого часу загинув в авіакатастрофі. У нього дуже своєрідна манера, надзвичайно тонке перо, дуже складні конструкції. Найцікавіші ті, в яких є гармонія між формою і змістом. Зміст – як ідея і реалізований у добрій художній формі.

- Читаю у вступній статті: «Давимука врахував творчий пошук конкретного художника». Як конкретно це відбувалося?

- Тут фактор часу відіграє свою роль, бо, спілкуючись з художником, бачиш його еволюцію – як людина і як художник відчуває, як це відбувається у його творах. І це завжди дуже цікавий чинник – момент художнього життя. Часом спілкування з художником творить ширший інформаційний простір, аніж самі твори. І тоді виходить, що твори – це відбиток життєвих обставин, впливів, чинників.

- Галина Стельмашук висловилися на презентації Вашого тритомника так: «Зібрання стількох знаків – це праця. А віддати його громаді – це подвиг». Прошу сказати, що відчуває Степан Давимука як автор цього подвигу?

- *(Сміється)*. З одного боку, трохи сумно, що надходить час, коли ти розумієш, що треба вже завершувати ту працю, а обставини життя спонукають тебе подумати над зібранням. І як справжній колекціонер – приймаєш рішення про передачу колекції музеям. А екслібриси сам бог велів передати в мистецький відділ бібліотеки імені Василя Стефаника, де вже існувала збірка екслібрисів і довоєнного періоду, і частково – післявоєнного. Я відчув певне полегшення й надію, що ця збірка перейшла в надійні руки і буде поповнюватися. І, звичайно, я не припинив збирати, а те, що вже є, передаю в Бібліотеку.

- Роман Яців на тій же презентації слушно зауважив: «Скільки Україна може дати сучасному світові!». Тож, як Ви гадаєте – що може ще Україна дати світові? І скільки?

- *(Задумався глибоко)*. Україна – це якесь дивовижне природне середовище, яке виховує чимало талановитих людей. Багато виїхали і досягли видатних результатів в інших державах. Скільки є видатних художників, які зробили визначний вклад у мистецтво! Зараз у світі відбуваються революційні зміни. Змінилася економіка, на першу лінію виходить креативна економіка, пов'язана з творчістю, зі знаннями конкретних людей. І в цьому сенсі Україна може мати серйозний шанс на подальший успіх. Який потужний розвиток ІТ-індустрії в Україні! Як вони формують своє середовище, створюють оази зовсім іншого економічного укладу!

«Мене весь час нервує і розчаровує проросійськість Києва...»

- Коли Іван Сварник, директор Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки, говорив, що «жодна бібліотека світу не може пиша-

тися таким виданням», що він мав на увазі: кількість знаків, його обсяг чи художнє оформлення?

- Це видно і за формою, і за обсягом. Треба відзначити, що цей макет робила професіонал надзвичайно високого рівня Інна Шкльода. Вона закінчила нашу Академію друкарства і працює у Львівському національному університеті імені Івана Франка, на факультеті Богдана Козака. У неї – дивовижне художнє чуття, пов'язане з сучасними засадами книгодрукування. І заслуговує, безперечно, на увагу розлога передмова Лариси Купчинської. Вона опрацювала величезну бібліографію і пов'язала мистецтво книжкового знаку із загальною еволюцією українського мистецтва.

- Ваші батьки – нащадки козаків. Як Ви вважаєте: козацтво – це певний унікальний тренд в рамках світового суспільства?

- Це, без сумніву, особливе явище, яке органічно виникло з тодішніх обставин суспільного життя українців. Часто мене дратує, коли наголошують, що українці – дуже мирні. Адже лицарство з часів середніх віків для українського народу було рушійною силою. І саме в цьому середовищі виникла новаторська засада формування козацької держави.

- Чи часто повертаєтесь думками-згадками до Чернелиці?

- З віком все частіше й частіше – думкою, спогадами повертаюся до дитячих і юнацьких років.

- Чого легше було Вам навчитися: ловити рибу чи марки збирати?

- *(Сміється)*. І те, і те. Я виріс в особливих умовах вдома. Потрібно було забезпечити запаси води, дров, нарізати січки. А поза тим – був абсолютно вільний.

- Петро Скунець вдало, як на мене, зазначив:

Якщо владі вже й мисль на заваді, –

Горе мислі і владі.

Кому нині більше горе – мислі чи владі (без мислі)?

- Зараз у нас унікальні обставини. Ми виходимо з чергової руїни, до якої нас привів режим Януковича, маємо нові обставини війни, яка надзвичайно обтяжує становлення держави, маємо надзвичайну деградацію політичного середовища, де панують вузькі кланові, особисті інтереси. Відсутність твердої національної конструкції і корінного реформування економіки призводять до хаосу, зневіри. Владі завжди краще: вона має величезні можливості, може незалежно вирішувати свої проблеми. Складніше простим людям. Бо все це відбивається на їхніх родин, на їхньому становищі. В Україні й сьогодні влада не має чіткої програми еволюції України, яка б мобілізувала народ. І це викликає зневіру в молоді, і вже чимало її покинуло країну.

- «Колекціонування – це хвороба», – вважаєте Ви. То коли Ви серйозно «захворіли»?

- Ще з юнацьких років. Від цього вже нікуди не дінешся: якщо справа тебе захопила, то буде супроводжувати все життя. Бо колекціонер

пов'язаний не тільки з предметами колекції, а й з людьми відповідними, середовищем відповідним. Це системне явище.

- Чи подякували Ви своєму землякові, який переконав Вас свого часу залишитися таки у Львові?

- Я йому не дякував. Як ми зустрічались, то він завжди сміявся. Був дивний випадок. У мене дуже багато таких випадків, які – немовби знак долі. Наприклад, ще студентом якимось мені дорогою зустрілася стара циганка. І вона, покивавши на мене пальцем, сказала таке: «Ти, русявий цигане, підійди до мене!» Я відмовився. Але хлопці мене примусили. І вона мені розповіла все про моє майбутнє життя. І так воно потім і склалося. Навіть передбачила, що я зміню свою професію, стану великим начальником і буду впливати на тисячі людей. Тоді це мені було смішно. Але, повторюю, певною мірою згодом це здійснилося.

- Ви живете як хочеться чи таки доводиться «давити муку», тобто, образно кажучи, підбадьорювати себе?

- До обрання головою виконкому я був вільним художником – і в професії, і в житті ніхто мене не обмежував. А коли став головою облвиконкому, обставини, обов'язки жорстко, залізними обручами, «вхопили» мене.

- Чи всі ваші сподівання згодом здійснились?

- Була найголовніша мрія – що Україна швидко стане на ноги. І в перші роки, дев'яності, коли Київ плентався в радянському ступорі, моя команда робила все, щоб задати україноцентричний напрям і весь спектр необхідних реформ. Мене весь час нервує і розчаровує проросійськість Києва. Більшість українських керівників вихована на російській культурі, літературі. І оця проросійськість є величезним гальмом в становленні України. Це не дає їм визначитися ментально, з душі. Тому в нас і панує гібридність.

- Людське життя – це диво Духа, випадок чи «так треба»?

- *(Сміється)*. Якщо говорити про людський рід, то є фізичне існування, народження, задані програми формування людського єства, а потім включається дух, духовне – як результат пізнання, яке формує людське життя і зумовлює конкретну еволюцію, персональну.

- Діаспорний українець Аскольд Лозинський запитує у своїй праці: «Чому ми (тобто українці – Б.З.) є такими якими є?» Як би Ви йому відповіли?

- Це результат. Еволюція українського народу за останні віки була зумовлена важкими зовнішніми обставинами гніту з боку «старших братів». Це спричинило дуже специфічну еволюцію. Ми втратили еволюційні властивості. Бо українців переслідували, вбивали, нищили. А до досконалості розвинули адаптаційні властивості. Україна може пристосуватися до будь-яких обставин. І дуже швидко. І це основна причина наших

бід. Здобувши незалежність, нам треба було опертися на еволюційні властивості, а їх нема. Вони ж завжди мали бути. А в нас вони ліквідовані. І це породило хаос, невизначеність. І нам треба обирати шлях, на якому можна опертися на адаптаційні властивості, входити в міжнародні організації – ЄС, НАТО, де зовнішні вимоги змушують народний організм адаптуватись.

«Доля давала мені великі шанси...»

- Якого кольору для Вас світ?

- На дві частини розкладається: на зелену, пов'язану з весною ранньою, і багряно-червону – як чернелицький ліс.

- На посаді голови облвиконкому Вас підтримували й Ірина Калинець, яскрава «шістдесятниця», і перший секретар обкому КПУ Яків Погребняк. Про що це свідчить?

- Ірина Калинець мене знала: мій характер, мої принципи. А Яків Погребняк висловлював підтримку в процесі виборів тільки через враження від мого виступу. Бо виступ відрізнявся від всіх інших – конкретикою щодо висвітлення мети, завдань і шляхів їхнього розв'язання.

- В якій ситуації творився осередок НРУ, у чому саме Ви брали активну участь?

- Наш осередок на «Мікроприладі» формувався складно, оскільки це було підприємство оборонного комплексу з розгалуженою парторганізацією, з потужним «першим відділом». Але що цікаво: ми з колегами, зокрема, з Валерієм Калинюком, легально, крок за кроком формували осередок. Це було в рамках зміни ідеології. Це унікальний випадок: до нас на дискусії приходив і секретар міському партії Волков, і секретар по ідеології обкому – і проводили дискусії. У присутності тисяч працівників. Це було унікальне видовище. Бо такого більше ніде не було. Це було дивовижно. По кілька годин. Півтора-два місяці. І в результаті ми легальним шляхом на оборонному підприємстві створили осередок НРУ, в який входили тисячі працівників «Мікроприладу» всіх національностей.

- Як це вдалося?

- От таким шляхом – крок за кроком.

- Бути представником Президента на Львівщині Вам було непросто?

- Це був унікальний період, який дав змогу нам серйозно впливати на «центр», на Київ. Треба було врахувати психологію Президента Леоніда Кравчука. Він – людина інтелігентна, дуже уважний до колег, співрозмовників. Л. Кравчук враховував пропозиції. Він розумів, що в нас, на Львівщині, формується ядро реформ. І – оцей український політичний центризм. І це дало нам змогу дуже серйозно впливати на загальнодержавні рішення.

Скажу так: кандидати в міністри приїжджали перед призначенням на розмову до Львова. Особливий вплив ми мали на формування українського війська. Ми створили комісію, яка підготувала перші п'ять загальновійськових статутів, розробили термінологію військово-українську і затвердили це указом Президента. Утвердили структуру військового командування України. Ідея розформувати Київський військовий округ і на його базі створити Міністерство оборони йшла від нас. Ідею покрити військовою структурою східні і південні області України теж запропонували ми. Ідея реорганізації військової вищої школи – теж наша.

- «Дуже тяжко по правді іти», – зізнавався свого часу Іван Драч. А Вам як, тяжко?

- Ні, не тяжко, бо я звик. Це навіть зміцнює мене, мій характер.

- Чому в Україні владні інституції «не бачили» Богдана Гаврилишина – колосальну україноцентричну постать? А він свого часу казав: «Я хочу, щоб в Україні не було бідних людей».

- Він був радником всіх президентів, на початку – і Януковича. Потім він зрозумів, що Янукович не може нічого навчитися. Гаврилишин виходив із загальноцивілізаційних принципів утворення держави. А наші Президенти були заморені пострадянщиною. Образ Росії як «матері» тяжів над ними. Навіть підсвідомо. І в цьому якраз причина, чому його не чули. З іншого боку, Богдан Гаврилишин вважав, за необхідності, навчати будь-якого президента, а не шукати кандидата і його пропагувати.

- Чи володієте уявою?

- О, уяви в мене забагато...

- Відколи себе пам'ятаєте?

- Від одного випадку, що трапився зі мною трирічним.

- Поезію любите чи просто сприймаєте?

- Люблю поезію.

- Доля Вас любить чи тільки шанує?

- Доля давала мені великі шанси. Підносила дивовижні дарунки.

- Соломон переконував інших людей: «Не будь мудрий у власних очах». А у Вас як: буває, що стаєте таким?

- Я критично до себе ставлюся. Але – ретроспективно – багато з моїх дій були ефективними і продуктивними.

- Чи часто проводите ревізію своїх вчинків?

- Завжди – після вчинків.

- Як зупинити відтік творчої молоді за кордон?

- Звичайно, це явище негативне, бо зумовлене внутрішніми обставинами в Україні. З іншого боку, позитивне: у людей є можливість знаходити кращу долю. Тож нашій владі потрібно змінити внутрішнє середовище в Україні – з тим, щоб молодь поверталася. Але не ми перші, не ми останні. Туреччина в 60-ті роки також дечого зазнала: мільйони турків

вийхали в Європу. Пройшовши певний вишкіл, вони повернулись додому і поставили Туреччину на ноги.

- Чи знають у бібліотечному світі, що у бібліотеці імені Василя Стефаника «найбільше в світі зібрання українки» (генеральний директор Національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника Василь Ферштейн)?

- Професіонали знають. Без сумніву. Зараз йде оцифрування наших документів. Зростає інтерес західних науковців до нас. І це відіграє відповідну роль в пізнішій Україні.

- Чи вдасться знайти у Львові будинок для створення музею екслібрису?

- Я не думаю, що треба вже екслібрис виділяти в окрему гілку. Для Львова потрібно знайти приміщення для літературного музею.

- Ця проблема, пане Степане, вже роками обговорюється. І передусім – у Львівському відділенні Національної спілки письменників України.

- Знаю про це. Погодьтеся: це велика несправедливість, що немає відповідного приміщення.

- Про що мрієте?

- *(Задумався)*. Мрію про міцну, шановану в світі, сильну Українську державу.

- Є у Ліни Костенко ще й такі промовисті слова:

Є боротьба за долю України,

Все інше – то велике мискоборство.

Як Ви вважаєте, скільки часу ще нам, українцям, потрібно, щоб відсунути «ту миску» – себто побороти те «мискоборство»?

- Боротьба за долю України включає всі напрямки. За десятки років їхня кількість неймовірно зросла у боротьбі за Україну. Ця боротьба – і в зовнішньому світі, і у внутрішньому, і в родині кожній, і в організаціях: неймовірна ситуація всеосяжної боротьби.

- І належний підсумок буде?

- Головне, щоб ця боротьба завершилася в руслі конструктивізму, в утвердженні цивілізаційної форми державницького життя, щоби вона не привела до руїни, яка вже не раз опановувала Україну.

13.06.2018 р.

.

АНАЛІТИЧНІ ОГЛЯДИ, НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ ТА ДОПОВІДІ

Мисак Й. С., Акімов А. А. ©

Стратегія сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області (довідь на засіданні виконкому Ради Західного наукового центру НАН України і МОН України 17 квітня 2017 р.)

Світова фінансово-економічна криза, з якою зіштовхнулася й Україна, розкриває нові та спонукає переглянути попередні бачення сфер та напрямів економічного зростання, підвищуючи насамперед роль тих, які забезпечені місцевими ресурсами й можливостями. Уряд України поставив перед паливно-енергетичним комплексом амбітне завдання: довести до 2020 року вітчизняний видобуток природного газу до 27 млрд м³, а отже, позбутися залежності від його імпорту та зміцнити національну безпеку країни. Загальний обсяг видобутку газу у 2016 р. становив 20 млрд м³. З них на державну компанію «Укргазвидобування» припало 14,6 млрд м³, на напівдержавну «Укрнафту» – 1,3 млрд м³, а на приватні видобувні компанії – 4,1 млрд м³. Але є проблема, яка, на думку фахівців, найбільше впливає на обсяги видобутку природного газу, – це проблема приросту його запасів.

Для нормального забезпечення країни природним газом приріст його запасів повинен перевищувати видобуток у декілька разів – це світова статистика. На жаль, із середини 90-х років минулого століття обсяги видобутку природного газу стали перевищувати приріст запасів. Тому, незважаючи на значні ресурси природного газу, наявна кількість розвіданих запасів, якими забезпечується видобуток газу, очевидно недостатня для задоволення потреб держави. Крім цього, останніми роками постійно розповсюджуються чутки про повне виснаження надр України, безперспективність подальших геологічних досліджень.

За останні роки приростом запасів вважалися не тільки запаси нових родовищ, а й результати переоцінки запасів діючих родовищ. Однак світовий досвід свідчить, що істотне зростання видобутку можна забез-

© Мисак Йосиф Степанович – д.т.н., професор, завідувач кафедри «Теплотехніка, теплові і атомні електричні станції» НУ «Львівська політехніка», керівник секції енергетики та енергозбереження ЗНЦ;

Акімов Анатолій Андрійович – заступник керівника секції енергетики та енергозбереження ЗНЦ, заслужений енергетик України.

печити лише тоді, якщо приріст запасів буде на порядок вищим за поточний видобуток.

В Україні існує хибна практика переоцінки запасів родовищ кожні п'ять років, яка вимагає від компанії чималих фінансових затрат у тому разі, якщо в ході експлуатації з'ясувалося, що запаси родовища більші, ніж вважалося раніше, а також – надмірна плата за продовження спеціального дозволу на видобуток ресурсу, яка сягає 20% від вартості видобутку. В Україні досі діє надзвичайно забюрократизована система оформлення документів для отримання права на використання надр. Через некваліфіковане керівництво галуззю майже половина фонду експлуатаційних свердловин нині законсервована, відсутні стимули для розробки важко досяжних глибоких покладів.

Усе це негативно впливає на загальну ситуацію та привабливість газового бізнесу. Жодна іноземна газовидобувна компанія останніми роками не прийшла в Україну. В Україні розбалансований геологорозвідувальний процес, що раніше мав чітку послідовність, яка забезпечувала стабільний приріст запасів і відновлення ресурсної бази.

За приріст запасів природного газу та його видобутку відповідає Державна служба геології та надр України, яка входить до Міністерства екології та природних ресурсів. Фінансування робіт з розвитку мінерально-сировинної бази України за кошти державного бюджету за останні три роки є недостатнім. Так, у 2014 році воно становило 90,36 млн грн, у 2015 році – 119 млн грн, в 2016 році – 100 млн грн. Недофінансування Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року (затвердженої Законом України від 21.04.2011 № 268-VI) не дає змоги підготувати прирости запасів і ресурсів металічних та неметалічних корисних копалин, а також виконати передбачене Загальнодержавною програмою регіональне вивчення надр у необхідному обсязі.

Також за останні три роки не проводилось пошуково-розвідувальне буріння на нафту та газ відповідно до Програми і, як наслідок, не було підготовлено запаси вуглеводнів за кошти державного бюджету. Головним стратегічним завданням є відкриття нових родовищ. Нерозвідані або перспективні ресурси становлять сумарно по Україні майже 4,6 трлн м³ газу, тоді як усього видобуто з надр приблизно 2 трлн м³. Отже, навіть ця найбільш достовірна мінімальна частина прогнозних ресурсів газу більш ніж удвічі перевищує сумарний видобуток.

Необхідно налагодити масштабне нове буріння розвідувальних та експлуатаційних свердловин. З цією метою газовидобувні компанії мали б отримати нові ліцензії та геологічну інформацію, також має бути спрощено механізм виділення земельних ділянок, налагоджено роботу супровідних сервісів.

Для потужного розвитку газовидобувної галузі необхідний комплексний підхід: зниження фінансового тиску на галузь та одночасне посилення контролю за використанням коштів для виявлення та освоєння родовищ, впровадження постійного вітчизняного науково-технічного супроводу основних робіт у галузі.

Необхідно впровадити механізми фінансового заохочення компаній щодо обов'язкового фінансування науково-технічного супроводу і впровадження його розробок у виробництво. Тільки тоді науково-технічна діяльність посяде важливе місце в розвитку галузі, а сама галузь вийде зі стану застою і розвиватиметься відповідно до потреб країни.

Потужні запаси природного газу потребують послідовності та комплексності в їхньому освоєнні. У сучасній катастрофічній ситуації необхідно зосередити зусилля на напрямкові, який може забезпечити відносно швидкий ефект, – освоєння запасів природного газу на великих глибинах.

Для виходу на щорічний приріст запасів потрібно в кілька разів збільшити обсяги розвідувального буріння. Необхідна захищена стаття в бюджеті на геологорозвідувальні роботи. Без залучення інвестицій і відповідного збільшення обсягів сейсморозвідки та буріння забезпечити збільшення видобутку природного газу неможливо.

Реалізація цих першочергових заходів дасть змогу започаткувати відродження вітчизняного газовидобувного комплексу, сконцентрувати науково-виробничий і фінансовий потенціали для значного нарощування ресурсної бази, стабілізації та істотного підвищення видобутку газу вже найближчим часом.

Суттєво покращити ситуацію можливо шляхом додаткового залучення фінансів малого та середнього бізнесу. Адже цей напрямок економічного розвитку є достатньо ефективним практично у всіх країнах із розвиненою економікою. Для цього необхідні кардинальні зміни в стратегії розвитку мінерально-сировинної бази держави, а також врегулювання законодавчої бази, яка б могла гарантувати приватному бізнесу його захищеність від чиновницького свавілля.

Україні потрібна ефективна система організації наукових досліджень для видобутку природного газу, пошуку його нових родовищ, впровадження нових технологій буріння та видобутку, випуску вітчизняного технологічного обладнання для видобутку природного газу, спрощення юридичних процедур відведення землі, отримання ліцензій для видобутку природного газу, усунення проблем залучення приватних компаній.

Саме Державна служба геології та надр України має прогнозувати й реалізовувати реальну перспективу розвитку галузі, відповідати за раціональне залучення досвідчених фахівців та за підготовку кадрів, а головне – за нарощування ресурсної бази, переоснащення розвідки та буріння, запровадження новітніх технологій.

Початкові сумарні видобувні ресурси вуглеводнів Західного регіону за оцінкою Львівського відділення УкрДГРІ на початок 2004 р. становили 1435,5 млн т умовного палива (УП – одна тонна нафти, що умовно прирівнюється до 1000 м³ газу), у тому числі газу 969,1 млрд м³. У надрах Львівської області нараховується 636,4 млн т УП, у тому числі газу – 497,1 млрд м³. В регіоні на початок 2007 року вже видобуто 112,3 млн т нафти з конденсатом і 296,7 млрд м³ газу, у Львівській області, відповідно, 45,0 млн т нафти і 206,3 млрд м³ газу.

Нерозвідані ресурси регіону становлять: 309,3 млн т нафти і 539,0 млрд м³ газу – у Львівській області, відповідно, 71,9 млн т і 199,3 млрд м³). Однак, незважаючи на значні нерозвідані ресурси вуглеводневої сировини в надрах, їхнє вивчення й переведення в розвідані запаси відбувається дуже низькими темпами. Середній щорічний видобуток вуглеводнів у регіоні становить трохи більше 2 млн т УП (у Львівській області – 1 млн т УП), а річний приріст запасів за період 2001–2006 рр. становив у середньому 1,5 млн т і 1,2 млн т – у Львівській області. Такий стан з приростом навіть не компенсує досягнутий рівень видобутку.

За останні 14 років через брак фінансування різко скоротилися обсяги робіт з пошуку нових родовищ. Буріння велося в основному на глибині 3–3,5 км, де ресурси здебільшого (60%) вже розвідані та відкриття значних за запасами родовищ не очікується. Основні перспективи регіону пов'язують з глибинами 4–5 км і більше, роботи на яких було практично призупинено, а поодинокі свердловини не дали відчутних позитивних результатів. Різко зменшилися обсяги регіональних робіт, без яких неможливо обґрунтувати більш ефективні напрямки пошуків на великих глибинах та в слабо вивчених районах.

На Львівщині є запаси первинних енергоносіїв – нафти, газу, вугілля, горючих сланців, торфу. Є також можливості для розвитку альтернативної енергетики, зокрема гідро-, вітро-, геотермальної. Діють та можуть бути створені нові видобувні, переробні та енергогенеруючі потужності ПЕК для забезпечення місцевих і регіональних потреб та для експортного постачання. За рік в області видобувається (дані за 2009 р.) 1635 тис. т вугілля, 112,5 тис. т нафти, виробляється 1995 млн кВт год. електроенергії (при місцевому споживанні більше 4,6 млрд кВт год.), видобувається близько 650 млн м³ газу.

Останніми роками виробництво продукції ПЕК постійно знижується. Водночас економічна роль енергоносіїв та потреба в них зростає. На території області є запаси, котрі дозволяють збільшувати видобуток і переробку первинних енергоносіїв, однак за умови: зміни підходів до ведення геологорозвідувальних робіт, застосування прогресивніших технологій видобутку та переробки, створення сприятливіших умов для ведення бізнесу в даній сфері. Балансові запаси вугілля діючих в

області шахт на 01.01.2008 р. становили 170,4 млн т. У межах Червоноградського гірничо-промислового району розвідано три ділянки (Червоноградська, Тяглівська, Любельська) з балансовими запасами 1,1 млрд т для будівництва нових шахт. Перспективними є запаси нафти (розвідані балансові запаси близько 30 млн т), газу (понад 80 млрд м³), торфу (65 млн т). Можливе промислове використання геотермальної енергії, енергії гірських рік, вітрової енергії.

В області здавна функціонують потужності з переробки нафти (Дрогобицький НПЗ). Працює Добротвірська ТЕС потужністю 500 МВт, електроенергія з якої може передаватися до Центральної Європи. Однак зазначені потужності морально та фізично застаріли й вимагають реконструкції.

Варто зазначити, що при зниженні ролі ПЕК в економіці області, він залишається однією з важливих сфер зайнятості місцевого населення. У ньому зайнято майже чверть від загальної кількості найманих працівників у промисловості. Рівень оплати праці зайнятих у галузях ПЕК у 1,5–2 рази вищий, ніж у середньому по області. Регіон зацікавлений у збільшенні кількості таких робочих місць. ПЕК має можливості росту й відновлення своїх позицій у створенні валового регіонального продукту. Проте реалізація цих можливостей вимагає подолання низки перешкод і виконання цілеспрямованих ініціатив і з боку регіональних владних структур та профільних міністерств, і з боку бізнес-середовища та громадськості регіону.

Аналіз показує, що є можливості залучати значні джерела:

- інвестиції приватного сектору, включно з іноземними, котрі необхідні для масштабних проєктів розвитку ПЕК в області, але ускладнені. Очевидно, доцільно концентрувати увагу на реалізації в області локальних проєктів з використання відновлюваних джерел енергії (міні-ТЕС та ГЕС, термальна, вітрова енергія тощо);

- залучення інвесторів для впровадження технологій повнішого відбору запасів нафти і газу на освоєних родовищах, а також розширення державного фінансування робіт з розвідки та видобування запасів нафти і газу, що містяться у нерозроблених горизонтах на глибинах більше 4000 м.

ЗНЦ упродовж тривалого часу приділяє увагу проблемам розвитку ПЕК Львівської області. У тісній співпраці з органами місцевої влади, Громадською радою при ЛОДА, «Лігою ділових кіл паливно-енергетичного комплексу», громадською експертно-аналітичною групою з розвитку ПЕК Львівщини, проведено низку заходів щодо розвитку ПЕК області:

- робочу нараду в ЗНЦ 15.10.2015 р. щодо розвитку ПЕК Львівщини;

- спільне засідання секції енергетики та енергозбереження, секції наук про Землю та відділення фізико-технічних і математичних наук ЗНЦ

«Перспективи видобутку вуглеводнів у Західному регіоні України», 12.02.2016 р.;

- круглий стіл «Позитивні та негативні фактори впливу і перешкоди, що заважають видобутку вуглеводнів в Україні», 06.04.2016 р.;

- круглий стіл «Проблеми та перспективи розвитку вугільної промисловості Львівської області», 25.05.2016 р.;

- круглий стіл «Бориславський озокерит і Бориславська нафта. Пошуки ефективних шляхів залучення цього скарбу на службу людям», 31.05.2016 р.;

- круглий стіл «Проблеми та перспективи організації роботи щодо ефективності використання енергетичних ресурсів у Львівській області», 18.10.2016 р.

Муравський Л. І.©

**Етапи створення та вдосконалення геоінформаційної системи
Шацького національного природного парку**

*(довід на засіданні виконкому Ради Західного наукового центру
НАН України і МОН України 6 жовтня 2017 р.)*

Важливою складовою концепції сталого розвитку є екологічна безпека. Вона передбачає науково обґрунтоване вирішення завдань збереження та відновлення природних екосистем, стабілізації та поліпшення якості навколишнього середовища, зниження викидів шкідливих речовин тощо.

Заповідні території є природними експериментальними полігонами для проведення такого роду досліджень. Територія Шацького національного природного парку (НПП) характеризується структурною складністю екосистеми. Взаємозв'язки між озерними, лісовими, болотними підсистемами, сільськогосподарськими угіддями та рекреаційними зонами є настільки складними, що застосування традиційних підходів до їхнього вивчення є малоефективним. Наявні дані досліджень розпорошені по різних організаціях, зберігаються у різних форматах, що ускладнює їхнє комплексне використання. Важливим джерелом інформації про стан екосистем є дані дистанційного зондування Землі, однак вони мало використовуються через складність їхнього опрацювання. У сучасних умовах ефективне вирішення перелічених завдань неможливе без застосування інформаційних технологій. Використання новітніх засобів автоматизованого збору, обробки та представлення інформації забезпечує якісно вищий рівень наукових досліджень унаслідок можливості зіставлення різноманітної інформації та комплексного підходу до вивчення природних явищ. Інформаційне забезпечення наукових досліджень є визначальним чинником їхньої ефективності, актуальності результатів, узгодження зусиль різних наукових груп.

Наведені аргументи обґрунтовують необхідність створити єдину базу даних екологічних параметрів середовища проживання – як інструменту для розв'язування наукових, дослідницьких та управлінських задач. Геоінформаційна система Шацького НПП (ГІС ШНПП) створюється з метою оперативного доступу до інформації про характеристики об'єктів цієї природоохоронної території та чинників, які впливають на її

© Муравський Леонід Ігорович – д.т.н., професор, завідувач відділу оптико-цифрових систем діагностики Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України.

розвиток. Розроблена ГІС стане засобом інтеграції розрізненої інформації про природні об'єкти, яка групується в окремих тематичних шарах і є ефективним знаряддям прогнозування екологічного стану Шацького НПП та інструментом управління природно-заповідними територіями.

Основні тематичні шари ГІС Шацького НПП формувались на основі тих завдань, для яких вони розробляються:

- формування картографічних шарів за тематичними ознаками;
- інвентаризація природно-заповідних, територіальних та історико-культурних комплексів парку;
- створення та ведення баз даних екологічного моніторингу;
- обробка і аналіз даних моніторингу з метою оцінки екологічного стану території і розробки природоохоронних заходів;
- моделювання і прогнозування екологічних ситуацій.

Для розробки ГІС ШНПП обрано програмне забезпечення ArcGIS 9.2 компанії ESRI. Уявлення про загальну структуру шарів ГІС ШНПП дає фрагмент екранної копії системи. В окрему групу («Вихідні матеріали») виділено растрові зображення, які слугують джерелом інформації для побудови векторних цифрових картографічних шарів, що складають основу ГІС.

Цифрові картографічні шари ГІС створюються на основі кількох джерел, які містять взаємно доповнюючу інформацію (туристичні карти, наприклад, використовують для занесення назв географічних та інших об'єктів). Вихідними матеріалами при створенні цифрової моделі території Шацького НПП були: топографічна карта станом на 1983 рік (М 1:100000), туристична карта території Шацького НПП станом на 2008 рік (М 1:50000), космічний знімок з супутника Quick Bird (20 серпня 2005 року), а також космічний знімок з супутника SPOT 5 (7 травня 2008 р.). З метою узгодити розташування об'єктів на місцевості за допомогою незалежного GPS-приймача проведено вимірювання положення характерних точок (перехрестя доріг, перетин дороги з меліоративним каналом, крутий поворот дороги або лісової просіки тощо), які легко розпізнаються на растрових зображеннях (30 точок, розподілених на території Шацького НПП, позначені цифрами на рис. 1). Завдяки цьому середньоквадратична похибка прив'язки космозображень не перевищувала 8 м. Фрагменти вихідних растрових карт та деякі результати їхнього дешифрування – границі ШНПП, державні кордони, мережа доріг з твердим покриттям та поділ території на функціональні зони за європейською класифікацією – наведені на рис. 2.

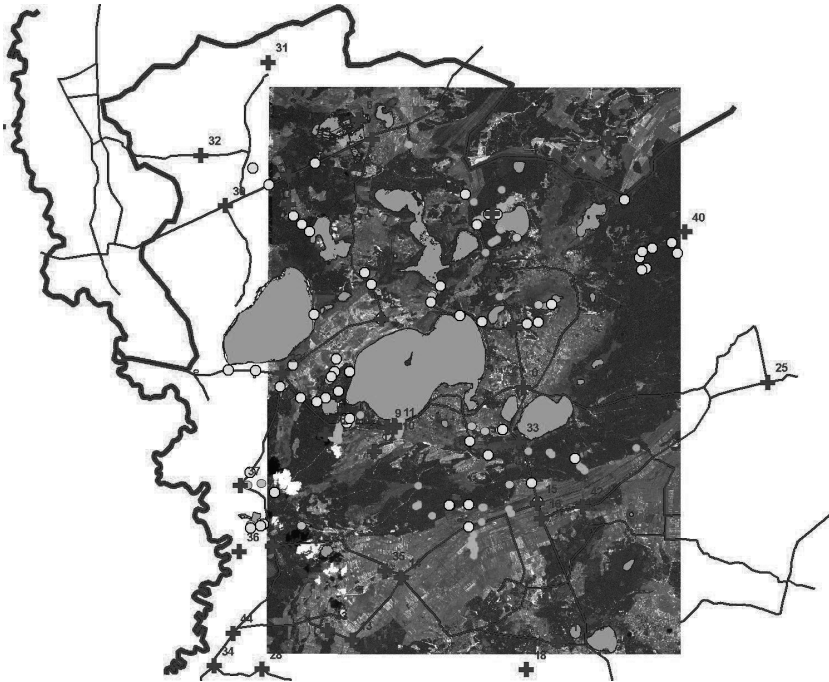

Рис. 1. Точки наземної прив'язки та завірки космознімка території Шацького НПП

Основні векторні шари ГІС відображають топографічні особливості території Шацького НПП і подані в одній групі.

Об'єкти, які складають основні векторні шари, наносили на цифрову топооснову методом дешифрування космознімків за дешифрувальними ознаками. Об'єкти на космознімку виділяли в основному за прямими ознаками (формою, розміром, тоном та структурою зображення об'єкта), зрідка використовували опосередковані ознаки (взаємне розташування об'єктів).

Границі Шацького НПП були нанесені шляхом векторизації їхніх зображень на туристичній карті М 1:50000 та суміщення з природними об'єктами і контурами (меліоративними каналами, лісовими просіками, дорогами різних класів, контурами лісу). Державний кордон визначався на топографічній карті М 1:100000 та шляхом суміщення з природними об'єктами (р. Західний Буг, меліоративними каналами, лісовими просіками).

Шосе, а також покращені ґрунтові дороги добре помітні на знімку завдяки чітко окресленому дорожньому полотну у вигляді вузької смуги однакової ширини переважно світлого тону, з прямолінійними ділянками та геометрично правильними заокругленнями (поворотами). Ґрунтові та польові (лісові) дороги добре розпізнаються по звивистому наїждженому сліду у вигляді ліній нерівномірної товщини, переважно світло-сірого тону з численними розгалуженнями (розвилками).

Ріки та струмки на космознімку мають вигляд звивистих смуг різної ширини однорідного, переважно темного, тону. Меліоративні канали добре розпізнаються на території, вільній від лісу. Це смуги рівної ширини, прямолінійної форми, з чіткими кутами повороту, переважно однорідного темного тону.

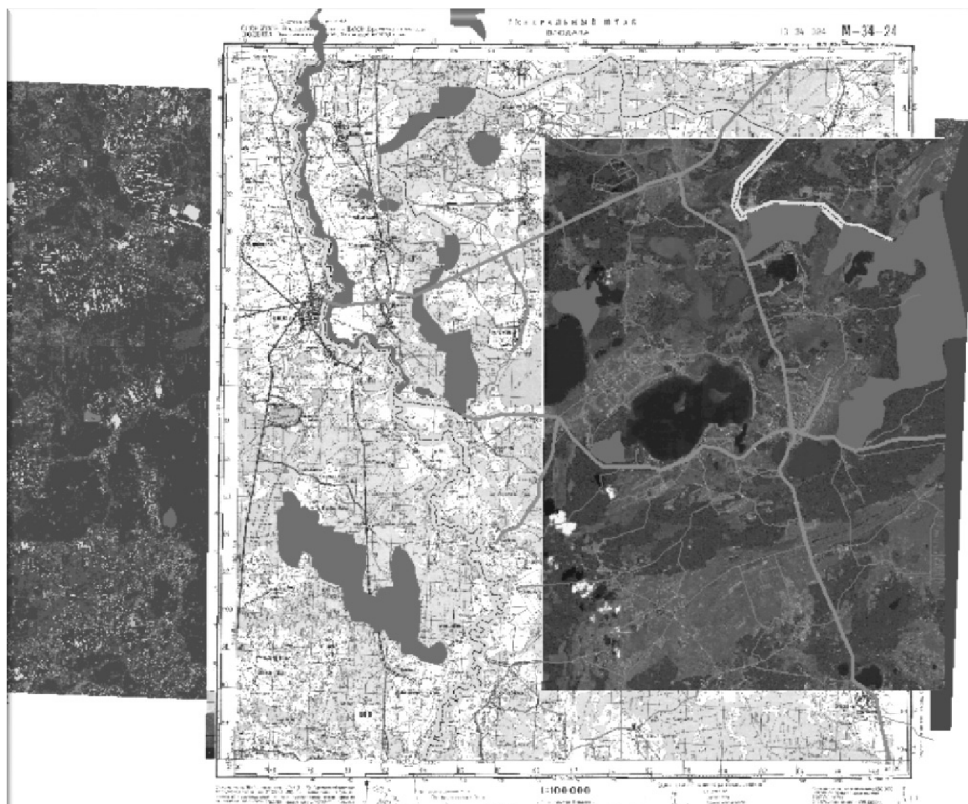

Рис. 2. Картографічна композиція шарів ГІС Шацького НПП, відібрана з робочого вікна ArcMap програмного комплексу ArcGIS.

*Шари: а) границі; б) дорожня мережа; в) функціональні зони;
г) фрагмент космознімка; ґ) топографічна карта;
д) тематична карта класифікації за сигнатурами «луки-вода»*

Зображення озер мають темний тон, гладку структуру. Водойми з брудною, каламутною водою, а також мілини мають світліший тон. Болота відображаються темним тоном, часто з дрібнозернистими плямами (чагарник, очерет), іноді волокнистої структури. Темніший тон відповідає більш зволоженим місцям.

Ліси та чагарники розпізнаються на космознімках за характерною зернистою структурою зображення, яка утворена сукупністю освітлених крон та темних проміжків між ними. Лісові просіки добре розпізнаються завдяки контрасту між ними та освітленими кронами дерев. Вони мають вигляд однорідних за тоном і прямолінійних за формою смуг однакової товщини з чіткими кутами повороту. На космознімку важко розрізнити зображення лісових просік та меліоративних каналів. Зробити це допомагає топографічна й туристична карти. Ліс займає найбільшу площу у ШНПП, тому для лісництва у ГІС сформовано окремі шари.

Важливими екологічними чинниками є характеристики ґрунту: температура, вологість, солоність, рівень ґрунтових вод, які відображаються на окремому шарі.

На території населених пунктів розрізняють окремі будинки (світлий тон, прямокутна форма). Добре помітні квартали забудови та вулиці. Цей шар необхідний для вивчення антропогенного впливу на екосистеми.

Латентні екологічні загрози задовго до появи видимих ознак можуть бути виявлені біоіндикаторами. Тому вивчення їхньої поведінки важливе для передбачення розвитку екосистем. У ГІС біоіндикатори виділено в окрему груп. У шарах цієї групи відображається локалізація та чисельність популяції певного виду (на сьогодні це 9 видів птахів). Передбачено можливість відображення динаміки зміни та трансформації цих популяцій.

Створені цифрові шари об'єктів екологічного моніторингу дають змогу порівнювати і зіставляти дані про характеристики екологічного стану, одержані в результаті вимірювань або спостережень. Ці дані заносяться у відповідні поля атрибутивної таблиці і можуть використовуватись для автоматизованого опрацювання.

За способом збору та наповнення атрибутивних таблиць ГІС, можна виділити такі джерела одержання даних:

1) пошук та впорядкування наявних даних (опубліковані дані, протоколи випробувань тощо);

2) накопичення даних при виконанні незалежних досліджень – у цьому разі важливо наперед узгодити формат подання даних (особливо для таких характеристик, опис яких недостатньо формалізований, – біоіндикаторів, показників рекреаційного навантаження і т.п.).

3) автоматизований збір даних з використанням серверних функцій; при такому способі накопичення та архівування інформації необхідно розробляти спеціальне програмне забезпечення для перетворення даних у формат, прийнятний для використання в ГІС.

Вибір формату подання даних є важливим у системах, що інтегрують різномірну інформацію з різних джерел. У перших двох випадках

доцільно використовувати прикладні програми загального призначення з пакету MS Office: Access для формування персональних баз даних та Excel для створення електронних таблиць. Дані цих форматів можна легко включити в атрибутивні таблиці відповідних шарів ГІС. Такий підхід було застосовано для заповнення атрибутивних таблиць лісових виділів. Первісні дані були подані у текстовому форматі, що вимагало розробки процедури перетворення їх у формат електронних таблиць Excel з подальшим його розпізнаванням у системі ArcGIS.

Прив'язку даних із зовнішніх джерел до шару ГІС виконували наявними в системі засобами. Вказавши в інтерактивному вікні необхідні для узгодження атрибутивних та зовнішніх таблиць параметри і підтвердивши виконання операції, одержували розширену таблицю атрибутивних даних. Завдяки цьому було автоматизовано процес заповнення атрибутивних таблиць великого обсягу. Ще однею перевагою подання даних у зовнішніх базах даних була можливість оцінювати динаміку зміни різних характеристик об'єкта моніторингу та часового зіставлення цих характеристик. Наприклад, у різних таблицях бази даних можуть зберігатись дані таксаційних описів, проведених у різний час. Крім цього, зовнішні бази даних можна використовувати незалежно від ГІС.

Найбільші обсяги безперервного відбору даних за достатньої надійності забезпечують технології автоматизованої реєстрації даних. Так, наприклад, супутниковий знімок Європи, який поновлюється щогодини, розміщений у мережі Інтернет. Зображення періодично одержують за програмою, яку запускає системна служба сервера сгон. За цими знімками відстежують динаміку переміщення повітряних мас, що необхідно, наприклад, для вивчення процесів перенесення забруднень, дослідження та прогнозування шляхів та періоду міграції птахів. В автоматичному режимі одержують також результати вимірювання характеристик стану ґрунту з пристроїв TDR, які входять до складу транскордонної мережі моніторингу ґрунтових екосистем, змонтованої на території Шацького НПП та Поліського парку народowego (Польща). Дані у текстовому форматі передаються щогодини на визначений FTP-сервер за протоколом GPRS, використовуючи послуги оператора мобільного зв'язку.

Описана технологія прив'язки даних із зовнішніх джерел до шару ГІС дає змогу використовувати розширену атрибутивну таблицю для формування необхідних запитів, результати яких відображаються на карті. Для прикладу виділимо у Мельниківському лісництві Шацького НПП такі виділи, на яких основною породою є береза повисла. Ця інформація необхідна під час проведення лісовпорядкувальних робіт (рубки догляду, ландшафтні рубки тощо). Важливою також є інформація щодо оцінки наявності сухостою різних порід. На рис. 3 наведено результат запиту, який відображає виділи з сухостоєм берези повислої.

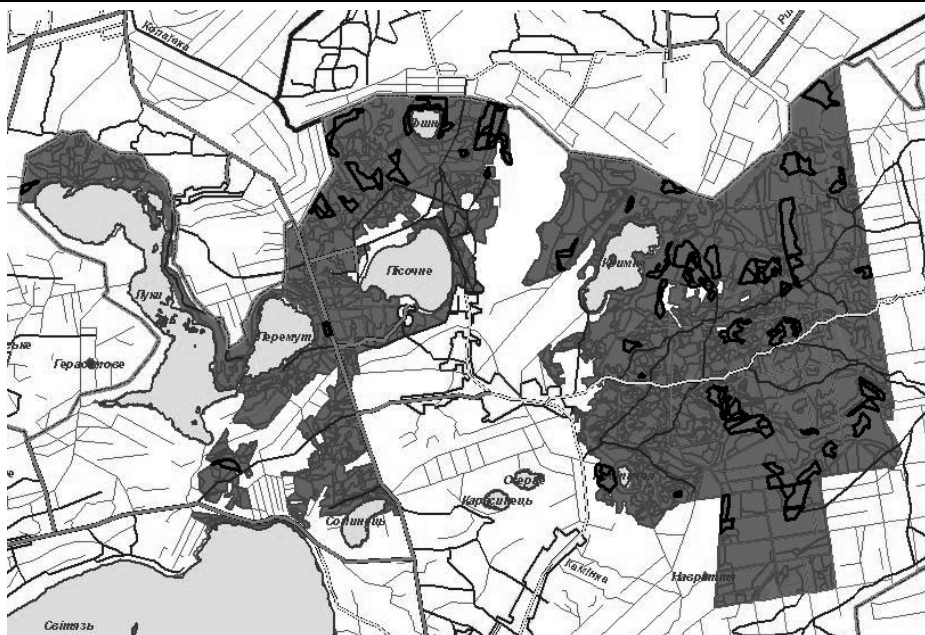

Рис. 3. Виділи Мельниківського лісництва (■)
з сухостоєм берези повислої (□)

Проведення лісовпорядкувальних робіт передбачає дослідження впливу пошкоджень деревостану на виникнення сухоостою. На рис. 4 показано виділи з сухоостою берези повислої, ураженим березовою губкою. Березова губка викликає жовто-буру тріщинувату гниль стовбурів берези. Спочатку загнивають периферійні шари деревини, потім процес розповсюджується всередині стовбура. Руйнування деревини протікає досить інтенсивно, що стає причиною великих втрат ділової деревини. Цей гриб може розвиватися тільки на березі. Зіставлення наведених зображень показує, що ураження березовою губкою є наслідком, а не причиною сухоостою, який більше поширений у низинних, а отже, вологих виділах.

Наведені результати, одержані під час створення ГІС ШНППІ, свідчать про наявність низки особливостей, характерних для геоінформаційних систем екологічного моніторингу. Ці особливості, як правило, зумовлені необхідністю відображення різномірних екологічних чинників, для кожного з яких існують специфічні методи реєстрації, відбору, класифікації та подання даних. Так, зокрема, топографічну основу доцільно створювати на основі кількох джерел (топографічних і туристичних карт, космознімків, планів земельних ділянок тощо), які містять взаємно доповнюючі дані про об'єкти екологічного моніторингу. Для узгодження розташування об'єктів на місцевості за допомогою незалежного GPS-приймача слід проводити вимірювання положення характерних точок (перетинів доріг, мостів, тощо), які легко розпізнаються на растрових

зображеннях. Наприклад, на території ШНПП виділяли 30 таких характерних точок. Такий підхід дозволяє найповніше відобразити особливості досліджуваної території, а також виявити неточності в наявних даних. Завдяки цьому, зокрема, виявлено помилки у картах таксаційного опису лісових угідь, встановлено відхилення меж лісових виділів від природних границь та зміни розмірів виділів, зумовлені господарською діяльністю.

Рис. 4. Виділи Мельниківського лісництва (■)
з сухостоєм берези повислої, ураженим березовою губкою (□)

Важливим джерелом інформації про стан екосистем є дані дистанційного зондування Землі (ДЗЗ). Результат класифікації космознімка території парку з супутника SPOT (травень 2008 р.) за допомогою програми ENVI (24 класи) використано для уточнення геометричних параметрів низки об'єктів екологічного моніторингу. Так, для коректної інтерпретації даних дистанційного зондування і прив'язки їх до даних наземних досліджень, на території парку визначено й описано 117 ділянок. Крім цього, за класифікованими космознімками встановлено межі заростання і навіть повного зникнення окремих малих озер.

Важливою ланкою створюваної ГІС ШНПП є цифрові карти лісових виділів, доповнені атрибутивними даними з таксаційними описами кварталів і виділів. Структурування описових даних та прив'язка їх до об'єктів ГІС дає змогу розв'язувати низку практичних господарських та екологічних завдань. Наприклад, аналіз поширення пошкоджень у виділах, заліснених березою повислою, показує, що ураження березовою губкою є наслідком, а не причиною сухостою, що більше поширений у низинних, тобто у вологих виділах.

Монастирський Г. Л.©

**Досвід реалізації адміністративно-територіальної реформи
в Тернопільській області: досягнення, проблеми
та науковий супровід**

*(виступ на виїзному засіданні Ради ЗНЦ НАН України і МОН України
13 жовтня 2017 року, м. Тернопіль)*

Держава як інститут, який забезпечує загальний розвиток країни, повинна правовими та фінансово-економічними засобами гарантувати зрівноважений розвиток усіх первинних територіальних утворень, забезпечувати судовий захист дотримання їхніх конституційних прав усіма суб'єктами владних відносин. Оцінка практики взаємовідносин органів місцевого самоврядування з районними державними адміністраціями в управлінській та фінансово-економічній сферах показує, що на первинному рівні самоврядування відсутній механізм реалізації критерію державної підтримки, не сформоване організаційне забезпечення судового захисту прав та інтересів базових територіальних громад.

Адміністративно-територіальна одиниця низового рівня не може бути штучно виокремленою частиною території країни, а повинна володіти ознаками мікрорегіону як цілісності територіально-природного, демографічно-соціального та економіко-господарського компонентів, сформованого з дотриманням критеріїв історичної визначеності, національно-етнічної однорідності та соціально-економічної доцільності. Тривалі несприятливі тенденції розвитку малих муніципальних систем зумовили порушення, розбалансування та дегармонізацію усталених зв'язків між їхніми підсистемами, що є причиною появи некерованих деструктивних процесів у локальному середовищі. Дослідження ситуації, що склалася у сфері адміністративно-територіального устрою України дало змогу виявити, крім вищезазначених, низку інших проблем.

1. Розташування у багатьох випадках на території міст інших міст, а також сіл, селищ як окремих адміністративно-територіальних одиниць, а також існування населених пунктів, територія яких відокремлена від основної (титульної) території адміністративно-територіальної одиниці (так звані анклави). Йдеться про існування специфічних адміністративно-територіальних утворень, на території яких розташовані кілька самостійних адміністративно-територіальних одиниць, але жителі яких не скла-

© Монастирський Григорій Леонардович – д.е.н, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Тернопільського національного економічного університету.

дають єдиної територіальної громади. Це створює проблему розмежування самоврядних прав різних громад, які співіснують у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці (в адміністративних межах міст загальнодержавного та обласного значення діють 35 рад малих міст).

2. Збереження всупереч Конституції України серед адміністративно-територіальних одиниць таких категорій, як селище міського типу, сільрада, а також селищна рада та міськрада.

3. Невизначеність чіткої процедури та відсутність чітких критеріїв для утворення районів, віднесення населених пунктів до категорії сіл, селищ та міст. Так, 14 містам з чисельністю населення менше 20 тис. осіб надано статус міст обласного значення, що спричинює великі диспропорції адміністративно-територіальних одиниць, неабияк ускладнює можливості управління територіями, прогнозування та встановлення стратегічних завдань розвитку.

4. Відсутність у багатьох випадках визначених меж адміністративно-територіальних одиниць або встановлення значної частини меж таких одиниць – без урахування місцевих природних, історичних та інших чинників, перспектив розвитку регіонів та поселень. Це породжує постійні компетенційні суперечки між органами місцевого самоврядування, органами влади Автономної Республіки Крим та органами державної влади, зокрема щодо права власності на землю, податків тощо.

Одним із шляхів забезпечення життєздатності базових територіальних громад, покращення соціально-економічної ситуації та створення передумов для динамізації розвитку муніципальних утворень є проведення адміністративно-територіальної реформи, яка має на меті розв'язати проблему формування правових, економічних і організаційних умов для ефектної реалізації функцій місцевого самоврядування. Цей напрям задекларований у Концепції адміністративної реформи в Україні та Концепції державної регіональної політики України, проте не розроблено практичні механізми його реалізації. Питання реформування систем адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування нерозривно пов'язані. Ефективність вирішення одного неодмінно позначиться на ефективності вирішення іншого. Як свідчить досвід європейських держав, реформування систем адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування не можуть бути розведені в часі. Адміністративно-територіальна реформа пов'язана насамперед із процесом децентралізації, яка є змістом реформи місцевого самоврядування для Європи.

На сьогодні не існує єдиної національної Концепції проведення адміністративно-територіальної реформи. Існують проекти, розроблені громадськими та міжнародними організаціями, зокрема, Концепція децентралізації державного управління та розвитку місцевого самоврядування, напрацьована Асоціацією міст України та громад; Концептуальні засади ре-

форми адміністративно-територіального устрою України, запропоновані Українською асоціацією місцевих та регіональних влад. Однак їхнє багатоманіття розпорошує увагу, тому варто зосередитись на розробленні урядового проекту. У всіх проектах проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні зазначено, що перший її етап має забезпечити формування самодостатніх базових адміністративно-територіальних утворень, ресурсний потенціал яких дав би змогу ефективно реалізовувати функції і повноваження місцевого самоврядування. Реалізація цього етапу пов'язана з трансформацією територіального устрою України.

У дискусіях щодо адміністративно-територіальної реформи забагато уваги відводиться бюрократичному апарату, моделюванню організаційної структури влади. Проте пересічному громадянину, врешті-решт, байдуже, хто йому надаватиме послуги – органи місцевого самоврядування чи органи державної влади. В центрі реформи має стояти людина, якій органи влади повинні надати якісні послуги. Тому необхідно починати із розроблення соціальних стандартів життя населення, які гарантуватиме влада. Ці параметри необхідно підкріпити джерелами матеріального та фінансового забезпечення.

Помилковим, на нашу думку, є бажання деяких політиків провести адміністративно-територіальну реформу одномоментно. Сьогодні доцільно зосередитися на першочерговому реформуванні первинного рівня місцевого самоврядування, який безпосередньо наближений до конкретної людини.

Реформування районів та областей – справа майбутнього. До того ж штучне перетворення апаратів обласних та районних державних адміністрацій у виконавчі органи місцевого самоврядування не вирішить проблему – треба вести мову про докорінну трансформацію функцій виконавчих органів відповідно до вимог часу.

У процесі реалізації адміністративно-територіальної реформи треба врахувати можливі сценарії її наслідків. Недоцільно опрацьовувати лише оптимістичний сценарій розвитку подій, адже проведення адміністративно-територіальної реформи пов'язане з величезними політичним, соціальним та економічним ризиками. У цьому разі центральним органам державної влади необхідно застосувати механізм ризик-менеджменту та антикризового управління, зваживши всі «за» і «проти».

Варто зазначити, що формування повноцінної територіальної громади за критерієм величини та чисельності населення не є самоціллю адміністративно-територіальної реформи, оскільки наявність цих характеристик не гарантує забезпечення економічного й соціального розвитку територіальних спільнот низового рівня. Результативність заходів, спрямованих на укрупнення первинних територіальних утворень, можлива лише за умови застосування в процесі управління їхніми комплексним розвитком підходу, який би базувався на принципах муніципального менеджменту,

що успішно застосовуються в країнах Європейського Союзу. У процесі проведення адміністративно-територіальної реформи необхідно врахувати рецепти, напрацьовані світовим досвідом, та адаптувати їх до наших реалій.

Таким чином, реформування системи адміністративно-територіального устрою, а отже, й реформування системи місцевого самоврядування, мають насамперед вирішувати такі завдання:

- законодавче визначення поняття та засад адміністративно-територіального устрою України, правового статусу і рівнів адміністративно-територіальних одиниць, порядку вирішення органами державної влади та органами місцевого самоврядування питань територіального устрою;
- встановлення критеріїв утворення адміністративно-територіальних одиниць;
- спрощення системи адміністративно-територіального устрою;
- оптимізація класифікації адміністративно-територіальних одиниць;
- чітке визначення меж адміністративно-територіальних одиниць;
- децентралізація владних повноважень, визначення чіткої схеми розподілу повноважень між органами влади на територіальному рівні;
- удосконалення бюджетних відносин та податкової системи, вироблення більш раціональних механізмів перерозподілу фінансів;
- підтримка депресивних територій тощо, а відтак формування організаційно-, фінансово- та матеріальноспроможної виконувати і власні, і делеговані державою функції територіальної громади;
- створення умов для поліпшення життя населення;
- забезпечення просторово-часової рівнодоступності всіх громадян (незалежно від місця їхнього проживання) до ресурсів розвитку людського потенціалу, включно з усім комплексом соціально-культурних закладів із надання різноманітних послуг (у сфері освіти, культури, медичного обслуговування, торгівлі тощо);
- додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина – незалежно від місця проживання;
- ефективне використання природного, економічного, трудового, наукового та інших потенціалів територій.

Адміністративно-територіальна реформа є «хірургічним» втручанням у державний організм, що об'єктивно визначає важливість зваженого й науково обґрунтованого підходу до її проведення. У процесі адміністративно-територіальної реформи не просто «перекроюватимуться» адміністративні межі, а порушуватимуться усталені історичні управлінські та економічні зв'язки. У центрі реформи має стояти не територія, а Людина як найвища цінність Української держави, забезпечення добробуту якої є місією функціонування владного апарату. Комплексний підхід до вивчення проблеми реалізації адміністративно-територіальної реформи *становитиме подальше поле перспективних наукових досліджень* у цій сфері.

Хома М. С.©

Руйнування сталей у сірководневих середовищах

(доповідь на засіданні виконкому Ради Західного наукового центру
НАН України і МОН України 22 грудня 2017 року)

Одним із найнебезпечніших видів корозійно-механічного руйнування сталей та сплавів є корозійне розтріскування в середовищах, що містять сірководень. Найчастіше воно трапляється в газонафтовидобувній та переробній промисловостях. Сірководень пришвидшує суцільну та виразкову корозію сталей з їхнім одночасним інтенсивним наводнюванням, що викликає корозійно-водневі та корозійно-механічні руйнування. Згодом всебічно вивчали різні аспекти сірководневого корозійного розтріскування: вплив складу і параметрів робочих середовищ, поляризації, ступеня легування, виду та режимів металургійного і технологічного оброблення тощо на опірність руйнуванню конструкційних сталей і сплавів різних класів, а також методи запобігання йому.

Відомо, що технологічні та природні сірководневі середовища різняться за корозивністю, яку визначають: ступінь мінералізації, крім H_2S , хлориди, домішки CO_2 , NH_3 , H_2 тощо, температура й тиск. Тому для лабораторних пришвидшених досліджень схильності металів до ВІР та СКРН застосовують різні середовища, які містять H_2S . У стандартах NACE TM 0284-90 і NACE TM 0177-90 – це водний розчин, який містить 5% NaCl + 0,5% CH_3COOH , насичений H_2S при $24\pm 3^\circ\text{C}$ (т. зв. розчин NACE); фірма «British Petroleum» використовує синтетичну морську воду, насичену H_2S . Багато дослідників вважає розчин NACE занадто жорстким середовищем, придатним лише для тестування сталей для обладнання, яке працює в умовах дії високих концентрацій H_2S .

Схильність сталей до пухиріння та ВІР визначають, витримуючи впродовж 96 h у синтетичній морській воді, насиченій H_2S , або в сірководневому розчині поздовжні зразки (три шт.) розміром $2\text{--}20\times 20\times 100$ mm з листа або труби. Ступінь ураження ВІР оцінюють ультразвуковим методом, металографічно за середньою довжиною, висотою тріщин і площею ступінчастого розтріскування в трьох поперечних перерізах зразків.

Опірність сталей СКРН традиційно визначають в умовах або постійної деформації, або статичного розтягального навантаження. В першому випадку рівень напружень важко відтворювати, і з часом він зменшується внаслідок релаксації, особливо від початку розвитку тріщин, але перевага методів з навантаженням постійною деформацією – це простота

© Хома М. С. – д.т.н. наук, професор, завідувач відділу корозійного розтріскування металів Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України.

випробувань. Методом визначення схильності до СКРН під постійним навантаженням можна легко відтворювати початкові напруження, але він вимагає відповідного устаткування.

Найчастіше тривкість сталі до СКРН визначають, згідно зі стандартом NACE TM 0177-90, постійним навантаженням гладких зразків Ø 6,4 mm у розчині NACE при $24 \pm 3^\circ\text{C}$. За цієї температури сталь найбільш схильна до СКРН. Оцінюють порогове напруження σ_{SCC} , за якого метал не руйнується за 720 h. Матеріал вважають тривким, якщо $\sigma_{\text{SCC}} / \sigma_T$ ($\sigma_{0,2}$) не нижче 0,6...0,9.

Розрахункове напруження для конструкцій і обладнання звичайно становить 0,5... 0,7 σ_{SCC} . Загальноприйнято, що для сталей у т. зв. сірководневоотривкому виконанні значення σ_{SCC} не повинно бути нижчим за 0,8 σ_T ($\sigma_{0,2}$). Дедалі частіше застосовують також методи, побудовані на принципах лінійної механіки руйнування, – визначення швидкості розповсюдження тріщин та статичної тріщиностійкості сталей за параметром K_{ISCC} (K_{SCC}), який є чутливим індикатором їхнього водневого окрихнення, і який дає змогу оцінити вплив водню на стадії поширення тріщин. Ці методи показові, коли зародження тріщин у сталях уповільнене, і за результатами випробувань гладких зразків їхню можна класифікувати як стійкі до СКРН, незважаючи на їхню очевидну схильність до поширення тріщин. Проте методом, що використовує зразки з концентраторами, не вдається оцінити вплив на СКРН покриттів, поверхневого оброблення тощо. Для сталей обладнання нафтогазовидобувної промисловості і трубопроводів допустиме значення $K_{\text{ISCC}} \geq 33 \text{ MPa m}^{1/2}$. Отже, феритно-аустенітні сталі за корозійними та корозійно-механічними характеристиками відповідають вимогам, які висувають до сталей у сірководневоотривкому виконанні. Їх можна використовувати на родовищах з високим вмістом сірководню, у т.ч. для елементів ФА.

Освоєння шельфових зон Чорного та Азовського морів, де за геологічними прогнозами зосереджено близько 40% загальнодержавних запасів газу, нафти й газоконденсату, передбачає використання морських нафтогазових споруд. За таких умов нафтогазове обладнання зазнає дії морської води, в якій завжди, хоча й у малих кількостях, присутній сірководень. Під час вибору матеріалів для таких конструкцій та обладнання треба враховувати сумісну дію корозивного середовища, статичних та циклічних напружень.

Враховуючи досягнення у вивченні сірководневого корозійного розтріскування, на нашу думку, надалі варто розширювати дослідження корозійного та корозійно-механічних процесів у сульфідно-хлоридних середовищах різної концентрації в широкому діапазоні рН із урахуванням вмісту кисню. За таких умов на поверхні металів можуть формуватися плівки з різних продуктів реакції, які впливатимуть на розвиток їхньої пошкоджу-

ваності. Для висвітлення цього питання необхідні нестационарні методи електрохімічних досліджень, за допомогою яких можна оцінити протікання швидкодійних процесів. Так вдасться глибше вивчити механізм зародження тріщин у сірководневих середовищах.

Аналіз відомих гіпотез про механізм корозійної втоми та корозійного розтріскування, а також експериментальних результатів вказує на вирішальну роль у цих процесах електрохімічних чинників. Корозійно-механічне руйнування переважно пов'язане з розвитком локальних корозійних процесів, які посилює механохімічний ефект. Їхня ефективність визначає розподіл потенціалів на окремих ділянках поверхні металу, тобто мікроелектрохімічна гетерогенність, для вивчення якої розробили та вдосконалили спеціальні методики. Встановлення взаємозв'язку між мікроелектрохімічними характеристиками металів та їхньою схильністю до корозійного розтріскування і корозійної втоми у системах «метал-сірководневе середовище» має важливе значення для поглиблення уявлень про механізм цих процесів, а на практиці, разом із результатами корозійно-механічних випробувань, дасть змогу достовірніше прогнозувати роботоздатність виробів, особливо зварних, в експлуатаційних умовах та розробляти надійні методи попередження їхнього корозійно-механічного руйнування.

У сірководневих середовищах пришвидшуються корозія та наводнення металів і спостерігається воднем ініційоване розтріскування та корозійне розтріскування під напруженням (СКРН). Схильність низьколегованих сталей до СКРН визначають: хімічний склад, структура та неметалеві включення, передовсім сульфіді. Для послаблення їхнього негативного впливу рекомендують зменшувати вміст сірки в трубних сталях до 0,002...0,005%, диспергуючи та глобулізуючи сульфідні включення. Для цього використовують мікролегування РЗМ, рафінування електрошлаковим переплавленням, оброблення кальцієм тощо. На нафтогазових родовищах для гарантування надійності обладнання з низьколегованих сталей застосовують інгібіторний захист. Серед нержавних найбільший опір СКРН чинять феритно-аустенітні та хромонікельмолібденові аустенітні сталі. Зауважимо, що для оцінки роботоздатності сталей в умовах шельфових зон морів необхідні випробовування в хлоридно-сульфідних середовищах з низьким вмістом сірководню за сумісної дії статичних та циклічних напружень. За асиметричних циклічних напружень висока опірність сталей СКРН не гарантує їхньої високої корозійної витривалості, при цьому вплив амплітуди напружень є більший, ніж їхнє середнє значення.

**Про наукову, науково-організаційну і громадську діяльність
директора Інституту прикладних проблем механіки
і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України
академіка НАН України
КУШНІРА РОМАНА МИХАЙЛОВИЧА**

Кушнір Р. М., після закінчення з відзнакою у 1976 р. Львівського політехнічного інституту за спеціальністю «прикладна математика», від 1976 до 1979 рр. навчався в аспірантурі Львівського філіалу математичної фізики Інституту математики АН УРСР (у вересні 1978 р. реорганізований в Інститут прикладних проблем механіки і математики (ІППММ) АН УРСР). З 1979 р. постійно працює у цьому Інституті, пройшовши в ньому всі посади наукового зростання: від молодшого наукового співробітника, старшого наукового співробітника (одночасно в 1981–1988 рр. виконував обов'язки вченого секретаря ЗНЦ АН УРСР), вченого секретаря Інституту (1988–1990 рр.) і заступника директора Інституту з наукової роботи (1990–1996 рр.) до завідувача відділу термомеханіки (з 2001 р.) і директора Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України (з 2003 р.). У період від 1996 р. до 1999 р. перебував у докторантурі Інституту. Захистив дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата (1981 р.) і доктора (2000 р.) фізико-математичних наук за спеціальністю «механіка деформівного твердого тіла». Йому присвоєно вчені звання старшого наукового співробітника (1990 р.) і професора (2006 р.). У 2009 р. доктор фізико-математичних наук Р. М. Кушнір обраний членом-кореспондентом НАН України, а в 2018 р. – академіком НАН України за спеціальністю «математичні проблеми механіки» по Відділенню математики НАН України.

Академік НАН України Р. М. Кушнір добре відомий в Україні та за її межами своїми науковими досягненнями в галузі прикладної математики, зокрема, математичних проблем механіки. Він опублікував понад 300 наукових праць, у тому числі 4 монографії. Розробив метод узагальнених задач спряження для математичного моделювання і дослідження напружено-деформованого стану кусково-однорідних тіл з тепловими та залишковими деформаціями і дефектами. В основу методу покладена математична постановка узагальненої задачі спряження для диференціальних рівнянь з частинними похідними нестационарної задачі теплопровідності

та рівнянь пружної рівноваги у переміщеннях для однорідної області, яка полягає у продовженні, з використанням узагальнених функцій, шуканих і заданих функцій на всю кусково-однорідну область. При цьому врахування умов контакту на поверхнях поділу здійснюється при конкретизації стрибків шуканих функцій та їхніх похідних. У результаті для таких кусково-однорідних областей отримуються відповідні частково-вироджені диференціальні рівняння з розривними коефіцієнтами. На цій основі побудовано уніфіковану математичну модель кусково-однорідного тіла з власними напруженнями (температурними, залишковими зварними) та дефектами структури (тріщинами, дислокаціями або включеннями).

Розроблені методи розв'язування сформульованих на основі такої моделі прямих та обернених задач механіки. Вони базуються на використанні побудованої Р. М. Кушніром фундаментальної системи розв'язків звичайних диференціальних рівнянь з розривними коефіцієнтами, які одержують у результаті застосування до диференціальних рівнянь моделі інтегральних перетворень, або на одержаній на її основі функції Гріна для кусково-однорідного тіла. За наявності у розглядуваному тілі різнорідних включень або тріщин (моделюються, за допомогою узагальнених функцій, стрибками переміщень та кутів повороту на лініях їхнього розташування) диференціальні рівняння моделі зводяться до системи сингулярних інтегральних рівнянь, розв'язування яких здійснюється з використанням аналітично-числових методик.

За допомогою методу узагальнених задач спряження проведено математичне моделювання та вивчення фізико-механічних процесів в елементах конструкцій кусково-однорідної структури з власними напруженнями (температурними і залишковими), а також із включеннями і тріщинами. Зокрема, визначено та досліджено температурні напруження в шаруватих тілах за неідеального термомеханічного контакту на поверхнях поділу, перерозподіл залишкових напружень у складених оболонках обертання, спричинений наявністю тріщин, граничну рівновагу пружних і пружно-пластичних кусково-однорідних циліндричних оболонок, ослаблених наскрізними і поверхневими тріщинами. Значна частина результатів цих досліджень представлена в монографії «Пружний та пружно-пластичний граничний стан оболонок з дефектами» (Львів: В-тво «СПОЛОМ», 2003. 320 с.).

Наукові дослідження Р. М. Кушніра спрямовані також на розроблення нових підходів до розв'язування прямих та обернених нестационарних задач теплопровідності і відповідних квазістатичних задач термопружності для неоднорідних (шаруватих, термочутливих) тіл. Спільно зі своїми учнями та співробітниками він розробив аналітично-числові методики розрахунку квазістатичних температурних напружень у термочутливих однорідних і шаруватих тілах за умов складного, зокрема конвективно-променевого, теплообміну з довкіллям. Ця методика ґрунтується на процедурі

поступової лінеаризації нелінійного рівняння теплопровідності та відповідних граничних умов шляхом використання перетворення Кірхгофа і сплайн-апроксимацій та застосування модифікованого методу збурень для розв'язування диференціальних рівнянь зі змінними коефіцієнтами для такого класу задач механіки. Запропоновано новий підхід до визначення термopружного стану шаруватих і термочутливих тіл канонічної форми за неповної інформації про теплове навантаження та відомими переміщеннями (деформаціями) на одній із граничних поверхонь, суть якого у зведенні відповідних неklasичних задач до обернених крайових задач термopружності. Досліджено коректність задач та розроблено аналітично-числовий метод побудови їхніх стійких розв'язків. Запропоновано методику розрахунку квазістатичних температурних напружень у пластинках з отворами і тріщинами з урахуванням тепловіддачі, яка ґрунтується на уточнених формулах числового обернення інтегрального перетворення Лапласа. Розвинуто метод функцій впливу для дослідження задач динаміки пружних систем із кусково-змінними характеристиками. Результати цих досліджень оприлюднені в монографіях «Термopружність термочутливих тіл» (Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2009. 412 с.) і «Оптимізація та ідентифікація в термомеханіці неоднорідних тіл» (Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2011. 256 с.), а також у розділі «Heat Conduction Problems of Thermosensitive Solids under Complex Heat Exchange», виданої за кордоном колективної монографії (Heat Conduction – Basic Research / V.S. Vikhrenko, ed. In Tech, 2011).

Одержані результати досліджень Р.М. Кушнір представив у доповідях на низці престижних міжнародних наукових конференцій і конгресів, зокрема, на VII, IX і XIV-й Міжнародних конференціях з механіки руйнування (м. Київ, 1993 р.; м. Сідней, Австралія, 1997 р.; м. Родос, Греція, 2017 р.), III-му Міжнародному конгресі з промислової та прикладної математики (м. Гамбург, Німеччина, 1995 р.), II-й Європейській конференції з обчислювальної механіки (м. Краків, Польща, 2001 р.); XIV і XV-й Європейських конференціях з механіки руйнування (м. Краків, Польща, 2002 р.; м. Стокгольм, Швеція, 2004 р.); VIII-му Світовому конгресі з обчислювальної механіки (м. Венеція, Італія, 2008 р.); II, III, V, VI, VII, IX, X і XI-му Міжнародних симпозіумах з температурних напружень (м. Рочестер, США, 1997 р.; м. Краків, Польща, 2001 р.; м. Блексбург, США, 2003 р.; м. Відень, Австрія, 2005 р.; м. Тайпей, Тайвань, 2007 р.; м. Будапешт, Угорщина, 2011 р.; м. Нанкін, Китай, 2013 р.; м. Салерно, Італія, 2016 р.), I-й Міжнародній конференції з теоретичної, прикладної та експериментальної механіки (м. Пафос, Кіпр, 2018 р.).

Академіка НАН України Р. М. Кушніра у складі авторських колективів відзначено Державною премією України в галузі науки і техніки – за цикл праць «Теорія і методи розрахунку напруженого стану та міцності твердих деформованих тіл з концентраторами напружень» (2011 р.), а також

премією ім. М.О. Лаврентьєва Національної академії наук України – за цикл праць «Аналітично-чисельні методи дослідження крайових задач теплопро-відності та термопружності для структурно-неоднорідних тіл» (2012 р.). Також від нагороджений відзнаками НАН України «За наукові досягнення» (2008 р.) і «За підготовку наукової зміни» (2014 р.).

Професор Кушнір Р. М. підготував сім кандидатів та три доктори наук, є науковим керівником докторанта та аспірантів Інституту. З 2003 р. він є членом, а з 2007 р. – головою спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій при ІППММ ім. Я. С. Підстригача НАН України. Від 1982 року поєднує наукову роботу з викладацькою у різних ВНЗ м. Львова. Зокрема, з 2007 р. працює за сумісництвом на посаді професора кафедри прикладної математики Національного університету «Львівська політехніка» та очолює філію цієї кафедри при ІППММ ім. Я. С. Підстригача НАН України. Вона входить до складу створеного за його ініціативою Науково-навчального центру з правами Відділення цільової підготовки цього Університету та ЗНЦ НАН України і МОН України (Р. М. Кушнір – заступник голови Координаційної ради цього Центру з 2008 р.). Він читає спецкурси для магістрів Філії, які під його керівництвом готують курсові та магістерські роботи. Був головою Державних екзаменаційних комісій на кафедрі прикладної математики Національного університету «Львівська політехніка» (2000–2001 рр. і 2004–2006 рр.), а також на механіко-математичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка (2012–2014 рр.).

Професор Р. М. Кушнір є організатором міжнародних наукових конференцій «Сучасні проблеми механіки і математики» та «Математичні проблеми механіки неоднорідних структур», які регулярно проводяться у Львові на базі ІППММ ім. Я. С. Підстригача НАН України. Постійно входить до програмних комітетів низки вітчизняних та міжнародних наукових конгресів і конференцій. Зокрема, міжнародних конгресів з температурних напружень (м. Тайпей, Тайвань, 2007 р.; м. Будапешт, Угорщина, 2011 р.; м. Нанкін, Китай, 2013 р.), міжнародних конференцій з механіки руйнування матеріалів і міцності конструкцій (м. Львів, 2004, 2009 і 2014 рр.), 14-ої Міжнародної конференції з механіки руйнування (м. Родос, Греція, 2017 р.), міжнародної наукової конференції «Сучасні проблеми механіки деформівного твердого тіла, диференціальних та інтегральних рівнянь» (м. Одеса, 2013 р.), 1-ої Міжнародної конференції з теоретичної, прикладної та експериментальної механіки (м. Пафос, Кіпр, 2018 р.). Співголова програмних комітетів міжнародної наукової конференції з обчислювальної математики та математичних проблем механіки (м. Львів, 2009 р.), міжнародних симпозіумів українських інженерів-механіків (м. Львів, 2009, 2011, 2013, 2015 і 2017 рр.), українсько-російського наукового семінару «Нестаціонарні процеси деформування елементів конструкцій, зумовлені дією

полів різної фізичної природи» (м. Львів, 2012 р.) та міжнародних наукових конференцій «Імпульсні процеси в механіці суцільних середовищ» (м. Миколаїв-Коблево, 2011, 2013 рр.).

Р. М. Кушнір проводить активну науково-організаційну діяльність як член Бюро Відділення математики НАН України і виконкому Ради Західного наукового центру МОН і НАН України, а також як член Комітету з Державних премій України у галузі науки і техніки. Він є головним редактором міжнародного наукового журналу «Математичні методи та фізико-механічні поля», який перекладається у видавництві «Springer», та наукового збірника «Прикладні проблеми механіки і математики», членом редколегій міжнародних наукових журналів «Acta mechanica et automatica» (Bialystok TU, Poland) та «Фізико-хімічна механіка матеріалів», який перекладається у видавництві «Springer», а також редколегій наукових журналів «Mathematical modeling and computing», «Машинознавство» і «Вісник Тернопільського національного технічного університету», збірників наукових праць «Теорія і практика процесів» та «Фізико-математичне моделювання та інформаційні технології». За редакцією Р. М. Кушніра та члена-кореспондента НАН України Я. Й. Бурака підготовлена п'ятитомна монографія «Математичне моделювання та оптимізація в термомеханіці електропровідних неоднорідних тіл» (Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2006-2011). Як редактор секції готував 11-томну «Енциклопедію з температурних напружень» (Encyclopedia of Thermal Stresses / R. B. Hetnarski, ed.), що була опублікована в 2014 р. у видавництві «Springer».

Він організував виконання Інститутом низки проектів за цільовою комплексною програмою НАН України «Проблеми ресурсу і безпеки експлуатації конструкцій, споруд та машин (РЕСУРС)»; проектів з Державних науково-технічних програм та за спільною програмою наукових проектів НАН України та УНТЦ, а також госпдоговорів з ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля» за завданнями Перспективного плану спільної науково-дослідної діяльності відповідно до Генеральної угоди про науково-технічне співробітництво між НАН України та ДП «КБ «Південне» ім. М. К. Янгеля» в галузі створення ракетно-космічної техніки. Р. М. Кушнір був науковим керівником спільних наукових проектів НАН України та Сибірського відділення РАН і Російського фонду фундаментальних досліджень, ДФФД України і Білоруського РФФД.

У 1998 р. Р. М. Кушніра було обрано дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка в Україні, у 2005–2014 рр. він був заступником голови, а з грудня 2014 р. очолює це Товариство. Він є членом президії Українського товариства з механіки руйнування матеріалів, членом Координаційної ради Українського математичного товариства, членом Національного комітету України з теоретичної та прикладної механіки, Німецького товариства з прикладної математики та механіки (GAMM) і Європейського товариства з цілісності конструкцій (ESIS).

За плідну наукову і науково-педагогічну роботу та активну науково-організаційну і громадську діяльність академік НАН України Р. М. Кушнір нагороджений Почесною грамотою Президії НАН України та ЦК профспілки працівників НАН України (2004), Почесною Грамотою Верховної ради України (2005) та орденом «За заслуги» III-го ступеня (2008). Йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2015).

*Радник при дирекції
Інституту прикладних проблем
механіки і математики
ім. Я. С. Підстригача НАН України,
член-кореспондент НАН України*

Kim G. S.

**Про наукову, науково-організаційну і громадську діяльність
директора Інституту геології і геохімії горючих копалин
НАН України академіка НАН України
ПАВЛЮКА МИРОСЛАВА ІВАНОВИЧА**

Павлюк Мирослав Іванович зарахований на посаду інженера 16 червня 1965 року (Наказ № 38 від 16.06.1965р.) у відділ геології нафти і газу Інституту геології геохімії горючих копалин НАН України, з яким, пройшовши довгий шлях наукового становлення, пов'язав своє життя.

У 1970–1973 рр. навчався в аспірантурі під керівництвом відомого геолога-нафтовика, академіка Григорія Назаровича Доленка, а 1974 р. захистив кандидатську дисертацію «Особливості тектоніки Центрального Причорномор'я (у зв'язку з нафтогазоносністю)» за спеціальністю «Геотектоніка».

Упродовж 1974–1983 рр. М. І. Павлюк був ученим секретарем Інституту, а в 1987–1988 рр. – завідувачем лабораторії проблем нафтогазоносності акваторій. З 1988 р. очолив відділ геології нафти і газу, яким керує і нині. У 1997 р. М. І. Павлюк захистив дисертацію «Мезозой-кайнозойська еволюція і нафтогазоносність Азово-Чорноморського шельфу» на здобуття наукового ступеня доктора геолого-мінералогічних наук. 1998 р. призначений на посаду заступника директора ІГГК з наукової роботи. З 2000 р. Мирослав Іванович очолює Інститут.

У 2005 р. йому присвоєно вчене звання професора за спеціальністю «Геологія нафти і газу», 2006 р. – обрано членом-кореспондентом НАН України зі спеціальності «Геотектоніка», а у 2018 р. – академіком НАН України по Відділенню наук про Землю НАН України.

Головним напрямом наукових досліджень вченого є геотектоніка, нафтогазоносність, зокрема геодинамічний розвиток і реконструкція формування нафтогазоносних провінцій, закономірності нафтогазоагромадження, генезис вуглеводнів, геодинамічні режими та критерії нафтогазоносності.

В Інституті під керівництвом М. І. Павлюка створена наукова школа «Геотектоніка нафтогазоносних провінцій». Вченими цієї школи відтворено головні етапи геотектонічного розвитку нафтогазоносних провінцій України, створено їх геодинамічні моделі та показано їхній вплив на нафтогазоносність в контексті зв'язку з новітньою геологічною парадигмою –

тектонікою літосферних плит, що значно розширює термодинамічні умови можливого перетворення розсіяної органічної речовини в надрах і зближує альтернативні гіпотези генезису нафти («полігенез нафти»).

Такий тектонічний підхід дозволив деталізувати перспективи та націлити пошуково-розвідувальні роботи на основі поглибленого аналізу новітніх та переінтерпретації раніше отриманих геологічних матеріалів, оцінити вуглеводневий потенціал надр України.

Теоретичні розробки М. І. Павлюка в галузі нафтогазоутворення і нафтогазоносності стали надійною основою для науково-практичних рекомендацій щодо проведення пошуково-розвідувальних робіт у нафтогазоносних регіонах України та близького зарубіжжя. Впровадження цих рекомендацій у виробництво сприяло відкриттю низки нових вуглеводневих покладів у Причорноморсько-Кримській, Передкарпатській та Волино-Подільській нафтогазоносних областях, а також у межах арктичних шельфів колишнього СРСР. Зокрема, упродовж 1984-1993 рр. він керував спеціальною заполярною експедицією ІТГК, яка разом з ВО «Арктикоморнафтогазрозвідка», «Союзморгео» та «Північморгеофізика» займалася пошуками вуглеводнів у Баренцовому та Карському морях. Унаслідок цих робіт були відкриті велетенські за запасами родовища газу і конденсату – Мурманське, Лудловське, Ленінградське, Штокманівське та ін.

Згідно з Угодою про співробітництво між Китайською академією наук та НАН України у 2010 р. професор М. І. Павлюк прочитав співробітникам Інституту геології і палеонтології та студентам і науковцям Нанкінського національного університету цикл наукових доповідей на тему «Розвиток Карпатського регіону в структурі Панкардії».

У 2013 році у Варшаві (Республіка Польща) М. І. Павлюк брав участь у науковій програмі Міжнародної конференції «Сланцевий газ як енергетичний міст – від горючих копалин до зеленої енергії» («Shale Gas as a bridge energy carrier»), з доповіддю: «Геологічні умови, екологічні ризики та проблеми видобування «сланцевого» газу в Україні».

М. І. Павлюку належить більше 300 наукових праць, опублікованих у вітчизняних та зарубіжних виданнях, у тому числі 18 монографій, 18 авторських свідоцтв і патентів на винаходи.

Грунтовні монографії з участю ученого це: «Тектоніка і формації області зчленування Східно-Європейської платформи і Скіфської плити» (1978р.); «Фациальные особенности меловых отложений юга Украины» (1981р.); «Геологические формации нефтегазоносных провинций Украины» (1984р.); «Геология шельфа СССР» (1986р.); «Разломная тектоника и нефтегазоносность Украины» (1989р.); «Геодинамика и нефтегазоносность Арктики» (1993р.); Атлас родовищ нафти і газу України (1998р.); «Нафтогазоносність рифтогенів» (2004р.); «Карпатська нафтогазоносна провінція» (2004р.); «Панкардія: проблеми еволюції» (2004р.); «Геодинамічна ево-

люція та нафтогазоносність Азово-Чорноморського і Баренцовоморського периконтинентальних шельфів» (2014).

М. І. Павлюк – організатор та активний учасник багатьох міжнародних та вітчизняних наукових конференцій, симпозіумів, нарад, присвячених актуальним проблемам геологічної науки.

5 липня 2017 р. на Президії НАН України була заслухана наукова доповідь М.І. Павлюка «Геотектонічна еволюція і нафтогазоносний потенціал України». Доповідь отримала підтримку і схвалення у виступах багатьох вчених: ректора Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу МОН України академіка НАН України Є. І. Крижанівського, головного наукового співробітника Інституту геологічних наук НАН України академіка О. Ю. Лукіна, першого заступника голови Державної служби геології та надр України М. В. Фоція, академіка-секретаря Відділення наук про Землю академіка О. М. Пономаренка, голови Західного наукового центру академіка З. Т. Назарчука, директора Інституту економіки та прогнозування НАН України академіка В. М. Гейця, першого віце-президента НАН України академіка А. Г. Наумовця, голови Південного наукового центру НАН України академіка С. А. Андронаті, члена Президії НАН України члена-кореспондента С. О. Довгого. Підсумком засідання Президії був позитивний виступ президента Академії академіка Б. Є. Патона.

Відзначено, що вченими ІГГК НАН України здійснюються важливі фундаментальні й прикладні дослідження у сфері геотектоніки нафтогазових провінцій, метою яких є вдосконалення теорії походження вуглеводнів, що слугуватиме основою підвищення ефективності та вироблення нової науково обґрунтованої стратегії і тактики пошуків родовищ нафти і газу. Постановою Президії Національної академії наук України від 05.07.2017 року доповідь М. І. Павлюка схвалено.

Постійно дбаючи про наукову зміну, М. І. Павлюк приділяє велику увагу вихованню молодого покоління дослідників, підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації. Під його керівництвом захищено 6 кандидатських дисертацій.

М. І. Павлюк є не тільки директором Інституту, але й проводить значну науково-організаційну роботу - він є головою Наукової ради з проблеми «Геологія і геохімія горючих копалин» НАН України, головним редактором журналу «Геологія і геохімія горючих копалин», членом редколегії журналу «Геодинаміка» та міжнародного наукового журналу «Стратиграфія і седиментологія нафтогазоносних басейнів» (Азербайджан), головою спеціалізованої ради з захисту кандидатських дисертацій при ІГГК НАН України, членом бюро Західного наукового центру НАН України і МОН України, академіком Української нафтогазової академії (УНГА) та членом Президії УНГА, головою Українського національного

комітету Карпато-Балканської геологічної асоціації, дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка.

Як вдячний учень і справжній патріот Інституту Мирослав Іванович подбав про добру і світлу пам'ять своїх попередників. Завдяки йому на фасаді корпусу ІГТГК НАН України встановлено меморіальні дошки першому директору Інституту, відомому вітчизняному ученому геологу-нафтовику, академіку Володимирі Борисовичу Порфір'єву та українському вченому геологу-нафтовику, багатолітньому директору Інституту - академіку Григорію Назаровичу Доленку.

У 2004 році з нагоди 100-річчя від дня народження видатного геолога, академіка Олега Степановича Вялова на Личаківському цвинтарі на його могилі урочисто встановлено пам'ятник.

В честь 100 річчя від дня народження академіка Доленка Григорія Назаровича, відомого українського вченого в галузі геології і геохімії горючих копалин, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, академіка, першого голови Західного наукового центру НАН України, Лауреата Державної премії УРСР в галузі науки й техніки та премії імені В.І. Вернадського, 25-26 травня 2017 р. Інститут провів міжнародну наукову конференцію «Геологія і геохімія горючих копалин»

Мирослав Іванович Павлюк – заслужений діяч науки й техніки України (2008), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2009), лауреат премії НАН України імені П. А. Тутковського (2017). Він нагороджений медаллю «За працю і звитягу» (2003) та удостоєний низки відзнак, серед яких «Почесний розвідник надр», медаль ім. В. І. Лучицького, Золотий нагрудний знак Спільки геологів України, почесні грамоти Верховної Ради України, Президії НАН України, Західного наукового центру НАН України і МОН України, Львівської облдержадміністрації.

Вчена рада Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України (Протокол № 7 від 13 грудня 2017 року) висунула кандидатуру директора Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України, член-кореспондента НАН України, професора М. І. Павлюка на оголошену вакансію дійсного члена (академіка) НАН України по Відділенню наук про Землю НАН України за спеціальністю «Геотектоніка нафтогазоносних провінцій».

У 2018 р. М. І. Павлюк обраний академіком НАН України за спеціальністю «Геотектоніка нафтогазоносних провінцій».

*Заступник директора з наукової роботи
Інституту геології і геохімії
горючих копалин НАН України,
канд. геол.-мінерал. наук, с. н. с.*

А. В. Побережський

**Про наукову та науково-організаційну діяльність
директора Інституту екології Карпат НАН України,
члена-кореспондента НАН України
КОЗЛОВСЬКОГО МИКОЛИ ПАВЛОВИЧА**

Микола Павлович Козловський народився 28 жовтня 1956 р. в с. Лобачівка Городівського району Волинської обл. Закінчив біологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка 1979 р. Навчався в аспірантурі у Львівському відділенні Інституту ботаніки АН України (1981-1984). Доктор біологічних наук (2007), член-кореспондент НАН України (2018). Пройшов шлях від інженера до провідного наукового співробітника. Від 2007 р. – виконувач обов’язків, а від 2010 р. – директор Інституту екології Карпат НАН України.

Микола Павлович Козловський відомий спеціаліст у галузі екології лісових екосистем Карпат, екосистемології, ґрунтової зоології, фітонематодології, біоіндикації стану природності екосистем. Початок його наукової діяльності пов’язаний з дослідженнями мало вивченої групи ґрунтових організмів – фітонематод. Кандидатська дисертація М.П. Козловського «Нематодні комплекси грабових дібров верхів’я басейну Дністра та їх біогеоценотична роль» була першою роботою в Україні та колишньому СРСР із досліджень цієї групи тварин, захищена за спеціальністю «екологія».

Подальші дослідження фітонематод М. П. Козловський проводив в Українських Карпатах, що дало можливість уперше з позицій сучасної екосистемології дослідити та проаналізувати структурно-функціональну організацію ґрунтових нематодних угруповань первинних і вторинних біоценозних екосистем у межах дубового, букового, смерекового, субальпійського та альпійського поясів рослинності.

М. П. Козловський встановив загальні закономірності формування нематодних угруповань у первинних екосистемах висотних поясів рослинності Карпат і визначив основні риси структурних змін цих угруповань у вторинних біогеоценозах (2004).

Вчений розробив схему участі нематодних угруповань у споживанні енергії в екосистемі. На основі досліджень споживання енергії трофічними групами ґрунтових нематод у первинних екосистемах лісового, субальпійського та альпійського поясів рослинності вивчено загальну закономірність

мірність цього процесу. Встановлено, що у первинних біогеоценозах формуються стабільні первинні фітонематодні комплекси, які характеризуються ефективним використанням енергії мертвої органіки через детритний тип розкладу. Понад 90% енергії, спожитої фітонематодним угрупованням, використовують сапрофаги, а споживання її фітофагами не перевищує 5%, решту використовують хижі нематоди.

Виявлена закономірність стала основою для розроблення методики оцінки змін функціональної організації ґрунтових нематод у вторинних екосистемах, де частка споживання енергії фітофагами може перевищувати 50%, а в абсолютних показниках вона збільшується в сотні разів. Істотна різниця у функціональній організації угруповань ґрунтових нематод первинних і вторинних екосистем дозволила розробити класифікацію їхніх комплексів за функціональними ознаками: стабільні первинні, збалансовані, нефітопатогенні, потенційно патогенні та патогенні (2006).

Дослідження М. П. Козловського показали, що ця закономірність властива також загальному угрупованню ґрунтових безхребетних тварин у первинних і вторинних біогеоценозах. Це дозволило використовувати угруповання ґрунтових нематод як біоіндикаційну групу функціональної організації загального угруповання ґрунтових безхребетних тварин (2002).

Використання біоіндикаційних властивостей нематодних угруповань дало змогу ідентифікувати екосистеми первинного і вторинного типів та з'ясовувати величину відхилення від первинного біогеоценозу функціональної організації угруповань безхребетних ґрунту у вторинних біогеоценозах, охарактеризувати санітарний стан вторинних лісових біогеоценозів і гірських агроекосистем. Ця розробка використана при встановленні типів лісу Українських Карпат у монографії академіка НАН України М. А. Голубця (2016) «Основи відновлення функціональної суті карпатських лісів». На основі цих досліджень обґрунтовано способи збереження природного різноманіття фітонематод і штучного регулювання структурно-функціональної організації фітонематодних угруповань з метою формування нефітопатогенних комплексів у лісових екосистемах, підвищення їх стійкості та продуктивності.

Роботи М. П. Козловського з вивчення біоіндикаційних властивостей фітонематодних угруповань наземних екосистем не мають аналогів в Україні та за кордоном. Він уперше встановив, що на певних територіях у вторинних ялинових лісах формуються фітопатогенні ґрунтові нематодні комплекси, які негативно впливають на кореневу систему ялини європейської та є однією з причин погіршення її санітарного стану, а в окремих випадках і всихання. Біоіндикаційні властивості нематодних угруповань ґрунту дають можливість оцінити сучасний санітарний стан ялиників і передбачити їх перспективи (1999).

У Сколівських Beskidaх Українських Карпат уперше виявлено поширення в гірських регіонах золотистої картопляної нематоди (*Globodera*

rostochiensis), внаслідок чого був запроваджений державний карантин на вирощування картоплі та вжиті заходи щодо елімінації цих паразитичних організмів (1999).

Підтвердженні факти всихання ялини європейської та сосни звичайної під впливом аборигенного виду стовбурової нематоди (*Bursaphelenchus mucronatus*). Проведені дослідження зараження сосни звичайної на Поліссі показали, що період проникнення стовбурових нематод з гілки, де відбувається зараження сосни, до стовбура може тривати від декількох до десятків років, а патогенний вплив на дерево проявляється через період, тривалість якого натеper не встановлена (2016).

М. П. Козловський був керівником і виконавцем трьох міжнародних наукових проектів і тепер бере участь у міжнародній співпраці. Під його керівництвом і за його участі виконувався перший в Україні спільний українсько-німецький проект «Трансформаційні процеси в регіоні верхів'я Дністра», який виконувався під егідою ЮНЕСКО (1996–2008) й успішно був завершений написанням спільної монографії «Transformation processes in the Western Ukraine» (2008).

Автор понад 180 наукових праць, у т.ч. монографії «Фітонематоди наземних екосистем Карпатського регіону» (2009), та співавтором 5 колективних монографій.

Затверджений у складі секції «Рационального природокористування» Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, член виконкому Ради Західного наукового центру НАН України і МОН України – керівник секції «Екології, загальної біології та охорони природи», головний редактор наукового щорічного збірника Інституту екології Карпат НАН України «Наукові основи збереження біотичної різноманітності», член редколегій ряду інших періодичних наукових видань.

**Про наукову та науково-організаційну діяльність
директора Карпатського відділення Інституту геофізики
ім. С.І. Субботіна НАН України,
члена-кореспондента НАН України
МАКСИМЧУКА ВАЛЕНТИНА ЮХИМОВИЧА**

Максимчук Валентин Юхимович народився 26.12.1950 р. У 1973 р. закінчив геологорозвідувальний факультет Івано-Франківського інституту нафти і газу. Трудову діяльність розпочав у 1973 р. інженером Львівського філіалу математичної фізики Інституту математики АН УРСР. З 1978 р. працює в Інституті прикладних проблем механіки і математики АН УРСР на посаді молодшого наукового співробітника (1978-1985), старшого наукового співробітника (1985-1991).

З 1978 по 1982 роки навчався в аспірантурі без відриву від виробництва в Інституті земного магнетизму, іоносфери і поширення радіохвиль (ІЗМІРАН, м. Москва). У 1983 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Вивчення особливостей вікових геомагнітних варіацій у Карпато-Балканському регіоні» за спеціальністю «Геофізика». З 1991 р. працює у Карпатському відділенні Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна (КВ ІГФ) НАН України на посадах старшого наукового співробітника (1991-1993), ученого секретаря (1993-2003). Від 2003 р. – директор Карпатського відділення Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України.

У 1997 р. захистив докторську дисертацію на тему «Динаміка аномального магнітного поля Землі і її застосування для вирішення проблем глибинної та прикладної геофізики» за спеціальністю «Геофізика». Вчене звання професора кафедри польової нафтогазової геофізики присвоєно у 2006 р., а у 2018 р. – члена-кореспондента НАН України по Відділенню наук про Землю НАН України.

В. Ю. Максимчук провідний вчений у галузі геомагнетизму та тектономагнетизму, який зробив значний внесок у вивчення магнітного поля Землі, розробку нових геофізичних методів пошуків родовищ нафти і газу, дослідження глибинної будови та сучасної динаміки земної кори, вивчення провісників землетрусів.

Отримав низку результатів світового рівня, які збагатили геофізичну науку. На основі вивчення просторово-часової структури вікових варіацій геомагнітного поля В. Ю. Максимчук виявив регіональні аномалії віко-

вого ходу та встановив їх зв'язок з глибинною будовою та сучасною геодинамікою земної кори. Ці результати розширили існуючі уявлення про спектр варіацій геомагнітного поля літосферного походження.

За ініціативою Максимчука В. Ю. у співпраці з ІГФ НАН України та УкрДГРІ у 2005–2010 рр. було створено мережу пунктів вікового ходу геомагнітного поля України, що дало можливість здійснювати моніторинг геомагнітного поля, побудувати карти нормального магнітного поля та забезпечити геологічну галузь надійною основою для здійснення геомагнітних зйомок та розв'язання різноманітних геофізичних та геологічних задач. За результатами цих робіт було вперше створено «Карту магнітного схилення» України.

Вчений вперше обґрунтував методичні принципи використання часових змін локального магнітного поля для виявлення активних тектонічних розломів та розробив на цій основі новий геомагнітний метод – динамічну магнітометрію. Результати цих розробок успішно використовувались для вивчення сейсмоактивних зон та виявлення активних розломів у різних регіонах України (Карпати, Дніпровсько-Донецька западина, Волино-Поділля), Північного Кавказу.

В. Ю. Максимчук багато уваги приділяє організації експериментальних польових досліджень для отримання якісно нової геофізичної інформації. За його участю в Закарпатській сейсмогенній зоні створено мережу стаціонарних режимних геофізичних станцій для вивчення геофізичних провідників землетрусів, що дозволило отримати важливі наукові результати стосовно характеристики сеймотектонічних процесів у регіоні. За його ініціативи та безпосередньої участі організовано тектономагнітні дослідження в Західній Антарктиді, які дозволили отримати нові дані про сучасну динаміку земної кори в регіоні Антарктичного півострова.

Результати досліджень В. Ю. Максимчука опубліковані у 305 наукових працях, у т.ч. – 8-ми монографіях. Основні монографії з авторством В.Ю. Максимчука: «Современная геодинамика и нефтегазоносность» (1989) «Geodynamics of Northern Carpathians» (1998), «Динаміка аномального магнітного поля Землі» (2001), «Дослідження сучасної геодинаміки Українських Карпат» (2005), «Сучасна геодинаміка та геофізичні поля Карпат та суміжних територій» (2015), «Структура і динаміка геофізичних полів у Західній Антарктиді» (2017).

За монографію «Динаміка аномального магнітного поля Землі» В. Ю. Максимчуку у 2004 р. була присуджена премія НАН України імені С. І. Субботіна.

Професор В. Ю. Максимчук успішно займається науково-педагогічною роботою. Підготував трьох кандидатів наук, керує підготовкою кандидатських дисертацій співробітників та аспірантів КВ ІГФ НАН України. Від 2000 р. до 2015 р. працював за сумісництвом на посаді про-

фесора кафедри польової нафтогазової геофізики Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. З 2017 р. викладає у Національному університеті «Львівська політехніка».

З 2007 р. професор В. Ю. Максимчук є головою програмних та організаційних комітетів міжнародної наукової конференції «Геофізичні технології прогнозування та моніторингу геологічного середовища», яка проводиться раз на два роки у м. Львові на базі КВ ІГФ НАН України. Він є членом міжнародної робочої групи MagNetE, яка організовує роботи з проведення геомагнітних досліджень з питань вікових геомагнітних варіацій на території Європи. Тісна творча співпраця єднає В.Ю. Максимчука з ученими Польщі, Румунії, Німеччини, Італії, Франції, Австрії, Болгарії, Словаччини та інших країн.

Член-кореспондент НАН України В. Ю. Максимчук активно займається науково-організаційною та громадською діяльністю. Він є заступником головного редактора наукового журналу «Геодинаміка», членом редакційної колегії журналу «Геологія і геохімія горючих копалин» та низки збірників наукових праць, дійсним членом Української нафтогазової академії, головою Львівського осередку УНГА, дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка, членом спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій при Інституті геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України та Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу.

За особистий внесок у розвиток геологорозвідувальних робіт з наращування мінерально-сировинної бази України у 2002 р. В. Ю. Максимчуку присвоєно звання «Почесний розвідник надр», у 2008 р. нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня. У 2016 р. йому присуджено Державну премію України у галузі науки і техніки.

**Про наукову, науково-організаційну і громадську діяльність
ректора Львівського національного університету
імені Івана Франка, члена-кореспондента НАН України
МЕЛЬНИКА ВОЛОДИМИРА ПЕТРОВИЧА**

Мельник Володимир Петрович народився 25 листопада 1952 року, с. Плисків, Погребищенського р-ну Вінницької обл. Закінчив електрофізичний факультет Львівського політехнічного інституту (1974).

Кандидат філософських наук (Методологічні аспекти розвитку технічного знання в умовах посилюючої інтеграції науки, 1983), доцент (1985), доктор філософських наук (Філософія технікознавства: єдність гносеологічного і предметно-перетворювального, 1995), професор (1996), заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка (2010), заслужений діяч науки і техніки України.

Нагороджений орденом «За заслуги» II ст. (Указ Президента України від 10 жовтня 2011 р., № 971/2011), золотою медаллю імені Григорія Сковороди Національної академії педагогічних наук України, почесною відзнакою «За професійні здобутки» Національної академії наук України, нагородою Ордена Ярослава Мудрого V ступеня (2017).

За час своєї роботи у Львівському національному університеті імені Івана Франка В. П. Мельник пройшов шлях від старшого лаборанта, завідувача кабінету філософії до ректора одного з найстаріших в Європі університетів (1976-86 рр. – старший лаборант, завідувач кабінету філософії, аспірант кафедри філософії, асистент, доцент кафедри філософії Львівського університету, 1990-1992 – доцент кафедри філософії Львівського університету. 1992-96 – докторант філософського факультету Київського університету імені Тараса Шевченка, 1996-2002 – декан філософського факультету Львівського університету, від 2002 – завідувач кафедри теорії та історії культури, від 2014 – ректор Львівського національного університету імені Івана Франка).

Перебуваючи на посаді професора кафедри філософії і кафедри теорії та історії культури, В. П. Мельник підготував ряд курсів з філософії, культурології. Особливою популярністю серед студентів філософського та інших факультетів університету користується курс «Філософія науки і техніки», присвячений найбільш актуальним проблемам сучасної філософської науки.

В. П. Мельник є автором низки підручників та навчально-методичних посібників: «Лекції з історії світової і вітчизняної культури» (2005), «Філософія сучасної науки і техніки» (2006), «Культурологія: навчально-методичний комплекс» (2008), «Філософія сучасної науки і техніки» (2012), «Історія української культури» (2012), «Філософія» (2013).

Проф. В. П. Мельник – талановитий вчений, в сферу наукових інтересів якого входять філософські проблеми науки, культури, техніки. Він є автором та науковим редактором більше 200 наукових праць. Це, зокрема, монографії «Проблемы развития общенаучного знания» (1983), «Технические науки и интеграционные процессы. Философские аспекты» (1987), «Філософія технікознавства: гносеологічні і предметно-перетворювальні аспекти» (1994), «Філософія. Пізнання. Нація» (2008), «Філософія. Наука. Техніка: Методолого-світоглядний аналіз» (2010), «Духовність. Культура. Наука» (2011), «Толерантність як соціокультурний феномен: світоглядно-методологічний аспект» (2011), «Людина в сучасному світі» (в трьох книгах, 2011-2012); «Наука і цінності людського буття» (2015), «Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO» (2017), «Формування нової соціокультурної дійсності в Україні» (2017), «Quo vadis humanitas? Książka pamiątkowa z okazji 65-lecia profesora Jacka Pawlika» (2017). Під науковим керівництвом проф. В. П. Мельника видано енциклопедичні словники з культурології (2013) та політології (2014).

Під керівництвом проф. Мельника В. П. захищено 6 докторських та 15 кандидатських дисертацій.

Він є головою спеціалізованої ради по захисту докторських та кандидатських дисертацій з філософських наук Д 035.21.02 та членом спеціалізованої ради Д 35.051.17 (політичні науки).

В. П. Мельник – відповідальний редактор «Вісника Львівського національного університету. Серія філософські науки», головний редактор журналу «Соціогуманітарні проблеми людини» Західного наукового центру НАН України і МОН України, директор Інституту соціогуманітарних проблем людини Західного наукового центру, керівник секції філософії, політології та психології Західного наукового центру НАН України і МОН України.

В. П. Мельник – член експертної комісії з соціальних та гуманітарних наук Державної акредитаційної комісії України, голова науково-методичної ради з філософії Міністерства освіти і науки України.

Перебуваючи на посаді ректора Львівського національного університету імені Івана Франка, В. П. Мельник приділяє велику увагу розвитку його наукового та освітнього потенціалу, зокрема, міжнародному співробітництву ЛНУ з європейськими університетами. Так, у 2017 р. викладачі та студенти ЛНУ проходили стажування та навчання в університетах Гронінгена (Нідерланди), Віденському університеті (Австрія), Гумбольдсь-

кому університеті Берліна (Німеччина), університеті Мінью (Португалія), Болонському університеті (Італія). Університет бере участь у програмі міжнародних академічних обмінів ЄС «Еразмус Мундус» за напрямом «Партнерство» та «Еразмус+» у міжнародних проектах «Еразмус+», метою яких є розвиток потенціалу вищої освіти в нашій країні.

7 березня 2018 року на Загальних зборах Національної академії наук України, присвячених виборам вчених до складу НАН, ректора Львівського національного університету імені Івана Франка, професора Володимира Петровича Мельника обрано членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «Філософія науки» по Відділенню історії, філософії та права НАН України.

**Про наукову та науково-організаційну діяльність
завідувача відділу корозійного розтріскування металів
Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України
члена-кореспондента НАН України
ХОМИ МИРОСЛАВА СТЕПАНОВИЧА**

Доктор технічних наук, професор Мирослав Степанович Хома – відомий вчений у галузі корозії, протикорозійного захисту та корозійно-механічного руйнування металів. Народився 16 липня 1950 р. у Львові. У 1973 р. закінчив Львівський державний університет імені Івана Франка за спеціальністю «основні процеси хімічного виробництва і хімічна кібернетика» та одержав кваліфікацію «інженер хімік-технолог».

З 1973 р. інженер, а з 08.1976 р. – старший інженер Інституту матеріалів (м. Львів). З 12.1977 р. інженер, з 04.1980 р. старший інженер, з 12.1983 р. молодший науковий співробітник, з 04.1989 р. – науковий співробітник, з 02.1991 р. старший науковий співробітник, з 02.2005 р. завідувач відділу корозійного розтріскування металів Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України. 1988 р. захистив кандидатську дисертацію «Кінетика корозійно-втомного пошкодження нержавіючих сталей» за спеціальністю «матеріалознавство в машинобудуванні та хімічний опір матеріалів і захист від корозії». 2003 р. захистив докторську дисертацію «Теоретичні основи початкової стадії корозійно-втомного втомного руйнування корозійнотривких сталей та сплавів та розробка методів прогнозування їх границі витривалості». З 1996 р. має вчене звання старшого наукового співробітника, з 2006 р. – професора, а з 2018 р. – члена-кореспондента НАН України за спеціальністю «Матеріалознавство, корозія металів» по Відділенню фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України.

Наукові інтереси: корозія металів та протикорозійний захист, електрохімія деформованих металів; корозійно-механічне руйнування сталей та сплавів у агресивних середовищах, зокрема сірководневих.

Наукова діяльність професора М. С. Хоми спрямована, в основному, на розвиток теоретичних засад фізико-хімічних процесів при корозії металів у сірководневих середовищах та електрохімічної взаємодії напружених металів з корозійно агресивними середовищами. У цій галузі він має такі наукові досягнення:

- розробив електрохімічний критерій схильності сталей та сплавів, що пасивуються, до корозійної втоми;
- показав, що селективна корозія циклічно деформованих сталей та сплавів визначається механізмом електрохімічних реакцій і може привести до підвищення їх корозійної тривкості;
- обґрунтував можливість існування у нейтральних хлоридвмісних середовищах фізичної границі корозійної втоми корозійнотривких сталей та сплавів;
- встановив, що у сірководневих розчинах наводнювання сталей не залежить від їх рН та швидкості корозії, а в абсорбованому водні переважає дифузійно-рухливий, який визначає опірності сталей корозійному розтріскуванню;
- показав, що для обґрунтованого використання сталей у сірководневих середовищах необхідно визначати не лише опір корозійному розтріскуванню, але й корозійній втомі;
- встановив вплив температури, парціального тиску сірководню та вуглекислого газу на корозійну тривкість та наводнювання сталей у модельній морській воді;
- показав вплив сульфідів різного складу на електродні реакції при корозії та наводнювання сталей;
- розробив теоретичне підґрунтя нового імпульсного методу корозійного моніторингу обладнання хімічної та нафтопереробної промисловості в процесі експлуатації та засоби його реалізації на практиці.

У своїх наукових працях М. С. Хома узагальнив результати електрохімічних досліджень та, оцінивши роботу деформаційних гальванопар циклічно деформованих пасивних сталей та сплавів, показав, що їх опірність корозійній втомі визначається електрохімічними параметрами періоду зародження тріщин, а саме інтенсивністю процесів «активації – репассивації». Це дало змогу розробити критерій їх схильності до руйнування за циклічних напружень та встановити можливість існування для них фізичної границі корозійної втоми, а також виявити, що механічна активація селективної корозії легуючих компонентів призводить до підвищення корозійної тривкості нержавяких сталей.

В роботах М. С. Хоми з корозії та корозійно-механічного руйнування сталей у сірководневих середовищах суттєво розвинуто теоретичні основи електрохімії електродних реакцій, зокрема показано, що їх швидкість залежить від природи утворених на поверхні сульфідів, які сповільнюють реакцію рекомбінації адсорбованих атомів водню і визначають їх наводнювання. Виявлено, що максимальна частка абсорбованого сталлями водню становить ~10...20% від його загальної кількості, яка виділилась внаслідок корозії. Ним було запропоновано розділяти абсорбований сталлями водень за енергією зв'язку з металом, що дало можливість вста-

новити переважний вплив на опір руйнуванню сталей за статичних навантажень в основному дифузійно-рухливого водню, а за циклічних – залишкового.

М. С. Хома виконує значну науково-організаційну роботу як заступник голови Міжвідомчої науково-технічної ради з проблем корозії та протикорозійного захисту металів при Президії НАН України, заступник керівника розділу загальноакадемічної програми «Проблеми ресурсу і безпеки експлуатації конструкцій, споруд і машин», заступник голови ТК 85 «Корозія металів і сплавів», член правління Української асоціації корозіоністів, голова та член оргкомітетів низки міжнародних конференцій, присвячених корозії та протикорозійному захисту металів.

Більше 20 років М. С. Хома працює штатним сумісником на кафедрі хімії і технології неорганічних речовин Національного університету «Львівська політехніка», а з 2004 р. на посаді професора. Він проводить заняття для студентів зі спеціальностей «Технічна електрохімія» та «Технологія неорганічних речовин» бакалаврського і магістерського рівнів з дисциплін «Теоретична електрохімія», «Корозія металів під напруженням» та «Методи досліджень електрохімічних систем і процесів», керує бакалаврськими та магістерськими роботами студентів, які ґрунтуються на науково-дослідній тематиці ФМІ ім. Г. В. Карпенка НАН України.

Автор 238 наукових праць, у тому числі двох монографій, одного довідникового та одного навчального посібника, восьми методичних розробок. За його науковим керівництвом підготували і захистили дисертації один доктор і три кандидати наук.

**Про наукову та науково-організаційну діяльність
ректора Тернопільського національного
технічного університету імені Івана Пулюя,
члена кореспондента НАН України
ЯСНІЯ ПЕТРА ВОЛОДИМИРОВИЧА**

Ясній П.В., 1952 р. народження, українець, у 1973 р. закінчив Львівський політехнічний інститут за спеціальністю «технологія машинобудування, металорізальні верстати та інструменти». У 1980 р. закінчив аспірантуру Інституту проблем міцності АН УРСР, м Київ. Від 1980 р. працював в Інституті проблем міцності АН УРСР молодшим науковим, а з 1983 р. – старшим науковим співробітником. З 1992 р. постійно працює у Тернопільському приладобудівному інституті (нині – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя), пройшовши шлях від завідувача кафедри матеріалознавства та проректора з наукової роботи (1993-2007) до ректора Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (з 2007 р.). Захистив дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата (1980) та доктора (1990) технічних наук. Працює за сумісництвом завідувачем кафедри матеріалознавства (з 1993 р.), з 2009 р. – завідувачем, а з 2014 р. – професором кафедри будівельної механіки. У 1985 р. отримав вчене звання старшого наукового співробітника, у 1996 р. – професора кафедри матеріалознавства, а у 2018 р. – члена-кореспондента НАН України за спеціальністю «Діагностика матеріалів» по Відділенню фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України.

П. В. Ясній добре відомий в Україні та за кордоном спеціаліст у галузі механіки руйнування, діагностики міцності та довговічності матеріалів. Він створив теоретичні основи і розробив методи прогнозування впливу історії навантаження, зокрема попереднього пластичного деформування, одноразових і багаторазових перевантажень на міцність і довговічність тіл із тріщинами в умовах квазістатичного навантаження та втоми. Запропонував узагальнену модель росту втомних тріщин, яка ґрунтується на аналізі НДС, енергетичному критерії руйнування та враховує окрихчення матеріалу в околі вістря тріщини за циклічного навантаження. На цій основі запропонував методологію прогнозування, яка дозволяє моделювати стабільний і нестабільний ріст тріщини, а також вплив попереднього пластичного деформування на швидкість цього процесу. Методо-

логія широко апробована на матеріалах корпусів атомних реакторів та на авіаційних сплавах.

Наукова діяльність Яснія П. В. відіграла важливу роль у розвитку теорії та практики експериментального визначення фізико-механічної поведінки матеріалів. Зокрема, він розробив методологію експертного оцінювання пластичної деформації деталей і елементів конструкцій з матеріалів, що містять крихкі включення іншої фази. Вона основана на визначенні запропонованого діагностичного параметра – відносного переміщення розтрісканих включень другої фази. Розроблено методологію діагностування параметрів динамічного поширення тріщини, засновану на використанні методу акустичної емісії (АЕ) та ідентифікації сигналів АЕ, що спричинені стартом і зупинкою тріщини, яка дозволяє визначити середню швидкість поширення тріщини під час крихкого стрибка. Ця методологія використана при випробуванні окрихчених моделей корпусів атомних реакторів. Досліджено механізми зародження і росту мікротріщин у теплостійких сталях, виявлено взаємозв'язок між параметрами поверхневих мікротріщин (їх середньою довжиною і густиною) та питомою енергією пружно-пластичної деформації, розсіяною в матеріалі. Розроблено також ряд оригінальних методик випробування матеріалів на тріщиностійкість при статичному, циклічному і динамічному навантаженнях. З використанням створених методів визначено характеристики статичної, циклічної і динамічної тріщиностійкості основного металу і зварних швів корпусів атомних реакторів за статичного циклічного і динамічного навантаження у широкому діапазоні температур.

Результати цих досліджень частково подані у монографії «Пластично деформовані матеріали: втома і тріщино тривкість» (Львів: Світ, 1999. – 298 с.).

Під керівництвом П. В. Яснія розроблено методологію діагностування технічного стану поверхонь деталей з розсіяною пошкодженістю. Сформульовано основні принципи, розроблено алгоритм та програмне забезпечення ідентифікації дефектів у межах сітки термічного розтріскування для оцінювання їх коалесценції й напряду поширення тріщин із визначенням пошкодженості поверхні, поверхневої густини тріщин і відносної площі розтріскування сильно окиснених поверхонь з утрудненою візуалізацією тріщин. Запропоновано метод оцінювання пошкодженості поверхні, який ґрунтується на чисельному аналізі орієнтації тріщин та визначенні відносної площі розтріскування. Запропоновані підходи застосовано для підвищення достовірності експрес-діагностування стану поверхні ролика МБЛЗ. Розроблено методику визначення залишкової довговічності роликів на основі оптико-цифрової реєстрації поверхневого тріщиноутворення, аналізу НДС, статистичного розкиду характеристик циклічної тріщиностійкості. Методика дає можливість визначити параметри

розподілу допустимої довжини тріщини для заданої кількості циклів навантаження і встановити залежність розподілу довговічності при підростанні тріщини від початкової глибини до допустимої. Частково ці результати опубліковані у монографії «Ролики МБЛЗ: Деградація і тріщиностійкість матеріалів» (Тернопіль: Джура, 2009.– 232 с.).

Значний внесок П. В. Яснія у розвиток теорії і методології прогнозування короткотривалої і динамічної повзучості гетерогенних матеріалів з урахуванням деградації їх структури. Запропоновано спосіб розрахунку стрибкоподібної деформації в умовах розтягу та повзучості (динамічної повзучості) алюмінієвого сплаву, який ґрунтується на аналізі розподілу кількості та розміру дисперсних включень первісного матеріалу і досяганні критичного напруження руйнування включень. Це дозволило прогнозувати величину стрибка та накопичену деформацію, що передують стрибкоподібній деформації повзучості (динамічної повзучості).

До кола важливих та складних проблем діагностики матеріалів відноситься комп'ютерне моделювання їх фізико-механічної поведінки за наявності крихких включень іншої фази та необхідності урахування їх статистичного розподілу в умовах динамічної повзучості і квазістатичного деформування. Здійснене П.В. Яснієм скінченоелементне моделювання деградації мікроструктури матеріалу в умовах повзучості і динамічної повзучості підтвердило експериментально встановлений ним критерій критичної пошкоджуваності матеріалу в околі вістря тріщини, перевищення якого призводить до її зрушення.

Значний внесок П. В. Яснія у розвиток методології прогнозування зміни фізико-механічних властивостей матеріалів під час експлуатації з метою підвищення достовірності прогнозування їх залишкової міцності і довговічності. Зокрема, проведено комплексні дослідження і розроблено методику прогнозування зміни квазікрихкої міцності теплостійких сталей при експлуатації під дією циклічного пружно-пластичного деформування і впливу водню. Запропоновано класифікацію матеріалів за чутливістю характеристик їх циклічної тріщиностійкості до попереднього пластичного деформування. Розроблено оригінальну методологію підвищення опору квазікрихкому руйнуванню експлуатованих теплостійких сталей, яка ґрунтується на комбінованому попередньому термомеханічному навантаженні, забезпечує збільшення ефекту теплового перевантаження порівняно з відомими способами і одночасно знижує максимальні напруження в конструкції. Досліджено вплив температурно-силових факторів і наводнення на стійкість вказаного ефекту і межі його застосування. Результати цих досліджень відображені у монографії «Вплив експлуатаційних факторів на деформування і руйнування корпусних реакторних сталей» (Тернопіль: Видавництво ТНТУ, 2014.–185 с.).

У працях П.В. Яснія розроблено детерміністичний і ймовірно-статистичний підходи до моделювання росту втомних тріщин за змінної

амплітуди навантаження з урахуванням розкиду розмірів початкового дефекту та характеристик циклічної тріщиностійкості. На цій основі запропоновано методику прогнозування параметрів розподілу залишкової довговічності, критичного розміру дефекту і ймовірності руйнування елементів конструкцій. Із застосуванням таких наукових підходів та методів, виконано низку важливих прикладних досліджень, присвячених оцінюванню міцності, працездатності та залишкового ресурсу відповідальних елементів обладнання теплової та атомної енергетики, авіаційного і залізничного транспорту, металургії. Результати цих досліджень частково подані у монографії «Міцність і довговічність елементів конструкцій за змінної амплітуди навантаження» (Тернопіль: ТНТУ.– 2013. – 173 с.). Науковим працям П. В. Яснія властиві оригінальність підходів, новизна, аргументованість отриманих результатів та втілення їх у прикладні розробки та інженерну практику.

П. В. Ясній зробив значний внесок у розвиток діагностики матеріалів, міцності і довговічності елементів конструкцій опублікував 286 друкованих праць, з них 6 монографій та 12 патентів, 4 науково-методичних посібники. В журналах, які входять до переліку SCOPUS, опубліковано 95 наукових праць. Підготував 15 кандидатів і одного доктора наук, є науковим керівником трьох аспірантів.

У 2013 р. Ясній П. В. обраний дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка. Він є заступником голови Українського товариства з механіки руйнування матеріалів та головою його Тернопільського осередку, співголовою технічного комітету з навчання і тренінгів Європейського товариства з цілісності конструкцій (ESIS), заслуженим діячем науки і техніки України (2006), лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки (2012), почесним доктором Шобіт університету (м. Мерут, Індія, 2010) та Таджицького технологічного інституту (Душанбе, 2010).

П. В. Ясній проводить значну науково-організаційну роботу як ректор і голова Вченої ради Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, голова науково-координаційної ради ЗНЦ НАН України і МОН України у Тернопільській області, член Наукової ради «Фізико-хімічна механіка матеріалів» НАН України, заступник голови Наукової ради з проблеми «Механіка деформівного твердого тіла» НАН України, член Експертної ради при МОН України з експертизи фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт (секція механіки). Був організатором та співорганізатором багатьох міжнародних та національних конференцій з міцності матеріалів і елементів конструкцій.

З 1996 р. П. В. Ясній є головою спеціалізованої вченої ради К58.052.01 із захисту кандидатських, а з 2014 р. – із захисту докторських дисертацій за спеціальностями «механіка деформівного твердого тіла» та «математичне моделювання і обчислювальні методи» (з технічних наук)

при Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя, головним редактором наукового журналу «Вісник Тернопільського національного технічного університету», членом редколегій міжнародних наукових журналів «Математичні методи та фізико-механічні поля», «Фізико-хімічна механіка матеріалів», «Mechanika i automatyka».

П. В. Ясній нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, відзнакою Державного фонду фундаментальних досліджень МОН України «За вклад в науку» та відзнакою Тернопільської міської Ради.

ЮВІЛЕЇ

До 80-річчя академіка НАН України ОТТО БАРТОЛОМІЙОВИЧА ШПЕНИКА

Отто Бартоломійович Шпеник – відомий український вчений, педагог і організатор науки, академік Національної академії наук України, іноземний член Угорської академії наук, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки та премії імені Івана Пулюя НАН України, заслужений діяч науки і техніки України. Роботи Шпеника О.Б. у галузі атомної фізики – фізики електронних і атомних зіткнень – широко відомі як в Україні, так і за її межами. Він є один із засновників Ужгородського відділення Інституту ядерних досліджень АН УРСР та Інституту електронної фізики (далі – ІЕФ) НАН України, директором якого

він був від дня відкриття у 1992 р. до квітня 2017 р. Саме у ці роки яскраво проявився його талант ученого й організатора науки, ерудиція і широта інтересів, доброта та інтелігентність.

Народився Отто Бартоломійович 14 липня 1938 р. у м. Мукачево у багатодітній сім'ї службовців. Батько й мати успішно закінчили Мукачівську торговельну академію. Батько працював економістом на заводі «Мукачівприлад», мати, з сімейних причин, стала домогосподаркою. Всі їх шестеро дітей отримали вищу освіту: лікаря, економіста, фізика, бухгалтера. У 1955 р. Шпеник О. Б. з відзнакою закінчив середню школу, а також паралельно – музичну школу з класу скрипки. Поряд із навчанням у нього було багато домашніх обов'язків, оскільки багатодітна родина не була можливою і всім довелося брати участь у веденні хатнього господарства. Під час шкільного навчання Отто Шпеник займався в технічних гуртках, захоплювався спортом – тенісом, футболом, фехтуванням, виступав на міських, обласних та республіканських змаганнях. Водночас він був музикантом симфонічного оркестру Мукачівського міського Палацу культури, яким керував талановитий скрипаль і педагог Натансон С. А.

У 1956 р. Отто Бартоломійович вступив на фізико-математичний факультет (відділення фізики) Ужгородського державного університету. Слід зазначити, що 60-і роки минулого століття відзначилися видатними успіхами учених: запуск першого штучного супутника Землі, політ у кос-

мос Гагаріна Ю. О., приборкання ядерної енергії, піонерські роботи вчених з керованого термоядерного синтезу. Таке широке поле наукових пошуків стимулювало молодих фізиків до ретельного пізнання передових досягнень науки, бажання взяти особисту участь у розв'язанні складних задач, зробити свій внесок у вирішення актуальних наукових задач і проблем.

Прагнення утвердити себе в науці, бути на вістрі часу сприяло тому, що вже на третьому курсі Шпеник О. Б. розпочав наукову діяльність під керівництвом декана фізичного факультету доцента Кишка С. М. Першим науковим завданням і водночас темою його курсової роботи було проведення досліджень у галузі радіоспектроскопії. Однак через відсутність спеціальної літератури та технічного обладнання на факультеті його дослідницька робота гальмувалася. Тому пропозиція завідувача кафедри Записочного І. П. змінити напрям своїх наукових досліджень була схвально сприйнята студентом-третьокурсником. Він розпочав інтенсивно вивчати літературу, експериментальні методи одержання моноенергетичного пучка електронів і створювати свою експериментальну установку. Цьому суттєво сприяла і переддипломна практика, яку Отто Шпеник проходив на кафедрі оптики Ленінградського університету, в лабораторії професора Фріша С. Е., відомого фахівця у галузі спектроскопії. Під час виконання дипломної роботи йому вдалося зібрати вакуумну установку, створити джерело електронів і провести виміри оптичних функцій збудження атомів ртуті. Це був перший блискучий результат, який можна вважати початком наступних наукових досягнень.

Після успішного закінчення навчання в університеті молодого випускника Шпеника О. Б. направили на вчительську роботу в Либохорську середню школу Львівської області. Водночас, як відміннику навчання, йому дали рекомендацію для вступу до аспірантури, якою він скористався, успішно склавши вступні іспити. Аспірант Шпеник О. Б. продовжив навчання на кафедрі оптики Ужгородського державного університету, керівником його дисертації призначили професора Записочного І. П. Таким чином, подальша доля майбутнього академіка тісно переплелася з Ужгородським державним університетом, де він пройшов шлях від аспіранта до професора й наукового керівника Проблемної науково-дослідної лабораторії фізики електронних зіткнень.

Працюючи над дисертацією Шпеник О. Б. подолав немало труднощів, щоб втілити в життя ідею створення високомоноенергетичного джерела електронів. Разом зі старшим інженером кафедри оптики Метелешко Е. І. він вперше у Радянському Союзі розробив і виготовив цілу низку циліндричних електростатичних монохроматорів, що успішно застосовуються в атомній фізиці. За їх допомогою було вперше виявлено резонансний характер збудження енергетичних рівнів атомів поблизу порогу. У 1962 р. Отто Бартоломійович виступив з усною доповіддю на II Все-

союзній конференції з фізики електронних і атомних зіткнень (м. Ужгород), яку схвально сприйняли учасники конференції. Це додало майбутньому вченому наснаги, душевного піднесення, творчого запалу. Незабаром результати цих досліджень за рекомендацією всесвітньовідомого ученого, академіка АН СРСР Арцимовича Л. А., спеціаліста з питань атомної і ядерної фізики, під керівництвом якого вперше в СРСР було розроблено електромагнітний метод розділення ізотопів, були опубліковані у фаховому журналі «Доклады Академии Наук СССР» (ДАН СССР). Наступну статтю надрукували невдовзі в одному з престижних наукових видань – «Журнал экспериментальной и теоретической физики» (ЖЭТФ).

У 1966 р. Шпенник О. Б., якому виповнилося на той час 28 років, блискуче захистив кандидатську дисертацію в одному з провідних і найдавніших (заснований у 1819 р.) вузів – Ленінградському університеті. Це свідчило про високе обдарування і здібності, широку наукову ерудицію, цілеспрямованість та перспективність молодого вченого. І не випадково, що Шпенник О. Б., разом із першими учнями професора Запісочного І. П. – Шеверою В. С., Шимоном Л. Л., Алексахіним І. С., Фельцаном П. В., Скубеничем В. В., Жуковим І. Г., Гаргою І. І. – був біля витоків створення в Ужгородському державному університеті наукової школи з атомної фізики – фізики електронних і атомних зіткнень, яку згодом назвали школою професора Запісочного І. П.

Шпенник О. Б. – чудовий фізик-експериментатор. Разом зі своїми колегами і учнями створив сучасну експериментальну базу, розробив цілу низку нових унікальних приладів і методів досліджень елементарних процесів в атомних системах, стимульованих електронними й іонними пучками низьких енергій. Серед цих приладів різні типи електронних гармат, одно- та багатоканальні джерела та модулятори атомних і молекулярних пучків, універсальне джерело іонів, електронні монохроматори та аналізатори, у т. ч. гіпоциклоїдальний електронний спектрометр з рекордним енергетичним розділенням 8-10 меВ.

Шпенник О. Б. уперше запропонував і запровадив метод паронаповненої комірки для вивчення процесів збудження атомів, метод електронної пастки для дослідження повного (пружного) розсіювання електронів та методику визначення абсолютних перерізів розсіювання за допомогою вібраційних терезів. Ним вперше було застосовано квадрупольний конденсатор для дослідження резонансної перезарядки іонів на атомах і молекулах, запропоновано методику вивчення збудження метастабільних станів атомів і молекул на установці з газодинамічним джерелом молекулярного пучка, способи та прийоми дослідження зворотного (на кут 180^0) пружного та непружного розсіювання електронів на атомах, молекулах і поверхні твердого тіла.

Водночас із дослідженнями електрон-атомних зіткнень вчений захоплюється проблемами іон-атомних зіткнень і залучає до наукової роботи студентів і аспірантів. Разом зі своїм колегою Завілопулом А. М. інтенсивно веде пошук ефективного джерела однозарядних іонів. За короткий період їм вдалося розробити та виготовити універсальне джерело однозарядних іонів металів і газів, що дає можливість отримувати іонні пучки, починаючи з дуже низьких енергій (~6 eV). Це джерело успішно використовується й по сьогодні в багатьох лабораторіях. Зокрема, у відділі електронних процесів і елементарних взаємодій ІЕФ НАН України для дослідження збудження іонів електронним ударом, а також в експериментах з іон-атомних зіткнень і описано в монографії професора Габовича М. Д. «Физика плазменных источников ионов».

Будучи учнем добре відомого українського вченого й організатора науки Записочного І. П., Шпеник О. Б. зробив вагомий внесок у подальший розвиток цієї школи, сприяв розвитку нових напрямів сучасної фізики. Разом зі своїми учнями Завілопулом А. М., Совтером В. В., Романюком М. І., Овчинниковим В. Л., Контрошем Є. Е., Чернишовою І. В., Пугою П. П., Попик Т. Ю. та колегами Імре А. Й., Вукстичем В. С., Гомонай Г. М., Кривським І. Ю., Гайсаком М. І., Реметою Є. Ю., Келеменом В. І., Бандуриною Л. О., Довганич М. М. примножив славу Ужгородської школи з фізики електронних і атомних зіткнень. Надавав допомогу в роботі провідним науковцям Сікорі Д. І., Мазуру В. М., Маслюку В. Т., Кельману В. А. та всіляко сприяв гармонійному розвитку наукових досліджень Інституту електронної фізики НАН України в таких актуальних напрямках сучасної науки як низькоенергетична ядерна фізика і квантова електроніка. Разом із вченими Головеєм М. І., Пугою П. П., Гоєром Д. Б., Гомоннаєм О. В. створив умови для розробки і широкого використання матеріалів функціональної електроніки та виконання досліджень у прикладних напрямках. Він домігся побудови та відкриття в Ужгороді Інституту електронної фізики, сприяв забезпеченню його сучасним обладнанням, проведенню експериментальних досліджень на світовому рівні.

Шпеник О. Б. – видатний учений, прекрасний організатор, має великий авторитет серед наукової громадськості України й інших країн. Його обрано дійсним членом НАН України, іноземним членом Угорської академії наук. Він є почесним громадянином міста Ужгорода, почесним головою Закарпатського фізичного товариства, членом секції фізики Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, членом наукової ради НАН України «Фізика плазми і плазмова електроніка», організатором багатьох республіканських та міжнародних наукових конференцій, «Людиною року» міста Ужгорода. Нагороджений орденами «Ярослава Мудрого V ступеня» та «За заслуги III і II ступеня», почесним знаком «Винахідник СРСР», Подякою Президента України, пам'ятною медаллю Дебре-

Ювілеї

ценського академічного комітету Угорської АН, пам'ятною медаллю ім. Лоняї Саболч–Сатмар–Березького наукового товариства Угорської АН, ювілейною медаллю інженерного факультету Мішкольцьського університету, Лицарським орденом Угорської республіки. Має понад 360 друкованих праць та вісім авторських свідоцтв на винаходи.

*Лауреат Державної премії України
в галузі науки і техніки, д. ф.-м. н., професор*

А. М. Завілопуло

До 80-річчя
члена-кореспондента НАН України
ІГОРЯ ВАСИЛЬОВИЧА СТАСЮКА

Ігор Васильович Стасюк – видатний український учений у галузі фізики твердого тіла та квантової статистики, головний науковий співробітник Інституту фізики конденсованих систем НАН України, доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка.

Народився І. В. Стасюк 23 вересня 1938 р. у місті Бережани Тернопільської області. Талант майбутнього науковця проявився ще в юні роки: по закінченні Стрийської середньої школи у неповних шістнадцять років І. В. Стасюк вступив на фізичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, який закінчив 1959 р., отримавши диплом із відзнакою. Ще будучи студентом, разом із В. В. Владіміровим під керівництвом проф. А. Ю. Глаубермана вів дослідження « нової форми полярної моделі », яке високо оцінив акад. М. М. Боголюбов і рекомендував до публікації в « Докладах Академії наук СРСР ». У 1963 р. успішно захистив дисертацію « Метод вузлових елементарних збуджень у теорії неметалічних кристалів » на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук. Надалі І. В. Стасюк поєднував викладацьку і дослідницьку роботу на кафедрах теоретичної фізики та теорії твердого тіла Львівського державного університету імені Івана Франка, працюючи над розвитком теорії обмінних взаємодій і феромагнетизму в сильноскорельованих електронних системах. Одночасно він розробив мікроскопічні моделі сегнетоелектриків зі складною структурою водневих зв'язків, які дозволили описати їх динамічні та термодинамічні властивості, а також запропонував мікроскопічну теорію оптичних ефектів, породжених зовнішніми полями в діелектричних кристалах.

Однак для вченого найбільш плідним на творчі здобутки був період роботи в Національній академії наук України. У 1978-1983 рр. він працював в Інституті прикладних проблем механіки та математики АН УРСР, а потім у Львівському відділенні статистичної фізики Інституту теоретичної фізики АН УРСР. У цей час у фокус уваги науковця потрапили теорія електрон-деформаційних ефектів у напівпровідниках, сполуки з вузькими зонами провідності та кристали з ефектом Яна-Теллера.

1985 р. І. В. Стасюк захистив докторську дисертацію «Теорія індукованих зовнішніми полями ефектів у кристалах із структурними фазовими переходами», а 1986 р. очолив відділ квантової статистики, яким керував упродовж 30 років.

Окремо відзначимо діяльність Ігоря Васильовича в Інституті фізики конденсованих систем НАН України. Організаційний талант, вимогливість і наполегливість як заступника директора Інституту з наукової роботи сприяли успішному становленню й розвитку Інституту фізики конденсованих систем НАН України від часу його створення 1990 р. на основі Львівського відділення Інституту теоретичної фізики АН України. Черговим незаперечним визнанням високого рівня наукових пошуків І. В. Стасюка стало обрання його членом-кореспондентом НАН України (1995).

Основні результати наукової роботи вченого пов'язані зі становленням і розробкою математичних методів теорії багаторівневих систем, статистичним описом сильноскорельованих електронних та іонних систем, теорією фізичних явищ у сфері фазових переходів у кристалах та оптичних ґратках. У його науковому доробку близько 740 наукових публікацій у вітчизняних та іноземних виданнях. Він автор 5 монографій, присвячених квантовій статистиці твердих тіл, теорії сегнетоелектриків, параметричній оптиці, фізичним ефектам у кристалах із вузькими зонами провідності, динаміці ангармонічних систем, термодинаміці й динаміці систем із водневими зв'язками та процесів інтеркаляції.

Він виховав 21 кандидата наук, із яких п'ятеро стали докторами наук. Більш як 16 років І. В. Стасюк був заступником директора Інституту фізики конденсованих систем НАН України з наукової роботи. 2002–2008 рр. – голова Західноукраїнського фізичного товариства, упродовж тривалого часу був віце-президентом Українського фізичного товариства (2002–2013), головою секції фізики Західного наукового центру НАН України і МОН України, членом експертної ради ВАК України.

З 1993 р. і до сьогодні І. В. Стасюк – заступник головного редактора журналу «Condensed Matter Physics», член редколегії низки міжнародних наукових журналів, член Наукових рад при ВФА НАН України з проблем: «Фізика металічного стану» (секції «Теорія металічних систем» і «Транспортні явища в металічних матеріалах»), «Фізика низьких температур і кріогенна техніка» (секція «Електронні властивості твердих тіл»), «Фізика м'якої речовини» (секція «Статистична фізика»), член спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій, член Президії Наукового товариства імені Шевченка. Він є також членом Міжнародногодорадчого комітету «Домени в фероїках і мезоскопічні структури», виступав як організатор багатьох міжнародних конференцій зі статистичної теорії конденсованих середовищ і фізики сегнетоелектриків.

Невтомна наукова і педагогічна діяльність Стасюка І. В. високо оцінена державою й академічною спільнотою України. Він нагороджений Знаком «Відмінник освіти України» (1998), Почесною грамотою Верховної Ради України (2004), відзнаками НАН України «За наукові досягнення» (2008) та «За підготовку наукової зміни» (2018), орденом «За заслуги» III ступеня (2009). Він – лауреат премії НАН України ім. О. С. Давидова (2014) та почесний доктор Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України (2011).

Сповнений сил та енергії член-кореспондент НАН України І. В. Стасюк і надалі активно працює, передає свій досвід і знання молодому поколінню науковців. Колеги, співробітники і численні учні щиро вітають ювіляра і бажають наукового довголіття.

А. М. Швайка, О. Л. Іванків

До 70-річчя
академіка НАН України
СТЕПАНА ПЕТРОВИЧА ПАВЛЮКА

2 січня 2018 р. виповнилося 70 років директору Інституту народознавства НАН України, академікові НАН України Степанові Петровичу Павлюку.

С. П. Павлюк – видатний учений, організатор науки, один із фундаторів сучасної української етнології, культурний і громадський діяч, активний учасник процесів реформування академічної науки. Доктор історичних наук (1992), професор (1994), академік НАН України (2009), директор Інституту народознавства НАН України (із 1991). Народний депутат України (1990–1994), представник Верховної Ради України в Європарламенті (1994), один із організаторів і членів Великої Ради Руху (1989), перший заступник голови Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України (2000–2001).

Степан Павлюк народився 2 січня 1948 р. у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл. 1972 р. закінчив історичний факультет Львівського державного національного університету імені Івана Франка, а потім викладав у школі та інших навчальних закладах. У 1979–1983 рр. навчався в аспірантурі Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР. 1983 р. захистив кандидатську дисертацію «Народна агротехніка українців Карпат другої половини XIX – початку XX ст.».

Від 1980-х рр. дослідження С. П. Павлюка зорієнтовані на з'ясування ключових основ традиційно-звичаєвого комплексу знань і навичок, передусім аграрної культури, українців. Саме цим питанням присвячена його монографія «Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект», що стала основою докторської дисертації, яку С. П. Павлюк захистив 1992 р. в Києві. Основні положення запропонованої концепції теорії етносу, агротехнічних знань, інших елементів традиційно-побутової сфери, генезису традиційних занять, знарядь праці, моральних критеріїв народу віддзеркалено у багатьох ґрунтовних наукових працях, опублікованих упродовж 1990–2010-х рр. Ці праці мають серйозне теоретико-методологічне значення для української етнологічної науки та є вагомим внеском у дослідження

національного культурного досвіду в загальноєвропейському і світовому контекстах. Як один із фундаторів сучасної української етнологічної науки, академік НАН України С. П. Павлюк системно реалізовує наукову програму, яка стосується базової субстанції українського буття – етногенезу українців, їх етнічної історії, спираючись на новітні теоретико-методологічні методи і науковий інструментарій.

С. П. Павлюк – автор понад 600 наукових і науково-популярних праць, у тому числі понад 25 індивідуальних монографій та фундаментальних досліджень, написаних у співавторстві. Він є автором низки концептуальних і нормативних документів із вироблення стратегії розвитку народознавчої науки в Україні й активним прихильником реформування академічної науки. Упродовж багатолітньої наукової діяльності Степан Петрович сформував власну наукову школу етнологів: під його керівництвом захищено близько 30 кандидатських і докторських дисертацій. На посаді директора Інституту народознавства НАН України вченому вдалося організувати систематичне видання важливих наукових досліджень із мистецтвознавства, етнографії, фольклористики, музезнавства, а також наукового журналу – двомісячника «Народознавчі зошити».

Як провідний учений і директор академічної установи, С. П. Павлюк здійснює керівництво науковими програмами, що покликані відстежувати динаміку змін у системі «етнос – нація – культура» у діячій і синхронії, складні трансформаційні процеси у національній свідомості за умов глобалізації та інших культурно-історичних викликів початку ХХІ ст. Ці дослідження здобули високу оцінку й визнання у науковій громадськості, утвердили Інститут народознавства НАН України як один із провідних серед профільних європейських науково-академічних установ. За станню чверть століття в Інституті побачило світ більше 200 монографій; важливе загальнонаціональне значення мають багатотомна фундаментальна праця «Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат», підручник «Українське народознавство» та «Мала енциклопедія українського народознавства», історико-етнографічні дослідження «Лемківщина», «Полісся», книги «Бібліографія українського народознавства», «Українське мистецтво другої половини ХVІ – першої половини ХVІІ ст.», «Мистецька спадщина Тараса Шевченка у контексті європейської художньої культури», «Етногенеза українців: спроба теоретичної конструкції», «Гене́за етнопсихології в Україні ХІХ ст.: історико-етнологічний аспект», «Фінал третього Риму. Остеронь Азіопи», «Етнокультурні наслідки голодомору в Україні. Відлуння голодомору-геноциду 1932–1933», «Студії з українсько-польського етнокультурного пограниччя», «Історія української фольклористики. Т. 1. Преромантична і романтична фольклористика», «Новітня українська діаспора: трудові мігранти в

Італії, Іспанії та Португалії», «Церква у просторі міграцій: етнокультурні ресурси та соціоінтегративний потенціал релігійних спільнот українців», «Потоки і моделі тимчасової міграції: український випадок», «Народні шкіряні вироби українців», «Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти» та багато інших.

Важливою для української науки і культури стала активна позиція С. П. Павлюка у справі формування й реалізації державної програми щодо мінімізації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Низку конструктивних розробок щодо подолання негативного впливу техногенного фактора на етнокультурну сферу запропонували науковці з Інституту народознавства на розгляд Верховної Ради України, які були враховані при підготовці численних стратегічних державних документів. Упродовж десяти років плідної експедиційної роботи у I–III зонах радіоактивного Полісся група вчених Інституту під керівництвом С.П. Павлюка виявила, зафіксувала та зберегла значний масив унікальних фольклористичних, етнографічних, археологічних, лінгвістичних, краєзнавчих відомостей і пам'яток матеріальної культури: результати роботи експедицій опубліковані у 10 збірниках матеріалів.

Академік С. П. Павлюк – керівник наукових груп, які здійснюють наукові дослідження етнокультурних та етнічних процесів на порубіжних територіях України й сусідніх держав, трудової міграції, виявлення етнічних факторів формування соціальних ідентичностей тощо. Багаторічні наукові взаємини пов'язують Інститут народознавства НАН України, зокрема й безпосередньо директора Інституту, із Українським музеєм у Свиднику (Словаччина), Варшавським і Краківським університетами, Польським етнографічним товариством, Інститутом археології і етнології Польської академії наук (Польща), Загребським університетом (Хорватія), Університетом Альберти (Канада) та ін.

С. П. Павлюк є активним учасником і співорганізатором багатьох громадських ініціатив. Він, зокрема, заступник академіка-секретаря відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України (з 2009), голова секретаріату Міжнародної комісії з вивчення культури населення Карпат і Балкан (з 1993), дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (з 1999), член Вищої атестаційної комісії України (з 2004), головний редактор журналу «Народознавчі зошити» (з 1995), почесний професор багатьох закладів вищої освіти. Степан Павлюк є повним кавалером ордену «За заслуги».

Академік НАН України С. П. Павлюк із притаманними йому фундаментальністю й відповідальністю долучається до випрацювання дослідницьких стратегій фольклористичної, мистецтвознавчої наук і музейництва, бере безпосередню участь у культурно-антропологічних наукових про-

ектах, сприяє активізації етнопсихологічних і політологічних студій. Реально впливаючи на позитивні тенденції в сучасній українській науці, учений багато робить для того, щоб результати наукових досліджень активно використовували в державній політиці та в процесі формування нової генерації українців.

*Учений секретар
Інституту народознавства НАН України,
канд. істор. наук, с. н. с.*

Тамара Пацай

До 70-річчя
академіка НАН України
ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА СНІТИНСЬКОГО

5 травня 2018 року виповнилося 70 років ректорові Львівського національного аграрного університету (ЛНАУ), академікові Національної академії аграрних наук України, докторові біологічних наук, професорові Володимирові Васильовичу Снітинському.

В. В. Снітинський – член Президії НААН України, член Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, член Ради та керівник секції аграрних наук Західного наукового центру НАН України і МОН України, заступник голови Ради ректорів закладів вищої освіти Львівщини. Науковець очолює редакційну раду наукових видань

ЛНАУ, редакційну колегію видання «Журнал агроекології і біології», є членом редакційної колегії журналу «Вісник аграрної науки» та головою Громадського об'єднання «Тернопільщина».

Володимир Снітинський народився 5 травня 1948 р. на Тернопільщині. 1972 р. закінчив Львівський зооветеринарний інститут (нині – Львівський національний університет ветеринарної медицини і біотехнологій ім. С. З. Гжицького), 1973 р. вступив до аспірантури і 1976 р. захистив кандидатську дисертацію. Із 1978 р. свої наукові пошуки продовжив на посаді молодшого наукового співробітника лабораторії вікової фізіології і біохімії Українського науково-дослідного інституту фізіології і біохімії сільськогосподарських тварин. У 1980–1988 рр. Володимир Васильович – старший науковий співробітник лабораторії вікової фізіології і біохімії, а в 1988–1993 рр. – завідувач лабораторії нейрогуморальної регуляції. 1989 р. захистив докторську дисертацію. 1993–1998 рр. – директор Інституту фізіології і біохімії сільськогосподарських тварин УААН та Інституту землеробства і біології тварин УААН, а з 1998 р. – ректор Львівського державного (згодом – національного) аграрного університету.

В. В. Снітинський – автор понад 850 наукових публікацій, у тому числі 12 наукових монографій, чотирьох підручників і шести навчальних посібників. Упродовж понад 45-річної наукової діяльності Володимир Ва-

сильович зробив значний внесок у розвиток екології, фізіології та біохімії сільськогосподарських тварин. Його наукові праці присвячені вирішенню важливих проблем тваринництва – розробці способів підвищення життєздатності молодняка тварин. Він уперше вивчив динаміку й виявив особливості формування субстратних і гормональних механізмів регуляції глікемії у свиней на ранніх стадіях постнатального розвитку, з'ясувавши кількісний внесок глюкози, довголанцюгових жирних кислот у забезпеченні енергетичних і синтетичних процесів у тварин на ранніх стадіях онтогенезу. В. В. Снітинський також дослідив, що основними субстратами в енергетиці моногастричних тварин є глюкоза й амінокислоти, а також довів, що розвиток гіпоглікемії у новонароджених тварин зумовлений високою активністю метаболізму глюкози за умов низької доступності жирних кислот в якості енергетичного субстрату. На думку науковця, підвищення вмісту обмінної енергії в раціоні матері призводить до резистентності тканинного метаболізму у молодняка через підвищення інтенсивності глюконеогенезу, активацію окиснення жирних кислот і раннє становлення гормональних механізмів, які регулюють гомеостаз глюкози.

Вагомий внесок В. В. Снітинський зробив і у вивчення регуляторних механізмів гемопоезу, стану антиоксидантної та імунної систем у молодняка сільськогосподарських тварин, впливу окремих чинників живлення на гормональний статус організму. Під його керівництвом у 1980–1990-х роках здійснювали дослідження для створення фізіологічно обґрунтованих норм амінокислотного, мінерального й енергетичного живлення тварин в залежності від породних, вікових і продуктивних особливостей. При цьому було з'ясовано провідне значення природних антиоксидантів (селен і вітамін Е) в підтриманні антиоксидантного статусу і профілактики оксидативного стресу в неонатальний період, вивчено молекулярні механізми впливу гормонів на метаболізм та еритропоез в гемопоетичній тканині тварин на різних етапах постнатального розвитку, а також інтенсивність процесів дейодування йодотиронінів у тканинах. У процесі експериментів було обґрунтовано необхідність використання залізодекстранових препаратів у комплексі з антиоксидантами для профілактики оксидативного стресу й анемії поросят раннього віку, підвищення їхнього імунного статусу та визначено біохімічні механізми дії хрому на процеси гормональної адаптації й метаболізму в організмі тварин. Під керівництвом науковця також було здійснено широкий спектр досліджень екотоксикологічного впливу важких металів на процеси метаболізму в організмі рослин і тварин, розроблено тести для екологічної оцінки продуктів рослинництва і тваринництва, запропоновано способи зменшення потрапляння важких металів у вегетуючі частини рослин.

Значним здобутком Володимира Васильовича як ректора є динамічний розвиток Львівського національного аграрного університету. Так,

2008 р. аграрному університетові присвоєно статус національного. Завдяки принциповому та перспективному підходу ректора до вирішення різноманітних питань ЛНАУ постійно посідає високі позиції в рейтингах вищих аграрних закладів освіти III–IV рівнів акредитації України, став одним із активних учасників Болонського процесу, запровадивши кредитно-модульну систему навчання і приєднався до Великої хартії університетів. Нині у структурі університету діють вісім коледжів, п'ять навчально-наукових інститутів, навчально-науково-дослідний центр і новаційний центр. Щороку зростає кількість студентів, покращується якість підготовки фахівців. В Університеті сформовано комплексну наукову тематику, упродовж його керівництва університет підготував близько 60 тисяч спеціалістів, а в останні роки суттєво збільшив підготовку кадрів вищої кваліфікації. В університеті суттєво зросла кількість підготовлених підручників, навчальних посібників, монографій, збірників наукових праць і навчально-методичних розробок.

За ініціативи ректора В. В. Снітинського Львівський національний аграрний університет налагодив тісні контакти з науковими інституціями та навчальними закладами Англії, Білорусі, Німеччини, Франції, Польщі, Росії, Чехії, Словаччини, Сирії, США та інших країн. За безпосередньої участі ректора в рамках програм Erasmus+ і Темпус в університеті реалізовано близько десяти проектів.

Завдяки активній громадянській позиції В. В. Снітинського в університеті відкрито музеї Я. Зайшлого, С. Бандери, Є. Храпливого, Музей історії університету, сформовано систему національно-патріотичного виховання молоді, споруджено студентську церкву Святого рівноапостольного князя Володимира Великого, удосконалено навчально-виховну роботу. В Аграрному університеті активно працює студентське самоврядування, розвивається художня самодіяльність і спорт. Студенти університету – активні учасники наукового, суспільно-громадського та духовно-культурного життя не лише в навчальному закладі, а й за його межами, а випускники – висококваліфіковані фахівці-аграрії, що якнайкраще репрезентують альма-матер в Україні та за кордоном.

За наукову діяльність і активну громадянську позицію В. В. Снітинський удостоєний звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (1997), нагороджений орденами «За заслуги» III ст. (2001), «За заслуги» II ст. (2006), Почесною грамотою Верховної Ради України (2007), Трудовою відзнакою Міністерства аграрної політики України «Відмінник аграрної освіти та науки» (2005) і Трудовою відзнакою Міністерства аграрної політики України «Знак пошани» (2006). Також Володимир Васильович за заслуги перед церквою нагороджений орденами Св. Архістратиґа Михаїла, Св. Андрія Первозваного, Св. Володимира Великого, Св. Юрія Переможця, Свв. Кирила і Мефодія, а також відзнакою Папи Римського Бенедикта XXVI.

Як глибокий науковець, ректор і патріот, В. В. Снітинський щиро вболіває за університет, за український народ і державу, тому усю свою силу скеровує на розвиток української освіти і науки, виховання високих моральних чеснот і національно-патріотичних переконань у молоді, розбудову інституцій, які він очолює, на утвердження високого покликання народу-хлібороба бути відповідальним і мудрим господарем на своїй землі.

*Головний учений секретар
Львівського національного аграрного університету*

І. М. Лаврів

До 70-річчя
академіка НАН України
ЄВСТАХІЯ ІВАНОВИЧА КРИЖАНІВСЬКОГО

Є. І. Крижанівський – відомий учений у галузі матеріалознавства, міцності та довговічності нафтогазового обладнання, конструкцій і споруд: бурильних колон, морських платформ, бурових установок, промислових і магістральних нафтопроводів, доктор технічних наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, ректор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

Народився Євстахій Іванович 15 серпня 1948 р. на Івано-Франківщині. У 1972 р. закінчив Івано-Франківський інститут нафти і газу. Наукову кар'єру розпочав з посади інженера науково-дослідного сектору інституту, а згодом в аспірантурі при Фізико-механічному інституті ім. Г. В. Карпенка НАН України за спеціальністю «Матеріалознавство в машинобудуванні». 1980 р. захистив кандидатську дисертацію «Підвищення опору утоми замкових різьбових з'єднань елементів бурової колони» (науковий керівник – чл.-кор. НАН України В. І. Похмурський), а 1990 р. – докторську «Дослідження і підвищення опору утоми бурових колон при обертовому бурінні свердловин». З 1992 р. Є. І. Крижанівський – доктор технічних наук, професор, а 1993 р. його обрали ректором Івано-Франківського інституту нафти і газу.

Під керівництвом енергійного Євстахія Крижанівського вже через рік інститут успішно пройшов акредитацію на четвертий рівень як державний технічний університет нафти і газу, а згодом, у 2001 р., отримав статус національного. Університет одним із перших в Україні став учасником експерименту щодо приєднання до Болонського процесу. В університеті з кожним роком зміцнювалася матеріально-технічна база, створювались численні науково-дослідні лабораторії, налагоджувалась співпраця з великими виробничими підприємствами України та світу, із органами місцевого самоврядування тощо.

Євстахій Іванович постійно турбується підвищенням наукового-освітнього іміджу університету, щоби цей заклад вищої освіти ставав щораз привабливішим для абітурієнтів. На основі підписаних міждержавних угод

із Алжиром, В'єтнамом, Гвінеєю, Іраном, Йорданією, Камеруном та іншими державами світу в університеті здійснюють підготовку іноземних студентів.

Наукові праці Є. І. Крижанівського присвячені дослідженню властивостей і поведінки матеріалів нафтогазового обладнання довготривалої експлуатації у складних умовах – високих статичних і циклічних навантажень при контакті з агресивними середовищами у широкому температурному діапазоні з урахуванням деградації, прогнозування і підвищення довговічності для забезпечення безаварійної експлуатації конструкцій і споруд у процесі видобування та транспортування нафти і газу.

Євстахій Іванович розробив комплекс методів досліджень напружено-деформованого стану, корозії та корозійно-втомної довговічності труб бурильних колон і нафтогазопроводів, які відзначаються глибокою інформативністю та інноваційністю. Для підвищення довговічності бурильних колон науковець запропонував і комплексно дослідив технологічні методи зміцнення: поверхнєве пластичне деформування, об'ємну та поверхнєву термічну обробку, різні види хіміко-термічних обробок тощо. Особливу увагу учений зосередив на дослідженні корозійно-механічної деградації нафтогазопроводів за їх складної експлуатації – у глибоководних морських та зсувонебезпечних гірських умовах.

За наукову працю «Розробка і впровадження високоефективних технологій видобування та постачання газу для підвищення енергетичної безпеки держави», в якій, зокрема, зацентовано увагу на проблемі міцності й довговічності обладнання, що забезпечує реалізацію згаданих технологій, Є. І. Крижанівському була присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки за 2006 рік у складі авторського колективу.

Професор Євстахій Крижанівський створив наукову школу «Матеріалознавство, міцність та надійність машин і обладнання нафтогазового комплексу», виховавши чимало учнів: під його керівництвом захищено 15 докторських і 19 кандидатських дисертацій. Він автор близько 450 наукових праць, у тому числі 22 книг, зокрема 8 монографій.

Значний доробок Євстахія Івановича як ученого-винахідника – 83 винаходи, 24 з яких захищені авторськими свідоцтвами колишнього СРСР, патентами України, Росії, Великої Британії, Німеччини та Франції. Він є також головним редактором журналів «Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ», «Нафтогазова енергетика», «Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу», «Journal of Hydrocarbon Power Engineering», членом редколегії журналу «Нафтова і газова промисловість».

У 2009 р. професора Євстахія Крижанівського обрано членом-кореспондентом, а 6 березня 2015 р. – дійсним членом Національної академії наук України (відділення «Фізико-технічні проблеми матеріалознавства»). Обрання академіком засвідчило його вагомий особистий внесок у розви-

ток української науки. Новообраний академік одразу ж отримав персональне завдання президента НАН України академіка Бориса Патона створити перспективну концепцію енергетичної безпеки Української держави через збільшення власного видобутку газу. Із цього приводу академік Євстахій Крижанівський нещодавно наголосив: «Сьогодні ми знаємо, що маємо казати Уряду, якою дорогою ми маємо спрямувати бізнес, щоб ми перестали бути залежні від імпорту газу і особливо від споживання російського газу. Ми знаємо, яким чином добувати газ, і якщо треба буде видобувати сланцевий газ – то ми також знаємо, як це робити без шкоди довкіллю». Уміння мислити перспективно та бути відповідальним за свою справу у такий непростий для України час дали змогу Є. І. Крижанівському підготувати нову наукову програму університету – «Науково-організаційні засади нарощування видобутку вітчизняних нафти й газу та диверсифікація постачання енергетичних ресурсів для підвищення енергетичної безпеки України».

За особистий внесок у розвиток науково-технічних досліджень в Україні, широке впровадження їх результатів у нафтогазову галузь, а також за вагомі досягнення у справі підготовки фахівців і організацію їх міжнародної сертифікації академіка НАН України Євстахія Крижанівського удостоєно багатьох державних нагород і відзнак, найвагоміші з яких: орден «За заслуги» трьох ступенів (1997, 1999, 2007), орден князя Ярослава Мудрого V ст. (2018), Грамота Президента України (2000).

*Проректор з науково-педагогічної роботи
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу, доктор технічних наук,
професор*

М. О. Карпаш

До 70-річчя
академіка НАН України
АНДРІЯ АНДРІЙОВИЧА СИБІРНОГО

31 жовтня 2018 р. виповнилося 70 років відомому українському вченому у галузі біології, молекулярної генетики, клітинної біології та біотехнології дріжджів, докторові біологічних наук, професорові, академікові НАН України Сибірному Андрієві Андрійовичу.

А. А. Сибірний народився 31 жовтня 1948 р. в с. Хижа Виноградівського району Закарпатської області в родині офіцера-прикордонника. 1965 р. із золотою медаллю закінчив Самбірську середню школу № 2. Улітку того ж року став студентом біологічного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка, який закінчив 1970 р. із дипломом з відзнакою. Наукові дослідження розпочав під керівництвом відомого українського мікробіолога, професора Георгія Шавловського, ще будучи студентом біологічного факультету. Був першим аспірантом створеного у 1969 р. Львівського відділення Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України (далі – Інституту біохімії). Першу міжнародну публікацію – статтю у журналі *FEBS Letters* – надрукував ще 1973 р.

У 1973 р. в Інституті біохімії НАН України у Києві достроково захистив кандидатську дисертацію «Транспорт пуринів у дріжджів *Pichia guilliermondii* і деякі аспекти його регуляції» за спеціальністю «Біохімія». Працюючи на посаді молодшого, старшого і провідного наукового співробітника, Андрій Андрійович здійснив низку досліджень, які стали основою для написання докторської дисертації «Генетичний контроль біосинтезу і транспорту рибофлавіну у дріжджів *Pichia guilliermondii*», яку успішно захистив 1986 р. у Ленінградському державному університеті за спеціальністю «Генетика». У 1988 р. А. А. Сибірний став завідувачем відділу біохімічної генетики у Львівському відділенні Інституту біохімії НАН України. З 1988 р. працював за сумісництвом завідувачем кафедри генетики і біотехнології Львівського державного (з 1999 – національного) університету імені Івана Франка. 1990 р. отримав вчене звання професора. З 2000 р. очолює Інститут біології клітини НАН України і одночасно завідує відділом молекулярної генетики і біотехнології Інституту. 2003 р. науковця обрали членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «Біологія клітини», а 2012 р. – академіком НАН України за спеціальністю «Біологія дріжджів».

Андрій Сибірний є відомим спеціалістом у галузі біології, зокрема молекулярної генетики, клітинної біології та біотехнології дріжджів. Завдяки зусиллям ученого та його учнів створено добре знану у наукових колах школу «Молекулярні механізми регуляції метаболізму та гомеостазу органел у дріжджів». Школа постала як логічне продовження досліджень біохімічних і генетичних механізмів регуляції синтезу низькомолекулярних сполук, зокрема біосинтезу флавінів у мікроорганізмів, які здійснювали під керівництвом учителя Андрія Сибірного – доктора біологічних наук, професора Георгія Шавловського. А. Сибірний та його учні вперше виявили явище азотної катаболітної інактивації, визначили закономірності регуляції біосинтезу і транспорту рибофлавіну у дріжджів, ідентифікували регуляторні гени флавіногенезу. За допомогою методів метаболічної інженерії було сконструйовано активні продуценти рибофлавіну, FMN, FAD, вивчено механізми дії регуляторних генів SEF1 та TUP1 у біосинтезі рибофлавіну, а також розроблено нові клітинні елементи біосенсорів, придатні для визначення важливих сполук (етанол, метанол, формальдегід) і створено нові ензиматичні набори аналітичного призначення («Діаглюк» та «Алкотест»), які впроваджено у виробництво.

Також Андрій Сибірний зі своїми учнями досліджує механізми регуляції автофагії: зокрема, було досліджено молекулярні механізми селективної автофагії клітинних органел пероксисом (на моделі дріжджів ідентифіковано декілька раніше невідомих генів, а саме Atg26, Atg28 та Atg35, що беруть участь у селективній деградації пероксисом (або процесі пексофагії) та вивчено їх молекулярні функції. Це відкриття розширило знання про процеси селективної деградації клітинних компонентів на молекулярному рівні і може бути використане для маніпуляції цими механізмами у низці біо- та медичних технологій.

Під керівництвом А. А. Сибірного досліджуються різні механізми регуляції у клітинах дріжджів: відповідь на стрес і синтез біологічно-активних сполук, а також деградація білків у цих клітинах для створення надпродуцентів білків промислового значення (зокрема, сконструйовано активні продуценти паливного етанолу з лігноцелюлози; продуценти рибофлавіну, флавінових нуклеотидів, глутатіону і гетерологічних білків). Уперше виявлено новий специфічний ген-регулятор алкогольної ферментації ксилози у дріжджів, здатних до високотемпературної алкогольної ферментації цього основного компоненту лігноцелюлозних відходів сільськогосподарства і деревообробної промисловості. Видалення цього гену методами генної інженерії з геному поліпшеного продуцента етанолу підвищувала ефективність високотемпературної алкогольної ферментації ксилози у 22 рази, сягаючи 12,5 г/л етанолу. На основі промислового продуцента етанолу сконструйовано штам дріжджів з надекспресією гена, у якому закодовано інформацію про фермент-лужну фосфатазу. Цей штам дріжджів характеризується підвищеною на 6-відсотковою продуктивністю син-

тезу етанолу за умов алкогольної ферментації глюкози на промисловому середовищі, порівняно з батьківським штамом. У 2011 р. науково-дослідну працю А. А. Сибірний та його учня К. В. Дмитрука К. В. «Система використання біоресурсів у новітніх біотехнологіях отримання альтернативних палив» у складі авторського колективу було відзначено Державною премією України в галузі науки і техніки.

Андрій Сибірний також запропонував два підходи для подолання такого важкого захворювання, як рак: один стосується створення дефіциту аргініну як методу гальмування пухлинного росту, а другий полягає у гальмуванні процесу бродіння у ракових клітинах.

Академік НАН України А. А. Сибірний є головою спеціалізованої вченої ради з захисту докторських дисертацій за спеціальностями 03.00.07 «Мікробіологія» та 03.00.11 «Цитологія, клітинна біологія, гістологія» при Інституті біології клітини НАН України.

Андрій Сибірний – ініціатор та один із розробників першої в Україні міжнародної системи оцінювання рівня наукових досліджень у наукових установах, яка базується на вже апробованих системах у країнах ЄС і використовує імпакт-фактор наукових публікацій як основний критерій такої оцінки.

Завдяки винятковій працездатності й компетентності Андрій Сибірний успішно поєднує наукову, педагогічну та організаційну діяльність. Він доклав багато зусиль для створення й організації праці ВГО «Українське товариство клітинної біології» (з 2004 р.), яка об'єднала науковців, викладачів, аспірантів та інших громадян України для задоволення їхніх спільних інтересів в галузі клітинної, молекулярної біології, біотехнології та в суміжних галузях науки, освіти, медицини, сільського господарства, харчової промисловості тощо. Українське товариство клітинної біології є членом міжнародної федерації клітинної біології (IFCB). А. А. Сибірний – президент товариства від часу його заснування.

Розуміючи необхідність підвищення науково-методичного рівня досліджень в Україні, Андрій Андрійович завжди приділяв багато уваги налагодженню міжнародної співпраці в галузі клітинної біології і біотехнології: у 1986 р. науковець брав участь у 5-му міжнародному симпозіумі в Нідерландах із питань росту мікроорганізмів на одновуглецевих сполуках; 1994 р. перебував на стажуванні в Біоцентрі Базельського університету (Швейцарія), 1994–1995 рр. – на фірмі Archer Daniels Midland (США), а в 1996 р. – в Орегонському інституті вищих студій (США). З 1996 р. викладає в Польщі: спочатку в Ченстоховській політехніці, а з 2000 р. – у Жешівському університеті (із 2005 р. – завідувач кафедри біотехнології і мікробіології цього університету). У 2008–2012 рр. – голова Міжнародної комісії із дріжджів. Із 2017 р. – директор Федерації європейських мікробіологічних товариств FEMS; був організатором 21-го Міжнародного спеціалізованого симпозіуму по дріжджах ISSY21 (Львів, 2001), 12-го Міжна-

родного конгресу по дріжджах (Київ, 2008), двох міжнародних конференцій по неконвенційних дріжджах (Львів, 2011; Жешів, 2018), п'яти з'їздів Українського товариства клітинної біології з міжнародним представництвом: 2004 р. (м. Львів), 2007 р. (м. Київ), 2012 р. (м. Ялта) 2014 р. (м. Ужгород), 2016 р. (м. Одеса); головою або співголовою оргкомітетів 4-ох Міжнародних українсько-польських Вайглівських конференцій: 2007 р. (м. Варшава, Польща), 2011 р. (м. Вроцлав, Польща), 2013 р. (м. Чернівці, Україна), 2017 р. (м. Львів, Україна); організатором Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми клітинної біології та біотехнології» (2015 р., м. Львів); головою оргкомітету Міжнародного симпозіуму з неконвенційних дріжджів (м. Жешув, Польща).

А. А. Сибірний був раніше або є й тепер керівником або співкерівником 18 міжнародних довгострокових грантів. Консультант фірм Archer Daniels Midland Co. (США) та Artes Biotechnology GmbH (Німеччина). Член редколегії «Мікробіологічного журналу», «Українського біохімічного журналу», «Біополімери і клітина», «Цитологія і генетика» та міжнародних журналів «FEMS Yeast Research», «Yeast», «Cell Biology International» та «Autophagy». Постійно рецензує конкурсні проекти науковців іноземних держав, зокрема, Італії, Японії та Польщі.

Науковий доробок А. А. Сибірного налічує понад 400 наукових публікацій, у т. ч. 180 наукових статей (з них понад 140 у міжнародних виданнях), 4 монографії, 2 методичних посібників та 24 авторських свідоцтв і патентів України, СРСР, США, Японії та Південної Кореї. Про високий рівень досліджень, які здійснюються під керівництвом академіка НАН України Андрія Сибірного, свідчать його індекс Гірша – 28, індекс цитування – 7000, імпакт-фактор публікацій за останні 5 років – 150. Під його керівництвом в Україні захистили 20 кандидатських і 6 докторських дисертацій; 4 дисертації захищено в Польщі.

Наукову, науково-організаційну і громадську діяльність академіка НАН України А. А. Сибірного відзначено численними нагородами й відзнаками: Заслужений діяч науки і техніки України (2008), лауреат премії ім. О. В. Палладіна НАН України (2005), Державної премії України в галузі науки і техніки (2011), премії НАН України імені І. І. Мечникова (2014); «Почесний знак Святого Юрія» – відзнака міського голови міста Львова за вагомий внесок у розвиток біологічної науки, видатні досягнення у галузі генетики, біохімії, молекулярної біології (2012); почесна відзнака «За заслуги перед Варшавським природничим університетом» (2013). Почесний Амбасадор м. Львова (2015–2017) – за вагомий внесок у розвиток м. Львова як місця проведення міжнародних конференцій.

*Учений секретар
Інституту біології клітини НАН України,
кандидат біологічних наук*

М. Л. Барська

До 60-річчя професора МИКОЛИ РОМАНОВИЧА ЛИТВИНА

Знаний львівський історик і громадський діяч Микола Литвин є не лише дослідником державно-соборного процесу в Україні ХХ ст., але й уособленням цієї соборності. Родину його батька, яка походить з-під Перемишля, 1945 р. депортували в Україну (у Винники під Львовом). Дід ученого Микола Григорович Литвин служив в австрійській армії, а згодом в УГА; нетривалий час був членом партії «Сельроб», доки 1930 р. не потрапив до польської в'язниці. Мати – Ніна Іллівна Цимбаленко, педагог за освітою, походить із Прилук Чернігівської області; її батько служив в Армії УНР, був контужений, помер у голодний 1933 р. Мама працювала педагогом і бібліотекарем. Батько вченого, учитель історії за освітою, тривалий час працював на державній службі, зокрема в Тернопільському обласному управлінні кінофікації.

Майбутній історик народився 10 квітня 1957 р. в Тернополі. Закінчив історичний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені В. Стефаника (1979), де пройшов вишкіл у наукових гуртках під керівництвом професора Степана Федорчака, доцента Лариси Правдивої, засідання яких нерідко відбувалися в обласному державному архіві. Його дипломна наукова праця, присвячена антивоєнному рухові у Західній Україні між двома світовими війнами, була відзначена республіканськими та всесоюзними дипломами (із науковою доповіддю виступив на Всесоюзній молодіжній конференції у Волгограді).

Після здобуття диплому про вищу освіту вчителював у с. Дарахів Теребовлянського району на Тернопільщині. Із листопада 1979 р. працює в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; з 2007 р. – керівник Центру дослідження українсько-польських відносин, з 2010 р. за поданням академіка Ярослава Ісаєвича призначений заступником директора з наукової роботи, 2013–2018 рр. – директор Інституту, керівник секції історії та культурології Західного наукового центру НАН України і МОН України. З 2016 р. виконує обов'язки голови Українсько-польської історичної комісії НАН України.

Тривалий час Микола Литвин успішно досліджував новітню історію України та Польщі, біографістику, історичну картографію. Він завжди прагнув відкривати нові аспекти державно-соборного процесу в Україні, складність українсько-польських відносин новітньої доби, що сприяло ви-

рішенню міждисциплінарних завдань академічного українознавства. Автор і співавтор понад 750 наукових і науково-популярних праць, зокрема книг: «Історія галицького стрілецтва» (Львів, 1990; 1991); «Українсько-польська війна 1918–1919 рр.» (Львів, 1998), «Історія ЗУНР» (Львів, 1995); «Генералітет українських визвольних змагань» (Львів, 1995); «1939. Західні землі України» (Львів, 1999); «Уряди України ХХ ст.» (Київ, 2000); «Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник» (Вип. 2, Ч. 1. Київ, 2003); «Історія українського селянства» (Т. 2. Київ, 2006); «Військова еліта Галичини» (Львів, 2004); «Історія Львова» (Т. 1–3. Львів, 2006–2007; Харків, 2012); «Сталін і Західна Україна 1939–1941 рр.» (Київ, 2009); «Український парламентаризм і політична культура суспільства» (Львів, 2012); «Шевченко: галицький вимір» (Львів, 2014); «Проект «Україна». Галичина в Українській революції 1917–1921 рр.» (Харків, 2015); «Проект «Україна». Австрійська Галичина» (Харків, 2016); «Проект «Україна». Галичина та Волинь у складі міжвоєнної Польщі» (Харків, 2017). Додержався до підготовки фундаментальних видань «Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія» (Львів–Івано-Франківськ, 2008) та «Енциклопедія ЗУНР» (2018). Свою кандидатську (1987) і докторську (1999) дисертації захистив під керівництвом професора Юрія Сливки.

Микола Литвин – автор сотень статей із біографістики, історії та культури України новітньої доби в «Енциклопедії історії України», «Енциклопедії сучасної України», «Енциклопедії Львова», «Тернопільського енциклопедичного словника» та ін. Він – відповідальний редактор наукових збірників «Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність» (2010–2017), «Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість (2007–2017)», член редколегії «Українського історичного журналу» (з 2016) та фахових наукових видань Інституту українознавства й закладів вищої освіти Києва, Івано-Франківська, Тернополя, Чернівців.

М. Р. Литвин системно займається археографічною діяльністю, зокрема передав більше 200 документів із архівів Варшави, Перемишля та Львова до багатотомного видання «Західно-Українська Народна Республіка», які підготовлено за науковою редакцією професора Олександра Карпенка. Знані серед науковців в упорядкуванні Миколи Литвина збірники документів «Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади» (Т. 1–3. Львів, 1996–2002), «Polacy na Ukrainie. Cz. 1: Lata 1917–1939» (Т. I–III. Przemyśl, 1998–2001), збірники історико-краєзнавчих праць про Львів, Перемишль і Перемиську землю, Жовківщину, Миколаївщину, Старосамбірщину, Рогатинщину, Ярославщину. Львівський учений завжди намагається, щоби колективні та індивідуальні публікації сприяли не лише розвитку національної історичної науки, але й духовному та культурному поступу українського народу.

Науковця неодноразово органи центральної та регіональної влади залучали до експертно-аналітичної діяльності – історико-мемуарної роботи зі вшанування пам'яті воєнків армій УНР і ЗУНР на території Польщі та Чехії, наслідків депортаційних акцій 1944–1951 рр., аналізу соціокультурних проблем української діаспори, населення окупованого Донбасу тощо.

Микола Литвин був членом (1993) і заступником (2006) голови Польсько-української історичної комісії при НАН України, заступником голови Комісії НАН України з вивчення українсько-польських історичних та культурних зв'язків (2010), членом Експертної ради ВАК України з історичних дисциплін (2002–2004, 2006–2010). Як голова Львівської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, організував низку конференцій у Львові, Дрогобичі, Бродях, Жовкві, Бережанах, які сприяли популяризації історико-культурної спадщини, туристично-рекреаційного потенціалу Західного регіону.

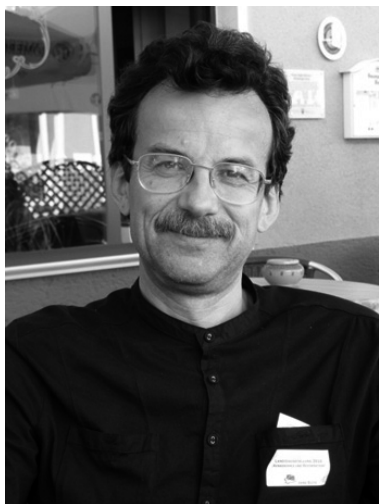
Микола Литвин багаторазово був членом, заступником і головою спеціалізованої вченої ради Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та Інституту народознавства НАН України з історичних дисциплін. Під його керівництвом захищено близько півсотні докторських і кандидатських дисертацій; неодноразово був опонентом докторських і кандидатських дисертацій на спеціалізованих вчених радах у Києві, Донецьку, Львові, Луцьку, Івано-Франківську, Чернівцях, Тернополі, а також головою державних екзаменаційних комісій у Львівському національному університеті імені Івана Франка та Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки. За його участю у Львівському національному університеті імені Івана Франка підготовлено спецкурс з історії національно-визвольного руху на західноукраїнських землях у першій чверті ХХ ст. Разом із Юрієм Зайцевим, Ярославом Ісаєвичем, Юрієм Сливкою, Ярославом Грицаком був співавтором підручника для студентів вищих навчальних закладів «Історія України» (витримав 4 накладу у видавництві «Світ»).

За наукові дослідження в галузі історичного українознавства та культурно-освітню діяльність Микола Литвин нагороджений Премією ім. М. Грушевського НАН України (2000), подякою Кабінету Міністрів України (2003), грамотою Голови Верховної Ради України (2009), Почесними грамотами (2001, 2007) і подяками (2011, 2017) Львівської облдержадміністрації, Тернопільської (2011) і Львівської (2011) обласних рад, грамотою Міністерства освіти і науки України (2017). Указом Президента України йому присвоєно почесне звання Заслуженого діяча науки і техніки України (2007). 2017 р. обраний дійсним членом НТШ, почесним професором Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Кандидат історичних наук

Любомир Хахула

До 60-річчя
члена-кореспондента НАН України
ЮРІЯ ВАСИЛЬОВИЧА ГОЛОВАЧА

16 червня 2017 року виповнилося шістдесят років Юрієві Васильовичу Головачу – відомому вченому в галузі теоретичної фізики та фізики складних систем, докторові фізико-математичних наук, професорові, членові-кореспонденту Національної академії наук України, яскравому представникові Львівської школи статистичної фізики.

Юрій Головач народився у місті Львові в інтелігентній українській родині. Батько, Василь Миколайович, професор, видатний учений-біохімік, учень С. З. Гжицького, досліджував біохімічні зміни в організмі сільськогосподарських тварин при хворобах та під впливом зовнішніх чинників. Мати, Антоніна

Гнатівна (з дому – Радом'як), працювала економістом. Після закінчення Львівської СШ № 4 із золотою медаллю Юрій Головач навчався на фізичному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка, який закінчив із відзнакою 1979 р. Після нетривалого періоду праці у Фізико-механічному інституті АН УРСР вступив в аспірантуру Львівського відділення статистичної фізики Інституту теоретичної фізики АН УРСР (керівник – академік НАН України І. Р. Юхновський). Відтоді наукова діяльність Юрія Васильовича пов'язана з цією науковою інституцією (1990 р. реорганізовано в Інститут фізики конденсованих систем). 1984 р. захистив кандидатську дисертацію «Дослідження фазового переходу в системі з n -компонентним виродженим параметром порядку» (наукові керівники – І. Р. Юхновський та І. О. Вакарчук). З 1992 р. – старший науковий співробітник. 1998 р. – захист докторської дисертації «Критичні явища в анізотропних моделях статистичної фізики: магнетики, полімери».

Наукові здобутки Ю. В. Головача стосуються теорії фазових переходів і критичних явищ (застосування методів теорії поля у конденсованих системах), фізики макромолекул, у тому числі в біологічних системах (конформаційні і топологічні властивості), застосування методів статистичної фізики для аналізу систем нефізичної природи. Так, він, зокрема, створив ренормгрупову теорію ефективної критичної поведінки як одного з розділів сучасної статистичної фізики критичних явищ у складних системах. Для кращого врахування умов експерименту теорію узагальнено на опис

систем із структурними неоднорідностями, анізотропією та фрустраціями. Теорія знайшла широке застосування при дослідженні структурно-непорядкованих магнетиків. У працях ученого розвинуто статистичну теорію складних полімерних макромолекулярних систем, які є складними як за хімічною будовою (кополімери, багатосортні полімери) і топологією (полімерні сітки та зірки) макромолекул, так і за характеристиками середовища (неоднорідності, пористі матриці, клітина). Поєднуючи методи статистичної фізики та квантової теорії поля, науковець здобув результати, які стосуються скейлінгових характеристик макромолекул. Дуже вагомим здобутком Юрія Головача є також застосування методів статистичної фізики для аналізу систем нефізичної природи. Ці роботи отримали схвалення і широкий резонанс серед теоретиків та експериментаторів і внесли суттєвий вклад у становлення й розвиток фізики складних систем. Особливо перспективними при аналізі поведінки складних систем виявився концептуальний апарат і методи статистичної фізики, у чому львів'янин є безумовним лідером в Україні.

У 2010 р. в Інституті фізики конденсованих систем НАН України створено новий науковий структурний підрозділ – Лабораторію статистичної фізики складних систем, яку очолив Юрій Головач. Це стало наслідком багаторічної діяльності вченого і його наукового колективу з дослідження фізики складних систем. За час свого існування лабораторія стала визнаним у світі центром досліджень із фізики складних систем (так, до прикладу, в цій лабораторії виконували одночасно чотири проекти 7-ї Рамкової програми ЄС). Із 2017 р. Ю. В. Головач очолює відділ статистичної теорії конденсованих систем, який 1969 р. став початком майбутнього Інституту фізики конденсованих систем (прикметно, що перед Юрієм Васильовичем відділом керували І. Р. Юхновський та М. П. Козловський).

За результатами здійснених досліджень Ю. В. Головач опублікував понад 400 наукових праць, серед яких більш ніж 120 – статті у провідних фахових журналах (серед них: *Phys. Rev. E* – 16, *Phys. Rev. B* – 7, *J. Phys. A* – 6, *Physica A* – 6, *Scientometrics* – 6, *Phys. Lett. A* – 4, *Erophys. Lett.* – 3, *Письма в ЖЭТФ* – 1). Він – автор низки оглядових статей у таких виданнях, як «Успехи физических наук», «Lecture Notes in Physics», «Advances in Complex Systems» та ін. Юрій Головач був одним із творців і багатолітнім відповідальним секретарем «Журналу фізичних досліджень», де продовжує працювати в редколегії донині. Багато і плідно вчений працює як заступник головного редактора журналу «Condensed Matter Physics», член редколегій журналів «Advances in Condensed Matter Physics», «European Journal of Physics», «Фізичного збірника НТШ».

Особливістю стилю наукової роботи Ю. Головача та його учнів є тісна співпраця з провідними вченими з інших країн, зокрема із групами Р. Кенні (Ковентрі, Англія), Р. Фолька (Лінц, Австрія), Ш. Турнера (Ві-

день, Австрія), Б. Берша (Нансі, Франція), Б. Делямотта (Париж, Франція), Ю. Козицького (Люблін, Польща), В. Янке (Ляйпціг, Німеччина). Ця міжнародна співпраця відбувається через виконання спільних проектів, читання лекцій для молодих учених і виступи із запрошеними лекціями на міжнародних конференціях і семінарах. За ініціативи Ю. Головача з 2008 р. започатковано нову форму співпраці із закордонними вченими-партнерами – спільне наукове керівництво аспірантами; відбулося кілька захистів учнів Юрія Васильовича, які одночасно отримали диплом кандидата наук українського зразка і диплом західного університету. Зараз ця ініціатива має продовження у формі Міжнародного коледжу докторантів (ІФКС НАН України та університети Лотарингії, Ляйпцігу і Ковентрі), завдяки чому молоді науковці мають змогу працювати під керівництвом вчених із різних країн і одночасно захищати наукову працю перед кількома вченими радами (журі).

Ю. В. Головач працював як український представник у наглядових радах низки проектів Європейської співпраці з науки та технологій (COST): «Фізика змагань і конфліктів» (2009–2012, COST Action MP0801), «Аналіз динаміки інформації і ландшафтів знання» (2013–2017: COST Action TD1210). З 2011 р. він входить до Дорадчої ради конференцій співпраці у галузі статистичної фізики у Середній Європі (МЕСО), одного із найпрестижніших зібрань у цій галузі.

Наукову роботу в Інституті Юрій Головач поєднує з викладацькою. З 1984 р. він працював на кафедрі теоретичної фізики Львівського національного університету імені Івана Франка як сумісник (з 1997 – доцент, у 2001–2006 – професор), а з 2005 р. читає курс з історії науки в Українському католицькому університеті (Львів). Також як гостьовий професор викладав в університетах Йоганна Кеплера в Лінці (Австрія, 1996, 2001, 2006) та Анрі Пуанкаре в Нансі (Франція, 2001, 2005, 2007, 2008). Під керівництвом вченого захищено сім кандидатських та одна докторська дисертація.

У 2015 р. Юрія Головача у дуже гострому конкурентному змаганні обрано членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «Нанобіофізика, фізика складних систем», що стало справедливим підсумком його попередньої наукової, педагогічної та науково-організаційної діяльності. Це дало йому можливість на якісно новому рівні втілювати свої задуми у різних сферах діяльності, працювати ще активніше, із більшою ефективністю. У травні 2017 р. фізика-теоретика обрали до першого складу Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій – постійного консультативно-дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України. Його досвід, знання і ерудиція використовуються при побудові стратегії розвитку наукової сфери в Україні, її інтегруванню в міжнародний простір, орієнтуванню на найвищі академічні стандарти, які сам Ю. Головач сповідує і яких чітко дотримується.

Член-кореспондент НАН України Ю. В. Головач – ініціатор і багаторічний керівник міжнародних Ізінгівських читань, міждисциплінарних семінарів «Обрії науки» та «Фізика і гуманітарні науки», редактор науково-популярних видань, багатотомного видання з фізики критичних явищ «Order, Disorder and Criticality. Advanced Problems of Phase Transition Theory» (World Scientific, Singapore).

Юрій Головач – яскравий приклад інтелектуала з широким науковим світоглядом. Крім безпосередніх зацікавлень фізикою, він є добрим фахівцем з історії науки, філософії, лінгвістики, володіє багатьма іноземними мовами, у тому числі: англійською, німецькою, французькою, польською, російською, есперанто. З 2006 р. – дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка. Нагороджений Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» (2009), медаллю НТШ «20 років відновлення НТШ в Україні» (2009), почесними грамотами Президії НАН України (2007, 2013, 2017).

Бажаємо шановному ювілярові міцного здоров'я, нових творчих здобутків і радості від життя.

І. М. Мриглад, О. Л. Іванків

До 60-річчя професора ВАСИЛЯ СТЕПАНОВИЧА КРАВЦІВА

Василь Степанович Кравців – відомий вчений у сфері регіональної політики, екологічної безпеки та природокористування, директор Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії економічних наук України, дійсний член Європейської академії природничих наук.

В. Кравців народився 11 вересня 1958 р. в с. Колоколин Рогатинського району Станіславської (нині Івано-Франківської) області. 1980 р. закінчив з відзнакою географічний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. 1981 р. розпочав працю у Львівському відділенні Інституту економіки АН України (з 1994 р. – Інститут регіональних досліджень НАН України, а з 2014 р. – ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України») на посаді інженера новоствореного наукового підрозділу – відділу еколого-економічних проблем розвитку Західного регіону України.

Тематикою наукових досліджень В. Кравціва на початковому етапі наукової діяльності були питання збереження природного довкілля у рекреаційних зонах. Уже перші його наукові розробки отримали високу оцінку науковців і практиків. У 1987 р. В. Кравців захистив кандидатську дисертацію «Вдосконалення управління охороною навколишнього середовища (на прикладі Карпатського регіону УРСР)» (науковий керівник – Долішний Мар'ян Іванович).

Розвиваючи тематику своїх досліджень у сфері управління природокористуванням й охорони довкілля, В. Кравців став одним із ініціаторів запровадження та творців методичних інструментів еколого-економічного регулювання процесів виробництва в Україні. Методичні основи впровадження економічних важелів управління охороною навколишнього природного середовища, які запропонував В. Кравців, та розроблений під його керівництвом методичний інструментарій з визначення розмірів платежів за збитки, заподіяні забрудненням атмосферного повітря, водного басейну, ґрунтів, порушенням земель, формування природоохоронних фондів були впроваджені у 1989–1990 рр. у Львівській, Івано-Франківській та Волин-

ській областях, у містах Львові та Тернополі. Це були перші в Україні науково обґрунтовані рішення, які на практиці реалізовували принцип «забруднювач платить». Пізніше вони були покладені в основу загальнодержавних нормативних документів щодо запровадження економічних методів управління охороною навколишнього природного середовища в Україні і дотепер діють уже в формі екологічного податку.

У 1987 р. В. Кравців очолив відділ еколого-економічних проблем розвитку Західного регіону України, який у 1994 р. перейменовано у відділ регіональної екологічної політики, а в 2014 р. – у відділ регіональної екологічної політики та природокористування. Основними напрямками досліджень цього наукового підрозділу стали обґрунтування регіональної екологічної політики та розробка ефективних механізмів її здійснення, розробка теоретичних основ формування стратегії освоєння природно-ресурсного потенціалу в контексті сталого розвитку регіону. Під науковим керівництвом В. Кравців було виконано низку науково-дослідних робіт відомчої, програмно-цільової та госпдоговірної тематики.

Серед вагомих результатів його діяльності – участь у розробці Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Порядку визначення плати і стягнення платежів за забруднення навколишнього природного середовища та Положення про республіканський позабюджетний фонд охорони навколишнього природного середовища, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 18 від 13.01.1992 р., у підготовці Концепції державної регіональної політики України, керівництво фундаментальними та прикладними дослідженнями відділу, які вилилися у випрацювання теоретичних засад формування регіональної екологічної політики, визначення її змісту, пріоритетних напрямів і механізмів реалізації, створення методологічних підходів до формування регіональних природоохоронних програм.

Під науковим керівництвом і безпосередньою участю В. Кравців було розроблено низку регіональних програм у сфері екологічної безпеки, рекреаційного природокористування, комплексного соціально-економічного розвитку, які затверджені регіональними й місцевими органами влади. Серед них – проекти державних програм соціально-економічного розвитку Карпатського регіону та Поділля, Програма охорони навколишнього природного середовища Львівської області на 1999–2002 рр., Програма розвитку санаторно-курортної сфери, туризму і відпочинку у Львівській області на 2003–2007 рр., Програма охорони навколишнього природного середовища Львівської області на 2009–2012 рр. тощо.

У 2007 р. В. Кравців у Раді з вивчення продуктивних сил України НАН України захистив докторську дисертацію «Регіональна екологічна політика в умовах становлення ринкової економіки в Україні (теорія, методи, практика)» (наукові консультанти – М. І. Долішній, Б. М. Данилишин) та

здобув вчений ступінь доктора економічних наук за спеціальністю «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища». З 2010 р. – професор.

З осені 2006 р. В. Кравців очолює Інститут регіональних досліджень НАН України. Незважаючи на завантаженість на посаді директора Інституту, науковець надалі керує науковими дослідженнями у сфері актуальних проблем регіоналістики – формування політики сталого розвитку гірських територій, досягнення екологічної безпеки, удосконалення адміністративно-територіального устрою України тощо.

Так, зокрема, у 2009 р. на замовлення Міністерства регіонального розвитку та будівництва України розроблено проект Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні». Запропоновані наукові рекомендації щодо забезпечення сталого розвитку гірських територій увійшли до Резолюції і Рекомендацій «Сталий розвиток гірських районів і досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи (2010) У 2012 р. за участі В. Кравціва розроблено і проект «Концепції Державної програми сталого розвитку Українських Карпат як складової частини програми Європейського Союзу «Карпатський простір», а в 2013 р. – проекти законодавчих та нормативних актів щодо спеціального режиму інвестиційної діяльності у гірських зонах України (законопроект № 4102 «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у гірських зонах України» у Верховній Раді України зареєстрували 18.02.2016 р.). Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Верховної Ради України також високо оцінив наукові розробки з регулювання екологічної безпеки у транскордонних регіонах України.

Із 2014 р. під керівництвом В. Кравціва здійснюють дослідження проблем реформування адміністративно-територіального устрою й розвитку місцевого самоврядування в Україні (зокрема, було підготовлено Концепцію та Основні положення адміністративно-територіальної реформи в Україні, обґрунтовано перспективну систему адміністративно-територіальних одиниць, визначено функції та повноваження органів державної влади і місцевого самоврядування за рівнями адміністративно-територіального устрою). За результатами досліджень було укладено та скеровано до центральних і регіональних органів державної влади низку методичних та науково-експертних матеріалів із питань реформування адміністративно-територіального устрою, моделювання територіальних громад базового рівня в Україні, які також здобули схвальну оцінку Комітету з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування Верховної Ради України та регіональних органів влади.

Новаторські методологічні підходи й результати досліджень В. Кравціва з проблематики екологічної безпеки, раціонального природокористу-

вання, регіональної екологічної політики, реформування адміністративно-територіального устрою викладені у низці монографій, скажімо, у колективних монографіях «Стратегія екологічної безпеки (регіональний контекст)» (під ред. М. І. Долішнього, В. С. Кравціва. – Львів, 1999), «Екологічна безпека та природно-ресурсний потенціал», «Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку» (у 8 т., за наук. ред. В. Кравціва. – Львів, 2013); «Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування» – Львів, 2016, а також у монографії В. Кравціва «Регіональна екологічна політика в Україні (теорія формування, методи реалізації)» (Львів, 2007). В. Кравців – автор близько 200 наукових праць, з них 15 монографій.

За час перебування на посаді директора, незважаючи на складні умови функціонування української науки, Інститут зберіг свій творчий потенціал та позиції провідної наукової установи у сфері регіональної політики та транскордонної співпраці. Зараз в Інституті працює висококваліфікований колектив учених і фахівців, який здатен успішно вирішувати різноманітні наукові завдання. В Інституті сформовані відомі в Україні наукові школи з проблем регіоналістики та транскордонної співпраці. Директор кадрової політики в Інституті здійснював, орієнтуючись на підвищення професійного рівня наукових кадрів, омолодження персоналу й поповнення науковцями вищої кваліфікації.

У процесі виконання науково-дослідних робіт та практичного впровадження їх результатів важливим напрямом у роботі керівника є розвиток співпраці з центральними та регіональними органами влади, науковими установами та вищими навчальними закладами, громадськими організаціями та суб'єктами підприємницької діяльності. В. Кравців входить до складу консультативно-дорадчого органу Кабінету Міністрів України – Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку, Міжвідомчої координаційної комісії з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади у Львівській області. Він є керівником секції економіки Західного наукового центру НАН України і МОН України, керівником секції регіональних досліджень Академії економічних наук України та заступником голови Координаційної ради науково-навчального комплексу «Економосвіта».

В. Кравців – ініціатор і безпосередній організатор численних науково-практичних конференцій і круглих столів, присвячених актуальним проблемам регіональної політики й соціально-економічного розвитку регіонів, низки міжнародних конференцій із проблематики сталого розвитку Карпат, щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Територіальний розвиток та регіональна політика: сучасний стан та орієнтири подальших реформ», наукових читань із питань регіоналістики пам'яті академіка НАН України М. І. Долішнього тощо.

Як головний редактор журналу «Регіональна економіка» та збірника наукових праць «Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України», значну увагу у своїй роботі приділяє належному рівню видавничої діяльності Інституту. Періодичні наукові видання Інституту входять до міжнародних наукометричних баз, а сьогодні науково-практичний журнал «Регіональна економіка» в системі Google Scholar входить до числа провідних українських періодичних наукових видань економічного профілю.

В умовах євроінтеграційних процесів В. Кравців активно працює над розвитком міжнародної наукової співпраці Інституту та над залученням науковців установи до європейського дослідницького простору. Він є дійсним членом Європейської академії природничих наук (м. Ганновер). За час його перебування на посаді директора Інституту укладено численні угоди про співпрацю із науковими установами та університетами Польщі, Румунії, Білорусі, Сербії, Словаччини, у рамках яких здійснюється реалізація спільних проєктів, написання монографій, публікація статей у виданнях установ-партнерів, організація наукових конференцій, стажування науковців та ін. Зокрема, науковці Інституту налагодили інтенсивну співпрацю та здійснюють дослідницькі проєкти спільно із академічними установами Польщі й Румунії. Успішно розвивається співпраця з польськими інституціями у рамках діяльності наукового інформаційно-статистичного транскордонного кластера «Інфостат Україна–Польща» (діє з 2013 р.), у якому В. Кравців – координатор із української сторони. У 2014 р. учений отримав почесну відзнаку Головного статистичного управління Республіки Польща.

За інтенсивну наукову та науково-організаційну діяльність В. Кравців нагороджений почесними грамотами та відзнаками центральних і регіональних органів влади, Президії НАН України. У червні 2018 р. йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

*Вчений секретар
Інституту регіональних досліджень
імені М. І. Долінського НАН України,
кандидат фізико-математичних наук,
старший науковий співробітник*

В. В. Демченко

До 60-річчя
члена-кореспондента НАН України
РОМАНА ЄВГЕНОВИЧА ГЛАДИШЕВСЬКОГО

У 2018 р. виповнилося 60 років українському вченому, проректорові з наукової роботи Львівського національного університету імені Івана Франка, членові-кореспондентові НАН України, докторові хімічних наук, професорові, лауреатові Державної премії України в галузі науки і техніки, голові Комітету кристалографів України, представникові України в Міжнародній спілці кристалографів та Європейській кристалографічній асоціації, керівнику секції «Хімія та хімічні технології» Західного наукового центру НАН України і МОН України, членові Президії Наукового товариства ім. Шевченка, віце-президентові Львівської обласної Малої академії наук учнівської молоді, Почесному амбасадорові Львова Гладишевському Романові Євгеновичу.

Народився Роман Гладишевський 19 вересня 1958 року у м. Львові. У 1980 р. закінчив з відзнакою хімічний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка та отримав кваліфікацію «Хімік. Викладач хімії». 1980–1981 рр. – інженер Науково-дослідного інституту матеріалів (м. Львів), 1982–1988 рр. – аспірант, інженер, старший науковий співробітник кафедри загальної хімії Львівського політехнічного інституту. 1987 р. у Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова захистив кандидатську дисертацію «Фазові рівноваги та кристалічна структура сполук у системах РЗМ-Со-Ga, де РЗМ – метал ітрієвої підгрупи». 1988–1990 рр. – старший науковий співробітник кафедри фізики напівпровідників Львівського державного університету імені Івана Франка. Упродовж наступних восьми років (1990–1997) мав наукове стажування за кордоном, працював науковим співробітником лабораторії кристалографії та кафедри фізики твердого тіла Женевського університету (Швейцарія), професором лабораторії структури матеріалів Університету Савуа (м. Ансі, Франція). У 1997 р. вступив у докторантуру кафедри неорганічної хімії Львівського державного університету імені Івана Франка. 2001 р. у Львові захистив докторську дисертацію «Інтерметаліди та оксиди: від ідеальної до реальної кристалічної структури». 2000–2005 рр. – доцент (вчене звання доцента присвоєно 2004 р.), професор (вчене звання професора присвоєно 2008 р.), з 2006 р. – завідувач кафедри неорганічної хімії Львівського національного університету імені Івана Франка. У 2012 р. обраний членом-

кореспондентом Національної академії наук України за спеціальністю «Кристалохімія». З 2014 р. – проректор з наукової роботи Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науково-організаційна діяльність члена-кореспондента НАН України, професора Гладишевського Р. Є. зосереджена на систематичних дослідженнях взаємодії компонентів у металічних системах, кристалічної структури інтерметалічних сполук і на зміцненні наукової школи «Кристалохімії», яку очолює з 2006 р. Наукові інтереси поєднують вивчення діаграм стану систем, кристалічної структури та фізичних властивостей неорганічних сполук, зокрема інтерметалідів і високотемпературних надпровідників з метою встановлення взаємозв'язку між їхнім складом, структурою та властивостями. Особливу увагу приділяє дослідженню алюмінідів, галідів, силіцидів і германідів рідкісноземельних елементів та багатокомпонентних купратів. Відкрив 80 структурних типів. Основні методи дослідження базуються на рентгенівській дифракції. Здійснив класифікацію структурних типів неорганічних сполук (Gmelin Handbook) і високотемпературних надпровідників (Academic Press), запропонував кристалохімічний алгоритм експериментальних досліджень діаграм стану металічних систем, нові схеми взаємозв'язків між структурними типами та методи структурного аналізу з урахуванням особливостей реальних структур (визначив структуру низки модульованих і композитних фаз), розробив нові методи синтезу надпровідної кераміки (Bi,Pb-2223F, Bi,Pb-2212 без модуляції, монокристали Bi-2223) та технології виготовлення надпровідних стрічок на основі Tl,Pb,Bi-1223, створив функціональні матеріали на основі інтерметалідів.

Роман Євгенович – автор 22 монографій у видавництвах Landolt-Börnstein і Walter de Gruyter, трьох оглядових статей, 10 патентів і 750 наукових статей і тез доповідей на різних наукових симпозиумах і конференціях. Він керує держбюджетною науково-дослідною темою, а також грантами Міжнародного центру дифракційних даних (ICDD, США) та Компанії «Матеріал Фази Дані Система» (MPDS, Швейцарія), координує спільні дослідження зі вченими Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України (м. Київ), Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України (м. Київ), Технічного університету м. Мюнхена (Німеччина), Інституту низьких температур і структурних досліджень ім. В. Тшебятівські ПАН (м. Вроцлав, Польща), Університету Савуа (м. Ансі, Франція), Женевського університету (Швейцарія) в галузі кристалохімії неорганічних сполук.

Надзвичайна працездатність, компетентність і професіоналізм дозволяють Романові Євгеновичу успішно поєднувати наукову, педагогічну та організаційну діяльність. Він викладає лекційні курси «Неорганічна хімія», «Кристалохімія», «Системи з унікальними властивостями» у Львівському університеті; викладав лекційний курс «Кристалографія» в Університеті Савуа (м. Ансі, Франція). Підготував 27 навчально-методичних роз-

робок, у тому числі посібники з кристалохімії українською, англійською та французькою мовами. Керує кваліфікаційними роботами студентів хімічного факультету. Керівник 12 кандидатських і науковий консультант 2 докторських дисертацій, захищених у Львівському університеті, а також співкерівник п'яти дисертацій, захищених за кордоном. У 2010 р. обраний академіком АН вищої освіти України, а в 2015 р. – академіком АН вищої школи України.

Неодноразово виступав на міжнародних конференціях із пленарними доповідями, зокрема, International Workshop on Tl and Hg Based Superconducting Materials (м. Кембрідж, Англія, 1997), Annual Meeting of American Crystallographic Association (м. Сент-Луїс, США, 1997), XXI Міжнародна Чугайовська конференція з координаційної хімії (м. Київ, 2003), XLVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Chemicznego (м. Люблін, Польща, 2003), 15, 16, 19, 20 International Conference on Solid Compounds of Transition Elements (м. Краків, Польща; 2006, м. Дрезден, Німеччина, 2008; м. Генуя, Італія, 2014; м. Відень, Австрія, 2018), XXXV Journée d'Etude des Equilibres entre Phases (м. Ансі, Франція, 2009), XV International Seminar on Physics and Chemistry of Solids (м. Шклярська Поремба, Польща, 2009), International Conference on Innovation and Development of International Education (м. Пекін, Китай, 2016), II Міжнародному форумі «Innovation Market» («Інноваційний розвиток КНР та українсько-китайська науково-технічна співпраця») (м. Київ, 2017). Виступив з доповіддю на Урочиському засіданні з нагоди 80-річчя від дня народження Почесного доктора Львівського національного університету імені Івана Франка, лауреата Нобелівської премії в галузі хімії Роалда Гофмана (м. Золочів, 2017).

Професор Роман Гладишевський – член бюро Наукової ради з проблем неорганічної хімії НАН України, керівник наукової секції «Хімія та хімічні технології» Західного наукового центру НАН України і МОН України, член Експертної ради з питань проведення експертизи дисертаційних робіт МОН України з хімічних наук, член секції за фаховим напрямом «Хімія» Наукової ради Міністерства освіти і науки України, член Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, голова Комітету кристалографів України, представник України в Міжнародній спілці кристалографів та Європейській кристалографічній асоціації, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, віце-президент Львівської обласної Малої академії наук учнівської молоді, почесний амбасадор Львова (2016–2018). Львівський учений є головним редактором міжнародного наукового журналу «Chemistry of Metals and Alloys» («Хімія металів і сплавів»), який засновано у Львівському університеті 2008 р., заступником головного редактора журналів «Праці Наукового товариства імені Шевченка» та «Украинский химический журнал» (Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України, м. Київ), членом редколегій журналів «Вісник Львівського університету. Серія хімічна», «Фізика і хімія твердого тіла» (Прикарпатський національний університет імені Василя

Стефаника, м. Івано-Франківськ), «Фізико-хімічна механіка матеріалів» (Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка НАН України, м. Львів), «Chemistry and Chemical Technology» (Національний університет «Львівська політехніка») та «Ukrainian Journal of Physical Optics, Supplement: Scientific Horizons» (Інститут фізичної оптики ім. О. Г. Влоха, м. Львів), редактором спеціального випуску «Journal of Alloys and Compounds» (2004), головою організаційних комітетів VIII–XIII Міжнародних конференцій з кристалохімії інтерметалічних сполук (м. Львів, 2002–2016), I–VI Шкіл молодих науковців «Дифракційні методи визначення будови речовини» (м. Львів, 2011–2018), I–IX Конкурсів школярів «Кристали» (м. Львів, 2010–2018), головою локальних організаційних комітетів виїзних сесій Наукової ради з проблеми «Неорганічна хімія» НАН України «Альтернативна хімічна енергетика» та «Сучасні проблеми хімії неорганічних речовин і матеріалів цивільного і подвійного призначення» (м. Львів, 2006, 2015), XVII Української конференції з неорганічної хімії за участю закордонних учених, присвяченої 90-річчю заснування НАН України (м. Львів, 2008), членом наукових комітетів Міжнародних конференцій «Solid Compounds of Transition Elements» та «Oxide Materials for Electronic Engineering – fabrication, properties and application».

У 1981 р. нагороджений медаллю АН УРСР за найкращу студентську роботу, у 2008 р. став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки в складі колективу авторів, а 2018 р. нагороджений відзнакою НАН України «За наукові досягнення»; неодноразово отримував відзнаки Міжнародного центру дифракційних даних (ICDD, США, 2008–2019). Співзасновник українсько-шведської Науково-консультаційної компанії «Структура-властивості».

Колеги та друзі вітають Романа Євгеновича з ювілеєм та висловлюють найщиріші побажання міцного здоров'я, особистого щастя, невичерпної енергії та наснаги у всіх його добрих справах: «Хай у Вашому домі завжди панують мир і злагода, у серці – доброта, а у справах – мудрість та виваженість. Нехай доля і надалі буде прихильною до Вас, даруючи радість життя, незрадливу удачу, вірних і надійних друзів!»

Вчений секретар

секції «Хімія та хімічні технології»

Західного наукового центру НАН України і МОН України,

провідний науковий співробітник кафедри неорганічної хімії

Львівського національного університету

імені Івана Франка

Богдана Белан

Доцент кафедри неорганічної хімії

Львівського національного університету

імені Івана Франка

Світлана Пукас

До 50-річчя професора ВОЛОДИМИРА ВОЛОДИМИРОВИЧА СТИБЕЛЯ

Ректор Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького Володимир Володимирович Стибель народився 29 січня 1968 р. у с. Більче Миколаївського району Львівської області. 1992 р. закінчив з відзнакою ветеринарний факультет Львівського зооветеринарного інституту, 1995 р. – аспірантуру, а в 1997 р. захистив кандидатську дисертацію «Експериментальний аскаридоз: цитогенетичні, імунологічні та біохімічні зміни у поросят і показники мутагенності *Ascaris suum* та авермектинів» за спеціальністю 16.00.11 – паразитологія (науковий керівник – доктор біологічних наук, професор К. В. Секретарюк). У 2003 р. В. В. Стибелю присвоєно вчене звання доцента кафедри паразитології та рибництва. У 2006 р. закінчив докторантуру, а в 2007 р. захистив докторську дисертацію «Асоціативні інвазії у свиней (епізоотологія, розробка, фармако-токсикологічне та терапевтичне обґрунтування щодо застосування бровермектин-грануляту)» за спеціальністю 16.00.11 – паразитологія, гельмінтологія; 16.00.04 – ветеринарна фармакологія і токсикологія (наукові консультанти – доктор біологічних наук, професор К. В. Секретарюк, доктор ветеринарних наук, професор Д. Ф. Гуфрій). З 2008 р. Володимир Стибель – завідувач кафедри паразитології та іхтіопатології, з 2009 р. – заступник, а з 2011 р. – декан та професор факультету ветеринарної медицини. З 2014 р. професор В. В. Стибель – ректор Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького.

Наукові дослідження Володимира Стибеля, результати яких висвітлені у понад 260 наукових і навчально-методичних працях, 18 патентах, 64 навчально-методичних посібниках, технічних умовах і настановах, у виступах на міжнародних конференціях, симпозіумах в Україні, Польщі, Росії, Білорусі, Молдові, Таджикистану, Азербайджану, пов'язані з вивченням впливу генотоксичної і цитотоксичної дії гельмінтів і антигельмінтиків на геном тварин. Професор В. В. Стибель — головний редактор журналів «Сільський господар» і «Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького», член редакційної ради наукового журналу «Біологія тварин», редакційної колегії Науково-технічного бюлетеня Державного нау-

ково-дослідного контрольного інституту ветеринарних препаратів та кормових добавок і Інституту біології тварин НААН України, Міжнародного журналу «Антибіотики та пробіотики». Під його керівництвом захищено сім кандидатських дисертацій. Володимир Володимирович є головою вченої ради і спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, членом державної фармакологічної комісії ветеринарної медицини України.

За вагомий особистий внесок у науку і практику ветеринарної медицини В. В. Стибель нагороджений Почесними грамотами та подяками Міністерства аграрної політики України, Львівської обласної державної адміністрації, Львівської обласної організації профспілки працівників АПК, трудовою відзнакою Міністерства аграрної політики України «Відмінник аграрної освіти України III ступеня», відзнакою Вроцлавського природничого університету (Польща), орденом Володимира Великого I ст., почесним орденом князя Ярослава Мудрого I ст. та відзнакою Папи Римського Франциска. Заслужений діяч науки і техніки України (2018).

Професор В. В. Стибель – вмілий організатор освіти і науки, вихователь наукових кадрів, керівник із стратегічним мисленням щодо розвитку університету. Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, який він очолює і який віддавна знаний як кузня кваліфікованих кадрів для аграрної галузі, зараз є сучасним освітнім, науковим і культурним центром, випускники якого успішно працюють в Україні та за її межами. Активна науково-організаційна діяльність вченого та ректора є вагомим внеском у розбудову аграрної науки й утвердження іміджу України як держави із високорозвинутими галузями науки та освіти.

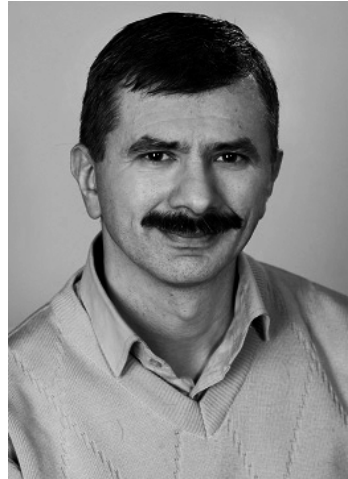
*Проректор з наукової роботи
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького, доцент*

О. М. Федець

До 50-річчя
доктора історичних наук
МИРОНА МИКОЛАЙОВИЧА КАПРАЛЯ

У 2018 р. виповнилося 50 років від дня народження історика, археографа та джерелознавця, доктора історичних наук, професора, керівника Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України Мирона Капралю.

Майбутній вчений народився 29 березня 1968 р. в с. Млиніська Жидачівського району на Львівщині. У дитячі роки сім'я Мирона переїхала до Львова, де він 1985 р. закінчив середню школу № 49. Після завершення військової служби в червні 1988 р., на хвилі національно-патріотичного піднесення, яке тоді охопило Львів та Україну, вирішив стати істориком. Навчався на історичному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка (спершу стаціонарно, а згодом заочно). На початку 1990-х рр., будучи ще студентом, М. Капраль пов'язав своє майбутнє з новоствореним Львівським відділенням Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, засновником якого був видатний український історик професор Ярослав Дашкевич (1926–2010). Тут упродовж 20 років (1992–2012) М. Капраль пройшов шлях від археографа до керівника Інституту.

Мирон Капраль належить до Львівської археографічної школи Я. Дашкевича і є прикладом класичного академічного вченого. Упродовж усієї своєї діяльності в Інституті археографії дослідник цілеспрямовано займався науковими студіями, які увінчалися в 1996 р. захистом кандидатської дисертації про фінансові книги Львова як джерело історичної демографії та соціотопографії (науковий керівник Я. Дашкевич), а в 2004 р. – докторської дисертації про національні громади Львова ранньомодерного часу (за монографією). Він автор понад 200 наукових статей і джерельних публікацій, а також двох монографій – «Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини)» (Львів, 2003) та «Люди корпорації: львівський шевський цех у XVII–XVIII ст.» (Львів, 2012).

Наукові зацікавлення М. М. Капралю охоплюють широкий спектр проблем соціальної історії домодерного міського суспільства України та Центрально-Східної Європи. На прикладі Львова XV–XVIII ст. дослідник

показав особливості соціальних і національних взаємин у пізньосередньовічному та ранньомодерному місті, висвітлив демографічні процеси у львівському міщанському середовищі, їхній правовий статус, головні тенденції розвитку соціальних корпорацій – церковних братств і ремісничих цехів. Як джерелознавець та археограф, опублікував три томи міських привілеїв, низку документів з історії братств. Поза «львівськими сюжетами» науковець вивчає невідомі сторінки біографії Дмитра Вишневецького та діяльність Археографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка, упорядковує й осмислює інтелектуальний спадок М. Грушевського та Я. Дашкевича, цікавиться етапами становлення й розвитку Інституту, пише про минувшину рідної Жидачівщини, вивчає картографічні джерела до історії міст Галичини.

Багаторічна невтомна дослідницька робота, здебільшого в архівах і бібліотеках Львова, принесла вченому визнання як одному з найкращих джерелознавців та археографів у сучасній українській історичній науці. Він реалізував низку великих видавничих проектів. У 1994 р. упорядкував архівні матеріали до розвідки Івана Крип'якевича «Львівська Русь у першій половині XVI ст.». Згодом у серії «Львівські історичні пам'ятки» побачили світ збірники документів: «Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.» (1998), «Привілеї національних громад міста Львова XIV–XVIII ст.» (2000), «Економічні привілеї міста Львова XV–XVIII ст.: привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій» (2007), а також два перевидання українською мовою з науковим коментарем «Хроніки міста Львова» Дениса Зубрицького (2002, 2006). У 2016 р. опубліковано джерелознавче дослідження «Богоявленське братство Львова у XVIII ст.», де вміщено, крім історичного нарису, низку документів з історії цієї соціальної корпорації.

За керівництва Я. Дашкевича, разом із колегами Ігорем Сковчилясом та Ярославом Федоруком, Мирон Капраль розпочав свою діяльність у ролі члена редакційної колегії наукового часопису «Україна в минулому» (1992–1996, вип. 3–9), видавничої серії «Львівські історичні праці. Джерела» (1994, вип. 1–2) та збірника статей «Mappa Mundi» (1996). Згодом долучився до упорядкування та перевидання наукової спадщини свого вчителя: зокрема, був співупорядником творчого доробку Я. Дашкевича, частково представленого в книгах: «Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури» (2006, 2007, 2016), «Майстерня історика: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» (2011), а також збірника «Українське джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни на порозі XXI ст.: матеріали Міжнародної конференції, присвяченої 85-літтю від дня народження Ярослава Дашкевича» (2013).

Від самих початків праці у Львівському відділенні Інституту археографії Мирон Капраль був залучений до опрацювання й републікації наукових текстів М. Грушевського. Спершу, спільно з Я. Федоруком, він

уклав іменний покажчик до «Історії України-Руси», який вийшов у світ 2000 р. Із 2004 р. учений – член колективу дослідників з Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського та інших інституцій НАН України, які готують до друку академічне видання творів М. Грушевського у 50 т. На сьогодні історик (самостійно та спільно з А. Фелонюком) підготував сім томів у чотирьох серіях згаданого багатотомника (т. 6–9, 16, 23 і 34).

Одночасно з виконанням обов'язків в Інституті археографії, з 1998 р. історик викладав у Львівському національному університеті імені Івана Франка – на посадах асистента, доцента, а з 2007 р. – професора історичного факультету. Завдяки постійному спілкуванню зі студентською молоддю, М. Капраль має змогу підбирати майбутні кадри для розвитку наукових студій в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Під його керівництвом захищено чотири кандидатські дисертації з проблем історії Львова та Руського воєводства Речі Посполитої ранньомодерного часу (Оксана Потимко (2007), Оксана Вінниченко (2009), Андрій Фелонюк (2009) та Богдан Смерека (2016)).

Завдяки значним фаховим здобуткам, із початку нового ХХІ ст. учений активно інтегрується в західне наукове середовище. Про це свідчить не лише постійна участь у міжнародних конференціях і наукових стажуваннях у Польщі, Німеччині, Австрії, США, Канаді, а й залучення до спільних міжнародних дослідницьких проектів, скажімо: в ініційованій польськими науковцями едиції реєстрів міських урядників Речі Посполитої, Сілезії та Західного Помор'я (результатом цієї співпраці стало видання в Торуні книжки «*Urządnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku*» (2008)). У 2006–2007 рр. Мирон Капраль – учасник іншого міжнародного проекту з наукового видання щоденника гданського мандрівника Мартіна Груневега (1562 – близько 1615) (керівник – німецька дослідниця Альмут Буес). Також він співупорядник англомовного академічного перекладу «Історії України-Руси» М. Грушевського, що здійснюється під керівництвом Франка Сисина в Центрі дослідження історії України ім. Петра Яцика при Канадському інституті українських студій Університету Альберти (Едмонтон, Канада). У 2014 р. львівський учений став ініціатором і науковим редактором багатотомного видання «Атлас українських історичних міст», який реалізується в рамках європейської програми підготовки до друку атласів історичних міст під егідою Міжнародної комісії з історії міст (International Commission for the History of Towns, ICHT). Він є членом робочої групи Атласу історичних міст, що функціонує у складі комісії. 2014 р. з'явився том, присвячений Львову, а 2016 р. – Жовкві.

Як керівник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського М. М. Капраль, поряд із дослідженням цікавих для себе тем, пов'язаних із соціальною історією

ранньомодерного Львова, розвиває наукові напрямки, започатковані попереднім директором установи професором Я. Дашкевичем (ідеться передусім про історичну картографію та картознавство). Крім названого далекосяжного проекту «Атлас українських історичних міст», учений очолює колектив істориків, картографів та географів, які, використовуючи GIS-технології та методи своїх наук, працюють над створенням «Інтерактивного атласу України».

Таку активну наукову й науково-організаційну діяльність М. Кап-
раля високо оцінює наукова інтелігенція та державні структури. Так, на підставі рішень вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України та ВАК України у 2007 р. він отримав вчене звання старшого наукового співробітника, а 2013 р. – професора (спеціальність «Джерелознавство, історіографія та спеціальні історичні дисципліни»). У 2015 р. відзначений преміями НАН України ім. М. Грушевського та Канадського інституту українських студій Університету Альберти за найкращу роботу в галузі україністики за 2012–2014 рр.

Андрій Фелонюк

Наукові досягнення та перспективи розвитку Львівського державного університету безпеки життєдіяльності: з нагоди 70-річчя від часу створення

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності є провідним закладом вищої освіти України у галузі безпеки людини та структурним підрозділом Державної служби надзвичайних ситуацій України. До складу Університету входять навчально-наукові інститути пожежної та техногенної безпеки, цивільного захисту, психології та соціального захисту, а також післядипломної освіти. Підготовку за освітніми рівнями бакалавра та магістра в університеті здійснюють за спеціальностями: «Пожежна безпека», «Цивільна безпека», «Комп'ютерні науки», «Кібербезпека», «Менеджмент», «Філологія», «Психологія», «Соціальна робота», «Екологія», «Транспортні технології». В університеті функціонує ад'юнктура і докторантура. В ад'юнктурі здійснюється підготовка за спеціальностями: «Пожежна безпека», «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», «Менеджмент», «Екологія», «Комп'ютерні науки та інформаційні технології», а в докторантурі – за спеціальностями «Пожежна безпека» й «Управління проектами та програмами».

Коротка історія становлення університету. Історія навчального закладу розпочинається з київських курсів удосконалення офіцерського складу пожежної охорони МВС СРСР, створених у 1947 р. в Києві. Невдовзі на базі Курсів було створено Київське пожежно-технічне училище, яке в 1954 р. передислокували до Львова й перейменували на Львівське пожежно-технічне училище.

Особовий склад училища завжди з гідністю захищав цивільне населення під час стихійних лих, техногенних катастроф і політично-соціальних конфліктів. У 1986 р. 3 офіцери та 9 курсантів брали безпосередню участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. З 21 лютого по 8 серпня 1989 р. особовий склад училища виконував миротворчу місію з охорони громадського порядку у Нагірному Карабаху.

2001 р. училище перейменовано на Львівський інститут пожежної безпеки МВС України, а 29 березня 2006 р. – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

З 2008 р. університет входить до складу Асоціації навчально-наукових установ Європи у галузі безпеки людини (European Fire Service Colleges Association).

2012 р. до структури університету увійшли Вище професійне училище та Ліцей цивільного захисту (м. Вінниця).

2013 р. ректор університету професор Михайло Козяр підписав Велику Хартію університетів (Magna Charta Universitatum).

2017 р. університет відзначив 70-річчя від часу створення.

Головні напрями науково-дослідної діяльності університету. Наукові дослідження в університеті зосереджені на таких пріоритетних напрямках: вогнезахист будівельних конструкцій, підвищення протипожежної захищеності об'єктів за допомогою первинних засобів пожежегасіння, розроблення нових засобів та методів пожежегасіння, розвиток випробувальної бази для захисту рятувальників, гасіння лісових пожеж, удосконалення управління підрозділами ДСНС та підвищення рівня захищеності об'єктів, кадрова політика та професійна і психологічна підготовка персоналу, правові й організаційно-управлінські заходи у галузі безпеки. В Університеті діють спеціалізовані вчені ради з захисту дисертацій, на яких успішно захистили результати наукових досліджень близьк 80 науковців. В університеті за останні три роки отримано 34 патенти (11 – на винахід та 23 – на корисну модель).

Упродовж останніх років Львівський державний університет безпеки життєдіяльності є базовим для проведення другого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із груп спеціальностей «Техногенна безпека» та «Цивільна безпека (безпека життєдіяльності)».

В Університеті діють спеціалізовані науково-дослідні лабораторії.

Лабораторія пожежної безпеки здійснює різні види випробувань речовин, матеріалів і конструкцій на пожежну небезпеку. Окрему ланку роботи лабораторії становлять випробування виробів та електрообладнання на відповідність вимогам пожежної безпеки, визначення якості піноутворювачів, проведення науково-дослідних робіт з визначення категорій приміщень та їх обґрунтування, оцінка пожежної небезпеки об'єкта, дослідження та встановлення причини виникнення пожежі, розробка технічних умов, надання відгуку на технічні умови з пожежної безпеки, розробка й випробування засобів пожежегасіння та засобів аварійно-рятувального обладнання, аналітичні послуги із упровадження науково-технічних розробок на ринок, консультаційні послуги з питань пожежної безпеки.

Лабораторія екологічної безпеки контролює якість промислових викидів і викидів шкідливих речовин з відпрацьованими газами автомобілів в атмосферне повітря, здійснює контрольні заміри та аналіз складу повітря житлових, громадських і побутових приміщень на наявність шкідливих речовин, контролює якість поверхневих, підземних та зворотних вод, досліджує забруднення ґрунтів, контролює дотримання підприємствами норм гранично дозволених скидів і викидів, здійснює оцінку впливу на навколишнє середовище, оперативний виїзний контроль параметрів навколишнього середовища у місцях техногенних або природних катаклізмів. Лабораторія може виконувати нестандартні разові, поточні або комплексні хімічні, еколого-аналітичні дослідження об'єктів.

Лабораторія інтелектуального моделювання безпечного майбутнього здійснює розвиток фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних із розробкою та впровадженням новітніх технологій, методів і засобів забезпечення безпеки людини у різних сферах її діяльності. Працівники лабораторії ведуть теоретичні й експериментальні дослідження, надають консультації та роблять експертизу, розробляють пропозиції та рекомендації щодо впровадження результатів досліджень, здійснюють супровід виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, організовують науково-технічні та науково-освітні виставки, семінари, наради, конференції, школи.

На базі університету регулярно відбуваються міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції («Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності», «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи», «Інформаційна безпека в сучасному суспільстві», «Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток», «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)», «Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика інновацій», «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах», «Проблеми та перспективи розвитку охорони праці», «Математика, що нас оточує: минуле, сучасне, майбутнє», «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події», «Особистість в екстремальних умовах», «Інформаційна безпека в сучасному суспільстві»), а також міжвузівські науково-практичні конференції, семінари, тренінги та майстер-класи. У роботі наукових заходів беруть участь представники різних закладів вищої освіти, наукових установ України та зарубіжжя.

В університеті готують численні збірники наукових праць, які є фаховими виданнями: «Пожежна безпека», «Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Львівський філологічний часопис».

Університет бере участь у програмах академічної та кредитної мобільності Еразмус+ з Кінгстонським університетом (Лондон, Великобританія) та Естонською академією безпеки (Таллінн, Естонія). Працівники, курсанти і студенти університету – учасники стажувань та обмінів досвідом у рамках міжнародних програм співпраці, зокрема, «Польська Допомога», програми отримання подвійних дипломів і стажування при Головній школі пожежної служби (Варшава, Польща) Суспільній академії наук (Лодзь, Польща), Державній вищій технічно-економічній школі (Ярослав, Польща), програма академічних обмінів фонду Фулбрайта (США), міжнародні курси іноземних мов та удосконалення педагогічної майстерності (курси французької мови у Школі національної жандармерії Франції міста Рошфор, курси ICALT для викладачів англійської мови під загальним керівництвом Університету в Кембриджі), спільні міжнародні на-

вчання ДСНС України та НАТО із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, командно-штабні та польові навчання у рамках міжнародного проекту «EU-CHEM REACT» та ін.

Упродовж 70 років розвитку університет пройшов різні етапи становлення у навчальному та науковому аспектах. Працівники університету, ад'юнкти, докторанти, курсанти та студенти докладають значних зусиль для підвищення наукового потенціалу закладу, формування нових науково-освітніх традицій і подолання викликів часу. Науково-технічні досягнення та стабільна діяльність університету сьогодні є запорукою його подальшого успішного розвитку задля вирішення важливих науково-технічних завдань у сфері цивільного захисту та безпеки людини.

*Проректор з науково-дослідної роботи
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності,
доктор сільськогосподарських наук, професор*

А. Д. Кузик

Івано-Франківському національному технічному університету нафти і газу, визначному центру вищої нафтогазової освіти і науки України – 50 років

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу здійснює підготовку фахівців для нафтогазового комплексу та суміжних галузей України й інших держав, а також виконує науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи для підприємств і установ різних галузей економіки України. Послуги, які надає університет у сфері вищої освіти згідно з сертифікатом на систему управління якістю № UA 2.047.09517–15 та стосовно виконання фундаментальних, пошукових і прикладних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт згідно з сертифікатом на систему управління якістю № UA 2.047.09380–15, відповідають вимогам ДСТУ ISO 9001:2009.

У структуру Університету нафти і газу входять: десять навчально-наукових інститутів (Інститут нафтогазової інженерії; Інститут геології і геофізики; Інститут інженерної механіки; Енергетичний інститут; Інститут інформаційних технологій; Інститут економіки і управління в нафтогазовому комплексі; Інженерно-екологічний інститут; Інститут архітектури, будівництва і туризму; Інститут гуманітарної підготовки та державного управління; Інститут післядипломної освіти), кафедра військової підготовки, аспірантура, докторантура, Науково-дослідний інститут нафтогазової енергетики та екології; три коледжі (Бурштинський енергетичний коледж, Коледж електронних приладів, Калуський коледж економіки, права та інформаційних технологій) і Фізико-технічний ліцей. При університеті створений навчально-науково-виробничий комплекс, який об'єднує майже 40 навчальних закладів різного рівня акредитації та загальноосвітні школи. Головне завдання комплексу – інтенсивна й ефективна профорієнтаційна робота. Загалом в університеті навчаються понад десять тисяч студентів, аспірантів, докторантів, курсантів та слухачів.

Понад століття в Україні системно працює нафтогазова вища освіта і наука. Її початок пов'язаний із відкриттям у 1898 р. спеціальності «Буріння і видобування нафти» у Львівській політехнічній школі, а також зі створенням у 1899 р. Крайової науково-дослідної лабораторії для вивчення властивостей прикарпатської нафти й інших процесів, пов'язаних із видобутком і використанням нафти.

Звичайно, окремі дослідження здійснювали й раніше: необхідно було розробляти технології видобування, створювати пристрої для спорудження свердловин, бо в другій половині XIX ст. на Прикарпатті розпочався

промисловий видобуток нафти. Львів поступово ставав центром нафтогазової освіти України і Європи. У 1922 р. було відкрито першу спеціалізовану нафтогазову кафедру в Європі – кафедру буріння і видобування нафти у новоствореній Львівській політехніці на базі Львівської політехнічної школи, яка стала основою для формування навчальної інфраструктури вищої нафтогазової освіти. Центр вищої нафтогазової освіти у Львові працював до середини 60-х років ХХ ст.

У 1963 р., реалізуюючи програму уряду щодо наближення підготовки фахівців до місця їхньої праці, був створений Івано-Франківський філіал Львівського політехнічного інституту на базі загальнотехнічного факультету. Нафтогазові структурні підрозділи Львівського політехнічного інституту перевели до Івано-Франківська – і розпочався новий період вищої нафтогазової освіти і науки. Бурхливо розвивалася навчальна і наукова база, зростали нові кадри вищої кваліфікації. Усе це було зумовлено рекордним видобутком нафти і газу в Україні: наприкінці 1960-х рр. видобуток природного газу в Україні перевищував 68 млрд м³ на рік. Потрібні були нові кваліфіковані фахівці та нові ефективні технології. Склалися усі необхідні передумови створення освітнього і наукового нафтогазового закладу нового типу, і такий вищий навчальний заклад – Івано-Франківський інститут нафти і газу – було створено 1967 р. На цей вищий навчальний заклад було покладено велику місію – підвищення енергетичної безпеки держави. Але проблема енергетичної безпеки стала найбільш актуальною після проголошенням державної незалежності України. У всі роки незалежності в енергетичному балансі Української держави нафта, нафтопродукти і природний газ сумарно перевищують 50% первинного енергоспоживання. Саме нафта і природний газ стали визначальними чинниками енергетичної безпеки України.

Із перших років створення Івано-Франківський інститут нафти і газу інтенсивно розвивався: відкривали нові спеціальності, поставали нові кафедри й факультети, формувалися наукові школи. Інститут гідно виконував свою місію. В останні десятиліття суттєво зросла його роль при техніко-технологічному та соціально-економічному формуванні енергетичної стратегії держави. При цьому відбувалися позитивні зміни у структурі закладу, прогресивно змінювалися зміст і форми навчання, удосконалювалися методи досліджень, зміцнювався кадровий потенціал.

Згодом змінився й статус навчального закладу: за результатами акредитації Івано-Франківський інститут нафти і газу в 1994 р. досяг IV рівня і став технічним університетом. А 2001 р. за значні успіхи в підготовці фахівців для економіки України та високі результати наукових досліджень, згідно з Указом Президента України, Івано-Франківському державному технічному університету нафти і газу надано статус національного. Академічна спільнота Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу зосередила свої зусилля на вирішенні ключових проблем

енергетичної безпеки України. Усе це відбувалося в контексті складних державотворчих процесів із відчутним впливом світових економічних криз, загостренням відносин із сусідніми державами, з якими підтримувалися тісні зв'язки щодо ефективного функціонування важливих стратегічних нафтогазових об'єктів. Один із таких об'єктів – це газотранспортна система України, поєднана з газотранспортною системою Російської Федерації у виконанні важливого міжнародного завдання стосовно транспортування природного газу до країн Європейського Союзу. Велику увагу в університеті приділяють дослідженням надійності газотранспортної системи і напрацюванню гнучких альтернативних шляхів постачання газу.

Науково-дослідницькі праці, виконані в університеті, неодноразово були високо оцінені на державному рівні. Так, у 2006 р. Державною премією України в галузі науки і техніки відзначена праця «Розробка та впровадження високоефективних технологій видобування і постачання газу для підвищення енергетичної безпеки держави» (першими лауреатами Державної премії незалежної України в галузі науки і техніки серед працівників університету стали: професори Є. І. Крижанівський, В. Я. Грудз, Р. М. Кондрат, М. А. Мислюк). Того ж року Державною премією України в галузі науки і техніки відзначено працю, яку представив Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України – «Розробка та впровадження засобів неруйнівного контролю і технологій технічної діагностики машинобудівного обладнання тривалої експлуатації» (тоді лауреатами Державної премії стали працівники університету – професор О. М. Карпаш та кандидат технічних наук Я. М. Зінчак. На сьогодні лауреатами Державної премії України в галузі науки і техніки стали 19 працівників університету. Проф. О. М. Адаменко в 1978 р. отримав звання лауреата Державної премії СРСР в галузі науки і техніки. Троє молодих науковців університету стали лауреатами Державної премії України серед молодих учених у 2015 р. В університеті працюють вісім заслужених діячів науки і техніки України та 12 заслужених працівників освіти України, понад 100 докторів наук, професорів і майже 500 кандидатів наук, доцентів.

Гордість університету – це його випускники, які об'єднані в Асоціацію випускників Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, яку очолює випускник університету, багаторічний директор УМГ «Прикарпаттрансгаз», кандидат технічних наук В. П. Рудко. Асоціація випускників як громадська організація сприяє покращенню матеріально-технічної бази університету, тож ректорат і Вчена рада університету вельми вдячні випускникам за підтримку й формування позитивного іміджу університету в Україні та світі. Численні випускники особливо активні в підтримці університету та його ініціатив, зокрема випускник факультету газонафтопроводів 1970 р., почесний професор університету, доктор технічних наук, професор Б. В. Будзуляк. Богдан Володимирович брав особисту участь у розробці проектів створення гелієвої енер-

гетичної установки плавального басейну потужністю 100 кВт, індивідуальної котельні спорткомплексу, реконструкції прилеглої території та інших об'єктів і забезпечив фінансування для належної їх реалізації. Випускники університету працюють майже у всіх нафтогазовидобувних державах світу, а це, очевидно, сприяє тому, що в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу навчаються студенти майже з 40 країн. Університет отримує позитивні відгуки про роботу своїх випускників від багатьох знаних нафтогазових компаній. Так, випускник університету 2003 р. Роман Шеремета, доктор економічних наук, професор, який навчався за спеціальністю «Економіка підприємства паливно-енергетичного комплексу», став лідером рейтингу журналу «Forbes» у 2015 р. (поділив І–ІІ місця) серед найкращих економістів світу, які здобули освіту в Україні.

Серед реалізованих з ініціативи випускників університету важливих проектів потрібно згадати подачу газу з підземних сховищ із Заходу на Схід України в січні 2009 р. При високих морозах було призупинено подачу газу з Російської Федерації до східних областей України, тому тоді нависла небезпека паралічу теплоенергетичних систем, що могло мати складні технічні та соціальні наслідки. Група фахівців, випускників університету, під керівництвом генерального директора ДК «Укртрансгаз» Я. С. Марчука за нетривалий час забезпечили роботу газотранспортної системи в реверсному режимі і подали газ із Заходу на Схід України. Конструктивні рішення й злагоджена праця колективу газотранспортників не дозволили статися великому лиху.

Останніми роками спостерігається стрімкий злет оцінок світових вуглеводневих ресурсів, особливо природного газу, глобальні світові ресурси якого вже наближаються до 1000 трлн м³. Науковці підтверджують прогнози щодо того, що XXI ст. має бути переважно газовим. За підрахунками Департаменту енергетики США у 2030 р. порівняно з 2003 р., роль газу як енергоносія в світовій промисловості зросте у десять разів.

Україна, що була серед піонерів і світових лідерів у сфері нафто- та газовидобувної індустрії, опинилася осторонь цього важливого газоенергетичного процесу, що зумовлено не міфічним виснаженням українських надр, а обвальним падінням обсягів глибокого буріння та сейсморозвідки, хибною економічною політикою та іншими негативними чинниками в Україні. Все це супроводжується дезінформацією про виснаження вуглеводневих ресурсів, що знаходяться в разючому протиріччі із науково обґрунтованими перспективами нафтогазоносності нашої країни.

Колектив університету розуміє, що саме йому, спільно з нафтогазовими компаніями і за підтримки держави, слід вирішувати важливі та складні завдання енергетичної безпеки. Зважаючи на величезні економічні та суспільні втрати, яких зазнала Україна за час розбудови незалежності, фінансування цих завдань необхідно перетворити з тягаря державного бюджету на складову економічного розвитку країни. Так, викладачі уні-

верситету, виконуючи бюджетну науково-дослідну роботу за індивідуальними планами, реалізують, зокрема, комплексну цільову програму «Науково-організаційні засади наروщування видобутку вітчизняних нафти і газу та диверсифікації постачання енергетичних ресурсів для підвищення енергетичної безпеки України». Ця програма, доповнена іншими науковими результатами, які здобули працівники університету при виконанні кандидатських і докторських дисертацій та різних науково-дослідних проєктів, повинна стати основою нафтогазової складової нової енергетичної стратегії України. Університет має намір презентувати цю інноваційно-стратегічну програму під час відзначення 50-річчя від часу створення.

Університет нафти і газу пропагує свої напрацювання на всіх рівнях – від окремих підприємств до керівництва державою. Так, 9 червня 2015 р. у Верховній Раді України з ініціативи університету відбулися слухання на тему «Перспективи та шляхи нарощування видобутку вітчизняних нафти та газу для підвищення енергетичної безпеки України». У слуханнях, окрім народних депутатів, узяли участь і представники різних галузей та наукових установ.

6 травня 2016 р. підписано Меморандум про співпрацю між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України та Івано-Франківським національним технічним університетом нафти і газу, метою якого спільна діяльність щодо нарощування видобутку вітчизняних енергоносіїв та забезпечення максимально широкої диверсифікації шляхів і джерел постачання первинних енергоресурсів.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу визнаний в Україні та за її межами як центр високоякісної нафтогазової освіти і науки. Тут створена потужна навчально-наукова база, працюють ефективні наукові школи, готують нових фахівців вищої кваліфікації. Тільки за останні п'ять років молоді вчені (віком до 45 років) захистили 30 докторських і понад 150 кандидатських дисертацій.

Університет стабільно підіймається щаблями різних рейтингів. Так, у рейтингу ТОП-200 з 2009 до 2016 р. Університет нафти і газу перемістився з 47 на 30 місце; за рейтингом «Вебоетрікс» з 2013 до 2016 р. – з 43 на 21 місце (за цим рейтингом і за цей час у світі піднявся майже на 3,5 тис. позицій). За консолідованим рейтингом за два останні роки університет піднявся з 41 на 32 позицію.

Наукові школи університету ефективно співпрацюють з провідними інститутами Національної академії наук України: Інститутом електрозварювання ім. Є. О. Патона, Фізико-механічним інститутом ім. Г. В. Карпенка, Інститутом надтвердих матеріалів ім. М. В. Бакуля, Інститутом геологічних наук, Інститутом геології і геохімії горючих копалин, Інститутом газу та ін. Із більшістю з них створені спільні дослідні центри та лабораторії.

Університет активно співпрацює з провідними вітчизняними та зарубіжними університетами: Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національ-

ним університетом «Львівська політехніка», Металургійною академією (м. Дніпро), Запорізьким національним технічним університетом, Краківською гірничо-металургійною академією ім. С. Сташіца (Польща), Університетом нафти і газу (м. Плоєшті, Румунія), Північним університетським центром Бая Маре Технічного університету Клуж Напока (Румунія), Технічним університетом Кошице (Словаччина), Університетом Мішкольц (Угорщина), Університетом міста Лунд (Швеція), Політехнічним інститутом м. Порто (Португалія), Технологічним університетом міста Гданськ (Польща), Університетом міста Ковентрі (Великобританія), Університетом Оксфорд Брукс (Великобританія), Дублінським міським університетом (Ірландія), Королівським технологічним інститутом (Швеція), Університетом Мохамеда Бугуера (м. Бумердес, Алжир), Університетом Манчестера (Великобританія), Університетами Реджайни та Саскачевану (Канада) та ін. (діють близько 40 угод про співпрацю). Із згаданими навчальними закладами успішно реалізуємо всеукраїнські та міжнародні проекти за різними програмами: 7-ю Рамковою програмою ЄС з досліджень та інновацій, програмою «Горизонт 2020», Програмою прикордонного співробітництва «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» тощо. Із 2006 р. університет успішно працює в програмі TEMPUS і ввійшов до числа найактивніших вищих закладів освіти України з її реалізації. З 2013 р. функціонує національний контактний пункт «Безпечна, екологічно чиста та ефективна енергетика» програми «Горизонт 2020».

Усе це також допомагає реалізовувати, згідно з Болонською декларацією, програму мобільності студентів і програму подвійних дипломів, сприяє міжнародному визнанню дипломів університету, що допомагає випускникам бути активними учасниками зарубіжних ринків праці та інтеграції університету в європейський освітній простір.

Університет нафти і газу є комплексною багатогранною структурою, що об'єднує потужний різновекторний інтелектуальний потенціал, який може виконувати складні завдання процесів забезпечення сталого розвитку держави. Особливістю університету є те, що його інтелектуальний потенціал зорієнтований на вирішення стратегічних проблем енергетичної безпеки держави. За належного застосування напрацювань учених університету може відбутися реальний прогрес держави в забезпеченні паливно-енергетичними ресурсами (збільшиться видобуток енергоносіїв – нафти і природного газу) та оптимізуватися диверсифікація їх постачання.

*Ректор Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу,
академік НАН України*

Є. І. Крижанівський

НАШІ ВТРАТИ

Пам'яті члена-кореспондента НАН України
Богдана Йосиповича Пташника
(28.09.1937 – 22.02.2017)

22 лютого 2017 року перестало битися серце видатного вченого, педагога та організатора науки, члена-кореспондента НАН України, професора, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка, вірного сина України, визначної особистості Богдана Йосиповича ПТАШНИКА.

Богдан Пташник народився 28 вересня 1937 р. в селищі Богородчани Івано-Франківської області. Після закінчення у 1959 р. Івано-Франківського державного педагогічного інституту працював сільським учителем, навчався в аспірантурі Інституту математики АН УРСР, отримав оригінальні наукові результати у НАН України та високе визнання як викладача у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному університеті «Львівська політехніка», Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

У 1969 р. Б. Й. Пташник розпочав свій яскравий творчий шлях в установах Академії наук України – у Фізико-механічному інституті, а згодом в Інституті прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача. Тут він мав значні наукові результати, які висвітлив у понад 200 наукових працях, створив наукову школу з теорії диференціальних рівнянь із частинними похідними. Під керівництвом Богдана Йосиповича були успішно захищені 18 кандидатських і 3 докторські дисертації.

Разом із учнями Б. Й. Пташник розробив оригінальні методи (які базуються на метричному підході до проблеми малих знаменників) дослідження коректності та побудови розв'язків багатьох некласичних задач для рівнянь і систем рівнянь із частинними похідними. На відміну від наукових пошуків інших авторів, у працях Богдана Пташника не тільки аксіоматично накладено умови на малі знаменники, що забезпечують розв'язність задач, але й доведено теореми метричного характеру про оцінки знизу малих знаменників, із яких випливає однозначна розв'язність задач для майже всіх (стосовно міри Лебега) векторів, компоненти яких виражаються через параметри області, коефіцієнти рівнянь і коефіцієнти граничних умов, опис класів некоректних задач. Дослідження вченого, які стали

новим природним етапом розвитку загальної теорії крайових задач, пов'язані також із рядом застосувань; вони стимулювали розвиток нових аспектів теорії умовно коректних задач, а також стали джерелом нових проблем метричної теорії чисел, багато з яких знову ж він розв'язав спільно з білоруськими математиками.

Значних зусиль науковець доклав для організації досліджень в галузях математики, механіки й фізики, у Західному науковому центрі НАН України і МОН України, очолюючи з 2007 року відділення фізико-технічних і математичних наук та керуючи секцією математики і математичного моделювання. Чимало зробив він і для популяризації математичної науки серед молоді та збереження історичної пам'яті про видатних українських вчених, письменників і громадських діячів. Його наукова і громадська діяльність здобула заслужене визнання серед української наукової громадськості.

Богдан Йосипович Пташник продовжував працювати до останніх днів свого життя. Його життєва та творча доля – взірць гідного й сумлінного служіння рідній землі та обраній справі. Друзі, колеги та учні Богдана Йосиповича з глибокою вдячністю пам'ятатимуть його яскраву постать, яка мала значний вплив на розвиток української науки.

28 вересня 2017 р., з нагоди 80-річчя від дня народження професора Б. Й. Пташника, у Львівському будинку вчених відбулося засідання секції математики та математичного моделювання Західного наукового центру НАН України і МОН України, присвячене розвитку теорії крайових задач для диференціальних рівнянь. 12 наукових доповідей виголосили провідні вчені з Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, НТУ України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», Національного університету «Львівська політехніка», Національного лісотехнічного університету України, Інституту математики НАН України, Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України, Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Разом з тим науковці вишанували пам'ять Б. Й. Пташника читанням його улюблених поезій, прослуховуванням музики, а також поділилися спогадами про нього. Світла пам'ять про Богдана Йосиповича назавжди збережеться у серцях всіх, хто був знайомий із цією непересічною, принциповою людиною, справжнім патріотом Української держави.

В. О. Пелих

Пам'яті професора Йосифа Степановича МИСАКА (08.04.1948–18.07.2017)

19 липня 2017 року відійшов у вічність видатний науковець і винахідник, доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, дійсний член Інженерної академії України та Української академії наук національного прогресу Мисак Йосиф Степанович.

Йосиф Мисак народився 8 квітня 1948 р. в с. Нестаничі Радехівського району на Львівщині. У 1972 р. після закінчення Львівського політехнічного інституту був скерований в Південне відділення ОРГРЕС на посаду інженера, де пройшов усі сходинки кар'єрного росту – від інженера до генерального директора. У 1970–1980-х роках Й. С. Мисак зробив великий комплекс експериментів із дослідження ефективної роботи теплоенергетичного устаткування енергоблоків 150-800 МВт. Під його керівництвом та за безпосередньої участі виконано більше 100 науково-інженерних робіт, розроблено та впроваджено низку ефективних технологічних рішень на енергоблоках Лукомльської (Білорусь), Запорізької, Трипільської, Бурштинської (Україна), Смоленської (РФ), Молдавської ТЕС, Дорогобужської (РФ), Калуської (Україна) та Київської (ТЕЦ-5, ТЕЦ-6), Углевік ТЕЦ (Сербія). За його редакцією видано посібник «Правила технічної експлуатації електричних станцій і мереж (теплотехнічна частина)», а також розроблено й видано у співавторстві 26 нормативних і галузевих нормативних документи. Уперше в Україні за редакцією професора Й. С. Мисака видано «Російсько-український тлумачний словник з теплоенергетики».

Професор Йосиф Мисак підготував двох докторів та дев'ять кандидатів наук, був членом двох спеціалізованих вчених рад з присвоєння наукового ступеня доктора наук, керівником секції «Енергетики та енергозбереження» Західного наукового центру НАН України і МОН України, заступником голови секції за фаховим напрямом «Енергетика та енергозбереження» Наукової ради МОН України, членом науково-технічної ради з теплоенергетики Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, членом редакційної колегії шести спеціалізованих технічних видань в Україні та за кордоном. Підкреслимо титанічну роботу вченого з

атестації наукових кадрів вищої кваліфікації як члена експертної ради ВАК України, де Йосиф Степанович працював експертом впродовж неповних чотирьох термінів. Зауважимо, що два терміни для експерта – це максимум, регламентований нормативними документами.

Найбільш вагомими розробками науковця, без сумніву, можемо вважати підвищення маневреності, економічності та надійності енергоблоків електростанцій, розширення регульовального діапазону енергоблоків 300–800 МВт з газомазутними котлами на ковзних параметрах, дослідження та впровадження режимів перевантажень енергоблоків, підвищення ефективності роботи регенеративних повітропідігрівників, підвищення економічності роботи устаткування ТЕС і т.д.

На основі науково-експериментальних досліджень Й.С. Мисак 1981 р. захистив кандидатську дисертацію у Білоруському політехнічному інституті. Від 1982 до 1985 р. учений перебував у службовому закордонному відрядженні в Югославії, де брав участь у запуску і післяпусковому налагодженні енергоблоку 300 МВт з котлом ТП-64. У той час Йосиф Степанович плідно працював із науковцями-енергетиками Югославії. Результатом наукової діяльності з підвищення ефективності роботи устаткування ТЕС Югославії став захист докторської дисертації у Белградському університеті. 1987 р. йому присвоєно вчене звання доктора технічних наук. 1994 р. Йосиф Мисак захищає ще одну докторську дисертацію у НАН України. З 1989 р. учений працював на кафедрі «Теплотехніки і теплових електричних станцій» Львівської політехніки спочатку старшим викладачем, доцентом, професором, а з 1996 р. – завідувачем кафедри, яку 2015 р. перейменовано в кафедру теплотехніки, теплових і атомних електричних станцій. Перейменування кафедри зумовлене тим, що в 2014 р. завдяки старанням професора Йосифа Мисака у Львівській політехніці було відкрито спеціальність «Атомна енергетика», до речі, у жорсткій конкуренції з іншими університетами, зокрема, із Харківським політехнічним інститутом, Вінницьким національним технічним університетом та ін. Йосиф Степанович зробив все для того, щоб Львівська політехніка отримала ліцензію на підготовку бакалаврів, а у 2018 р. пройшла акредитацію на підготовку таких фахівців. Багато уваги Й. С. Мисак приділяв популяризації проблем енергетики та екології, часто виступав на міжнародних семінарах і конференціях з доповідями на екологічні теми.

2009 р. Йосифові Степановичу було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», а 2013 р. він став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки за роботу «Підвищення маневреності, надійності і економічності енергоблоків з пилувугільними і газомазутними котлами та ефективності систем теплопостачання».

Наші втрати

Професор Й. С. Мисак опублікував понад 450 наукових і науково-технічних праць у вітчизняних та закордонних журналах, видав у співавторстві 17 книг, у тому числі 7 монографій, більше 100 навчально-методичних розробок, отримав понад 100 авторських свідоцтв СРСР на винаходи та патентів України, значна частина яких впроваджена на ТЕС України та країн східної Європи.

Пам'ять про цю непересічну людину, вченого, організатора назавжди залишиться в наших серцях.

*Директор Інституту енергетики
та систем керування НУ «Львівська політехніка»,
доктор технічних наук, професор*

А. О. Лозинський

Світлої пам'яті професора
Лариси Іванівни Крушельницької
(5.04.1928 – 12.11.2017)

Західний науковий центр НАН України і МОН України та наукова громадськість західного регіону України сумують з приводу смерті відомого українського вченого – археолога і бібліотекознавця, доктора історичних наук, професора Львівського національного університету імені Івана Франка, почесного директора Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України, багатолітнього наукового співробітника відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича (1960–1991), голови археологічної комісії Наукового товариства імені Шевченка Лариси Іванівни Крушельницької.

Лариса Крушельницька народилася у місті Стрий Львівської області. Батько – Крушельницький Іван Антонович (1905 р. н.) – поет, митець, мистецтвознавець, розстріляний радянською владою у м. Києві 1934 р. Мати – Левицька Галина Львівна (1901–1949) – піаністка, перший директор (1939–1941) теперішньої музичної школи імені Соломії Крушельницької у Львові, професор Львівської консерваторії (1945–1949).

За даними, які подала Лариса Іванівна у своїй автобіографії, вона навчалася у Львові у школі «Сестер Василіанок» (1937–1939), у СШ № 5 (1939–1941), у гімназії (1941–1942), у школі прикладного мистецтва (1942–1943). У 1944 р. продовж одного семестру навчалася в Академії мистецтв у м. Штутгарт (Німеччина).

За цими ж даними, вона працювала впродовж 1942 р. у приватного городника, а 1943 року – художником театру «Веселий Львів». Як «остарбайтер», у 1944–1945 рр. працювала на алюмінієвому заводі в німецькому м. Зінген-Гогентвіль.

У повоєнні роки у Львові закінчила СШ № 1 (1949) та історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка (заочно) в 1960 р. Працювала художником у Музеї українського мистецтва у Львові (1945–1946), художником-реставратором, молодшим, старшим науковим співробітником відділу археології Інституту суспільних наук АН УРСР (1947–1991).

Цей скупий, стислий життєпис уміщає неймовірно складну, але трагічно-оптимістичну долю щедро обдарованої талантами Людини,

Жінки, Українки. На її Долю безпосередньо впливали два найбільш криваві в історії антилюдські тоталітарні режими – сталінський комуністичний, з одного боку, і гітлерівський фашистський – з другого. Діяли вони відповідно до своїх хибних уявлень про добро і зло й у відповідний до цього агресивний, brutальний спосіб.

Лариса Крушельницька народилась в елітарній сім'ї українських інтелігентів. Як по лінії батька, так і по лінії матері впродовж багатьох поколінь її родини працювали на ниві збереження й розвитку української культури, науки, освіти, духовності. Перші роки свого життя вона провела у високоінтелектуальній і щасливій атмосфері своєї родини, втішаючись спілкуванням із найкращими представниками української інтелігенції того часу, такими, як Михайло, Антін і Мілена Рудницькі, Нестор Нижанківський, Микола Колесса, Святослав Гординський та ін.

У 1934 р. шестирічна Лариса разом зі всім родом Крушельницьких переїхала до Харкова. Там уже перебував її батько із тіткою Володимирою, які виїхали наприкінці 1932 р. У грудні 1934 р., на підставі сфабрикованих звинувачень, у радянському Києві було розстріляно її батька Івана та його брата Тараса, який був філологом-германістом, перекладачем, письменником-початківцем. Батькові було лише 29 років, а дядькові – 25. Усіх інших заарештованих у Харкові Крушельницьких – діда Антона і його дітей Володимиру, Богдана й Остапа у 1935 році було вивезено на Соловки.

Антін Крушельницький (1878–1937) – педагог, письменник, видавець, громадський діяч, міністр освіти УНР; Володимира Крушельницька (1903–1937) – талановитий лікар дерматолог, громадський діяч; Богдан Крушельницький (1906–1937) – студював агроелектроенергетику в Українській господарській академії (Подебради) і Карловому університеті, розробляв економічні моделі, застосовуючи методи математичного моделювання; Остап Крушельницький (1913–1937), наймолодший із дітей Антона, юнак, який глибоко цікавився кіно-та фотомистецтвом, і у свої 17 років уже друкувався у журналах «Кіно» і «Світло і тінь» – усі вони були розстріляні на Соловках восени 1937 р.

Після арешту родини, Ларису разом з двома невістками вивезли до Курська. Далеко від батьківщини, без засобів до існування, серед чужого ворожого світу, із тавром «родини ворогів народу» шестирічна дівчина проходить через приниження, постійне відчуття голоду, нелюдські умови життя. Але все це їй не зламало. «Вжити! Ось основна ідея тих страшних літ», – так вона підсумовує у своїх спогадах той період свого життя. І вона вижила.

Ціною неймовірних зусиль своєї матері, за посередництва вдови Юзефа Пілсудського Олександри Пілсудської і дружини Максима Горького Катерини Пешкової восени 1936 р. восьмирічна Лариса Крушельницька повертається до Львова. Тут її лікують (за висновком лікарів вона пере-

бувала на грані смерті) і жага до життя перемагає: вона повертається до життя, росте, навчається.

Переживши першу радянську окупацію 1939–1941 рр., обставини складаються так, що за німецької окупації, у листопаді 1943 року вони з матір'ю покидають Львів і через Відень переїжджають до Штутгарта. Там, пройшовши через усі «принади» життя у чужій войовничій країні, у червні 1945 р. постають перед доленосним вибором: залишатися на чужині і там влаштовувати своє життя чи повертатися додому?

У спогадах, описуючи той непростий епізод свого життя, Лариса Крушельницька емоційно дивується, з якою легкістю покидають сьогодні Україну її громадяни. Невже такого поняття, як ностальгія, вже не існує? – запитує вона. І продовжує: «Не існувало нічого: ні страху перед більшовицькими переслідуваннями, депортацією в Сибір, голодом. Я хотіла додому!». І рішення було прийнято, причому не розумом, а серцем, яке любило рідну землю, свій народ. Це рішення було ірраціональним, і воно не може мати логічного пояснення: вони приїхали до свого дому, на Україну, до Львова!

Лариса Крушельницька досягла визначних успіхів як учений-археолог. На початку 1960-х років вона веде археологічні дослідження басейну р. Гнила Липа – території, яка підлягала затопленню у зв'язку з будівництвом Бурштинської ДРЕС. Так, в околицях с. Бовшів Галицького району було здійснено розкопки на території близько 1000 кв. м. Тут, крім іншого, виявлено кельтське житло, що до цього часу заперечувала археологічна наука навіть гіпотетично. Це відкриття було високо оцінено європейською історичною наукою.

Так якось було склалося, що на долю Лариси Крушельницької випало досліджувати ще одну територію України, яка підлягала затопленню. Мова йде про околиці с. Непоротове Сокирянського району Чернівецької області – зону затоплення для будівництва Могилів-Подільської ГЕС. Дослідженням було охоплено площу близько 7000 кв. м. До сьогоднішнього дня Непоротівський дослідницький комплекс фахівці вважають зразковим для всього Середнього Придністр'я.

Вагомий науковий внесок Лариса Іванівна зробила з'ясування проблематики культур доби раннього заліза на заході України, провівши розкопки на площі понад 3000 кв. м у с. Черепин Пустомитівського району Львівської області, а також у с. Лагодів Перемишлянського району Львівської області.

Не менш вагомим є внесок Лариси Крушельницької у дослідження висоцької культури. Вона виявляє і розкопує нові пам'ятки, зокрема у селах Конюшків і Луковець Бродівського району та в інших численних поселеннях Львівщини.

Окремо треба згадати про археологічні дослідження Л. Крушельницької в Українських Карпатах. На основі масштабних розкопок у 1980-х

роках у с. Текуча Косівського району та с. Лоева Надвірнянського району, численних знахідок виробів із бронзи на теренах Верхнього Подністров'я, дослідниця приходиться до важливого висновку про те, що за доби бронзи – раннього заліза між племенами по обидва боки Карпат були наявні торгово-обмінні відносини, а солеваріння на заході України сягає корінням у докняжі часи.

Результати наукових досліджень Лариси Крушельницької відображені у понад 160 наукових працях, у тому числі 9 монографіях (окремі у співавторстві), які вона презентувала під час наукових конференцій на теренах СРСР і за кордоном, зокрема, у Польщі, Австрії, Німеччині, Англії, США. У 1973 р. вона захистила кандидатську, а в 1991 р. докторську дисертації. Звання старшого наукового співробітника отримала у 1979 р., професора археології, античності і середньовіччя – у 2003 р.

Вона була дійсним членом НТШ, де очолювала археологічну комісію, а також членом Українського історичного товариства (США).

З 1991 року по 2003 рік Лариса Крушельницька обіймала посаду директора Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, а потім до кінця свого життя була її Почесним директором.

Як перший директор бібліотеки часів незалежної України, вона зробила ряд необхідно важливих кроків у напрямку скасування статусу книгозбірні як радянської ідеологічної установи. Серед таких кроків, насамперед було розформування спецфонду й забезпечення доступу користувачів до всіх фондів бібліотеки, а також кроки на забезпечення збереження її цілісності як унікального зібрання. Не менш важливою стала організація наукової роботи, зокрема таких напрямків, як національні бібліографія і пресознавство.

Гострою проблемою, з якою зіткнулася Лариса Крушельницька, була недостатність місця для бібліотечних фондів, зокрема й нових надходжень. Отримання нових приміщень, їх облаштування під книгосховища, переміщення фондів стало пріоритетним за часів її керівництва бібліотекою. Це потребувало залучення коштів, великої організаційної і просвітницької роботи як у межах України, так і за кордоном.

Проблеми бібліотеки і бібліотечної справи в цілому в умовах становлення державної незалежності України Лариса Крушельницька піднімала, беручи участь у різних наукових конференціях в Україні та поза її межами. Тематика її виступів промовляє сама за себе: «Про нищення бібліотек тоталітарними режимами» (США, Іллінойський університет, наукова конференція «Україна і її сусіди», 1992 р.), «Бібліотеки у контексті розвитку культури у посткомуністичному суспільстві» (Німеччина, Штутгарт, Міжнародний семінар з проблем міжбібліотечної комунікації, 1993 р.), «До історії збереження мистецьких цінностей у бібліотеці ім. В. Стефаника» (Австрія, Відень, відкриття міжнародної виставки, 1993 р.), «Проблеми

розвитку наукових бібліотек України» (Україна, Київ, міжнародна конференція, присвячена 75-річчю утворення Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, 1994 р.), «Бібліотека ім. В. Стефаника як науково-культурний центр у Львові» (Польща, м. Грудзьонцо, 1994 р.), «Бібліотека ім. В. Стефаника – колишній Оссолінеум. Питання видумані і реальні» (Польща, м. Іновроцлав, наукова конференція, 1994 р.).

Лариса Крушельницька залишила після себе вагому, талановито написану епістолярну та мемуарну спадщину. Її найвизначнішим твором мемуарного жанру є ґрунтовна документалізована повість «Рубали ліс...», що витримала вже чотири перевидання. Ця повість є блискучою за формою і багатою за змістом розповіддю – сповіддю талановитої Людини, Жінки, Українки, яка вийшла переможцем у боротьбі з велетенським, досі не баченим в історії молохом – антилюдськими тоталітарними режимами. За книгу «Рубали ліс...» авторка нагороджена першою премією фонду Волянників-Швабінських при Українському вільному університеті США (2002) і Міжнародною літературно-мистецькою премією ім. Олени Теліги (2004).

«Злочини Сандормоху стукотять у моє серце», – книга, написана у формі репортажу про відзначення восени 1997 р. 60-ліття від часу розстрілу в урочищі Сандормох у Карелії тисячі в'язнів Соловецького ГУЛАґу, серед яких були також Крушельницькі. «Заповіт Петра І», «На нищення української держави кинуто всі засоби...», «Де Львів, де П'ємонт: називатися ще не означає — бути...», «До історії нищення пам'яток української культури», «За Касенькою в Європу...», «На чий млин вода?», «Сто дойч-марок з портретом Клари Шуман», «Хворобливе критиканство» тощо – далеко не повний перелік публіцистичних статей Лариси Крушельницької, у яких вона осмислює трагічні сторінки історії українського народу, актуальні проблеми становлення української держави і нації.

Євген Сверстюк, один із найбільших моральних авторитетів України ХХ – початку ХХІ ст., у статті-відгуку «Драматичні спогади галичанки» на книгу Лариси Крушельницької «Рубали ліс...» так охарактеризував авторку: «... Вона пронесла через страшні етапи свого життя діяльний патріотизм роду Крушельницьких, поєднаний з громадською і науковою порядністю».

Львівська наукова бібліотека України ім. В. Стефаника на пошану Лариси Крушельницької з нагоди її 70-річчя свого часу підготувала «Збірник праць і матеріалів». Редакційна колегія у передмові зазначає: «Що б не робила славна галичанка Лариса Іванівна Крушельницька в науці, культурі, на громадському полі, все в неї освячене великим і святим ім'ям – Україна!».

«Мало який дослідник минувшини західноукраїнських земель зробив так багато для пізнання історії краю, як Лариса Крушельницька» – стверджується у передмові до тому ССЛІІІ «Записок НТШ» (Львів, 2007),

присвяченому голові Археологічної комісії НТШ, дійсному членові Товариства Ларисі Крушельницькій.

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича збірник «Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині» (вип. 12) присвятив 80-річчю від дня народження Лариси Крушельницької. У статті доктора історичних наук, відомого археолога, учня й послідовника Лариси Крушельницької Миколи Бандрівського із красномовною назвою: «Лариса Крушельницька: життя віддане науці», яка увійшла до цього збірника, найповніше, на наш погляд, розкрито віхи її наукової діяльності.

До 80-річчя від дня народження Лариси Крушельницької, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника уклала й видала бібліографічний покажчик. «Одержима наукою і Україною» – так називається передмова до нього, автором якої була світлої пам'яті багаторічний науковий співробітник бібліотеки, відомий в Україні і поза її межами літературознавець, бібліограф, книгознавець, кандидат філологічних наук Марії Вальо.

Наукову та громадську роботу Лариси Крушельницької належно оцінила Українська держава. За внесок у розвиток історичної науки, багаторічну наукову, організаційну та видавничу діяльність, подвижницьке служіння Україні її нагороджено Почесними грамотами Верховної Ради України (2003), президії НАН України (1998, 2002, 2003), Міністерства освіти України (2003), а також грамотами обласних та міських рад. Ларису Крушельницьку нагороджено орденами Княгині Ольги III та II ступенів (2008, 2011).

*Директор Львівської наукової бібліотеки України
ім. В. Стефаника*

В. В. Ферштейн

НЕЗАБУТНІ НАУКОВІ ПОСТАТІ

Лицар української геології – академік Григорій Назарович Доленко

ДОЛЕНКО ГРИГОРІЙ НАЗАРОВИЧ – видатний український вчений у галузі геології й геохімії нафти і газу, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, член-кореспондент АН УРСР, академік АН УРСР, головний геолог нафтового управління у Відні (Австрія, 1945-1950), головний геолог тресту «Укрнафтогазрозвідка» (1950-1952), багатолітній директор Інституту геології і геохімії горючих копалин АН УРСР (1964-1982), перший голова Західного наукового центру НАН України (1971), лауреат Державної премії УРСР в галузі науки й техніки (1971) та премії імені В. І. Вернадського АН УРСР.

Григорій Доленко народився 24 лютого 1917 р. в с. Гаївка неподалік сучасного м. Кропивницького. Йому, наймолодшому серед восьми дітей у працьовитій селянській родині, змалку довелося зазнати бід, що їх принесли українському народові колективізація та голодомор. Коли 1932 р., після кількох енкаведистських рейдів «бригад хлібозаготівлі», діти почали пухнути з голоду, батько за одну ніч зібрав і вивіз сім'ю на Донбас. Тож середню школу Григорій закінчив у Макіївці (1935).

Потім, у 1935–1940 роках, навчався на геологічному відділенні геолого-географічного факультету Харківського університету (нині – Харківський національний університет імені Василя Каразіна). Його викладачами стали легенди тогочасної світової науки – професор, відомий мандрівник Микола Ізмайлович Дмитрієв, доктор геолого-мінералогічних наук Дмитро Миколайович Соболев, видатний фізик, лауреат Нобелівської премії Лев Давидович Ландау.

По закінченні університету (1940) Г. Н. Доленко, як дипломований геолог, отримав скерування на нафтопромисли Краснодарського краю.

У 1942 р. Г. Н. Доленко був демобілізований і скерований у Поволжя. Тут він працював старшим геологом Заглядинської контори розвідувального буріння тресту «Бугурусланнафта»: за його участю відкриті нафтогазове родовище Заглядино та газові родовища Султуңгулове і Тарханівка.

У 1944 р. з відновленням нафтодобування в Україні Григорій Доленко стає головним геологом Бориславської контори буріння.

1945 р. Григорія Доленка відряджають до Австрії у Радянське нафтове управління, де протягом п'яти років він працював головним геологом Головної контори промислів, а згодом – головним геологом управління у Відні. Під його керівництвом і за його безпосередньої участі велися пошуково-розвідувальні роботи на нафту і газ у Віденському басейні, які увінчалися відкриттям найбільшого у Європі родовища нафти Матцен, родо-

вища Адерклаа та газових родовищ Шонкірхен, а також найбільшого в Австрії – Цвендорф.

Після повернення на батьківщину Г. Н. Доленко очолює геологічну службу тресту «Укрнафтогазрозвідка» у Львові (1950–1952) і стає одним з першовідкривачів родовищ нафти – Долинського, Північно-Долинського, Ново-Битківського, Орів-Уличнянського, Струтинського.

Схильність до науково-дослідної роботи зумовила його перехід у травні 1952 р. на роботу до Інституту геології корисних копалин АН УРСР (нині Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України). 1953 р. він захистив кандидатську дисертацію, присвячену аналізу основних рис геологічної будови й умов формування нафтових покладів Західної частини Карпатської геосинклінальної зони, а 1961 р. захистив докторську дисертацію «Умови формування і закономірності розміщення нафтових і газових родовищ Карпат». З 1963 р. – професор. Визнанням наукових заслуг Г. Н. Доленка є обрання його член-кореспондентом АН УРСР і директором Інституту геології і геохімії горючих копалин АН УРСР (1964), а 1979 р. – академіком АН УРСР.

Григорій Доленко з властивою йому енергією віддавав багато сил удосконаленню організації наукової роботи, пропаганді наукових знань, підготовці кадрів вищої кваліфікації. Нагадаємо головні події в науково-організаційній діяльності Інституту під керівництвом Г. Н. Доленка:

- 1961 р. створено відділ геології нафти й газу, яким Г. Н. Доленко керував упродовж цілого життя;

- сформовано школу геологів і геохіміків-нафтовиків, яка успішно розробляє теоретичні питання нафтогазової науки, зокрема походження нафти.

- інтенсифікуються експериментальні роботи з мінерального синтезу вуглеводнів, розпочато роботи щодо створення нових технологій для комплексного використання менілітових сланців;

- вчені Інституту зробили оцінку потенційних ресурсів нафти і газу, обґрунтували перспективи нафтогазоносності та напрямки геологорозвідувальних робіт в Україні.

Г. Н. Доленко – визначний організатор геологічної науки в Україні. З 1965 р. він член бюро відділення наук про Землю Президії НАН України; з 1972 р. – член бюро і голова секції наук про Землю Західного наукового центру АН УРСР. Учений очолював Наукову раду АН УРСР з проблеми «Геологія і геохімія горючих копалин» (1981), регіональну комісію Української СРСР Наукової ради АН СРСР з проблем утворення нафти і газу. Він був членом спеціалізованих вчених рад Львівського державного університету імені Івана Франка, Українського науково-дослідного геологорозвідувального інституту, Івано-Франківського інституту нафти і газу, членом Експертної геологічної ради Міністерства геології УРСР, Міжвідомчої

комісії Ради виробничих сил АН УРСР з проблеми «Прогноз паливно-енергетичних ресурсів і загальні проблеми розвитку енергетики Української РСР», міжвідомчої комісії з вивчення солянокупольних областей і пов'язаних з ними корисних копалин, Науково-інженерної постійної комісії з проблеми підвищення нафтовіддачі нафтових родовищ Президії АН УРСР, секції геології, геофізики, геохімії і географії Комітету з Державних премій Української РСР в галузі науки і техніки, Президії Львівського геологічного товариства.

Григорій Доленко був головним редактором наукового журналу «Геологія і геохімія горючих копалин» (1965–1984), входив до складу редакційних колегій «Геологічного журналу», «Геологічного збірника» та ін. Його власний науковий доробок становить понад 450 наукових праць. Так, теоретичні і практичні розробки Г. Н. Доленка викладені у монографіях: «Геология нефти и газа Карпат» (1962), «Закономерности размещения нефти и газа Днепровско-Донецкой нефтегазоносной провинции» (1968), «Нефтегазоносность Крыма» (1968), «Закономірності нафтогазоносності Передкарпатського і Закарпатського прогинів» (1969), «Разломная тектоника Предкарпатского и Закарпатского прогибов и ее влияние на распределение залежей нефти и газа» (1976), «Глубинное строение, развитие и нефтегазоносность Украинских Карпат» (1980), «Тектоника и нефтегазоносность Днепровско-Донецкой впадины» (1981), «Нефтегазоносные провинции Украины» (1985), «Геология и геохимия нефти и газа» (1990) та ін.

Справжнім науковим тріумфом Г. Н. Доленка стала монографія «Происхождение нефти и газа и нефтегазонакопление в земной коре» (1986), у якій розкрито історію розвитку поглядів на генезу нафти і газу, їхню міграцію і акумуляцію у родовищах, а також обґрунтовано сучасну теорію мінерального синтезу нафти і газу в умовах астеносфери мантії Землі.

За наукове обґрунтування і відкриття нафтових і газових родовищ на великих глибинах у Дніпровсько-Донецькій і Карпатській нафтогазоносних провінціях Г. Н. Доленко був удостоєний почесного звання лауреата Державної премії УРСР в галузі науки й техніки (1971), а за серію робіт з проблеми «Закономірності нафтогазонакопичення в земній корі» йому присуджено премію імені В. І. Вернадського АН УРСР (1977).

Академік Григорій Доленко зробив вагомий внесок у зміцнення міжнародного авторитету України не тільки своїми численними друкованими працями, а й завдяки безпосередній участі у багатьох міжнародних конгресах, симпозіумах, колоквіумах, особистому спілкуванню з зарубіжними вченими. Зокрема, він був делегатом XI сесії Міжнародного тихоокеанського конгресу (Токіо, 1966), VII Міжнародного седиментаційного конгресу (Лондон, 1967), Міжнародного колоквіуму з використання Світового океану (Бордо, 1971), VIII Міжнародного седиментаційного конгресу (Гейдельберг-Ганновер) та ін., виступав із науковими доповідями у 13 країнах

Європи, Азії та Америки, був дійсним членом багатьох наукових товариств, комітетів і рад. Один із керівників комісії Карпато-Балканської геологічної асоціації, Г. Н. Доленко був активним учасником геологічних форумів в Австрії, Польщі, Чехії, Румунії, Угорщині, Франції, ФРН, Великобританії, Канаді, США, Японії.

Учений постійно дбав про підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації. Під його керівництвом захистили 7 докторських і 33 кандидатських дисертації прелставники наступного гідного покоління науковців-геологів, які сьогодні успішно працюють, розвиваючи його вчення з фундаментальних теоретичних і прикладних питань нафтогазової геології.

За плідну науково-практичну працю, успіхи у розвитку геологічної науки і підготовці наукових кадрів Г. Н. Доленко відзначений багатьма урядовими нагородами.

Григорій Доленко був справжнім патріотом України, пишався своїм походженням, любив українську мову й пісню.

Помер Г. Н. Доленко 16 грудня 1990 р. і похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

Академік Доленко – учений-геолог високого злету, визначний теоретик і практик нафтогазової галузі, умілий організатор науки, стратег створення та розвитку міцної паливно-енергетичної бази України.

За міжнародною базою даних Revolve ім'я Г. Н. Доленка включено до списку найвидатніших геологів-нафтовиків світу.

*Голова Західного наукового центру
НАН України і МОН України,
академік НАН України*

Зіновій Назарчук

*Директор Інституту геології і геохімії
горючих копалин НАН України,
академік НАН України*

Мирослав Павлюк

**Академік Я. С. Підстригач – видатний учений,
організатор науки та громадянин**

Академік АН України, доктор фізико-математичних наук, професор Ярослав Степанович Підстригач – видатний український вчений у галузі механіки та прикладної математики, чільний представник сучасної Львівської наукової школи механіків і матеріалознавців, формування якої відбувалося у повоєнний період [1]. Він автор фундаментальних робіт з математичного моделювання деформування тіл із урахуванням їх реальної структури та взаємозв'язку деформації і процесів немеханічної природи. Коло наукових зацікавлень ученого охоплювало широкий спектр споріднених природничих наук. Із його

іменем, зокрема, пов'язані глибокі дослідження з використанням сучасного математичного апарату в галузі термомеханіки, термодинаміки нерівноважних процесів, механотермодифузії, гідроакустики, поверхневих явищ і механіки тіл з покриттями, взаємодії деформівних середовищ з електромагнітними полями та в інших напрямках сучасної механіки.

Ці дослідження успішно продовжує розвивати науковий колектив Інституту прикладних проблем механіки і математики НАН України, який він створив 40 років тому і директором якого був до останніх днів свого життя.

Ярослав Підстригач народився 25 травня 1928 р. у с. Самострілі Корецького району Рівненської області у селянській родині. Його батько, Степан Захарович, у передвоєнний період був керівником місцевої «Просвітянської хати» Волинського українського об'єднання, утвореної після заборони польською владою у 1930 р. «Просвіти». У 1940 р., через 5 місяців після вступу Червоної армії на Західну Україну, його заарештували органами НКВС і 3 червня 1941 р. разом з іншими дев'ятьма членами ВУО с. Самостріли засуджено на 8 років виправно-трудоих таборів. Покарання відбував в таборі «Богословлаг» на Північному Уралі (Свердловська область), на будівництві Богословського алюмінієвого заводу та селища Тур'їнські рудники, де й помер 12 січня 1942 р., очевидно, від виснаження і хвороб [18]. 12-річного Ярослава разом із матір'ю та 3-річним братом Тарасом висилають до Червоноармійського району Кокчетавської області Казахстану, де сім'я перебувала до 1945 р., після чого їм було дозволено повернутися в Україну, до рідного села. Вже завершивши середню освіту, він ще раз іде до випускного класу Межиріцької середньої

школи, після закінчення якої зі срібною медаллю в 1946 р. вступає на фізико-математичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. Спочатку він хотів навчатися на журналістиці, але під час подання документів йому порадили не робити цього, бо, враховуючи трагічну долю його родини, жодних шансів туди потрапити у нього не було.

Студентське життя Ярослава Підстригача було нелегким, напівголодним, проте це аж ніяк не впливало на його жадобу до знань. Маючи непересічні здібності до математичних наук, він почав відвідувати Львівський міський семінар з механіки під керівництвом академіка АН УРСР Г. М. Савіна, якого в 1945 р. перевели з Дніпропетровська для керівництва Львівським філіалом АН УРСР, а в 1948 р. призначили ректором Львівського університету. В автобіографії Я. С. Підстригач зазначає: «... Велику роль у розширенні мого наукового світогляду відіграли лекції проф. Лопатинського Я. Б., проф. Шереметьєва М. П., проф. Кованька О. С., проф. Глаубермана А. Ю., доцента Соколова І. Г., проф. Зарицького М. О. та доц. Клімовської Л. К., які приклали значних зусиль для виховання молодих науковців. Перші кроки в серйозній науковій роботі я зробив під керівництвом академіка АН УРСР Г. М. Савіна, чл.-кор. АН УРСР О. С. Парасюка та проф. М. Я. Леонова, співпраця з якими поряд з розширенням наукового світогляду обумовила мій науковий напрямок...» Починаючи з 4-го курсу Ярослав Підстригач працював обчислювачем у Львівській астрономічній обсерваторії, де й виконав свою першу наукову роботу з небесної механіки, опубліковану в «Доповідах та повідомленнях ЛДУ імені Івана Франка».

Після закінчення з відзнакою у 1951 р. фізико-математичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка вступив до аспірантури при Інституті машинознавства та автоматики АН України (нині – Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка), де під керівництвом академіка АН України Г. М. Савіна досліджував концентрацію напружень біля отворів. Після захисту у 1954 р. кандидатської дисертації Я. С. Підстригач подальшу свою роботу здебільшого пов'язував із розвитком теорії й методів термомеханіки тонкостінних елементів, термодинамічних основ побудови узагальнених математичних моделей деформування середовищ у розширеному фазовому просторі, основ нелокальної механіки. Зокрема, при проведенні досліджень з термопружності він побудував зображення загального розв'язку взаємопов'язаної динамічної задачі, її фундаментальні розв'язки для опису та оцінки впливу термопружного розсіювання на механічну поведінку деформівних тіл за швидкозмінних навантажень.

Я. С. Підстригач, із використанням операторного методу, розробив нову ефективну методику зведення тривимірної задачі теплопровідності до двовимірної та здійснив послідовне формулювання основних положень і

співвідношень теплопровідності й термопружності тонких оболонок. Подальший розвиток операторного методу для зведення просторових задач до двовимірних, який не вимагає попередніх гіпотез кінематичного характеру, дозволив йому отримати рівняння теплопровідності однорідних, шаруватих із покриттями пластин та оболонок, а також опромінюваних і рулонованих оболонок. Основні ідеї та конструктивні підходи цього методу були використані при математичному моделюванні теплообміну в системі тіл при неідеальному тепловому контакті та через тонкі проміжкові і приповерхневі шари, що стало основою для проведення ґрунтовних досліджень з механіки поверхневих явищ і покриттів.

У 50-60-х роках минулого століття розвиток промисловості потребував розрахунків елементів конструкцій, які експлуатуються при одночасній дії агресивних середовищ, підвищених температур і силових навантажень. Для вирішення цієї проблеми Я. С. Підстригач, із використанням останніх досягнень механіки суцільного середовища, фізики твердого тіла, термодинаміки нерівноважних процесів, побудував математичну модель для дослідження у взаємозв'язку процесів деформації, теплопровідності та дифузії у термодинамічних системах, стан яких визначається тензорами напружень і деформації, температурою та ентропією, хімічним потенціалом і концентрацією дифундуючої речовини, а пізніше удосконалив цю модель шляхом введення замість скалярних параметрів стану (хімічного потенціалу та концентрації) відповідних тензорних величин. Принципово суттєвим кроком у розвитку математичного моделювання і дослідження взаємозв'язаних процесів стало введення ним, крім термодинамічних функцій стану, кінетичних потенціалів як характеристичних функцій термодинамічних сил, які, як і відповідні їм термодинамічні потоки, могли мати тензорний характер. Такий підхід дозволив отримати нелокальні реологічні співвідношення і в прикладному аспекті – досліджувати релаксаційні явища, дифузійну стабільність хімічного складу твердих розчинів та сумішей, прогнозувати довговічність і робочий ресурс конструкцій в екстремальних умовах експлуатації з урахуванням локальних неоднорідностей типу включень, дислокацій, приповерхневих явищ й інших факторів, які інтенсифікують процеси та їхній взаємозв'язок. Ці результати увійшли до його докторської дисертації «Деякі питання дифузійної теорії процесу деформації твердих тіл», яку він успішно захистив у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка 1967 р. Через новаторські підходи, використані в його дисертаційній роботі, її затвердження тривало майже півтора року.

Розроблений термодинамічний підхід до побудови моделей механіки набув особливого розвитку при дослідженні взаємодії матеріальних середовищ з електромагнітними полями, при побудові теорії деформації електропровідних тіл, поширеної на електропровідні суміші та тверді розчини, і при дослідженні механотермоелектродифузійних явищ в приконттактних шарах.

Значну увагу вчений приділяв питанням побудови розрахункових моделей термопружності тіл кусково-однорідної та неоднорідної структури з використанням апарату узагальнених функцій, розробці методів розв'язування вихідних частково-вироджених рівнянь термопружності, єдиних для всієї кусково-однорідної області, питанням урахування у термомеханіці скінченної швидкості поширення тепла, дослідженням термомеханічних процесів у тілах із залежними від температури характеристиками.

Я. С. Підстригач разом із учнями розробляв теоретичні і прикладні проблеми оптимізації, створював наукові засади визначення режимів зміцнювальної локальної термообробки елементів конструкцій та теорії оптимального за швидкодією керування температурними режимами при нагріві з урахуванням обмежень на керування, параметри нагріву і термонапруження.

Під керівництвом Я. С. Підстригача запропоновано новий спосіб зведення задач пружної граничної рівноваги непологих і пологих оболонок з розрізами (тріщинами) до систем інтегральних рівнянь та метод їх розв'язування, досліджено напружено-деформований і граничний стани циліндричних і сферичних оболонок із системами тріщин. За його участю було розроблено ефективний неруйнівний теоретико-експериментальний метод визначення залишкових напружень, який ґрунтується на розв'язуванні відповідних обернених задач. На цій основі розроблено відповідну методику прискорених досліджень довговічності різнотипових склоконструкцій складної форми.

Наукова спадщина вченого у галузі математичного моделювання фізико-механічних процесів та математичних проблем механіки – це невичерпне джерело сміливих ідей, основоположних досліджень, які опубліковані у понад 300 роботах, зокрема й у 14 монографіях [4–17].

Нові узагальнені математичні моделі взаємозв'язаних процесів різної природи показали, що для успішного проведення на їх основі якісних і кількісних досліджень механічної поведінки неоднорідних середовищ необхідно застосувати сучасні математичні методи і засоби математичного моделювання. Цій актуальній проблемі він надавав важливого значення протягом всієї своєї наукової діяльності. Для її вирішення необхідно було сформувати потужний, вихований на цих ідеях науковий колектив. Я. С. Підстригач відразу ж після створення у 1962 р. відділу термоміцності постійно й наполегливо працював над підготовкою спеціалістів вищої кваліфікації для формування такого колективу – математиків, механіків і фізиків. Успішна робота у цьому напрямку дала можливість йому організувати сектор механіки і математики у ФМІ АН України, а в 1973 р. на його базі – Львівський філіал математичної фізики Інституту математики АН України. Його активна науково-організаційна діяльність була зауважена академічною науковою громадськістю, і професора Я. С. Підстригача було

обрано спочатку членом-кореспондентом (грудень 1969 р.), а потім академіком АН УРСР (березень 1972 р.).

Після створення колективу належного наукового рівня та визнання його результатів досліджень провідними науковими центрами академік Я. С. Підстригач у 1978 р. домігся реорганізації цього філіалу в ІППММ АН України. Зробити це було досить непросто, оскільки у Львові дослідження в галузі механіки вже успішно розвивалися у ФМІ АН України, але президія Академії, й особисто академік Б.Є. Патон, підтримали ідею створення окремого інституту. Сприяли цьому й організація в 1975 р. Обчислювального центру при філіалі для проведення прикладних досліджень і впровадження їх результатів насамперед на приладобудівних підприємствах Львова та всього західного регіону України, заснування того самого року міжвідомчого збірника наукових праць «Математичні методи і фізико-механічні поля» (з 1988 р. почало перекладати на англійську мову видавництво Plenum, а з 1996 р. став щоквартальним науковим журналом, який з 2008 р. перекладає видавництво Springer як складову частину «Журналу математичних досліджень» («Journal of Mathematical Sciences»), а також відкриття у 1976 р. спеціалізованої вченої ради з правом присудження наукового ступеня кандидата фізико-математичних і технічних наук за спеціальністю «Механіка деформівного твердого тіла» (з 1995 р. й доктора наук за цією спеціальністю та спеціальністю «Математичне моделювання та обчислювальні методи»).

*Я.С. Підстригач (у центрі) з керівниками відділів
ІППММ АН України (зліва направо): Я. Й. Бурак, Ю. М. Коляно,
Г. В. Плячко і Б. Л. Пелех. 1979 р.*

Під керівництвом академіка Я. С. Підстригача ІППММ АН України одразу посів гідне місце серед академічних установ України, розвинув свою матеріально-технічну базу, став координаційним центром розвитку досліджень у галузі математики, математичних проблем механіки і математич-

ного моделювання у західному регіоні України, організатором двох все-союзних (з 1992 р. мають статус міжнародних) наукових конференцій з математичних проблем механіки неоднорідних структур (з 1983 р. відбуваються раз на 4–5 років, 9-та відбулася у 2014 р.) та з сучасних проблем математики (з 1987 р. раз на 3–4 роки, 10-та відбулася у 2015 р.). Цю відповідальну місію Інститут продовжує здійснювати й дотепер.

Важливу роль у формуванні та утвердженні наукової школи Я. С. Підстригача у галузі термомеханіки відіграла співпраця з науковцями Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, зокрема з академіком АН України А. Д. Коваленком та представниками його наукової школи – академіками НАН України Я. М. Григоренком і В. Т. Грінченком, членом-кореспондентом НАН України А. Ф. Улітком, а також членом-кореспондентом АН СРСР Е. І. Григолюком із Московського авіаційного інституту та його науковою школою. Були налагоджені тісні контакти з академіком Польської академії наук Вітольдом Новацьким та представниками його наукової школи, чому значною мірою сприяло проведення радянсько-польських (а по суті – українсько-польських) конференцій з неklasичних проблем теорії пружності. Ці конференції започаткували ще академіки Г. М. Савін і В. Новацький у 1970 р., перша з яких відбулася у Варшаві. Згодом вони відбувалися по чергово у Києві (1971, 1975 рр.), Варшаві (1973 р.), Новіцах (біля Кракова, 1978 р.) [1].

Варто також відзначити і багаторічну наукову та науково-організаційну співпрацю академіка Я. С. Підстригача з академіками НАН України В. В. Панасюком та І. Р. Юхновським, професором Д. В. Гриліцьким (завідувачем кафедри механіки Львівського державного університету імені Івана Франка), яка розпочалася ще під час їхнього спільного навчання на фізико-математичному факультеті університету. Кожен із цих видатних українських учених створив свої наукові школи, представники яких і надалі активно співпрацюють.

Академік Я. С. Підстригач був талановитим стратегом і організатором вітчизняної науки. Упродовж багатьох років він був членом Президії АН України, головою Західного наукового центру АН України, членом Національного комітету з теоретичної і прикладної механіки СРСР і Наукової ради союзної академії з проблем міцності і пластичності, а також обіймав багато інших державних і громадських посад. Науково-організаційна діяльність академіка Я. С. Підстригача належно оцінені державою і науковою громадськістю. Він нагороджений орденами та медалями, відзначений Державною премією України у галузі науки і техніки (1975 р.) та премією ім. М. М. Крилова АН України (1978 р.), йому було присвоєно почесне звання Заслуженого діяча науки України (1979 р.). Під його керівництвом започатковані нові форми взаємозв'язку науки з виробництвом, у рамках яких були розроблені ефективні підходи до розв'язування акту-

альних, важливих для народного господарства проблем [19] та реалізовані через міжвідомчі науково-виробничі комплекси (прообрази сучасних технопаркових структур) в інтересах провідних галузей економіки західного регіону України (приладобудівної, машинобудівної, геолого-геофізичної, хімічної, сільськогосподарської). Було налагоджено доволі ефективну співпрацю науковців академічних установ і закладів вищої освіти Львова та інших західних областей України в інтересах великих науково-виробничих підприємств та організацій, зокрема, ВО «Кінескоп», ВО «Електрон», НВО РЕМА, львівських автобусного, автонавантажувачів, інструментального, конвеєробудівного, сільгоспмашинобудівного заводів, Дрогобицького долотного заводу, приладобудівних підприємств в Івано-Франківську і Чернівцях, машинобудівних заводів, зокрема у Луцьку, та ін. До вирішення науково-технічних проблем підприємств та організацій західного регіону України активно залучалися й інші установи Академії, які діяли на основі відповідних комплексних планів такої співпраці. На той час діяльність ЗНЦ АН УРСР щодо організації ефективних форм співпраці науки з виробництвом визнали однією з найкращих в Україні, і в січні 1981 р. у Львові відбувся Всесоюзний семінар з вивчення цього досвіду.

Академік Ярослав Підстригач розумів, що для вирішення актуальних проблем народного господарства потрібні висококваліфіковані кадри. Багато зусиль та енергії віддав він створенню у регіоні ефективної системи підготовки спеціалістів, наукових та науково-педагогічних працівників вищої школи, науково-дослідних установ і підприємств та вдосконаленню всіх її ланок. Вона включає в себе участь науковців у пошуку талановитих школярів, роботу з ними у Малій академії наук, залучення їх до навчання у спеціалізованих ліцеях або у спецкласах гімназій чи шкіл регіону; виявлення здібних до наукової праці студентів в університетах, читання їм спецкурсів, керівництво з боку провідних науковців академічних установ їх курсовими і магістерськими роботами, перш за все, на спільних з установами кафедрах, науково-навчальних комплексах; активна співпраця з університетами-партнерами щодо підбору кандидатур для стажування і навчання в аспірантурі й докторантурі, всебічне сприяння їм у проведенні наукових досліджень, апробації отриманих результатів у провідних вітчизняних і зарубіжних наукових центрах. Плідну наукову та науково-організаційну роботу Я. С. Підстригач успішно поєднував з педагогічною діяльністю. Понад чверть століття викладав у Львівському університеті імені Івана Франка, завідував створеною в університеті з його ініціативи на базі ІППММ АН України кафедри математичного моделювання. Серед учнів Ярослава Степановича – понад 50 докторів і кандидатів наук.

Ярослав Степанович причетний до організації Малої академії наук у Львівській області, створення Львівського фізико-математичного ліцею. За його підтримки співробітники Інституту проводили значну роботу зі

школярами і студентами Львівщини. Він також багато в чому сприяв поверненню до Львова багатьох молодих перспективних науковців – вихідців із західних областей України, які навчалися в університетах Києва та Москви, завдяки чому в Інституті оновлювалися традиційні і започатковувалися нові напрями наукових досліджень. Ярослав Степанович ініціював підписання угоди між Львівським державним університетом ім. Івана Франка та Московським державним університетом ім. М. В. Ломоносова про продовження навчання після 2-го курсу найкращих студентів механіко-математичного факультету зі Львова у Москві, які після університету, як правило, продовжували там навчання в аспірантурі. У 1980-х роках цей шлях пройшли кілька десятків здібних студентів, більшість з яких повернулися і продовжують нині працювати у Львові. Загалом Ярослава Степановича вирізняло надзвичайно уважне ставлення до наукової молоді, він щиро радів кожному їхньому науковому результату, заохочував до проведення нових досліджень, залучав до науково-організаційної роботи.

Великою школою для науковців були загальноінститутські семінари під керівництвом академіка Я. С. Підстригача, які були відомі не лише у Львові, але й далеко за його межами. Його вміння швидко вникнути у суть поданих в доповіді результатів досліджень, конструктивні і доброзичливі поради дуже часто допомагали доповідачеві усвідомити місце своїх результатів у ширшому науковому контексті та напрямок подальшого розвитку своїх досліджень. Аналогічна ситуація спостерігалася і при керівництві Ярославом Степановичем засіданнями на різних конференціях за суміжними для нього напрями та його виступах на них. Академік НАН України В. Т. Грінченко згадував реакцію президента НАН України, академіка Б. Є. Патона на прохання Я. С. Підстригача щодо короткого доповнення при обговоренні питання на засіданні Президії АН УРСР, який зазначив: «Я надам Вам слово не лише як керівникові регіонального наукового центру, а як просто розумній людині».

Ярослав Підстригач був великим патріотом України, уболівав за розвиток освіти і науки, намагався зробити все від нього залежне, щоб результати українських учених були широко відомі у світі. Він брав безпосередню участь у відновленні діяльності в Україні Наукового товариства імені Шевченка – першої української наукової академічної інституції, організованої у Львові ще 1873 р. Розквіт НТШ припав на 1897–1913 рр., коли його очолював історик Михайло Грушевський, керівником філологічної секції був Іван Франко, а науковим секретарем – етнограф і фольклорист Володимир Гнатюк. Після створення у 1918 р. Української академії наук НТШ разом з нею охопили всю українську академічну науку. Проте на початку 1940 р. НТШ було ліквідовано, частину його майна передано новоствореним академічним установам, багато членів Товариства змушені були покинути Україну, деякі з них трагічно загинули. У післявоєнні роки

Товариство відновило свою діяльність за кордоном, почали функціонувати крайові осередки НТШ у Західній Європі, Австралії, Канаді та США. Лише у 1989 р., завдяки авторитету академіків Я. С. Підстригача, Р. В. Кучера, В. В. Панасюка, І. Р. Юхновського, членів-кореспондентів Я. Й. Бурака, М. А. Голубця, Г. Г. Максимовича, О. М. Романіва, відомих науковців-гуманітаріїв Я. Р. Дашкевича, Я. Д. Ісаєвича, О. А. Купчинського та інших, вдалося відновити діяльність Товариства в Україні і налагодити інтенсивну співпрацю вчених академічних установ та університетів України зі своїми колегами в єдиному світовому просторі НТШ.

Ярослав Степанович був не лише прекрасним науковцем, але й надзвичайно чуйною і доброзичливою людиною, він притягував до себе людей. Не раз доводилося спостерігати, як люди після спілкування з ним почувалися окриленими і вдячними за його здатність зрозуміти їх проблеми та надати допомогу чи пораду.

Академік АН України Я. С. Підстригач своєю плідною науковою, науково-організаційною та громадською діяльністю постійно дбав про розвиток наукового та інтелектуального потенціалу держави, створення і підтримання високого авторитету української науки.

1. Панасюк В.В. Львівська наукова школа з проблем механіки матеріалів і матеріалознавства / В. В. Панасюк. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – 522 с.

2. Кіт Г.С., Кушнір Р.М. Видатний учений, організатор науки, громадянин (до 90-річчя від дня народження академіка Я.С. Підстригача) / Г. С. Кіт, Р. М. Кушнір // Вісник НАН України. – 2018. – № 5. – С. 108-116.

3. Підстригач Я.С. Вибрані праці / Я. С. Підстригач. – Київ : Наук. думка, 1995. – 460 с.

4. Підстригач Я.С., Ярема С.Я. Температурні напруження в оболонках / Я. С. Підстригач, С. Я. Ярема. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. – 212 с.

5. Подстригач Я.С., Коляно Ю.М. Неустановившиеся температурные поля и напряжения в тонких пластинках / Я. С. Подстригач, Ю. М. Коляно. – Киев : Наук. думка, 1972. – 308 с.

6. Подстригач Я.С., Коляно Ю.М. Обобщенная термомеханика / Я. С. Подстригач, Ю. М. Коляно. – Киев : Наук. думка, 1976. – 310 с.

7. Подстригач Я.С., Коляно Ю.М., Громовык В.И., Лозбень В.Л. Термоупругость тел при переменных коэффициентах теплоотдачи / Я. С. Подстригач, Ю. М. Коляно, В. И. Громовык, В. Л. Лозбень. – Киев : Наук. думка, 1977. – 158 с.

8. Подстригач Я.С., Бурак Я.И., Гачкевич А.Р., Чернявская Л.В. Термоупругость электропроводных тел / Я. С. Подстригач та ін. – Киев : Наук. думка, 1977. – 247 с.

9. Подстригач Я.С., Шве́ц Р.Н. Термоупругость тонких оболочек / Я. С. Подстригач, Р.Н. Шве́ц. – Киев : Наук. думка, 1978. – 343 с.

10. Григолюк Э.И., Подстригач Я.С., Бурак Я.И. Оптимизация нагрева оболочек и пластин / Э. И. Григолюк, Я. С. Подстригач, Я. И. Бурак. – Киев : Наук. думка, 1979. – 364 с.

11. Подстригач Я.С., Бурак Я.И., Шелепец В.И. др. Оптимизация и управление в электровакуумном производстве / Я. С. Подстригач та ін. – Киев : Наук. думка, 1980. – 215 с.

12. Подстригач Я.С., Коляно Ю.М., Семерак М.М. Температурные поля и напряжения в элементах электровакуумных приборов / Я. С. Подстригач та ін. – Киев : Наук. думка, 1981. – 342 с.

13. Подстригач Я.С., Бурак Я.И., Кондрат В.Ф. Магнитотермоупругость электропроводных тел / Я. С. Подстригач та ін. – Киев : Наук. думка, 1982. – 293 с.

14. Подстригач Я.С., Ломакин В.А., Коляно Ю.М. Термоупругость тел неоднородной структуры / Я. С. Подстригач та ін. – М. : Наука, 1984. – 368 с.

15. Подстригач Я.С., Повстенко Ю.З. Введение в механику поверхностных явлений в деформируемых твердых телах / Я. С. Подстригач, Ю. З. Повстенко. – Киев : Наук. думка, 1985. – 200 с.

16. Подстригач Я.С., Поддубняк А.П. Рассеяние звуковых пучков на упругих телах сферической и цилиндрической формы / Я. С. Подстригач, А. П. Поддубняк. – Киев : Наук. думка, 1986. – 264 с.

17. Подстригач Я.С., Осадчук В.А., Марголин А.М. Остаточные напряжения, длительная прочность и надежность стеклоконструкций / Я. С. Подстригач та ін. – Киев : Наук. думка, 1991. – 290 с.

18. Жив'юк А. Самострілівська десятка / А. Жив'юк // Реабілітовані історією. Рівненська область. – Рівне, 2006. – Кн. 1. – С. 351–358.

19. Подстригач Я.С., Чумаченко Н.Г., Барьяхтар В.Г. и др. Проблемы регионального управления научно-техническим прогрессом: Теория, методика, практика / Я. С. Подстригач та ін. – М. : Наука, 1984. – 288 с.

Директор

*Інституту прикладних проблем механіки і математики
ім. Я.С. Підстригача НАН України,
академік НАН України*

Роман Кушнір

Я. С. Підстригач розповідає про досягнення співробітників Інституту учасникам Всесоюзного семінару. Львів, 1981 р.

*Президія Відновних зборів НТШ у Львові (21 жовтня 1989 р.).
Виступає Я. С. Підстригач*

**О. М. Романів – видатний вчений і громадський діяч
(до 90-річчя від дня народження)**

Цього року наукова громадськість відзначає 90-річчя від народження Олега Миколайовича Романіва (21.03.1928 – 03.11.2005) – члена-кореспондента НАН України (1985), доктора технічних наук (1970), професора (1973), заслуженого діяча науки і техніки України (1998), голови Наукового товариства ім. Шевченка (1989–2005), лауреата Державних премій України (1976 і 1995), премії ім. Г. В. Карпенка НАН України (1988).

Наукова, науково-організаційна та громадська діяльність Олега Романіва пов'язана з двома інституціями – Фізико-механічним інститутом ім. Г. В. Карпенка НАН України (ФМІ), в якому він працював з 1955 р. після закінчення аспірантури у Львівському політехнічному інституті, та з відновленим у 1989 р. Науковим товариством ім. Шевченка (НТШ). Відповідно українській і світовій науці він відомий як засновник структурної механіки руйнування конструкційних матеріалів, а громадській спільноті – як розбудовник НТШ, головою якого був з початку відновлення до останніх днів свого життя.

У час становлення Олега Романіва як вченого в науці про міцність конструкційних матеріалів бурхливо розвивалася механіка руйнування – галузь про ріст у матеріалах тріщин. Увагу здебільшого приділяли розробленню механічних підходів, однак ставало зрозумілим, що опірність росту тріщин (тріщиностійкість) визначається структурою матеріалу. І саме цей матеріалознавчий напрям в механіці руйнування матеріалів заснував Олег Романів.

З іншого боку, ФМІ був флагманом у колишньому Радянському Союзі у більш широкій галузі науки – фізико-хімічній механіці матеріалів, яка поєднує підходи механіки, матеріалознавства і протикорозійного захисту. Тому саме розвиток структурних аспектів механіки руйнування, з одного боку, а з іншого – основ корозійної тріщиностійкості, у тому числі і з матеріалознавчого погляду, були вкладом вченого у фізико-хімічній механіці матеріалів. Цим двом напрямам він присвятив низку своїх монографій [1–5], публікація яких розтягнута в часі з 1966 до 1990 року і які займають особливе місце в науці про цілісність конструкцій та слугують певними реперними мітками в аналізі такого вкладу.

Перша з них [1] присвячена розробленій матеріалознавчій теорії нового на той час способу термомеханічного оброблення сталей саме з погляду структурної механіки руйнування, на основі чого автор у 1970 р. захистив докторську дисертацію.

Олег Романів – один із фундаторів мікрофрактографічного аналізу тріщиностійкості конструкційних сплавів і на цій основі – мікромеханіки руйнування. Його матеріалознавчі дослідження супроводжувалися глибоким мікрофрактографічним аналізом, що сприяло встановленню ролі елементів структури у формуванні опору росту тріщин і відображено у монографії [2]. Як найбільш авторитетний вчений у цій галузі знань Олег Романів у 1977–1990 рр. був головою Науково-методичної комісії з питань фрактографії НТР Держстандарту СРСР.

Подальший внесок вченого у розвиток структурної механіки руйнування матеріалів полягав у побудові методології цієї галузі науки, основу якої склала побудова т. зв. діаграм конструкційної міцності, які характеризують одночасно міцність і тріщиностійкість як головних показників міцності конструкційних матеріалів. Вони, як правило, змінюються у протилежних напрямках за дії різних матеріалознавчих чинників, що складає особливу інженерну проблему в забезпеченні цілісності конструкцій: міцний матеріал ще не забезпечує міцність конструкції. Такі діаграми дають можливість за певним співвідношенням міцності і тріщиностійкості оптимізувати структуру матеріалу вибором його хімічного складу, режимів термічного оброблення тощо. Результати досліджень у цьому напрямі стосовно короткочасної статичної тріщиностійкості представлено у монографії [3]. Тут з позицій механіки руйнування описано критерії структурної оптимізації різних класів конструкційних сталей, які мають високу міцність і при цьому забезпечують підвищену короткочасну тріщиностійкість.

Особливо відзначимо вклад Олега Романіва у механіку корозійного руйнування конструкційних матеріалів. Його наукові результати у цьому напрямі мали і фундаментальне, і прикладне значення. Вони регламентували поширення підходів механіки руйнування за дії на метал корозійних та наводнювальних середовищ і слугували основою для розроблення методів підвищення тріщиностійкості сплавів за дії агресивних середовищ. Так було створено новий клас інгібіторів корозії – інгібіторів росту тріщин у корозійних наводнювальних середовищах. Прикладом масштабної реалізації наукових розробок вченого у практику стало виготовлення та впровадження корозійнотривкого обладнання з титану та його сплавів на Калуському виробничому об'єднанні «Хлорвініл», за що йому у 1976 році було присуджено Державну премію Української РСР у галузі науки і техніки. Основні результати фундаментальних досліджень у цій галузі знань підсумовані у монографії [4], за яку у 1988 році його відзначено премією ім. Г. В. Карпенка АН України.

Остання в доробку Олега Романіва (у співавторстві) монографія [5], що ввійшла у багатомомне видання «Механіка руйнування і міцність» (за заг. ред. В. В. Панасюка), присвячена розвитку засад структурної механіки втомного руйнування конструкційних сплавів. У ній описаний вплив основних структурних чинників на опір поширенню втомних тріщин у межах т. зв. повних кінетичних діаграм втомного руйнування як залежностей швидкості втомного росту тріщини від напруженого стану у вершині тріщини. Авторам цієї праці у 1995 р. присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки.

*Лауреати Державної премії України в галузі науки і техніки 1995 р.
з Президентом України Л. Д. Кучмою.*

У науковому доробку Олега Романіва понад 400 наукових праць і винаходів з проблем фізико-хімічної механіки матеріалів. Зазначимо, що в 70-х роках минулого сторіччя він опублікував дві монографії українською мовою [1, 2], що було незвичним в той час для української технічної науки, проте для нього було принципово важливим, щоби українська мова функціонувала і в науково-технічній ділянці суспільного життя України.

Професор Олег Романів – авторитетний учасник численних міжнародних форумів, у тому числі і в радянський період. Він був основним організатором радянсько-британського семінару з питань корозійної втоми, що відбувся у Львові в 1980 р., а збірник доповідей видатних учених, учасників цього семінару, було видано не тільки російською, але й англійською мовами.

*Виступ Олега Романіва на міжнародній конференції з корозії.
Токіо, 1985 р.*

Олег Романів – один із головних подвижників відродження НТШ. У 1992 р. він був обраний генеральним секретарем Світової Ради Наукових товариств ім. Шевченка. Творча енергія вченого була спрямована на організаційну, науково-дослідну та науково-редакційну роботу з проблем національного відродження, утвердження українознавства, а також з історії української науки в контексті славетних традицій НТШ. Широкомасштабні зв'язки вченого з діаспорними осередками НТШ сприяли їх успішній взаємодії та розвитку українознавства як провідного чинника утвердження українства і нашої державності. З його ініціативи виходять друком оригінальні видання НТШ: книга «Відлуння голодомору геноциду 1932-1933 рр. Етнокультурні наслідки голодомору в Україні» (ред. О. Романів і Р. Кирчів); «Західноукраїнська трагедія 1941 р.» у співавторстві з І. Федущак, книга про життя та наукову діяльність Івана Феценка-Чопівського (спільно з І. Богун). О. Романів – один із активних ініціаторів видання «Енциклопедії сучасної України», співголовою Головної редакційної комісії якого він був. Він автор низки ґрунтовних статей з історії НТШ, його перспектив і майбутнього, а також ювілейної брошури «Наукове товариство ім. Шевченка. 130 років праці для України».

Наукова одержимість, феноменальний організаційний хист Олега Романіва перетворили НТШ у солідну наукову інституцію з чисельними територіальними осередками в Україні. Завдяки його зусиллям Товариству повернуті будинок НТШ у Львові на вул. Генерала Чупринки та Українська книгарня НТШ на просп. Шевченка.

Вже тринадцятий рік як О. Романів відійшов у вічність. Наукова громадськість та українське суспільство постійно вшановують ім'я вели-

кого Українця. Так, з 2010 р. Сокальська гімназія, що на Львівщині, в якій він навчався, та Дослідно-видавничий центр при НТШ, який було створено з його ініціативи, названі іменем Олега Романіва. У 2015 р. на головному будинку НТШ на вул. Винниченка у Львові встановлено пам'ятну таблицю на честь ученого.

*Учні Олега Романіва і його брат Богдан біля могили
на Личаківському цвинтарі.*

Десять років тому, відзначаючи 80 років від народження О. М. Романіва, комісії матеріалознавства і механіки НТШ підготували за сприяння ФМІ й випустили у світ спеціальний збірник [6]. У журналі «Фізико-хімічна механіка матеріалів» до 90-річного ювілею вченого вийшла оглядова стаття [7] про його творчий шлях як вченого-матеріалознавця. Цій даті були присвячені виступи З. Назарчука та Г. Никифорчина на засіданні Комісії матеріалознавства і механіки НТШ і Г. Никифорчина на пленарній березневій сесії НТШ, а також урочисте засідання Вченої ради ФМІ, у якому взяли також участь брат Богдан, дочка Оксана і низка учнів Олега Романіва.

1. Романів О. М., Черепанова Г. І. Термомеханічне зміцнення сталі / О. М. Романів, Г. І. Черепанова. – К. : Наук. думка, 1966. – 220 с.
2. Романів О. М., Зима Ю. В., Карпенко Г. В. Електронна фрактографія зміцнених сталей / О. М. Романів, Ю. В. Зима, Г. В. Карпенко. – К. : Наук. думка, 1974. – 207 с.

3. Романив О. Н. Вязкость разрушения конструкционных сталей / О. Н. Романив. – Москва : Металлургия, 1979. – 176 с.

4. Романив О. Н., Никифорчин Г. Н. Механика коррозионного разрушения конструкционных сплавов / О. Н. Романив, Г. Н. Никифорчин. – Москва : Металлургия, 1986. – 294 с.

5. Механика разрушения и прочность материалов: справ. пособие в 4 т. / под общ. ред. В. В. Панасюка. – К : Наук. думка, 1988 – 1990. – Т. 4 : Усталость и циклическая трещиностойкость конструкционных материалов / О. Н. Романив, С. Я. Ярема, Г. Н. Никифорчин и др. – 680 с.

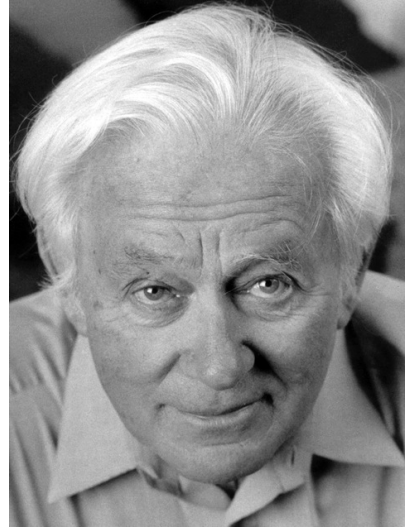
6. Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Том XX. Матеріалознавство і механіка матеріалів. Збірник на пошану члена-кореспондента НАН України, почесного члена НТШ Олега Романіва з нагоди 80-річчя від дня народження. – Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 2008. – 460 с.

7. Назарчук З. Т., Никифорчин Г. М. Структурна та корозійна механіка руйнування як складові фізико-хімічної механіки матеріалів / З. Т. Назарчук, Г. М. Никифорчин // Фіз.-хім. механіка матеріалів. – 2018. – 54, № 1. – С. 17-30.

Зіновій Назарчук

Георгій Шарпак: видатний внесок у розвиток світової науки

Українське сьогодні знову й знову привертає увагу до ролі Людини в історичному процесі. Особистості, котрі вживаються в кожную мить, своїми досягненнями в різних галузях заслуговують уваги, їх досвід і справи є важливими у розумінні того шляху, яким рухається країна. Попри те, що голосно звучать імена сучасників, здебільшого – політиків, вдумливий погляд звертається до тих, хто працює на невидимій лінії, результати діяльності яких своєю вагою змінюють усталені сприйняття, розширюють обрії пізнання. Мова про науковців, дослідників, винахідників-новаторів. Як правило, доля їх складається непросто. Сучасна ситуація в Україні, нинішня ера відкривають нові знання, повертають імена. Повноцінне розуміння нас у контексті планетарному, потребує вивчення й осягнення тих, кого в нинішній національній історіографії ще зараховують до несправедливо «забутих». Зауважимо, що лише із здобуттям Незалежності розпочалося справжнє відродження історичної справедливості для багатьох діячів, утвердження їхніх імен, ведення повноцінних історичних досліджень, поцінування творчих здобутків визначних українських учених, дискримінованих або замовчуваних у радянські часи.

У цьому зв'язку особливо актуальне і практичне значення має вивчення наукової спадщини й творчих досягнень лауреатів Нобелівської премії. Уславлені відзнаки – єдині у світі за авторитетністю, визнанням і найповажніші за щедрістю грошової винагороди. Увінчані премією Нобеля є авторитетами першої величини, названі геніями за життя, чий імена пов'язані з винятково важливими досягненнями в науці, проникненням у таємниці живої і неживої природи та людської душі, з утвердженням миру між народами.

Нагорода видатного шведського інженер-хіміка, винахідника динаміту, бездимного пороху – баліститу, газових моторів, штучного шовку, співавтора ідеї створення керованих ракет Альфреда Нобеля присуджується за його заповітом (1895) у п'яти номінаціях: премії в галузях фізики й хімії Шведською королівською академією наук, із фізіології чи медицини – Королівським Каролінським інститутом у Стокгольмі, із літератури – Шведською академією в Стокгольмі, премія Миру – комітетом з п'яти чоловік, яких оберє Норвезький стортінг. У 1969 р. вперше премія була присуджена з економіки [1, с. 30]. Нобелівська премія є найвищою і найпочеснішою нагородою в світі, що підносить кожного лауреата в ранг генія.

Нобелівський рух – це історія світової науки, літератури та політики ХХ ст., вершина творчого процесу. Серед вчених-нобеліатів є шість уродженців української землі – І. Мечников, З. Ваксман, Р. Гофман, С. Кузнець, Ш. Агнон, Г. Шарпак. Вони народилися, навчалися, розпочинали свій шлях в Україні або працювали чи певний час перебували на українській землі, виявляли повагу до народу. Ідеться про українських інтелектуалів світового рівня, які здобули найвищу міжнародну відзнаку. Аналізуючи офіційну нобелівську статистику, вивчаючи біографії ушанованих учених, із жалем доводиться констатувати, що Україна формально не має своїх лауреатів Нобелівської премії. Інакше кажучи, Україна обділена визнанням Нобелівських установ, але не обділені вихідці з України. Яскрава плеяда вчених і письменників, які народилися в Україні, одержали найвищу міжнародну відзнаку як представники інших країн. Зважаючи на історичні, нерідко драматичні й трагічні обставини життя українцям доводилося збагачувати світову скарбницю знань, примножувати духовні й культурні надбання людства, перебуваючи за межами рідної країни. Так би мовити, українська нація служила добрим біологічним субстратом та каталізатором для розвитку культури і науки інших народів. Юрій Дрогобич (Котермак), Павло Русин, Іван Турбінський-Рутенець, Пилип Кулик, Іван Горбачевський, Микола Миклухо-Маклай, Ілля Мечников, Зельман Ваксман, Роальд Гоффман, Саймон Кузнець, Шмуель Йосеф Агнон та багато інших визначних учених, які прославили світову науку, чиє подвижницьке життя пов'язане з Україною. Можна лише пошкодувати, що Україна через різні причини не може скористатися і нині своїм багатим інтелектуальним потенціалом. Лише протягом останніх років майже десять тисяч докторів і кандидатів наук виїхали з України за кордон, свої знання і багатий досвід використовують в лабораторіях і на кафедрах зарубіжних країн.

Тож звернення до цієї теми робить зрозумілою актуальність запропонованої проблеми дослідження, творчого осмислення й об'єктивного сприйняття життя та наукової діяльності нашого земляка, уродженця з м. Дубровиці Рівненської області, одного з найвидатніших представників вчених ХХ ст. – Георгія Шарпака (1.VII.1924–29.IX.2010). На жаль, панування в Україні тоталітарного режиму привело до замовчування його імені, а, отже, і до відсутності науково-історичних праць, в яких би було здійснено вивчення життя та діяльності Г. Шарпака через призму відродження духовної й державної незалежності України. Відтак, у даній праці зроблено спробу розкрити визначний внесок славетного вченого у розвиток світової науки.

Зауважимо, що у світі добре знають лауреата Нобелівської премії з фізики, учасника французького Руху Опору, але інформаційні матеріали про уродженця Рівненщини Георгія Шарпака на батьківщині обмежуються одним абзацом у довідниках, далеко не усіх, та лише кількома досить суперечливими публікаціями у пресі [2; 3; 4; 5; 6]. У цьому зв'язку доречним буде розглянути деякі питання про місце його народження,

походження, освіти та родинне виховання. Це дасть змогу більш реально й предметно створити образ визначного ученого.

Георгій Шарпак (Georges Charpak) – видатний українсько-французький вчений-фізик і хімік, учасник Руху Опору в роки Другої світової війни й один з найталановитіших фізиків-експериментаторів сучасності, якого 1992 р. відзначено Нобелівською премією з фізики, нагороджено як громадянина Франції. Він увійшов в історію фізики, зокрема ядерної, як один із її теоретиків і відомих винахідників, першовідкривач низки так званих «камер Шарпака» – багатожильних, іскрових, пропорційних та інших [7, с. 113]. Досить високо було оцінено наукову роботу з теорії фізики колишнього нашого земляка, винахідника нового типу детекторів елементарних часток – дрейфових камер, які в науковому світі стали називати «камерами Харпака» [8].

Георгій (Григорій) Шарпак народився 1 серпня 1924 р. в давньому княжому місті Дубровиця, нині Дубровицького району Рівненської області, у єврейській сім'ї польського походження. Його батька звали Єжі Харпак. Світосприйняття Георгія Шарпака складалось у різних країнах різними культурами. Проте думку людини формує, насамперед, її дитинство. Ті роки життя, які Георгій провів в Україні, назавжди залишилися у його пам'яті. У книзі мемуарів, яку він написав разом із психологом Д. Содінос «Жизнь как связующая нить», можна проаналізувати шлях, яким маленький хлопчик із Полісся пройшов до Нобелівського лауреата, зазначено: «Помню ещё, что летними вечерами мы могли видеть, как крестьяне, коса на плече, возвращаются домой. Они пели своими глубокими басами, и женщины выходили им навстречу. Женщины тоже пели – старинные украинские народные песни, и их голоса поднимались с неслыханной частотой, хриплые и высокие разом. Воспоминание необъяснимое, которое ещё и сегодня трогает меня до глубины души» [9, с. 23]. Георгій Шарпак із теплотою згадував Дубровицю. Звернемося до її історії. «Офіційна» історія міста ведеться від першої писемної згадки, яка датується 1005 роком. У цьому році Володимир Великий заснував у Турові єпископську кафедру, і в переліку міст, що належали до єпископії, згадано і Дубровицю. Та, як відомо, дата писемної згадки і дата заснування міста – дуже часто не тотожні. Зокрема, на думку місцевого краєзнавця Юрія Максименка, на місці сучасної Дубровиці могло бути язичницьке святилище, адже дуб – символ бога Перуна, отже «Дубровиця» – вмістилище Перуна, як, наприклад, «дзвіниця» є вмістилищем дзвонів [10, с. 1].

Є й інші літописні згадки про місто: у 1183 р. дубровицький князь Гліб Юрійович брав участь у переможному поході князів Святослава та Рюрика на половців. А Густинський літопис згадує про іншого дубровицького князя Олександра, який у 1224 р. разом з тисячами русичів прийняв смерть у бою на р. Калці [11]. У XII–XIII ст. Дубровиця – столиця ок-

ремого князівства у складі Турово-Пінської землі [10]. У 1240 р. під час ординської навали місто було зруйноване. Відродившись, у період між XIV ст. та XVIII ст. Дубровиця змінила велику кількість власників. У першій половині XIV ст. Дубровиця відійшла до складу Великого Князівства Литовського. Частина земель колишнього Турово-Пінського князівства, серед яких і Дубровиця, отримала статус державних, який вона мала до кінця XIV ст. Згодом князь Вітовт віддав місто в подарунок представникові давнього литовського роду Іванові (Міндовгу) Гольшанському. Рід Гольшанських-Дубровицьких був дуже давнім і саме тому мав статус «княжат головних» [10]. Цей статус дозволив Дубровиці стати фактично державою в державі, адже князі Гольшанські на територіях, що належали їм, мали право законодавства – видання нормативних документів та суду над своїми підданими. До роду Гольшанських-Дубровицьких належить дві видатні постаті в історії міста: княжна Ульянія Гольшанська, яку за добродіє життя канонізовано з ініціативи митрополита Петра Могили і святі мощі якої знаходяться в Києво-Печерській лаврі, саме вона є покровителькою давнього міста. Із того ж знатного роду – дубровицька княгиня Анастасія Гольшанська, дружина князя К. Заславського, стараннями і коштом якої з'явилася на світ українська першокнига – «Пересопницьке Євангеліє», писане живою староукраїнською мовою. Саме на ньому нині присягають на вірність народові Президенти України [10].

Наприкінці XVI ст. місто перейшло під владу Литви, пізніше Польщі, а з 1793 р. перебувало у складі Росії. Фактично з 1920 р. по 1939 р. Дубровиця була у складі Польщі, а 1939 р. на зміну польському пануванню приходить радянська влада. Дубровиця відчула на собі всі економічні та соціальні катаклізми, не пройшли осторонь неї і дві світові війни.

Нині Дубровиця – місто районного підпорядкування, розташоване на р. Горинь (притока Прип'яті, басейн р. Дніпро) за 126 км на північ від обласного центру м. Рівне, за 25 км від Республіки Білорусь. Місто з понад 1000-літньою історією сьогодні продовжує славні традиції княжої доби, робить гідний внесок в історію міст незалежної Української держави. Шанують дубровичани серед своїх відомих сучасників – колишнього земляка поліського краю, лауреата Нобелівської премії в галузі ядерної фізики Георгія Шарпака.

Саме на Дубровиччині і Сарненщині, де певний час проживали його батьки, пройшло раннє дитинство нашого знаменитого співвітчизника. У 1926 р., коли малому Гриші виповнилося два роки, молоде сімейство Шарпаків виїздить до Палестини, шукаючи кращої долі. Утім, перебування за кордоном тривало недовго, через тамтешній клімат: у нього почалося запалення очей, нависла загроза сліпоти. Сімейство повернулося на Рівненщину, де у Сарнах лікарям вдалося вилікувати молодого Г. Шарпака. Надалі хлопець навчався в польській гімназії, а заодно (до івриту) почав вивчати

польську мову. Загалом Георгій Шарпак досконало оволодів шістьма іноземними мовами.

Попри родинний затишок мрія виїхати в інші краї не покидала батьків майбутнього вченого. Отож, під приводом відвідати Колоніальну виставку сім'я Шарпаків у 1932 р. переїздить до Франції, де їх чекав дядько з родиною, який і допоміг стати на ноги, а малому Гриші прилучитися до перших азів науки. Тут, у Парижі, він стає в 1938 р. ліцеїстом закладу Святої Луїзи, проте який довелося закінчувати вже у воєнний час. У 1943 р. 19-річний юнак вступає до Руху Опору, а через рік його заарештували і доправили до фашистського табору Дахау. Протягом року життя майбутнього нобелівського лауреата висіло на волосині. Все ж він народився в Україні, мабуть у «щасливій сорочці» – вижив і в таборі смерті. Пізніше Президент Французької республіки нагородив Георгія Шарпака Хрестом «За бойові заслуги в війні 1939–1945 рр.» [7, с. 114].

У повоєнний час Георгій Шарпак продовжує навчання і вступає до Гірничої вищої школи в Парижі (1945–1948), після закінчення якої одержав диплом цивільного інженера гірничої справи. Далі за рекомендацією відомих вчених продовжив навчання в коледжі Де Франс (College de France), де особливо проявляється його потяг до фізики. Експериментальна фізика буквально полонить молодого науковця. Зауважимо, що в цьому одному з найвідоміших навчальних і науково-дослідних закладів Франції він слухав лекції Ф. Жоліо-Кюрі, починав працювати в його лабораторії, захистив дисертацію (1955) і став доктором фізики, а в 1959 р. Георгія Шарпака приймають до Європейського центру ядерних досліджень (CNRS) у Женеві, що, зрештою, значною мірою визначило його долю і славу. З 1959 до 1991 р. майбутній лауреат Нобелівської премії працює у спільній організації європейських держав – Європейському центрі ядерних досліджень під Женевою – CENR, у якому очолив групу науковців та виявив себе як талановитий і перспективний вчений-експериментатор, творець так званих «детекторів Шарпака» [12]. За своє довге наукове життя Георгій Шарпак зробив значний внесок у розвиток світової фізики. Уже працюючи в 1948–1955 рр. в Національному центрі наукових досліджень та в лабораторії ядерної хімії Колеж де Франс у Парижі, якою керував видатний вчений Ф. Жоліо-Кюрі, Георгій Шарпак робив численні експерименти з розщеплення ядра, зацікавився розробкою детекторів для ядерних частинок. Ці наукові експерименти щодо створення нових детекторів елементарних часток він здійснював самостійно, запропонована й досліджувана тема стала головною справою його життя. Подальша наукова кар'єра нашого знаменитого земляка пов'язана з Європейською організацією з ядерних досліджень (Женева). Ця міжнародна наукова установа є найбільшим у світі центром з вивчення ядерної фізики, а Г. Шарпак вважається одним із найвизначніших співробітників за всю її історію. Тут він зустрів людей,

які стали співавторами його фундаментальних відкриттів. Саме в цьому, відомому в світі науковому центрі, постійно генерував нові ідеї щодо оновлення методології й методики дослідження, втілюючи їх у винаходи та прилади. Зауважимо, що вчений безпосередньо ніколи не працював ані над ядерною зброєю, ані над ядерними реакторами. Георгій Шарпак напружено трудився над створенням нового типу детекторів елементарних частинок – так званих «дрейфових камер». До них він дійшов після багатогранної дослідницької праці, включно з тривалими експериментами в Об'єднаному інституті ядерних досліджень у Дубні (під Москвою). Ґрунтовна праця українсько-французького вченого Г. Шарпака побачила світ 1968 р., коли він винайшов новий тип детектора часток, чим були відкриті нові можливості для дослідження у галузі фізики та астрономії, у практичному застосуванні, зокрема й у медицині.

Великою заслугою Г. Шарпака є розроблення системи камер та електронно-обчислювальних машин, що дозволила швидко обробити отримані дані. Його камера за своїми показниками перевершила у кілька тисяч разів швидкість реєстрації елементарних частинок, розроблених на той час детекторів. Після камери Ч. Вільсона, удосконаленої моделі К. Андерсена та П. Блекета, бульбашкової камери Д. Глейзера та Л. Альвареса, ядерної фотоемульсії С. Поуеля саме йшли детектори частинок, які створив Г. Шарпак, які по праву у науковому світі стали називати «камерами Шарпака» [12]. За їх допомогою можна реєструвати та аналізувати траєкторії елементарних частинок, які утворюються під час взаємних зіткнень за 1 с, кожне з якого приводить до появи 300 частинок [12]. Прорив із винаходом багатодротинкових пропорційних камер дозволив зв'язати детектор з комп'ютером і таким чином підвищив швидкість набору даних у мільйон разів. Застосування БПК поліпшило швидкість виміру траєкторій частинок і уможливило працювати швидше і точніше, особливо при вивченні складних реакцій, де іноді лише одна з мільярда зареєстрованих частинок – саме та, яку шукають. Відкриття вченого дозволило сфокусувати увагу на таких рідкісних взаємодіях, що несуть інформацію про найбільш глибинні частинки матерії [7, с. 116]. Завдяки цьому відкриттю було створено нову рентгенографічну установку, яка уможливлювала значне зниження дози опромінення людини і передачу зображення в цифровому вигляді, що суттєво збільшувало можливості й ефективність діагностики небезпечних та смертельних захворювань. Новий тип детекторів часток сприяв вивченню структури ДНК, поведінки ракових клітин і, відповідно, знаходити засоби боротьби з цією страшною хворобою.

Створення багатодротинкової (багатожильної) пропорційної камери (БПК) поклало початок розвитку цілого класу детекторів на їх основі, без яких практично не обходиться жоден експеримент у фізиці високих енергій [7, с. 115]. Нині аналоги цих пристроїв застосовуються у провідних ме-

дичних центрах світу, передусім, в експериментальній фізиці високих енергій – тут ці детектори набули широкого застосування. Природно й закономірно, що присудження Георгієві Шарпаку 1992 р. Нобелівської премії в галузі фізики «За винахід та вдосконалення детекторів частинок, особливо багатопровідної пропорційної камери» увінчали внесок нашого земляка в теорію і практику ядерної фізики [6, с. 24]. Ідеться, зокрема, про створення та розвиток нових детекторів елементарних частинок, що дали можливість досліджувати такі рідкісні взаємодії і складні ядерні реакції, які несуть інформацію про глибинні властивості матеріального світу. Згодом, удосконалюючи свої прилади, Нобелівський лауреат Г. Шарпак, розробив й інші багатодротинкові детектори: дрейфову і часопроекційну камери, багаторозрядний лавинний детектор, із твердим фотокатодом. Значущість винаходів Г. Шарпака була також визнана і фактом скликання традиційних Віденських конференцій з проблем багатодротинкових (багатожильних) пропорційних камер. Визначні заслуги Г. Шарпака не лише увінчалися Нобелівською премією, його також було обрано членом Академії наук Франції (1985), професором кафедри Жоліо-Кюрі у науково-дослідному інституті (Вищій школі) фізики і хімії в Парижі, почесним доктором Женевського університету, нагороджено вищими відзнаками комісаріату атомної енергії Французької Академії наук, премією (Рікардівським призом) Міжнародної спілки фізики та інших відомих зарубіжних наукових установ. Георгій Шарпак був універсальною особистістю, непересічним діячем за сильну й об'єднану Європу. Як зазначала Ніколь Лемер Д'Агажжйо: «На моє переконання, народи Європи повинні об'єднати зусилля та зберегти цінності, притаманні саме їм. Цінності, які подарували нам такі видатні люди, як Жорж Шарпак. Адже він поєднував континенти: Європу Східну та Західну (бо народився в Україні, а жив у Франції), Близький Схід і Європу (адже частина дитинства Шарпака минула в Ізраїлі), Північну Америку та Європу (методи американської педагогіки він активно поширював у Франції), Росію та Європу (Шарпак підтримував радянських дисидентів, а його лабораторія плідно працювала з російськими колегами)» [13, с. 10]. Георгій Шарпак постає як невтомний поборник миру, захисник ідеї мирного атома, ученим, який єднав континенти, не припиняв діяльності щодо єднання європейських народів і держав.

Сподіваємося, що корифей світової науки, уродженець Дубровиччини, буде гідно вшанований і Національною академією наук України, і на малій батьківщині з'являться пам'ятники видатному інтелектуалові Землі, вулиця його імені, музей ученого тощо. Тим самим учні, студенти, вчителі, історики, широка громадськість нашої країни матимуть змогу більш докладно й системно вивчати життя й подвижницьку працю Нобелівського лауреата Георгія Шарпака, долю його дивовижних наукових ідей як вершини досягнень і відкриттів, що перетворювали світ та сприяють вселюд-

ському інтересу до науки, зміцненню прагнення народів до миру і злагоди, утвердженню у наших співвітчизників національної самосвідомості й єднанню з цивілізаційним співтовариством.

1. «Торговец смертью» и его послание потомкам. Альфред Нобель // 100 человек, которые изменили ход истории. – 2009. – Вып. 41. – С. 28–31.
2. Бухало Г. Нобелівський лауреат – родом з Рівненщини / Г. Бухало // Провінційна ОГО. – 1999. – 9–15 грудня. – С. 11.
3. Бухало Г. Що мають спільного Дубровиця і Париж / Г. Бухало // Вільне слово. – 1999. – 3 вересня. – С. 2.
4. Громик В. Нобелівський лауреат – уродженець Сарн / В. Громик // Сарнинські новини. – 1993. – 11 липня. – С. 4.
5. Наш земляк – Нобелівський лауреат / Поліський маяк. – 1997. – 13 грудня.
6. Щербатий К. Приборкувач мирного атома / Клим Щербатий // ОБРІЙ–ПІБ. – № 20. – 18–24 травня 2006 р. – С. 1.
7. Левченко О. С. Нобелівська інтелектуальна еліта й Україна / Олександр Левченко. – Тернопіль: ПП. Ільчишин І. С., 2003. – 280 с.
8. Шарпак Григорій. – <http://Kuzneclib.in.ua/HGMLS/VsVit/Sharpak.htm>.
9. Шарпак Ж., Содинос Д. Жизнь как связующая нить / Жорж Шарпак, Доминик Содинос /перевод с французского Шимона Маркиша. – Ижевск : НИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2001. – 160 с.
10. ІВА Б. Дубровиця : погляд крізь віки / Богдан ІВА // Рівненський діалог. Спецвипуск. – № 38. – 2005. – 21 вересня.
11. Родовідне коріння Нобелівського лауреата сягає Дубровиці. – <http://dubrovitsa.lib.ru.ua/harpak.php>.
12. Detektory Charpaka. – Krakowska specjalność // Przek-y-toy. – 1992. – S. 11.
13. Шарпак Ж. Спогади вигнання фізика, громадянина світу / Жорж Шарпак; переклад з французької Івана Рябчія. – Львів : Кальварія, 2014. – 200 с.

**Марія Алексієвець,
Леся Алексієвець,
Микола Алексієвець**

ЗМІСТ

1. У ЗАХІДНОМУ НАУКОВОМУ ЦЕНТРІ	3
Назарчук З. Т. Академічна наука Західного регіону України: історія та сучасність	7
Хроніка засідань Ради та виконкому Ради Західного наукового центру НАН України і МОН України у 2017–2018 рр.	16
2. ФЕСТИВАЛЬ НАУКИ	65
3. У ПРЕС-ЦЕНТРІ НАУКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	75
Академік НАН України Степан Павлюк: «Бог дасть віку й Долі для України»	76
Олег Шаблій: «Наука нині значною мірою тримається на ентузіазмі незначної частини вчених»	83
Професор Михайло Гнатюк: «У Відні про Івана Франка пам'ятають» ..	90
Професор Ірина Сторонянська: «Кожна громада може на власний розсуд скористатися шансом»	94
Професор Микола Тимошик: «Моя книжка – це історія України через моє Село»	98
Професор Микола Мушинка: «Я тут, у Львові, маю дуже дорогого друга – Степана Павлюка»	100
Степан Давимука: «Мрію про міцну, шановану в світі, сильну Українську державу!»	102
4. АНАЛІТИЧНІ ОГЛЯДИ, НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ ТА ДОПОВІДІ	110
Мисак Й. С., Акімов А. А. Стратегія сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу Львівської області (доповідь на засіданні виконкому Ради Західного наукового центру НАН України і МОН України 17 квітня 2017 р.)	110
Муравський Л. І. Етапи створення та вдосконалення геоінформаційної системи Шацького національного природного парку (доповідь на засіданні виконкому Ради Західного наукового центру НАН України і МОН України 6 жовтня 2017 р.)	116
Монастирський Г. Л. Досвід реалізації адміністративно-територіальної реформи в Тернопільській області: досягнення, проблеми та науковий супровід (виступ на виїзному засіданні Ради ЗНЦ НАН України і МОН України 13 жовтня 2017 року, м. Тернопіль)	124

Хома М. С. Руйнування сталей у сірководневих середовищах (доповідь на засіданні виконкому Ради Західного наукового центру НАН України і МОН України 22 грудня 2017 року)	128
Про наукову, науково-організаційну і громадську діяльність директора Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України академіка НАН України КУШНІРА РОМАНА МИХАЙЛОВИЧА	131
Про наукову, науково-організаційну і громадську діяльність директора Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України академіка НАН України ПАВЛЮКА МИРОСЛАВА ІВАНОВИЧА	137
Про наукову та науково-організаційну діяльність директора Інституту екології Карпат НАН України, члена-кореспондента НАН України КОЗЛОВСЬКОГО МИКОЛИ ПАВЛОВИЧА	141
Про наукову та науково-організаційну діяльність директора Карпатського відділення Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України, члена-кореспондента НАН України МАКСИМЧУКА ВАЛЕНТИНА ЮХИМОВИЧА	144
Про наукову, науково-організаційну і громадську діяльність ректора Львівського національного університету імені Івана Франка, члена-кореспондента НАН України МЕЛЬНИКА ВОЛОДИМИРА ПЕТРОВИЧА	147
Про наукову та науково-організаційну діяльність завідувача відділу корозійного розтріскування металів Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка НАН України, члена-кореспондента НАН України ХОМИ МИРОСЛАВА СТЕПАНОВИЧА	150
Про наукову та науково-організаційну діяльність ректора Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, члена-кореспондента НАН України ЯСНІЯ ПЕТРА ВОЛОДИМИРОВИЧА	153
5. ЮВІЛЕЇ	158
До 80-річчя академіка НАН України ОТТО БАРТОЛОМІЙОВИЧА ШПЕНИКА	158
До 80-річчя члена-кореспондента НАН України ІГОРЯ ВАСИЛЬОВИЧА СТАСЮКА	163
До 70-річчя академіка НАН України СТЕПАНА ПЕТРОВИЧА ПАВЛЮКА	166

До 70-річчя академіка НААН України ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА СНІТИНСЬКОГО	170
До 70-річчя академіка НААН України ЄВСТАХІЯ ІВАНОВИЧА КРИЖАНІВСЬКОГО	174
До 70-річчя академіка НААН України АНДРІЯ АНДРІЙОВИЧА СИБІРНОГО	177
До 60-річчя професора МИКОЛИ РОМАНОВИЧА ЛИТВИНА.....	181
До 60-річчя члена-кореспондента НААН України ЮРІЯ ВАСИЛЬОВИЧА ГОЛОВАЧА	184
До 60-річчя професора ВАСИЛЯ СТЕПАНОВИЧА КРАВЦІВА	188
До 60-річчя члена-кореспондента НААН України РОМАНА ЄВГЕНОВИЧА ГЛАДИШЕВСЬКОГО	193
До 50-річчя професора ВОЛОДИМИРА ВОЛОДИМИРОВИЧА СТИБЕЛЯ	197
До 50-річчя доктора історичних наук МИРОНА МИКОЛАЙОВИЧА КАПРАЛЯ	199
Наукові досягнення та перспективи розвитку Львівського державного університету безпеки життєдіяльності: (до 70-річчя Університету)	203
Івано-Франківському національному технічному університету нафти і газу – визначному центру вищої нафтогазової освіти і науки – 50 років	207
6. НАШІ ВТРАТИ	213
Пам'яті члена-кореспондента НААН України Богдана Йосиповича Пташника (28.09.1937 – 22.02.2017)	213
Пам'яті професора Йосифа Степановича МИСАКА (08.04.1948 – 18.07.2017)	215
Світлої пам'яті професора Лариси Іванівни Крушельницької (5.04.1928 – 12.11.2017)	218
7. НЕЗАБУТНІ НАУКОВІ ПОСТАТІ	224
Лицар української геології – академік Григорій Назарович Доленко	224
Академік Я. С. Підстригач – видатний вчений, організатор науки та громадянин	228
О. М. Романів – видатний вчений та громадський діяч (до 90-річчя з дня народження)	239
Георгій Шарпак: видатний внесок у розвиток світової науки	245

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

БЮЛЕТЕНЬ
Західного наукового центру
(2017–2018)

До 100-річчя Національної академії наук України

Коректура – Анастасія Дідух
Комп'ютерна верстка – Світлана Костенко

Підписано до друку 30.10.2018.
Формат 70х100/16. Папір офсетний. Друк на ризографії.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 20,8.
Наклад 120 пр.

«Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 року
вул. Гребінки, 5, оф. 1, м. Львів, 79007
Тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15
e-mail: pais.druk@gmail.com; <http://www.pais.com.ua>